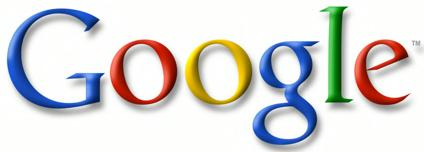

A. P. S. H.

EENIGE

ZEEUWSCHE OUDHEDEN,

UIT

ECHTE STUKKEN

OPGEHELDERT EN IN HET LICHT GEBRAGT.

Behelzende de Beschryving der Heerlykheden van

VOSSEMEER

EN

VRYBERGEN,

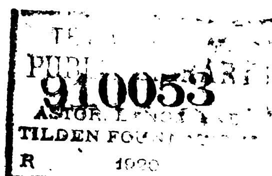
Met Platen.

V. I
Deel 2

TE MIDDELBURG,
BY WILLEM ABRAHAMS,
MDCCLXXXIV.

E. R.

910053
ASTOR
TILDEN FOU
R
1920

GUNSTIGE LEZER!

Men verwondere zig niet dat naar verloop van twee Jaaren eerst dit zesde Stukje der Zeewsche Oudheden voor 't ligt koomt. De uitgebreidheid der *Beschryving* dezer Heerlykheden en de Bylagen namen veel tyds weg, daar by kwam eene traagheid der Druk-pers, die, hoe zeer alle middelen tot rasser voortgang wierden aangewend, tot geen meerder spoed kon gebragt worden; jammer dat dit niet is vergoed door geene feylen daar in te laaten, daar nog grooter klachten over zyn, en geen andere hulp aan toe te brengen was, dan hier agter eene lyst van verbetering by te voegen.

Weinig Heerlykheden kunnen zig beroemen hunne schriften van de oorspronglyke uitgifte af, zoo wel geconserveert te hebben, als Vossemeer, en zonder dat, was haar Geschiedenis in 't kerkelyke en weereldlyke, zoo uitvoerig niet te behandelen geweest, als nu geschiedt is, en welke men zich vleijen mag den Landzaat en Vaderlander, eenigzints voldoen zal.

De waarheid die de Schryver altoos ter baake neemt, zal mogelyk hier of daar, dees of geenen mishagen, den Overheden en Onderzaten zyn met dezelve bescheidenheid behandelt, men heeft zich ook gewagt van liefdelooze uitdrukkingen omtrent de geenen die eene andere kerkleer dan wy volgen; de waarheid zyn zy ook verpligt hulde te doen, begrypen zy het anders, de God der Waarheid alleen kan hun bekeeren, en dat wenscht men hun van harten toe.

Reeds liggen twee Stukken afgeschreven om op deze te volgen: namentlyk *Het slot en Ridder-Hofstad Popkensburg, benevens de Heerlykheid Sint Laurens in Walcheren*, en *de Heeren van Vere uit den Huize van Borsele*, daar men een gelyke beschryving *der Heeren van Vere, uit den Huize van Bourgonje* op te wagten heeft; verder zal men niet vooruitloopen, wyl veele omstandigheden niet zelden ons beste voorneemen verydelen.

Meerder heb ik hier niet by te voegen, en wensche mynen lezeren alle Heil!

Den 24 *Mey* 1784.

DE HOOGE HEERLYKHEDEN VAN VOSSEMEER EN VRYBERGEN, IN HET EILAND VAN THOLEN.

Vossmair, *Vossemaer*, *Vosmar*, *Vossemeer* (*a*), een hooge Heerlykheid in Zeeland, welker benaming my in geen ouder schriften is voorgekomen, dan haare brieven van Uitgift d'A°. 1410, hier na breeder te melden, gevolglyk duister waar van die is afgeleid, ten waare de naam van *Vosvliet*, met welke een water of stroom, ten noorden dezer Heerlykheid, A°. 1071 al bekend, aanleiding gegeeven heeft, om deze streek die voor haar bedyking by overstroomingen des winters, niet ongelyk aan

Naam, en haar waarschynlyke oorsprong.

(*a*) Dus vind men deze benaming in oude en latere Schriften, verschillend gespeld.

aan een *Meer* geweest zal zyn, haar Vosſemeer te benamen (*b*).

Gelegenheid.

Zy legt benoorden de ſtad Tholen, en word van de zoogenaamde Rivier *de Eendracht* doorſneden, die haar in twee deelen ſcheid; het deel ten westen de Eendracht word *Oud-* en dat aan de oostzyde *Nieuw-Vosſemeer* genoemd. Het verdiend opmerking dat *Guicciardyn*, in zyn *Discription de touts les Pays-bas* p. 15, deze ſtroom *Vosmeer* noemt; het zelve doet *H. de Groot* in het Kaartje van een gedeelte der Nederſchelde, gevoegd in zyn *belegering van Grol.*

Of Heyden-Zee, of Hieden-zee hier te zoeken is.

De zulke die geſteld hebben, dat op en omtrend de uitgeſtrektheid van Vosſemeer, de Oude *Heyden-Zee* of *Hidene-Zee*, waar van in de oudſte Keure van Zeeland, door Floris van Holland als Voogd van zynen Neve Grave Floris de V. Ao. 1256 gegeeven, als van eene uiterſte Landpale gewaagd word, te vinden was, dwalen geweldig, *Smallegange*, in zyn Chronyk van Zeeland p. 124, is van dat gevoelen, dan de reden die hy daar van geeft, voldoen my niet, en het is op die zyn gezag dat

(*b*) *Hunnius* Zeeuwſche Buiſe in zyn vooraſſpraak ff. meend hier oudtyds een Waterboeſem in de gedaante van een Meir is geweest, en daar van deze naam van Vosſemeer is afgekomen, dan bewyst zulks niet.

dat *Hunäus* in zyn Zeeuwsche Buise p. 153. het zelve mede gesteld heeft. Eene brief van voorgemelde Grave Floris den V. van Ao. 1271, waar by die confirmeert eene brief van eerstgemelde Floris van Holland mede Ao. 1256 gegeeven (hier agter onder de Bylagen te zien geteekend A.) in welke de grensmerken der Landen, die ten grooten deele nu Vossemeer uitmaken, omschreven worden, maakt geen het minste gewag van Heyden- of Hidene-Zee, dat noodwendig wezen moest, was die doen als een Landscheiding hier bekend geweest: het is waar dat tusschen Vossemeer en Steenbergen oudtyds een Plaat was *de Heyde* geheeten, die al in een oude Paalscheidinge tusschen Braband en Zeeland bekend was, als Smallegange ter voorgemelde plaats aanteekend; ja wy treffen die zelve benaming hier nog aan, in een Polder *de Nieuwe Heije* genaamd; maar is dat alles genoeg om daar uit te besluiten, dat hier de Heyden-Zee of Hidene-Zee geweest is? Ik meene neen, zoo om de reden hier boven bygebragt, als om de zwarigheden, die den beroemden Wagenaar in de Vaderl. Hist. 2. D. p. 251 in notis aanteekend; en stelle dat het tot hier toe onbeslist is, wat men te verstaan heeft, als in bovengemelde Keuren gewaagd word van een bepaaling *tusschen Borniksse en Heydene-Zee*, zoo mede wat

men nemen moet voor Landen en Stroomen, die gezegt worden te leggen *tusschen de Schelde en Hidenezee*, zoo als gesproken word in het verdrag, het geen *Margarita*, Gravin van Vlaanderen, met Koning Willem den 19 Mey A°. 1250 getroffen heeft.

Deze Heerlykheid gelegen tusschen de Steden Tholen, Bergen op Zoom en Steenbergen, ten deele in het Eiland van Tholen, dat het Oude, en ten deele aan de vaste wal van Brabrand, dat het Nieuwe-Vossemeer uitmaakt.

Zy grenst ten Noordwesten aan de Hooge Heerlykheid van Vrybergen, ten Noorden aan de Slikken van Maarloo, ten Oosten aan het Land van Steenbergen, ten Westen aan de Jurisdictie van Tholen zoo mede ten Zuiden, en aan het Marquisaat van Bergen op Zoom.

Groote der Heerlykheid.

De groote is volgens de oorspronkelyke Rekening der Honderdsten penning over Zeeland d'A°. 1641, van Oud-Vossemeer bevonden 3312 Gemeten 180 Roeden, en Nieuw-Vossemeer 2061 Gemeten 171½ Roeden (c).

Het geen, door nieuwe bedykingen en herdykingen, in zoo verre verandert is, dat men nu Oud-Vossemeer groot agt 3274 Gemeten 254 Roeden, en Nieuw-Vossemeer 2926 Ge-

meten

(c) Halma Ton. der Vereen. Nederl. op *Vosmeer*.

meten 259 Roeden, dus deze Heerlykheid ruim zes duizend Gemeten Lands in zig bevat (*d*).

Dit Land is even, als de meeste Oorden in Zeeland, doorsneden met Dyken, bestaande uit Polders, die van tyd tot tyd aangewonnen, nu aan de Westzyde der Eendracht zeven in getale zyn: als

1. De Polder van Oud-Vossemeer.
2. Kerken ⎫
3. Hicke ⎪
4. Vogelen-Sank ⎪
5. Oud-Kyckuit ⎬ Polder.
6. Leguit. ⎪
7. Slabbekoorde ⎭
8. Een gedeelte in de Nieuwe Polder van Vrybergen.

Aan de Oostzyde der Eendracht

1. Nieuw-Vossemeer ⎫
2. Boere-Gors ⎪
3. Heeren ⎪
4. Mattenborgh ⎬ Polder.
5. Schuddebeurs ⎪
6. Eendracht ⎭
7. De 100 Gemeten in de Heene-Polder (*e*).

Wan-

(*d*) Tegenw. St. v. Zeel. 2. D. p. 563.
(*e*) Kaart van 't Eil. Tholen door Hattinga d'A°. 1744.

Wanneer de eerſte bedyking aangevangen is.

Wanneer de bedyking van deze ſtreek Lands, dat nu Voſſemeer genoemd word, eerst aanvang genomen heeft, koomt my voor niet wel te bepalen is. De nevenſtaande Kaart, die in originali ter State Griffie van Zeeland berust, en my op voorſpraak der Heeren Van Roſeveldt en Van de Spiegel, toegeſtaan is te copieeren, zegt duidelyk, dat de Polders A°. 1555 aan de Oostzyde der Eendracht reedts in weſen, (dat is de Polder van Oud-Voſſemeer, Kerke-Polder, Oud-Kyckuyt, Karnemelks-Polderken en Slabbekoorne,) door de Heerſchappen reedts voor dato van haar koop-brieff (dat is voor A°. 1410) bedyckt waren. Het is niet denkelyk, dat de Autheur dezer Kaart *Pieter Reſen*, die Secretaris van Tholen was, (en niet ten onrecht door den Heere *P. la Rue* in zyn *geletterd en ſtaatkundig Zeeland* p. 449 onder de Geleerden wordt geplaatst, die Tholen heeft voortgebragt) zulks, hier van onkundig, veel min ter kwader trouw geſchreven heeft; Ik heb te meer reden de ſtelling van den Heer Reſen voor waarheid aan te nemen, als ik inzie den brief, waar by *Gillis van Wiſſenkerke* in naam der Heerſchappen van Voſſemeer den 17 July 1433 uitgeeft te bedycken, de Gorze van *oude Voſmair ende van nyen Voſmair*, hier agter ſub Lit. I. geheel te vinden; die onder andere ook bezegelt is door vyf Schepenen

de-

dezer Heerlykheid; een blyk dat doen daar reeds een geregelde Regeering was, die men niet kan veronderstellen plaats te hebben gehadt op ongedykte en onbewoonde Schorren, gevolglyk waaren daar te dier tyd al bedykte Polders, ja zeer waarschynlyk het Dorp van Oud-Vossemeer reeds in wezen, en Gillis van *Wissenkerke* als een *Deelgenoot in deze* Heerlykheid, en last hebbende van zyne Mededeelgenooten, zig noemende *Regent des lants van Vosmair*, heeft eerst na het verkrygen der Heerlykheid, een jegelyk vryheid vergund, om op zekere voorwaarden de verdere onbedykte Schorren en Gorssen te beversschen en tot kooren-landen te maken.

Van en door wien de allereerste bedyking der voorgemelde Polders geschied zy, is dan zoo wel als de tyd wanneer geheel onzeker. Het is denkelyk de grond hier toe, of van den Graaf, of van een byzonderen Eigenaar, zal gekogt en betaald wezen, en behoord heeft tot het Land van *Vriesendycke*, dat door Koning *Willem*, Grave van Holland, reedts A°. 1256 te Leen was uitgegeeven en hier agter sub Lit. A. breeder omschreven word.

Wanneer een Heerlykheid geworden.

Men zal bemerkt hebben, dat, of schoon deze Landstreek ten deele in 't drooge was gelegt, de Heerschappy daar over aan de Eigenaren ontbrak, waarom die, welke uit Heeren

bestond, die gunstelingen van den Landvorst Hertog *Willem van Beyeren* waaren, dezelve voor twee duizend goude Geldersche Guldens verkogt heeft aan Heer *Philips van Dorp* (*f*); Heer *Jan die Bastart van Bloys Heer van Treslonge* Ridder (*g*), *Guy den Bastart van Bloys* (*h*), *Helmich van Doornick* (*i*), *Pieter*

van

(*f*) Philip van Dorp zal dezelve wezen die in de Vaderl. Hist. 3. D. p. 377. gezegt word, dat A°. 1407 Thesaurier van Holland was, en te Gorinchem over een bezetting van vyf honderd man voor Hertog *Willem* gebood: was getrouwd met *Beatrix*, natuurlyke dogter van Hertog Willem, *Mieris Charterb.* 4. D. p.

(*g*) Jan den Basterd van Bloys, een natuurlyke Zoon van *Jan van Chastillon*, Grave van Blois en Dunois, en van *Sophia van Daellem*, uit het huis van Arckel. Zyn Vader gaf hem de Heerlykheid van Treslong in Henegouwen. Hy was Raadsheer in den Hove van Holland A°. 1434, en getrouwd met *Maria van Haamstede* by wien hy kinderen verwekte, *Nobiliaire des Pays Bas T.* 1. *p.* 218.

(*h*) Guy den Basterd van Bloys, wierd door Hertog Willem zynen *lieven Neve* genoemd, was verlyd met veel Goederen in Poortvliet en een Huis in Tholen, had ten Vrouwe *Clara van Botland*, *Mieris Charterb.* 4. *D. p.* 21. was Rentmeester van der Tholen. *ibid. p.* 251. is gestorven 18 October 1421. in de koor van de Kerk te Tholen ziet men zyn Tombe en die zyner Vrouw. *Smallegange Chron. p.* 548.

(*i*) Van Helmich van Doornick wierd by een brief van Hertog Willem verkogt een uitgors, slyk en aanworp, *Nataers*, geheeten, en daar dees in gezegd word Kamerling van den Hertog te wezen. *Mieris. Charterb.* 4. *D. p.* 169. is naderhand A°. 1424 het Land ontzeid en zyn Goederen verbeurd verklaard. *ibid. p.* 760.

van Botlant (*k*) en *Laurens Buhais-Zoon*, by eenen brief gegeeven, in den Hage den 3 November 1410, die nog in originali onder de Charteren dezer Heerlykheid word bewaard, en geregistreert is in 't 2e geluë Register van de Rekenkamer van Holland Fo. 207 *v*. (*l*).

(*k*) Pieter van Botlant is met zynen broeder *Alsten van Botlant* balling des Lands geworden, overmits zy zig by 's Graven vyanden onthielden enz., te zien uit een brief van Hertog *Philips van Bourgondien* dato 1 Sept. 1426, waar by die al hun Ambagten verbeurd verklaard. *Mieris Charterb.* 4. *D. p.* 860.

(*l*) Buiten deze Registratie is dit Handvest te vinden by *Mieris Charterb.* 4. *D. p.* 210. en A°. 1774 ter Rekenkamer van Zeeland in het *eerste Supplement op de thien Copulatien. fo.* ... buiten het origineel berusten nog onder der Heeren Charteren diverse Vidimussen van het zelve by diverse Steden daar van gegeeven.

Waarom dit Handvest in de Rekenkamer van Holland wierd geregistreert, was, om dat Holland en Zeeland van over immemorialen tyd altyd gehad hebben een en denzelven Graaf of Gravinne. Dat ook den Graaf ofte zynen Stadhouder meest zyn Hof ende residentie heeft gehouden in den Hage, alwaar hy dan ook zyn Collegien ende principaalste Officieren, zoo ter directie van 't stuk van Justitie, als zyn Domeinen, de twee Graafschappen aangaende, heeft doen resideeren. ten welken einde hy onder andere alhier een Reken- en Leen-kamer heeft geordonneert, met last om aldaar alle Octroijen en andere Acten geënregistreert, mitsgaders alle de Rekeningen van de comptable Officieren der voorsz twee Graafschappen gehoord en gesloten te worden. hebbende niet te min ter accommodatie en soulagement van de bezitters der verscheidelyke Zeeuwsche Leenen (als deur 't groot getal van dien dagelyks voorvallende, ende vele weinig importerende) 't ordinaire verhef daar af

 meest

al sulke gerze sch[illegible] [illegible] aenwerp mit hoffe toebehoire als ligghen benoirde der Tholen binne den [illegible] van de noortkeete die staen op ten Dyck van de Dalemsche polre overcomende aen Hazaers Hille, van dane in die kerskamer streckende lynrecht duer Vosuliet aen t nyelant van de broeck enz. Wie maar de minste kennis in dit Land heeft, of met aandagt de vooreſtaande Kaart van P. Reſen inziet, zal ras ontwaar worden, dat deze Koop zig alleen bepaalde tot zulke ſchorren en aanwaſſen als nu aan de Westzyde der Eendracht zyn bedykt, en in 't algemeen onder den naam van Oud-Voſſemeer bekend. Dan de vooruitzigten om dit nieuwe Land verder uit te breiden, en deze begonne Heerlykheid aanzienlyker te maken, zal voorgemelde zes Heeren aangeſpoord hebben van Hertog Willem

een

meest toegeſtaan gedaan te worden by zynen Rentmeester in Zeelant, waar uit dezelve ook tot distinctie van de goede Leenen genaamd zyn rechte *quade Zeeusche Leenen*; maar 't verheffen ende hommagie van de *onversterffelyke Leenen* (niet veel in getale immers niet in comparatie van de quade Leenen) is geordonneert gedaan te worden in de Leenkamer van Holland enz. *Deductie op de gerechtigheid van Leenen des Graeffelykheits van Zeelant, zoo van de goede ofte onversterffelicke gesett [illegible] hollantsche, als quade off versterffelicke Zeeusche Leenen Ao.* 1611. te vinden 1. *Coput. fo.* 589-616. ter Rekenkamer van Zeeland berustende M. S. men zie ook voorgemelde brief onder de Bylagen I.

een tweede Handvest te verwerven; gelyk in den Hage den 9 February 1414 stilo curiæ verleende, waar by die van de Heeren Jan die Basterd van Bloys, *Gerrit van den Zyl* (m), Helmich van Duvenick, Pieter van Botlant, *Jan Heerman* (n) en *Lourens van Overvest* (o) confirmatie verleende van het eerste Handvest d'Ao. 1410, en boven dien verkogt heeft *alle sulcke gorsse, slikken, stikland en de aanwerp, met allen haeren Heerlykheden, Rechten en de toebehooren als gelegen zyn binnen den marcken hier geschreven, dats te weten, 't water van Vosvliet neffens den Lande van den Broeck ende den uitgorssen daer aen gelegen, van daer in Marlo, van Marlo in Grevelingen, van Grevelingen in Grenen, van Grenen in Stryen, van Stryen die Vlieten langes in Coowerings Vaert, van daer in de Vorstryen Vaert, en van daer door 't scheidende Oude Maas langs die diepten van Eendragt tot de* Noord-

(m) Gerrit van Zyl behoorde tot den Noordhollandschen Adel, was Ridder, Raad en Kamerling van Hertog Philips van Bourgondien, trouwde met *Alyd Eggertz*, zuster van *Jan Eggertz*, Heer van Purmerende, overleed den 11 Maart 1453. *D. van Hoogstraten Algem. Woordenb. op Zyl.*

(n) Jan Heerman, is Raad van Hertog Willem van Beyeren geweest. *Mieris Charterb. 4. D. p. 480.*

(o) Lourens van Overvest, was mede Raad van Hertog Willem van Beyeren, *Mieris Charterb. 4. D. p. 28.* Boven Pagter geweest van den Tol van Yersikeroord. *ibid. p. 355.*

Noordkeeten toe van Tholen, *en alsoo omme langs de vryheit van Kosfemeer.* (*p*). Dat dit tweede Handvest het deel dezer Heerlykheid bevat nu Nieuw Vosfemeer geheeten, zal niemand tegenspreken, die de voorenstaande Kaart van P. Resen inziet en de marken nagaat in dezen brief vermeld, buiten en behalven, dat het blykt, hoe deze gorsfen en schorren A°. 1412 nog aan den Graaf van Holland en Zeeland toebehoorden, en die over zyne Limiten aan dees zyde met de Heeren van Breda en Bergen op Zoom nog niet verdragen was, als duidelyk te zien is in het *Verdrag van den Graaf van Holland met den Hertog van Brabant over de tolvryheid van die van 's Hertogenbosch, met de Stad Steenbergen, en met den Jonkheer van Nassou enz. aangegaan* (*q*). En hoe die Limiten in of omtrend dees tyd tusschen beide Souvereinen schynen geregeld te zyn geweest, blykt uit de Bylage B.

Dat dit tweede Handvest met geen ledige handen is verkregen, en aan den Landvorst [illegible] ry- [illegible]

(*p*) Dezen brief is te vinden by *Mieris Charterb.* 4. *D.* *p.* 310. ook in *Smallegange Chron. p.* 748. zoo mede in de *Oudh. en Gest. van Zeel.* 2. *D. p.* 207. en geregistreert ter Rekenkamer van Zeeland in *het eerste Supplement of de oblen Copulaten f.* [illegible] ook hier agter onder Bylagen I te vinden.

(*q*) *Mieris Charterb.* 4. *D. p.* 204.

tykelyk betaald ; blykt , wyl daar in gezegt word ; *ende hier voor hebben wy ontfaen in ons selfs handen soo veel dats ons wail genucht, ende scheldense daer of quyt.* Gevolglyk hebben de Heerschappen daar voor een genoegsame somme opgeschoten ; zonder dat de hoeveelheid van dien aangeteekend is. Dat zoo zynde, gelyk daar aan geen twyffelen valt, hoe kan het dan bygekomen wezen, dat zy Ao. 1469 aan Hertog *Karel den Stouten* nog eens twaalf honderd Guldens voor den *Koop van Vossemair* hebben moeten opbrengen ? Gelyk uit de Quitantie sub Lit. C. ten vollen blykende is. Zonder hier op aanmerkingen te maken, vergenoege ik my te hebben doen zien, hoe het meer dan waarschynlyk is, dat Vossemeer en zyne Heerlykheid, viermalen met geld is moeten gekogt worden, eer zyne eigenaren daar van in het geruste bezit waren; geen wonder, dat derzelver Heerschappen in der tyd, hun zoo duur verkregene voorrechten, te meermalen manmoedig hebben durven voorstaan, en nu nog stellen mogen die allerwettigst te bezitten.

Men heeft reedts aangeteekend, dat de oudste en eerste bedyking der Polder van Oud-Vossemeer, zoo wel als de Kercke-Polder, en die van Leguyt, Oud-Kyckuyt, Slabbecoorne en Karnemelks-Polderken, aan de Westzyde:

en

en misschien de Polder van Mattenborch, aan de Oostzyde der Eendracht, onzeker zyn, wanneer hun bedykingen aanvang hebben genomen, die niet op eenmaal zyn gedaan maar succesfivelyk, naar mate de schorren daar toe bekwaam wierden, en lieden zig opdeden, die het vermogen hadden die in 't drooge te leggen, op hoop van door ryke oogsten hun kosten met winsten weder te vinden.

Dat de oudste bedykingen zonder Octroijen van de Graven zyn geschiedt.

Het is hier de plaats om aan te merken, dat my voorgekomen is, hoe in de oudste bedykingen dezer Landen, (naar die, welke gesteld worden door de Deenen gedaan te zyn,) niet blykt, dat daar toe oorlof aan den Graaf wierd gevraagd, veel min van denzelven daar toe Octroy (gelyk men nu spreekt) is verleend, dat de eigentlyke reden is, waarom zoo veele oude Polders als men nog vind, den tyd haren bedyking onbekend zy, en niet dan by gissingen, die zeer onzeker zyn, kan opgemaakt worden. Mischien dat den hoogen Adel, die, gelyk te meermalen is aangemerkt, zoo vry hun Leenen als de Graaf bezaten, daar toe geen verlof van den Graaf dagt noodig te hebben: het was ook van die noodzakelykheid niet als in later tyden. 1. Deze Landen waren door meenigvuldige kreeken, killen en vlieten doorsneden, en in Zeeland byzonder waren die wyde stroomen nog onbekend,

die

die de byzondere Eilanden daar nu ontstaan; de Schelde stroomde nog meest langs het hooge Land van Braband, naar de Maze; een enkelde afdamming eener vliet of vaart was dikwils genoeg, om een merkelyke plek Lands te beversschen; de Graaf had geen andere voordeel daar van, dan dat het getal zyner onderzaten vermeerderden, na *mate* de Landen meer bewoond en bebouwd wierden, en de Edelen des Lands hem in zyne Oorlogen met te meer manschappen konden dienen. 2. De Dyken waaren maar tegen binnenstroomen, en zullen gevolglyk van weinig aanzien zyn geweest: dus konden die in geenen opzichte de Hoogheid van den Landsvorst nadeelig zyn; haar geringen aanleg is het, waar door in later tyden die veelvuldige doorbraken en overstroomingen zullen gevolgd wezen. 3. De bedykte Landen waren nog onder geen jaarlyksche schatting, geen Polderkaarten waren nog bekend, zy hadden geen vrydom benoodigt, en dus te minder reden om door graaflyke Brieven hier toe gerechtigd te worden. Het eerste Handvest, dat my voorgekomen is, waar by de Graaf zig in eeniger wyze met het leggen of maken van Dyken heeft bemoeid, is van Grave Floris den V. den 21 December 1270, waar by die aan Dordrecht toestaat, *dat geen Dyk over der Poorteren Land*

moge

moge gebragt worden, als met kennis van Schepenen (*r*). Den 8 September 1281 stelde dezelve Graaf ordre, *tot de opdyking, opdat de landen tusschen de Schie en de Goude, bewaard zouden zyn* (*s*). En den 19 February 1285 is het, dat dezelve Graaf de eerste vryheid verleende, *tot het maken van een Dyk en Sluizen te Spaarendam* (*t*).

Deze uitweiding, die ik hoop men my ten besten zal duiden, gedaan wezende, keere men tot Vossemeer weder, waar het blykt uit de brief van Gillis van Wissekerke hier vooren p. 6 reedts vermeld, dat de Heerschappen van Vossemeer na A°. 1433 eerst van hun vryheid om deze schorren, gorssen en aanwassen te bedyken, hebben gebruik gemaakt; dan welke Polders uit kragt van dien brief toen zyn beverst, blyft onzeker.

Verdere succesfive bedykingen.

Den 20 July A°. 1516 gaven de Heerschappen uit te bedyken *al sulck gors ende slyck als gelegen is tusschen de Polder van Kyckuyt aan Brabant nu genaamd Schuddebeurs.* Naar dat A°. 1514 of 1515 de Polder *Voordage* bedykt was geworden.

A°.

(*r*) Mieris Charterb. 1. D. p. 353. M. Balen P. 425. Van de Wal Handv. van Dord. eerste afdeeling p. 57.

(*s*) Mieris Charterb. 1. D. p. 419.

(*t*) Ibid. p. 447.

Ao. 1526 schynt de Polder van *Mattenburg* gedykt of herdykt te wezen, en is Ao. 1531 daar in van wegen de Heerschappen een Molen gesteld.

Ao. 1561 wierd de Polder de Hicke, naar dat die dertig jaren gedreven hadt, wederom herdykt: en in Ao. 1566 is de Polder van *Nieuw-Vossemeer*, (op welkers grond te vooren vele stellen van Schapen waren) waar naderhand het Dorp van dien naam in gesticht wierdt, in het drooge gelegt.

Ao. 1567 gaven de Heerschappen uit om te bedyken het gorsseken de *Vogelen-sanck*, waar van de originele Ordonnantie en Bestek nog voor handen is.

De opgevolgde Nederlandsche troubles deeden hier alle verdere uitzigten tot bedyking stilstaan, daar by kwam de bekende Allerheiligen-Vloed d'Ao. 1570, welke vooreerst schaadens genoeg aanbragt, om, het geen aan Dyken en Zee-Weeringen door dezelve geruïneert was, te herstellen, buiten en behalven dat de woedende Oorlog oorzaak was, dat aan de Oostzyde der Eendracht diverse Polders doorgestoken wierden, als straks nader zal worden vermeld, welke niet dan na het sluiten der Treves den 9 April 1609 konden herdykt worden, gelyk ten dien jaare is beverscht den Polder *de Heune* onder Steenbergen, waar

in een hoek dezer Heerlykheid schoot, die 110 Gemeten by de bedyking is groot gevonden, en Vossemeer zoo veel daar by geaccresseert.

Het was dan eerst Ao. 1630, dat men met aandyken weder begin maakte, en den Polder het *Boere-Gors*, genaamd *de Hoog-Plaat*, door Dyken in korenakkers herschepte: gelyk Ao. 1633, de gorsingen bewesten het Boere-Gors, nu *Heere-Polder* genaamd, op gelyke wyze aangewonnen wierdt.

Daar bleven nu geen schorren meer dryven, die dykbaar waren, dan nog een lange smalle streek aan de Oostzyde der Eendracht, welke eerst ter oorzaak der tagtigjarigen Oorlog, daar na op andere voorwendsels, niet hadden mogen bevierscht worden; Ao. 1688 begonnen de Heerschappen daar toe Octroy te verzoeken, 's Lands Staten verleenden zulks den 20 December 1690; dan het liep aan tot Ao. 1697 eer zulks ten effecte kwam, en de Polder, daar uit gebooren, is om zyne strekking langs de Rivier of om nog andere reden *de Eendracht* genaamd.

Laatstelyk Ao. 1746 de Heeren van Vryhergen Octroy verworven hebbende om zekere schorren tegen Vossemeer palende te beverschen, is deze Heerlykheid daar mede circa 28 a 30 Gemeten vergroot, en eindelyk tot

die

die uitgestrektheid gekomen als men hier voo-ren p. reedts heeft vermeld, zoo in gemet, getalen, als in onderscheidene Polders.

Weereldlyke geschiedenissen.

Nu tot de Lotgevallen overgaande, die Vosse-meer te beurt gevallen zyn, zal ik niet on-derzoeken of de *Saliers*, *Franken*, *Romeinen*, *Saxen*, *Quaden*, *Friezen* en eindelyk de *Deenen* aan deze oord gevestigd zyn geweest, en wat waarschynlyk hun bedryf daar was; dat zoude in de duisternis getast wezen, men late zulks aan geleerder pennen over, en zullen slegts aanvang maken van den tyd, dat Graaf Willem van Beyeren dezen oord tot een Heerlykheid verhief, dat is van Ao. 1410, en zal alvoorens in 't gemeen aanmerken, dat alle onheilen, die het ondermaansche treffen, en de mildste zege-ningen matigen kunnen, ook hier gevoeld zyn: te weten zwaare Overstroomingen, Verwoes-tingen van den Oorlog, Brand, duuren Tyd, en men voege daar afgunst van magtige nabuu-ren by.

Hoe ver en veel de rampen waren, die de *St. Elizabets-Vloed* den 18 November 1421 hier veroorzaakte, is onzeker. Onze Kronyk-schryvers *Reygersberg* en *Goudhoeven* zeggen al-leen, dat toen in Holland en Zeeland veel Pol-ders inliepen, zonder die te noemen dan alleen de Dordsche Waard, dat zekerlyk de aanmerke-lykste doorbraak van alle was; het is te den-

ken, dat gesteld, de Eendracht toen al een doorstroomende Vaart was, daar nog weinig ty in bespeurd wierdt, dewyl Rommerswaal toen nog aan Zuidbeveland, maar door een matig vaarwater van 't Land van Tholen gescheiden was, gevolglyk kon de Noordwesten storm hier van die zyde nog geen groot onheil aanbrengen; dan het opdringen der wateren in Eendracht, Maarlo, Vosvliet enz., kunnen samen oorzaak geweest zyn, dat hier toen overstroomingen en inbraken zyn veroorzaakt: en zeer waarschynlyk is het door meergemelde brief van Gillis van Wissenkerke, hier agter sub Lit. I te zien, dat die meer gediendt heeft, om, het geen door verhaalde Vloed ingeloopen en weder in schorren verkeerd was, te herdyken, dan geheel nieuwe Polders aan te leggen, welke gedagten te minder vreemd moeten voorkomen, als men niet bewyzen kan, hoe veel of welke Polders uit kragt van even aangehaalde brief zyn beverscht.

Dat de voorverhaalde Storm en hooge Vloed hier zeer aanmerkelyke schade veroorzaakte, blykt ten klaarsten, door dien Hertog *Jan van Beyeren* by eenen brief van 21 January 1422 vergunde, *den Ambachtsheren van Vosmer, en allen den genen, die hem helpen sullen hoir lant weder te bedyken, dat sy zoden, ende werck dair toe ha-*

halen sullen mogen over all in den gorzen, waar sy gelegen syn onder onsen Rentmeester van Beoister-scelt in Zeelant enz. (*u*); kregen zy een voor-recht om, haar Land *wederom* bedykende, overal zoden en werk daar toe te mogen halen, dan volgd daar uit, dat te vooren reedts bedykt is geweest, en door geen andere Vloed dan die van 18 Nov. 1421 kan ingeloopen zyn.

Wy mogen onder de aanmerkelyke gebeurtenissen dezer Heerlykheid ook wel stellen, het regelen van haare grenspalen met de nabuuren. Hoe ver en waar die te vinden waaren, is duidelyk in de beide meergemelde Handvesten uitgedrukt, maar ver van daar, dat de Heerschappen zig die gerust mogten toeeigenen. De byzondere Heeren van Bergen en Steenbergen voorzagen straks, dat door dezen Koop van Vossemeer zy na willekeur hun gebied door nieuwe indykingen niet meer konden vergrooten, ten waar zy door overmagt op hun party de uitgestrektheid van Vossemeer konden doen inkrimpen. De Heer van Bergen hadt reedts zyne palen tot tegen en langs de Eendracht uitgebreid, dat wilden die van Steenbergen gaarn gevolgd heb-

(*u*) Mieris Charterb. 4. D. p. 613.

hebben; dus is het aan de standvastigheid en beleid der Vosmeerse Heeren te danken, dat Zeeland beoosten de Eendracht nog eenig gebied heeft.

Met die van Tholen waren de Limiten van zelfs bepaald. De Polder van 1500 Gemeten, zoo mede die van den Broek, het Roode Land en den Dalemse, zyn alle lang voor Vossemeer in 't drooge gelegt geweest; op de Oost- en Zuidzyde van dien was het, dat de eerste merken in het Handvest d'Ao. 1410 zig heen strekte en alle de schorren aan die Polders palende toebehoorden, gevolglyk is met Tholen nimmer een eigentlyk Verdrag aangegaan, dan om alle twyffeling deswegen weg te nemen, vonden de Heerschappen goed van *Deken ende Capittel der Collegiale Kercke ter Tholen* den 11 Maart 1431 eene verklaring te nemen, waar by dezelve *op het getuigenis van diverse by hun genoemde oude eerlyke Luyden verkeelen, hoe de Limiten tusschen Tholen en Vosmaar oudtydt gelegen zyn geweest, en voorts dienden onderhouden te worden.*

Met *Vrybergen* schikte zig in 't begin de weerzydsche scheiding vry wel. Vrybergen was Ao. 1418 uitgegeeven en een Heerlykheid geworden: het liep aan tot den jare 1561, alvorens met dezelve over de Limiten verschil

rees,

rees, wanneer *Cornelis Janszoen van berghen*, Burgemeester van Tholen, als Voogd van *Marinus Jacobz*., voor de eene helft Heere van Vrybergen, vermeende grond te hebben aan den Hove van Holland te verzoeken, en ook dadelyk verworven heeft *Mandament van Complainte*, waar op voor dien zelven Hove, hier over den 10 Juny deszelven jaars accoort is getroffen, dat stand hieldt, tot dat op 3 Juny 1711 eene nadere overeenkomst wegens deze Limiten aangegaan is: Laatstelyk wierd Ao. 1753 een Conventie met de Heeren van Vrybergen gesloten, over het aanstellen der Officianten van de nieuw bedykte Polder annex Vossemeer.

Vooren heeft men reedts gezien hoe in of korts naar den jare 1412 de grenzen tusschen Brabant en Zeelant omtrend Steenbergen geregeld waren, billyk was te verwagten, dat daar de Souvereinen zulke schikkingen hadden gemaakt, hun weerzydsche Leenmannen en Onderzaten daar in zouden berust hebben. Ver van daar, de Heer van Steenbergen kon hier geen bepalingen dulden, meenende, ten minsten voorwendende, dat alle de slikken, gorssen en aanwassen tusschen zyn reedts bedykte Landen en Eendracht, de zyne waren en tot Brabant behoorden; het liep dan aan tot den 18 December 1480, wanneer *Engelbrecht Grave*

 van

van Nassau (v), als Heer van Steenbergen, last gaf aan Heer *Janne van Masscheveel* Ridder en *Janne van Nedervene*, *tot het doen van de Paalscheiding tusschen de Heerlykheid van Steenbergen en den Heerschappen van Vosmeer.* Dan men vorderde niet; de Heerschappen sterkte zig wel met gerechtelyke verklaringen, die men vind, dat ten jare 1481, ja zelfs nog Ao. 1504 des aangaande ingewonnen zyn: een blyk hoe moeilyk geschillen van dien aart zich laten beslegten, vooral wanneer een min vermogende, met een magtiger party die vereffenen moet. Den Grave van Nassau stak ver boven de Heerschappen uit, de laatste durfde hunne kragten tegen hem niet beproeven, zy beloofde Ao. 1492 een premie van twee honderd Rinsche Guldens, den geenen welke deze Paalscheiding zou kunnen te wege brengen: en verleenden eerst van hunne zyde, op 20 Juny 1502 volmagt aan *Joost van Bloys*, *Jan Willemsz Zuete* en *Pieter Ydoz* om hier over te han-

(v) Engelbrecht, Graaf van Nassau, Vianden, Baron van Breda, Leck enz., eerste Ridder van 't gulde Vlies uit de Nassausche Stam, Stadhouder over Brabant, en Gouverneur van alle de Kasteelen en sterke Vestingen door geheel Nederland. Is een man geweest met vele gaven des geestes voorzien, voortreflyk in den Oorlog, die zeer veel heerlyke zaken onder Keizer Maximiliaan uitgevoerd heeft: is gestorven Ao. 1504. *Smallegange Geslachtrekening der Vorsten van Nassau p. 14.*

handelen. Deze verdrietige zaak wierd wel door de uitspraak van Arbiters op 19 Mei 1509 tot stand gebragt, en by den grooten Raad te Mechelen den 15 September 1511 door sententie partyen *gecondempneert en condempnen mits desen, 't onderhouden en voltomen de voirst. uutsprake arbitrael, accoird ende appointement sub sequent en daer na gevolgt van pointe te pointe in der vorme en manie als die hier bouen geincoporeert staen; Behouden nochtans ons als Hartooch van Brab en Grauen van Hollant en Zeelant ouer al onse Rechten, ende sonder puiditie der seluer.* En als breeder in dezelve Sententie sub Lit. D te zien is.

Wie zoude kunnen gelooven, dat naar zoo een beslissing van het hoogste Gerechtshof op verzoek van partyen zelve, gegeeven, nog eenige bedenkingen over de Limiten konden plaats hebben? Het schynt evenwel zoo; want op den 9 Augustus 1513 is de eigentlyke scheiding eerst tusschen wederzyds Gecommitteerden, by Acte van Accoort gereguleert geworden. Naderhandt zyn nog verscheide dergelyke overeenkomsten met den Heer van Steenbergen gemaakt: als 22 Augustus 1526, rakende de Dykagie van de *gorzen slyck ende aenwassen gelegen west ende zuytwest van den Polder van der Heyden genaamd Mattenberch ende de Plaete.* Den 6 Maart 1531 over dezelve

Dykagie. Den 18 Juny 1534 over *het bedycken van de gorsingen liggende buyten Dycks in den Lande van Steenbergen ende Vossemeer, Oostwaert van Eendracht, westwaert van den polder van Mattenborch ende de Heye.* En laatstelyk den 28 Augustus 1563 over 't *Heysse gors.*

Met den Heer van Bergen op Zoom schikte zig dit beter, die kon zyne palen ook niet verder dan tot den Eendracht uitbreiden, en daar in was hy geslaagd. De Heer van Steenbergen zal hem zoo wel als aan de Heeren van Vossemeer te magtig zyn geweest, zoo dat mogelyk het eigenbelang weerszyds reden aanbragt, om ten opzicht der Limiten aan den anderen wat toe te geeven: altoos men verdroeg zig deswegen by een Brief van 30 October 1429, waar by *Jan van den Zande*, Rentmeester Generaal 's Lands van Bergen op ten Zoom, verklaart hoe hy met *Ydo Jacobs sone van der Tholen als mede Heerschap en Heerschappen van Vosmaer over een gekomen is omtrent de Paalscheiding en Limiten tusschen den Lande van Glimes ende Kykuyt.* Des niettemin zyn met den Heer van Bergen, of zyne Gemagtigden, nog twee soortgelyke Contracten moeten gesloten worden, als den 5 July 1458 en den 4 Juny 1463, in de Bylagen onder F en G geheel te vinden.

Buiten het aandyken van Polders vind men verder de geheele vyftiende Eeuw geen byzon-

der-

derheden meer aangeteekend, die de Geschiedenis van Vossemeer merkwaardig maken. De overdragt der Graafschappen Holland en Zeeland van 't eene vorstelyk Huis in 't andere, nog de onlusten van buiten- of binnenlands, konden niet veel invloed op een Heerlykheid hebben, gevolglyk kan men veilig stellen, dit Land in zegeningen en onheilen met hun nabuuren een gelyk Lot heeft gehadt; altoos niets dat hier omtrent aanmerkenswaardig is voor den hoogen Vloed van 5 November 1530 vinden wy aangeteekend, die veroorzaakte hier meer dan *f* 25000 : - schade, want daar liepen vyf differente Polders in, van welke 'er terstond vier wierden herverscht, zonder dat daar toe eenige hulp of gratie van wegen den Souverein wierd verzogt of verleend. Dan de vyfde, *Onser Vrouwen Polder* genaamd, groot circa 400 Gemeten, kon men zonder bystand niet weder digt krygen, waarom de Keizer daar een vrydom van Schot en Beden voor tien jaaren vergunde, waar door die Ao. 1531 met groote kosten wierd herdykt, dog Ao. 1532 door eenen anderen hoogen Vloed op nieuws inbrak, zoo wel als nog vier andere Polders, mogelyk dezelve zoo even vermeld; de een en andere moest men vooreerst laten dryven, en vooral zorgen dat den Kerke-Polder niet een gelyk Lot te beurt viel. Het was eerst

Ao.

Ao. 1536, dat men een beraming maakte om Onzen Vrouwen-Polder andermaal te bedyken, beginnende *aan de Mee-ſtove en eindigende aen den Brouck bewesten ſint Antheunis Cappelleken.* Dit was niet doenlyk zonder hulp en onderſtand zoo van den Souverein als de Opgezetenen, aan de eerſte wierd verlenging van even vermelde vrydom, en ook toeſtemming verzogt, om Renten te mogen verkoopen op de Heerlykheid tot *f* 600 : - 's jaars: hier op kwam geen beſluit, waarom deswegen een tweede Supplicatie wierd gedaan, waar op twyffel of wel gunſtig is beſloten, zoo min als goedgekeurd de Dykveilinge by de gegoede van de Kerke-Polder toegeſtaan, te weten *f* 3 : - op elk Woonhuis, dat binnen de Kerke-Polder ſtond, en drie Stuivers op elk Gemet Lands daar binnen leggende.

De Vloed van Ao. 1530 had buiten voorverhaalde doorbraken nog een ander uitwerkſel omtrend Vosſemeer, men weet hoe die een gedeelte van Zuid-Beveland heeft verſlonden, in 't byzonder de ſtad *Rommerswaal* van gemelde Eiland afſcheurde, en met weinig Land op zig zelve liet; dit hadt ten gevolge, dat de ſtroom, meer na 't Land van Tholen zakkende, by ſtormen grooter aandrang kreeg; de Eendracht (die eerst een gegraven Vaart ſchynt geweest te zyn) verwyde, die eene

door-

doorgaande schuuring deedt verkrygen, deze Heerlykheid in tweeën scheurde, en voor schepen bevaarbaar raakte: altoos in een rechtsgeleerd Advis in Ao. 1555, van wegen de Heerschappen geligt, vinde ik dit aanmerkelyk verhaal: *Nochte ook ten tyde der verkryginge der Heerlykheid van Vosmaer hadde dit water eenen byzondere naam, nochte selve dit water of ten minsten de vaart, en was aldaer ten dien tyde niet, maar (zoo de maare is) naar dat den Heer van Berghen eerst op twee plaetsen geslooten heeft den vloed Vertryen vaert genoemd, die als dan scheyde het Hertogdom van Brabant van het Graeffschap van Zeelant, ende eenen anderen vloedt met naeme Eendrecht, ende daer naer den Grave van Nassauw geslooten heeft den vloed geseyd Vertrysen vaert op de derde plaetze, ende den vloedt tusschen Brabant en Zeelant die gezeyt word Couverinsche vaert: als dan heeft zekeren Rentier van de Heeren van Vosmaer, met schuppen en arbeid der handen, dit water doen graaven, het geen als dan nouwelyk op het hoogste water, dat is de zee vol zynde, water hadde, ende ook om de gecromde draijinghen onvaarbaar was, zoo dat de zee vol zynde nauwelyk de booten en kleyne effene scheepen konde overgevoert worden, dat nochtans allengskens vergroot is. Maer naer dat het groot Eylant genoemt Zuydbevelant in het Jaer 1530. door het water overstroomt is, door den geweldigen val der wateren, dewelke uyt het ge-*

genoemd Eendragt Zuydbeveland overstroomden, van dien tyd af tot nu toe is het zoo diep geworden, datter nu dagelyks veel schepen overvaaren: dit is in de gedagtenisse van veele Menschen enz.

Dit stemt niet kwalyk over een, met het geen men vind in *L'Histoire Abregé de la Ville de Bergen op Zoom* van wylen den Heer *Jean Rouwe*, daar hy in zyn *Poëme Chrono-Généalogique*, zig dus laat hooren:

Le Païs après eux par un désordre extrême
Soudain changea de nom, comme la strene même
D'Endragt fut celui qu'il prit dans l'univers
Ainsi tout est soumis à des triste revers.

Alvoorens hier van te scheiden, moet ik in 't voorby gaan aanmerken, hoe de naam van *Eendracht*, die men gewild heeft dat zyn benaming had verkregen, van een gegraave Vaart, die oudtyds uit hoofde van een Verdrag, tusschen den Hertog van Brabant en Graaf van Zeeland was gegraven, om tot een grensscheiding te dienen, en waar mede alle twist daar over geëindigt zynde, nu *Eendragt* zoude stand grypen: Dan het koomd my waarschynlyker voor, dat gelyk men oudtyds niet *Eendragt* als nu, maar *Eendrecht* en misschien *Eintrecht* geschreven heeft, die naam een plaats heeft beteekend waar men *overtrok*, ge-

gelyk *Trecht* in 't oud Nederduitsch aanduide (w).

Op de zoo even verhaalde Watervloed d'Ao. 1530. volgde in Ao. 1532 een andere, die de Polder de Hicke overstroomde, en hier een schade van *f* 9600 : - aanbragt.

Ao. 1556 was 'er een groote duurte in alle Eetwaren, die ook *Vossemeer* in 't *byzonder* drukte, de meeste Steden sloten hunne Poorten, en verboden de buitenlieden granen of brood uit te voeren of dragen, inzonderheid die van Tholen, daar de Opgezetenen dezer Heerlykheid altoos hun gewassen ter markt gevoerd hadden: men troostte zig hier deswegen, de herderlyke Vermaningen van den Pastor Heer *Heynrik van Bergeyk* waren hier toe niet vrugteloos; in den zomer des jaars 1557 heeft deze duurte eerst opgehouden (x).

Ao. 1570 was bitter voor deze Heerlykheid. De Allerheiligen-Vloed, waar van door geheel Nederland nog teekenen zyn overgebleven, inundeerde hier de *Keernemolkslands-Polder*, en zoo my voorkoomt ook de Hicke, Leg-

(w) Zie deswegen breeder Tegenw. St. van Utrecht 1. D. p. 14.

(x) Zie wegens die Duurte *Vaderl. Hist.* 6. D. p. 19 en 20. *Chron. van Antw.* p. 36 en *Chron. van Brab.* p. 368.

Leguyt, Oud-Kykuyt en Slabbecoorne: de Heerschappen waren tot herstel van dien ten volgende jaare 1571 genoodzaakt hun geheel Inkomen daar aan ten koste te leggen (y).

Daar de Oorlog om Vryheid en Godsdienst in Neerland, byzonder aan dezen Oord, ten hevigste woede, en Zierickzee in Juny 1576 voor de overmagt der Spanjaarden bukken moest; is het te denken, dat het Thoolsche Eiland daar mede aandoening van hadt. Te meer daar den toeleg was, om den vyand te Water en te Lande in Zierickzee zoo te benauwen, dat zy die Stad van zelve weder ruimen zoude, gelyk ook nog in November van dat zelve jaar gebeurde: dog alvoorens zulks te wege wierd gebragt, was het Land van Tholen (of schoon de Stad nog Spaansch was) met Staats of 's Princen krygsvolk geduurig bezet en als overstroomd, die hier niet beter dan in 's vyands Land huishielden, want op den 7 October van dit zelve jaar, des morgens, branden zy het geheele Dorp van Vossemeer af; wat daar toe aanleiding gaf, en door

(y) Men wil, dat deze Landen, die, van ouds, veel van overstroomingen plagten te lyden, nimmer zwaarer Watersnood dan den tegenwoordigen bezuurd hadden. *Vaderl. Hist.* 6. *D.* *p.* 324.

door wiens bevel zoo wreede daad wierd uitgevoerd, vind men niet aangeteekend.

Wanneer ten volgende jaare 1577 de Spanjaarden ingevolge *'t Eeuwig Edict* deze Nederlanden begonnen te ontruimen, nam den Heere Prince Willem van Oranje, als een doorkneed Staatkundige zynen slag waar, en bragt nog voor het vertrek van 't vreemd krygsvolk, verscheide Steden tot zyne zyde over, daar onder de stad *Tholen*, en met haar het geheele Land van dien naam. Het was dan op den 17 April van dit jaar, dat binnen Dordrecht onder Signature en Zegel van hoogstgedagte Prince ter eenre, en de Gecommitteerden der Stede en Lande van Tholen *Gregorio del Plano*, Bailliu en Dykgraaf van gemelde Stad en Land (z), *Anthonisz Bolle*, Burgemeester, en Mr. *Jacob van Geldre*, Schepen derzelver Stede, ter andere zyde, wierd gesloten een overeenkomst, volgens welke dezelve Stad en Gebied zig onder de gehoorzaamheid der Staten en voornoemde Prince begeeven zouden; by welk Accoort of Satisfactie veel voor de Stad, maar luttel voor het platte Land, gezorgd wierd: deze

(z) Vinde hem ook genoemd, Seigneur de Welle, sur intendant & Dyckgrave Général des Provinces de Brabant & de Flandres, mort en 1604. Nobil. des pays Bas p. 283.

deze Heerlykheid dan, geraakte hier door mede onder het Stadhouderschap des Princen van Orange, en zal vooreerst nevens hun nabuuren, wat kalmte en rust genooten hebben, dit hen nu wel te stade kwam, maar niet duurzaam was.

Den Oorlog ten felsten woedende en Breda in Parma's magt zynde, vreesde men ten jaare 1583 voor vyandelyke aanslagen aan de zyde van Vossemeer, waarom op aangeeven van *Willem de Rovere*, Zoone van Mr. *Roeland de Rovere*, door ordre der Heeren Staten van Zeeland, den Polder genaamd Nieuw-Vossemeer, gelegen voor Mattenburg, doorgestoken is in de Kreke van *Botken in den Boesem*, zoo ook der Heerschappen *Moolen* in Mattenburg verbrand.

Men zag het Oorlogsvuur nog meer van naby, wanneer de Prince van Parma Ao. 1588 Bergen wilde belegeren, dan zig eerst van Tholen meester maken, besloot met een afgezondene hoop, onder bevel des Heere van *Montigny* en *Octaav*, Grave *van Mansfelt*, den Eendracht in 't gebied van Vossemeer, (waarschynlyk omtrend Botshoofd,) te doorwaden; dan hoe wel beleid dees aanslag was, zy mislukte; de Spanjaard wierd, door het wys en dapper bestuur van Grave *Everhard van Solms*, die in het Thoolse Eiland de kryge-

magt

magt gebood, met verlies van wel vier honderd mannen afgewezen: het was in het eerste treffen; dat *Marinus Hollare*, toen jong, naderhandt door dapperheid en kloeke daden tot Vice-Admiraal van Zeeland opgeklommen, een oog is uitgeschoten.

Men begreep, dat zulke aanvallen meer konden gebeuren, en wat de gevolgen zouden wezen wanneer de vyand het Tholsche Land bemagtigde; waarom de geheele uitgestrektheid van Vossemeer met Wagten en Schanssen wierd verzeekerd, en waarschynlyk zyn toen de Schanssen *Zeeland* en *Orange*, waar van men nog de overblyffels voor de Eendragts-Polder ziet, opgeworpen.

Alle deze voorzorgen bevryde het deel der Heerlykheid, welk men nu Oud-Vossemeer heet, voor inval der vyanden, maar het Nieuwe-Vossemeer, was en bleef een speel-bal van baldadige krygsknechten, die van de een en andere zyde op kondschap uitgezonden, de Opgezetenen dagelyks kwelden, ja het leven bang maakten, waarom men daar gedwongen was na *Sauvegarde* om te zien, en deswegen brieven van beide oorlogende Magten verwierf, die van de Infante *Isabella Clara Eugenia* was gegeven te Brussel den 16 October 1621, waar voor *f* 75 : - ter maand moest worden opgebragt, terwyl de Landen over de geheele

heele Heerlykheid nog met een Schelling extraordinair per Gemet wierden belast tot onderhoud der nieuwe Forten en Wagthuizen: waar onder ook zullen gehoord hebben die Barakken, welke men nog aan beide Veefen ziet, zedert van wegen den Lande verkogt, en nu door Opgezetenen bewoond worden.

In dezen toeftand was het, dat men hier van 18 July tot 3 October 1622 het vermaarde Beleg van Bergen op Zoom door *Spinola*, dagelyks zag en hoorde, en altoos op zyn hoede moest wezen, en men genoodzaakt wierdt om zelve den *Molen* van Nieuw-Vosfemeer te floopen, op dat den vyand zig daar van tot onderhoud van zyn Leger niet zoude bedienen.

Geen minder kommer en angst bejegende dezen Oord, wanneer de Spanjaarden den 10 September 1631 met negentig zoo groote als kleene Zeilen de Schelde kwamen afzakken, zonder dat men wist waar hun aanflag zoude uitbarften: de vrees was onder anderen ook voor het Thoolfe Eiland, dat ftraks met vier duizend man, onder den Collonel *Morgan*, wierd bezet. Men weet hoe deze vyandelyke Armade door den reedts vermelde Vice Admiraal Hollare op *'t Slaeck*, en dus in 't gezigt dezer Heerlykheid, wierd aangetroffen, mannelyk aangetast en overwonnen, zoo dat die

van

van de vyanden het ontkwamen, langs het Nieuwe-Vosſemeer de vlugt namen. Jammer dat eene der Vosmeerſe Heerſchappen *Gillis van Wisſekerke*, Ridder Heer van *Couwerve, Vosſemaar en Campen*, die in dienst van Spanjen was, zig in dezen tocht bevond, en in laastgemelde ſlag op 13 September dezes jaars het leven verloor: om welke bedryven zyne heerlyke Goederen, en daar onder zyn aandeel in Vosſemeer, ten behoeve der Graaflykheid aangeſlagen wierden, en die ik meene, dat met de Vreede van Munſter eerst zyn gelost en aan gemelde zyne Erfgenaamen gerestitueert geworden: terwyl zyn Zoon *Jan van Wisſekerke* ook, uit hoofde van zyn Vaders ſneuvelen in gemelde ſtryd, door den Koning van Spanjen A°. 1655 tot Baron *van Pellenberg* wierd verheven.

A°. 1635 wierd een aanſlag der Spanjaarden ontdekt, en voorgekomen, die by verrasſing eerst Steenbergen meenden te nemen, daar na de Schansſen op deze Heerlykheid (te weten Zeeland en Orange) af te loopen, die te dezer tyd zwak van bezetting waren (*a*).

Den kryg ſlapte, men was uitgeoorloogd, zoo dat de lang gewenschte Vrede-zon be-gon

(*a*) Sciverius Nederl. Oorlog. p. 275.

gon te dagen, en door het teekenen van 't Vredes-Tractaat den 30 January 1648 te Munster, ten kimmen vroolyk uit te blinken. Wie kan met woorden verhaalen wat al vreugd, genoegen en vroolykheid dat alomme, ook hier, zal hebben aangebragt? De oudtste van dagen hadden geen besef van den Vrede, zy waaren of in den Oorlog gebooren, of daar in opgevoed, verdrukking in Vryheid en Godsdienst, Vervolgingen, Honger, Brand, zwaare Lasten, vreeslyke Watervloeden, steeds in gevaar van in eenmaal door een onverzoenbare vyand overheerd te worden, had men bynaar een Eeuw lang ook in deze Heerlykheid ondervonden, en hoe ver de wanhoop in het Thoolsche Eiland A°. 1573 onder de bewoonders was geslagen, heeft de geleerde Heer *Van de Spiegel*, in zyn Ed. *Hist. van de Satisfactie van Goes p.* 176, al bewezen. Daar nu al dat verdriet een einde nam, het soldatengeweld aan ketenen wierd gelegd, en de Vryheid haaren Throon beklom, zullen hier zoo wel als elders dankbare harten geweest zyn, die den Heere hunnen God de Eere gegeven hebben, en hun nageslacht daar van de gedachtenis overgelevert.

Veel volgende Oorlogen, die het Gemeenebest zedert voeren moest, hadden weinig of geen invloed op deze Heerlykheid, alleen die

van

van Ao. 1672 baarde bekommering, zoo dat 't zy Regeering of Bezetting van Tholen op pretext van vyand, de Veerdammen aan 't Botshoofd doorstaken, en de Pont weg voerden.

Was het zoete der Vrede hier een geruimen tyd genooten? Was de Voorspoed aangewassen? Dit alles wierd door den Storm en hoogen Vloed van 26 January 1682 bitter gemaakt. Hier door brak de Polder van de Hicke andermaal door, de Kerke-Polder, zoo mede die van Slabbecoorne, Oud-Kyckuyt, Leguyt en Vogelensanck, overstroomden; Nieuw-Vossemeer liep mede in, benevens de landen van de Heene- en Heere-Polder (*b*). Dit bragt eene ongelooflyke schade, ook een ontvolking over geheel Vossemeer te wege, die niet dan langzaam is hersteld geworden.

Zeldzaam dat men op Dorpen oproer verneemd, evenwel het gebeurde op 30 November 1699, dat te Nieuw-Vossemeer een tumultuaire beweging ontstond over de invordering van 's Lands Imposten: 's Lands Staten moesten daar tegen by een Placaat van 21 December deszelven jaars voorzieninge doen, en een præ-

(*b*) Sylvius Vervolg op Aitzema Zaken van St. en Oorl. p. 184.

præmie stellen tegen het ontdekken en aanbrengen van schuldigen (c).

De Koning van Spanje Karel de II. den 1e November Ao. 1700 overleden zynde, stond over de opvolging in Deszelfs wyduitgebreide Staten een nieuwen Oorlog uit te bersten: wanneer Ao. 1701 den Staat zoo wel als Engeland geneigd wierden daar deel in te nemen, wierden de Grenssteden, daar onder Tholen, vol bezettingen gelegt, welke Stad goedvond een deel daar van in en onder Vossemeer te inquartieren, daar men zig met geen ongunstige uitslag tegen verzette (d).

Dan het gevaar en den kommer wierd hier meerder gevoeld, wanneer Ao. 1703 de vyand van Nieuw-Vossemeer *f* 6000: vorderde; en zulke rampen vermeerderde, als Ao. 1705 een Fransche of Spaansche party, uit Nieuw-Vossemeer opligte *Bastiaan Govaertsen*, Schepen, met zyn Zoon, en die voor de geëischte brandschatting bragten na het Kasteel van 's Gravenwezel in Brabant, vorderende voor los-geld twee duizend Ryksdaalders: dan my is niet gebleken wat de uitkomst van het een en ander is geweest, ook niet van welke vrugt

(c) Placc. dato als vooren, waar in de schuldigen met namen worden vermeld.

(d) St. Not. d'Ao. 1701. p. 231.

vrugt: de Vertogen waren deswegen door de Heerschappen aan 's Lands Staten gedaan.

De bekende Veldslag van *Ramillies* Ao. 1706 verwyderde den Oorlog wel meer van de grenzen van dit Gemeenebest, dan zal door den voorspoed van 's Lands wapenen, ook hier en daar zorgeloosheid hebben voortgebragt, altoos het gebeurde den 31 Augustus 1709, dat een Fransche party van zeventig of tagtig man aan het Veer van Nieuw-Vossemeer kwamen, en daar opligten drie Schippers en vier Schippers-Knegts, zoo mede een Burger van die plaats, met een Schipper en zyn Knegt van het Veer van Oud-Vossemeer, dreigende weder te komen, en beide de Dorpen af te branden, indien men over de brandschatting geen verdrag wilde sluiten: hier over wierden klachten aan de Heeren Staten van Zeeland en Haar Hoog Mogende gedaan, dan men weet den uitslag niet te melden; zoo min als van 't verzoek Ao. 1711, om met den vyand over contributie te mogen composeren.

De Oorlogskans was gekeerd, Neerland werdt van zynen Bondgenoot, de Kroon van Engeland, verlaten, en het Oorlogsvuur dreigde op nieuws den Staten bodem in te dringen, wanneer deze Heerlykheid zoo wel als de stad Tholen, het eerst de bittere vrugten van die omwenteling moesten smaken:

namentlyk, den 24 Augustus 1712 kwam eene troup ligte Benden aan het Botshoofd, maakte zig van de Pont meester en vielen in het Thoolse Eiland, daar zy de stad Tholen by verrassing innamen, en deerlyk plonderden; ook niet vertrokken voor zy de Bailliuws dier Stad, en deze Heerlykheid noodzaakten te teekenen voor tien duizend Ryksdaalders, ten ware men verkozen had gemelde Stad en Nieuw-Vossemeer aan de vlamme te zien opofferen (*e*).

De Vrede, die Ao. 1713 te Utrecht getroffen was, benam dit Land de vrees, van hunne woningen en bezittingen een soldatenroof te zien worden, zy konden haare landneeringen op nieuws met moedt en yver hervatten, maar een nieuwe ramp was hun voorbeschikt, door den fellen Storm en hoogen Vloed, die op 3 Maart 1715 in geheel Zeeland, en Staats-Vlaanderen, veel verwoestingen aanbragt, in 't byzonder Vossemeer trof, daar de Heere-Polder doorbrak, en deszelfs Dyk deerlyk geteisterd werdt, zoo dat het herstel daar van *f* 14080 : - kosten moest. De Eendragts-Polder mede op het Westeinde geinundeert, welkers herstel men giste, dat kosten zoude

f 6480

(*e*) Zie hier van breeder Tegenw. St. v. Zeel. 2. D. p. 77.

f 6480 : -. Slabbecoorne kreeg zoo een zwaare doorbraak, dat deszelfs Zee-Dyk is moeten ingetrokken worden, het welk begroot werdt op *f* 2670 : -. Oud-Kykuyt en Leguyt liepen mede in, zoo ook de Polder van Oud-Vossemeer, dan van deze drie laastgemelde Polders zyn my geen beramingen der kosten tot herstel voorgekoomen: Men begrypt ligt, dat de schade aan Veldvrugten zoo van een aanstaande Oogst, als van het geen in de Schuuren verzameld was, onschatbaar moet geweest zyn, en het gewigt daar van lange de Opgezetenen dezer Heerlykheid heeft gedrukt.

Men ontmoet verder niets merkwaardig rakende Vossemeer, aangeteekend, tot op het noodlottig jaar van 1747. Het Beleg van Bergen op Zoom vervulde hier alles met schrik en vrees, zoo lange die Vesting verdeedigt wierdt, verstrekte die en haar welbezette Forten en Linie, het Thoolsche Land tot een voormuur, maar stormenderhand overgegaan zynde, was het den Eendracht daar men den vyand stuiten moest, wilde men de Stad en Eiland van Tholen behouden: hoe daar toen voor gezorgd is, en met welken uitslag, is elders breeder beschreven (*f*). Wat hier om-

(*f*) Tegenw. St. v. Zeel. 2. D. p. 78-80.

omtrend Vosſemeer in 't byzonder raakt, is, dat langs deszelfs geheele uitgeſtrektheid, de Dyken ten Westen den Eendracht, voor eene Linie dienden, die met diverſe Batteryen en veel Militie, ſommigen willen wel ten getale van vier duizend man, bezet waren. Op het Dorp van Oud-Vosſemeer hadt de Oostenrykſche Generaal Grave *Nadasty* aan het hoofd zyner *Croaten*, *Pandouren* enz., deszelfs quartieren betrokken, waar hy den winter ſleet. Veele is nog in levendig geheugen, hoe lastig, kostbaar en kommerlyk de inlegering dier vreemde ruwe gasten den Opgezetenen hier gevallen heeft; wat ſchade aan Gebouwen, Houtgewas en Beesten, men daar door ondergaan heeft, en met dat al, hoe het een gezegend middel is geweest, om dit goede Land van een totale ondergang te bevryden.

Zedert heeft aan dezen Oord Vrede en Welvaard geheerscht, de bevolking heeft toegenoomen, en de Heerſchappen hebben ſteeds yverig geweest den welſtand van dit hun Domein allerwegen te bevorderen. Na dus drieendertig jaaren het genot van zoo veel zegeningen te hebben genooten, gevièl het dat in den nagt tusſchen 11 en 12 Juny 1781, door een onbekend toeval, eenen fellen brand in het Dorp van Oud-Vosſemeer zig ontdekte, die, eer het morgen was, zeven huizen en

twaalf

twaalf schuuren in assche verteerden: welke zedert in beter staat dan te vooren zyn herbouwd. De Burgemeester *Dignus van der Linde*, de Schepen *Johan van der Lek*, nevens nog verscheide andere gegoede Ingezetenen, die het zwaarste door deze brand getroffen waren, hebben door eigen vermogen hun gebouwen hersteld: de andere beschadigdens zyn door Liefde-gaven der Heerschappen en verdere weldenkenden binnen deze Prochie en Provintie, daar toe in staat gesteld.

Hebben wy de Lotgevallen dezer Heerlykheid in 't weereldlyke verhandelt, men mag ook dat, het geen haar kerkelyke Geschiedenis betreft, niet onaangemerkt laten.

De Roomsche Godsdienst was in de opkomst dezer Heerlykheid, gelyk alom in Nederland, de heerschende en eenigste; die groote Lichten die de Hervorming moesten voortbrengen, waaren nog niet verscheenen. De Heerschappen waren zoo wel als hunne Onderzaten *yverig Catholicq*, en stelden hun Eer de Geestelyken in hun gebied te beschermen, waarom zy A°. 1500 geboden, dat *huurders van uytgorzen, haer Sacramenten moeten haelen en Dooden begraeven in Vosmair nergens anders*. Deze Heerlykheid stond in het Geestelyke onder het gebied des Bisdoms van *Luik*, ter tyd toe, dat *Philips* de II, Koning van Span- *Kerkelyke Geschiedenis.*

Spanjen, om, zoo hy waande, te beter de voortgang der Lutherſche en Calviniſche Leer tegen te gaan, veel nieuwe Bisdommen in Nederland oprechte, en geheel Zeeland, gevolglyk ook Vosſemeer, aan het kerkelyk Opperbeſtier van den Bisſchop van *Middelburg* onderwierp.

Voor de geestelyke Overmagt mogt in die duistere tyden alle weereldlyke Heerſchappy zwichten, de Vorſten zelve waande, dat met de Kerkelyken hunne tydelyke bezittingen te vermeerderen, hun eeuwig Heil te meer verzeekerd wierdt. Geen wonder dan, dat de Heerſchappen van Vosſemeer daar aan toegaven: zy die hun Heerlykheid hadden gekogt met het Recht van *Tienden*, zy die, zoo niet alle, verre de meeste Polders op eige kosten hadden in 't drooge gelegt, en al de rampen moesten afwagten, die door Oorlog, Brand, hooge Watervloeden of anderszints daar over konden komen, hebben des niet te min zig moeten verdragen op 12 Juny 1500 met den *Deken en het Capittel van Tholen*, aangaande de Thienden, *die als nu vallende ende comende zyn ten allen onbedyckten landen den Heerſchappen van Vosſemaar toebehoorende, ende die welke hier naemaals in den ſelven lande als die bedyckt ſullen worden, vallen ende komen zullen niet uytgenondert.* En zulks voor eene eeuwige Rente, die nog aan

r die Byſ. M.

Bylage M.

Herdr

ende

In dusdan
geaccordeert,
van Tholen,
poreert aan
meer aan di
de regte van
zyn in aan
van Vossemee
in denzelven
ende kommen
(1°, 2°, 3° zonder
(4°. maarby
wordt gesch
ken, welke
3°. Item en
Sullen nog
der Tholen
maniere Sy
ve Landen
dien, die
tyt uit en
ende voort
schreve, Lo
vruchten
die Somma
gemet.
(6°. zonder be

aan 't Comptoir der geestelyke Goederen te Tholen, jaarlyks betaald word; en of die Last nog te ligt ware, moest by dat zelve Verdrag nog een ander voorrecht ook onder hunnen Koop behoorende, te weten de *giften van kerken*, nu onder de naam van *jus Patronatus* best bekend, aan dezelve geestelyke Vaders geheel opgeofferd worden, daar te meer hardigheid in was, om dat de Kerk van Oud-Vossemeer, als straks nader staat vermeld te worden, door een der Heerschappen zelve was gestieht.

Dit voorbeeld was te schoon, om niet door het *Capittel van sinte Geertruiden van Bergen op Zoom* gevolgd te worden: zoo dat de Heerschappen ook met die, en *Jan Lachaert*, *Priester*, *Pastoor en Prochiaen der kerche van Halsteren* op 27 Juny 1502 overeen kwamen, nopens de Thienden van een *Polder gekeeten kyckuyt over eendrecht an Brabant*, *daar voor sy eeuwiglyk ende erffelick hebben souden en ontfangen jaarlyks* 17 *rinsche guldens te* 40 *grooten*. Welke Last nog jaarlyks aan 't geestelyk Comptoir te Bergen word voldaan.

Hoe vroeg en wanneer de gezuiverde Leer van 't Euangelie, in deze Heerlykheid aangevangen heeft, is niet zeker te bepalen. Ik twyffele of A°. 1557 hier niet reeds menschen waren de Hervormde Leer toegedaan, of deswegen verdagt, om dat ten gemelde

jaare

Afgekocht, krachtens Publicatie van H. H. M. van 20 Septemb. 1805, tegen den penning 16 2/3 voor L. [illegible] 11.8. Vlaamsch, op 20 [illegible] 1806.

Evenens afgekocht op 6 maart 1806 voor L. 36.2.3.

jaare den Bailliu van Tholen *Cornelis Adriaenz Houck* binnen deze Heerlykheid deedt vangen eenen *Jan Huysken*, die hy, wanneer deswegen van de Heerschappen protest wierdt gedaan, Declareerde *nog de koninchlyke Majesteit nog hem aan te gaan.* Waar uit geen ander besluit te maken zy, dan dat Jan Huisken om des *woords en waarheids wille*, door de Kettermeesteren vervolgd, een prooi des gehaate Inquisitie is geworden.

Wanneer Ao. 1561 *Nicolaas de Castro* als eerste Bisschop van Middelburg was ingewyd, liet die niets ontglippen wat zyn onderhoorige Kerkelyken, uitgebreidheid of gezag kon byzetten, ten jaare 1562 moesten de Heerschappen contracteeren met *Deken en Capittel van Ons Vrouwen Collegiale kercke binnen die stadt van der Tholen, nopende 't honderste gemet het Capittel competeerende in den Polder genoemd de Hicke in 't jaer 1561 wederom bedykt.*

De Roomsche Leer was en bleef hier de heerschende, de Heerschappen kleefden die byzonder aan, als blykt by hun besluit den 20 July Ao. 1568 genomen, dat *in den Ougst niemandt mogt mennen onder de Hoogmisse.* Ook dat niemandt zyne kinderen mogt laten *Doopen of kersten buiten de Parochie*, waarschynlyk dat het laatste gebodt gezien heeft op die, welke hier de Hervormde Leer reedts toegedaan,

hei-

heimelyk hunne kinderen elders by Calvinische Leeraars het Bond-Zegel des Heiligen Doops lieten toedienen.

De geestelyke Jurisdictie was en bleef hier een twistappel. Tholen, zoo min als deze Heerlykheid, wilde zig de kerkelyke Rechtvorderingen van de *Provisoor van Romerswaal* niet onderwerpen; zy gaven voor, een Privilegie te bezitten, *dat zy luyden ofte hair ondersaten nyet en mothten geroupen worden om eenige geestelycke saecken buyten den voorsz lande enz.* Welke Voorrechtsbrief die toen nog voor handen zal geweest zyn, gegeven is geweest by Heere *Janne van Bloys* den 7 December 1366, en sedert geconfirmeert by alle Graven en Gravinnen van Hollandt en Zeelandt. Geen wonder, dat zulke oude Titulen en Voorrechten, daar het voorstaan van Lands Westen en Voorrechten tot de dweepery toe in Neerlandt wierdt gehandhaafd, nu met mannenmoed ook hier verdeedigd wierden, en zy deswegen met den Middelburgschen Bisschop N. de Castro een Verdrag sloten op den 17 July 1565, dat men om zyne byzonderheid in de Bylagen onder de Letter G geplaatst heeft.

Ao. 1574 vind men nog als Pastoor dezer Heerlykheid vermeld Heer en Mr. *Jane Paschasis*, die tot Substituit hadde Heer *Assuerus*

Jacobs à van der Heyst, en tot Cappellaan Heer *Trudo Luyten van Meerhouth*, ja ten jaare 1578 had het Roomsch Kerkbestier hier nog geen einde, want de Heerschappen toen nog in twist met het Kapittel van Tholen waren over het *onderhoud van den Pastoor*.

Dog van dien tyd af of korts daar aan werdt de Hervormde Leer als de heerschende hier ingevoerd. Zulks geschied zynde, dagten de Heerschappen, dat met het vernietigen van het Kapittel van Tholen, en de uittogt der Roomsche Geestelykheid, ook alle Lasten door die haar overmagt in vroeger tyden oplegt, moesten ophouden, waarom zy Ao. 1579 die weigerden op te brengen, dan de Rentmeester van Tholen, verpligtte den Rentmeester van Vossemeer by *sommatie* en *gyzelinge* tot het opbrengen der *gewoonlyke Inkoomsten aan de Kercke van Tholen, Benefitien en Revenuen dependeerende van haere collatien en giften*. Het geen de Jaarlyksse Rente zal geweest zyn, waar van hier vooren p. 47. gewag van gemaakt is.

Straks wierd deze Oord met de openbare predikking van het gezuiverde Evangelie vervuld. *Eprahim Dierkius* schynt de eerste te zyn geweest, die binnen deze Heerlykheid het Leeraars-Ampt heeft waargenomen, die Ao. 1587 af opgevolgd wierdt door *Adriaan Alertsen*, en die weder Ao. 1598 door *Tobias Dam-*

man

man en Ao. 1596 door *Cornelis Bosschart* (g). Dit waren de vier eerste die hunnen yver en vermogens besteedden om de hervormde Leer hier opgang te doen krygen, en het bygeloof, zoo wel als de gewetensdwang geheel buiten vermogen te brengen.

Lang heeft deze Heerlykheid maar een Kerk en Predikant gehadt, tot dat na het sluiten van den Munsterschen Vrede, hier de rust en de Ingezetenen vermeerderden, dat gelegenheid heeft gegeven ook Nieuw-Vossemeer by besluit der Staten van 8 July 1648 van een Predikant en Schoolmeester te voorzien: ingevolge van welke door de Classis van Tholen op 14 September des zelven Jaars Do. *Levinus Bocius* daar het eerst beroepen is.

Veele zoo niet de meeste der Heerschappen waren in Brabant of elders onder 't gebied van Spanjen gezeten, volgden de Leer der Roomsche Kerk, en bekreunde zig dus weinig aan het Recht der Ambagtsheeren, om in alle Collegia qualificata in persoon, of door gecommitteerden in Derzelver naam, stemmen te voeren, dat de reden zal geweest zyn, men niet vind, dat in 't begin der Kerk-hervorming daar van gebruik is gemaakt, dan dit moet volgen, zoo

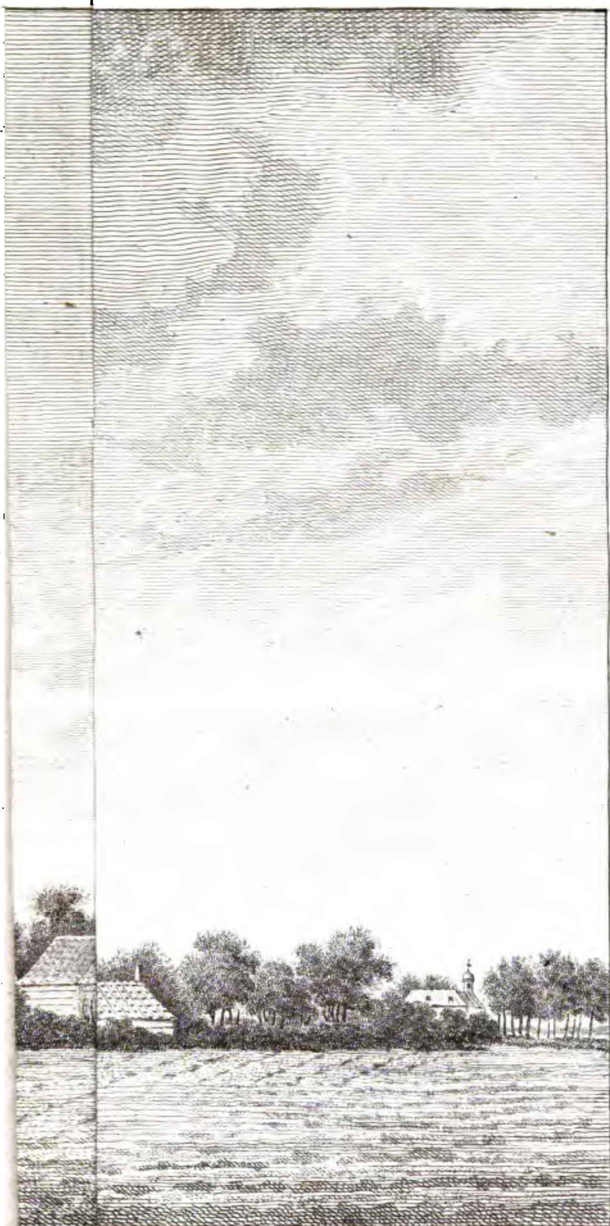
(g) Te Water Reform. v. Zeel. p. 321.

zoo dat, wanneer Do. *Frontiscus Manteau* Ao. 1665. overleden was, de Heerschappen door 't Classis van Tholen wierden verzogt, haar gedeputeerden te zenden, ten einde tot een nieuw beroep te kunnen treden; gelyk ook Ao. 1673 door of van wegen de Heerschappen het eerst is geassisteert by 't opnemen der Arme Rekening en vermaken des Kerkenraads: En zedert is my niets voorgekomen betrekkelyk den Godsdienst, dat eenige aanmerking verdient.

Het Dorp van Oud-Vossemeer. Het Dorp van Oud-Vossemeer legt in de Kerke-Polder drie kwartier uurs van Tholen, en omtrent 300 Roeden bewesten de Eendracht. De stichting daar van is onzeker, het is waarschynlyk, dat Gillis van Wissenkerke, waar van hier vooren p. is gewaagd, de bouwing hier van het eerst heeft aangevangen. Wy hebben ook op p. 32 gezien, hoe deze plaats den 7 October 1576. door het Staatsch Krygsvolk geheel wierd afgebrand: Ja hoe nog onlangs een felle brand daar geen kleine verwoesting heeft aangeregt.

Oud-Vossemeer mag voor een volkryke en welbebouwde Plaats doorgaan. De Kerk in 't midden staande, zyn op zekeren afstand de meeste huizen als in een circul gebouwd, welke door een agter-straat en zy-straaten zyn vermeerdert. Het nieuw Rechthuis, waar van

straks

SE

Abr

Ab. Meertens Junior ad vivum delin.

ſtraks nader, brengt geen klein cieraad aan het Dorp toe; buiten en behalven dat het geheele Dorp is beſtraat, loopt eene ſteen-ſtraat van den Molen tot aan het Veer, die ſteeds in een goeden ſtaat word onderhouden en ten weerzyden is beplant.

Het Dorp van Nieuw-Vosſemeer legt ruim een uur gaans bewesten Steenbergen, en een half uur noord-oost van Oud-Vosſemeer, aan een binnenwater of kreek, die naar den kant van Steenbergen ſtrekt, en by dit Dorp is bedykt en toegedampt. De ſtichting vind men A°. 1567 aanvang te hebben genomen, wanneer de Heerſchappen 17 gemeten Lands in Erf-chyns uitgaven om daar op een *nieuw Dorp* te ſtichten. *Het Dorp van Nieuw-Vosſemeer.*

Dit Dorp legt in de Polder van dezelve naam, beſtaat uit eene regte ſtraat, aan welkers eind de Kerk gevonden wordt, is minder in grootte dan Oud-Vosſemeer, en de Ingezetenen zyn veel den Roomſchen Godsdienst toegedaan.

Men teld in deze geheele Heerlykheid niet minder dan 234 huizen, twee Molens en twee Mee-ſtoven, daar van 150 huizen, 1 Molen en 2 Mee-ſtoven voor Oud-Vosſemeer; 84 huizen en 1 Molen voor Nieuw-Vosſemeer.

Ten Jaare 1764 telde men te Oud-Vosſemeer 564 Menſchen boven de drie Jaren oud, en 401 te Nieuw-Vosſemeer.

De Landen worden in dezen Oord alomme wel gebouwd, inzonderheid onder Nieuw-Vossemeer, daar blinkt de kiesheid der Landlieden in het zuiver houden hunner akkers byzonder uit. De teelt der Mee-krap geeft hier veel welvaardt; en het beplanten der binnen-Dycken, verschaft veel houtgewas, en aangenaame wandelwegen.

Hoe vroeg deze Heerlykheid van Schippers is voorzien geweest, die met hun schepen der Opgezetenen graanen en andere waaren na elders ter markt voerden, vinde ik niet aangeteekend, maar wel dat reedts den 20 Juny 1580 deswegen een ordre by de Heerschappen is beraamd geweest. Tegenwoordig vaaren 'er bestendig twee schepen, waar van de Schippers op eene matige recognitie door de Heerschappen worden aangesteld, die op de vragtloonen een behoorlyk Reglement hebben gemaakt.

Veeren. Twee Veeren zyn 'er waar men van het Oude- in 't Nieuwe-, of van 't Nieuwe in het Oude-Vossemeer overvaart; het eene by 't *Botshoofd*, en het andere een groot kwartier uurs benoorden, tusschen de twee Dorpen (welk ter onderscheiding van het eerste 't *Nieuwe-veer* genaamd word) beiden met een Pont om over de Eendracht wagens en paarden te voeren, voorzien.

Al

Al zeer vroeg vind men hier van een Veer gewaagd, Ao. 1500 wierdt het *Veer-geld* aan *Kyckuyt* gereegeld; en Ao. 1580 word het Nieuwe-veer al genoemd, en toen goed gevonden (om niet onvoorziens van den Vyand bezogt te worden) dat de *Veerluiden* moeten woonen aan den *westzyde van den watere*, 'dat tot op den huidigen dag alzoo onderhouden is.

Den Oorlog heeft meer dan eens deze Veeren doen werkeloos zyn; Ao. 1601 wierden die gesloten, zoo dat niemand uit mogte varen, overmits *zyne Excellentie met het Leger geresolveert was te vaaren naar Vlaenderen.* Het Veer aan 't Botshoofd is naar het eindigen van den *Treves* Ao. 1631 eerst op nieuw weder verhuurd geworden. Men heeft reedts p. 39. gezien hoe Ao. 1672 de Veer-dammen aan het Botshoofd zyn doorgestoken en de Pont weg gevoerd.

De Plaatzen, waar deeze Veeren zyn aangelegt, heeft men in Oorlogstyden, wanneer hier gevaar of vrees voor vyand was, altoos aangezien als posten die wel verzeekerd en bewaard moesten worden, waarom die aan de westzyde met Batteryen wierden voorzien, daar nog de overblyfzels van gevonden worden, en tot logis der Militie, wierden aan beide Veeren Barakken getimmerd, die zedert van den Lande verkogt zyn, en nog tot wooningen voor ar-

belders en handwerkslieden dienen. Welke bouwing gemaakt heeft, dat elck Veer hier een wel bewoonde buurt heeft, die het aanzien en welvaren dezer Heerlykheid helpen vermeerderen.

Molens. Eene Heerlykheid, die al van zyn aanbegin af bevolkt en ſteedts toenemende was, kon niet lang zonder *Molen* wezen. Wanneer eerst een is opgerecht, en of het oude- dan het nieuwe-Voſſemeer te gelyk daar van voorzien is geweest, of waar het ſtichten eenes Molens eerst aanvang nam, is thans onzeker; alleen vinde, dat de Heerſchappen al 25 Juny 1504 goedvonden, dat, *indien eenige Ingezetenen ergens op eenen Molen hun coren doen maalen, anders dan daar zy ſchuldig zyn, zullen verbeuren 't elken reyſe drie pont ſwarte.*

In den Polder van Mattenburg beoosten de Eendragt, is al vroeg en wel van A°. 1532 een Molen geweest; die is A°. 1583 door den Vyand afgebrand als p. 34 is aangemerkt.

Een andere, het zy daar of elders in het Nieuwe-Voſſemeer gebouwd, moest A°. 1622 by het Beleg van Bergen op Zoom op hooge ordre afgebroken worden.

Nu tegenwoordig is Voſſemeer van twee Molens voorzien, die aan de west-zyde der Eendracht vind zig op den Dyk tusſchen den Polder van Oud-Voſſemeer en den Kerke-Pol-

zy

der, digt by 't laatstgemelde Dorp, met welke zy door een steen-straat gemeenschap heeft: Die, welke aan de oost-zyde der Eendracht is, heeft men op het uiterste der Jurisdictie tegen den Heene-Polder en het Steenbergse Land geplaatst: beide zyn zy door de Heerschappen op een jaarlyksche Erf-pagt of chyns uitgegeeven, en genieten ieder in zyn district het Recht van Dwang-maalderye.

Oud-tyds vond men hier een Schutters-Gilde, die genoemd werden *Schutters van de Handboog of Broeders van Ste Bastiaan.* Van dezelve vind men A°. 1525 al gewag gemaakt, ten Jaare 1615 besloot men hun ter handt te doen stellen *seekere Schriften, Privilegien en andere Acten als hen lieden raaken*, en zig onder der Heeren Charteren bevonden: ook wierdt hun op chyns vergund een *Erfken* tot een *Schutters-hof*, of om *Doelen* daar op te stellen; en ten Jaare 1651 bepaalden de Heerschappen, dat de *Keyser* van de Gildebroeders tot een Premie zoude genieten *de Schilden, hangende aan 't Span*, of de waarde van dien, met verdere vryheden daar toe staande: En vergunden kwytscheldinge van de *Chyns*, daar mede de *Doel-plaatse* was belast: ook werdt de *Signature* van de *Privilegien* der Gilde-broederen vernieuwdt. Ten Jaare 1658 werden deze Gilde-broeders bedankt, van hunnen Eed ontslagen, en een nieuw Gilde opgericht, *Schutters-Gilde.*

Deze Broederschap of Gilde te Oud-Vossemeer heeft stand gehouden tot A°. 1710 of mogelyk nog later, wanneer een Secretaris dezer Heerlykheid, van slegte conduites, diverse van de zilveren Schilden mitsgaders haar boeken en documenten 't schynt 't zoek gemaakt te hebben, waar door een verval, en vervolgens een geheele dissolutie zal veroorzaakt wezen, altoos men vind hier zulk Gilde niet meer, alleen is een geschilderd bord in het Rechthuis nog te zien, waar in de marteling van Ste Bastiaan, die men wilt, dat onder de Keizers *Dioclitiaan* en *Maximiaan* zoude geleden hebbe is afgebeeldt. De overgeblevene Schilden met den zilveren Vogel zyn volgens Resol. der Heerschappen van 17 Juny 1737. verkogt, en voor het geen daar van wierd gemaakt, is een fraaie Kerk-kroon aangekogt, welk in de Kerk van Oud-Vossemeer nog aanwezig en van dienst is.

A°. 1659. werdt dien van Nieuw-Vossemeer toegestaan een *Gilde van Bussen* op te stellen, daar nog A°. 1718 gewag van word gemaakt, dan zedert ook schynt verloopen en te niet geraakt te zyn.

Rhetorie-kamer. Dat binnen deze Heerlykheid ook een gezeldschap *Rederykers* of zoo genaamde *Rhetoriekamer* heeft plaats gehadt, is zeker. Wy agten onnodig te herhalen, het geen de Heer *Willem Kops*, in zyn keurige *Schets eener Geschiede-*

nis-

nisse der Rederykeren, in het 2. Deel der *Werken van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leiden* p. 287. met betrekking tot Vossemeer, daar van heeft aangeteekend, daar men niets by te voegen weet, dan dat men haar begin, zoo min als derzelver verval en einde nergens vind vermeld.

Daar deze Heerlykheid van twee Kerken ieder met een Predikant voorzien is, behoorende onder de Classis van Tholen en Bergen, zal men die afzonderlyk verhandelen.

De Kerk van Oud-Vossemeer, midden in het Dorp gelegen, is tamelyk groot, dog heeft een gemeenen Tooren van weinig aanzien, omringd van een genoegzame plaats om tot een kerk-hof of bergraaf-plaats der gemeente te dienen; haar onderhoud word van wegens het gemeene Land of de Provincie bezorgd, die daar aan geen verval gedoogt. *Kerk van Oud-Vossemeer.*

Al vroeg en wel Ao. 1452 vind men dat *Ægidius van Wissekerke*, Doctor in de Rechten (*b*) te Vossemeer een Kapel gesticht heeft, welke met 'er tyd een Parochie Kerk geworden, en met het Kapittel van Tholen vereenigt zynde, in later tyden is gesloopt en weder opgetimmert

(*b*) Ægidius van Wissekerke was Zoon van Antonis van Wissekerke, Heer van Kouwerve en Oksende, Baillin van Middelburg.

mert (*i*). A°. 1513, vinde ik, dat *Cornelis Mattheus zoon*, by vonnis daar toe verwezen zynde, een *glasventer in de Kercke van Vosmair* heeft gemaakt: ook dat A°. 1516. tot opbouwing van dezelve, by het Capittel van Tholen en de Heerschappen, ten verzoeke van Kerkmeesters is gegeeven, voor den tyd van drie Jaaren, twee grooten vlaams op elk gemet Lands over de breede, zoo wel over de *Geestelyke-gepreviligeerde- en Vroon-landen, als Spelanden*. A°. 1517 werdt bepaald wat den Pastor, Diaken en Sub-Diaken genieten zouden van de *Missen van Requien*, die jaarlyks voor de *zielen der afgestorvene Heerschappen* werden gedaan. Lange daar na is in deze Kerk een Jaargetyde gesticht door Heer *Pieter Henricsz Block* Onder-Deken van 't Kapittel te Tholen, die den 26 Mey 1565 in die Stad overleden is: welk Jaargetyde de voogden van zyn testament ook rykelyker begiftigt hebben (*k*) in den brief hier van, ter aangehaalde plaats te vinden, van dato 4 September 1576. vindt men gewag gemaakt van een *raseringe ende plunderinghe van de Prochie Kerke der heerlicheyt van Vossemaer* te vooren geschiedt, waar uit te besluiten is, dat die door de woeste drift der Beeld-

stor-

(*i*) Oudh. en gest. van Zeel. 2. D. p. 293.
(*k*) Ibid. p. 204—207.

stormeren A°. 1566 voor al van binnen zal vernield zyn geworden, ofschoon men nergens aangeteekend vindt dat het Beeldestormen in de Stad of Eiland van Tholen heeft plaats gehadt, zoo schynt het echter door de bygebragte reden, dat zulks ook hier moet gebeurd wezen: te meer is men van die gedagten, om dat de brand, die het Dorp van Vossemeer A°. 1576 geheel verteerde, en waarschynlyk ook deze Kerk, eerst den 7 October van dat Jaar voorviel, dus meer dan een maand na dato van voorgemelde brief, gevolglyk moet de *rasseringe ende plunderinghe* daar by aangehaald, op een vroegere gebeurtenis zien.

Met den uittogt der Geestelykheid werdt hier zoo wel als elders alle zilver, misgewaden en andere meubilen der Kerken, ten behoeve van het Gemeene Land aangeslagen en verkogt, zoo deedt men ook met der Kerken vaste goederen, en zal hier al mede hebben plaats gehadt, want het is ontwyffelbaar, dat ook deze Kerk, Landen in eigendom heeft bezeten, hoe het zy de Heerschappen hebben tegen het aanslaan der *Kercke Meubelen* A°. 1581 protest laten doen, en A°. 1582 nog vrugteloose devoiren aangewend, om van die Meubilen een Inventaris te bekomen.

Het zal van dien tyd af wezen, dat de Provintie in het onderhoud dezer Kerk en het

daar

daar annexe Schoolhuis, Consistorie, en wooning voor den Schoolmeester voorzien heeft. De Predikanten, die deze Gemeente 't zedert tot heden bedient hebben, zyn de volgende:

Lyst der Predikanten te Oud-Vossemeer.

Mr. *Ephraim Dierkius* was in October 1585 hier al Predikant, is in July 1587 van zynen dienst afgezet en opgevolgd door

Mr. *Adriaan Aartsen* beroepen van *Haringkarspel* onder de Classis van Alkmaar in September 1587, en overleden in July 1592.

Mr. *Tobias Damman* beroepen als Proponent 8 February 1593. beroepen te *Ovesande*, *Ouddorp* en *Driewegen* in October 1594, dog wegens zyn zo kort verblyf te Vossemeer, volgens Resolutie der Heeren Staaten van Zeeland, zyn losmaking geweigerd, en eerst naar voorgem. plaatsen vertrokken in Mey 1596.

Mr. *Cornelius Bosschaert* of *Busschartius* als Proponent beroepen in November 1596, naar Lillo en Liefkenshoek vertrokken.

Mr. *Gerardus Schepens*, beroepen van Lillo en Liefkenshoek den 7 November 1602, gestorven den 20 December 1609. welke in den Jaare 1603 op commissie van Heeren Gecommitteerde Raaden van Zeeland des Zondags naarmiddag in de France taal heeft gepreedikt voor de *Francoise Zoldaten* in den Eilande van Tholen guarnisoen houden-

dende. Op wien waarschynlyk gevolgd is, zonder dat men juist weete wanneer; dit is zeker, dat al voor den Jaare 1618 hier Predikant is geweest.

Mr. *Francois Monteau*, welke Ao. 1665 overleden zynde, is beroepen

Mr. *Gillis Bursius*, bevestigd den 17 January 1666. en op zyn verzoek gedimitteerd den 19 July 1678.

Mr. *Adrianus Beukelaar*, Proponent onder de E. Classis van Tholen en Bergen, beroepen 19 Juny 1678. die bevestigd is den 14 Augustus des zelven Jaars, voorts beroepen te Tholen den 3 February 1680 werwaarts hy ook vertrokken is.

Mr. *Albertus van Rhodenburg*, Predikant te Nieuw Vossemeer, beroepen 26 Februarij 1681. overleden in den Jaare 1687.

Mr. *Nicolaus Wouters*, Predikant te Philipsland beroepen 2 February 1688. heeft de Gemeente verlaten in het laatst van Ao. 1702.

Mr. *Samuel Boom*, Proponent onder de E. Classis van Walcheren, die beroepen werdt den 12 October 1704 en bevestigd den 23 November deszelven Jaars, voorts den 26 December 1705 beroepen te St. Maartensdyk.

Mr. *Marinus de Ryke*, Proponent onder de E. Clas-

Classis van Schouwen en Duivelandt beroepen 10 February 1706. bevestigt 25 April des evengemelden Jaars, beroepen in September 1711 te Giessen-Nieukerk.

Mr. *Hendrik Willem Coetier*, Predikant te Bergen op Zoom beroepen 6 December 1711. bevestigd den 7 February 1712, en naar Middelburg beroepen in Augustus 1719.

Mr. *Petrus Wopkens* gewezene Predikant by 't Guarnisoen te Bergen in Henegouwen, beroepen 10 September 1719. bevestigd den 22 October des zelven Jaars, hier overleden in Mey 1728.

Mr. *Petrus Tiquet*, Proponent onder de E. Classis van Maastricht, beroepen 9 Augustus 1728. die den 28 November van dat Jaar nog is bevestigd, en in December 1730 beroepen naar Arnemuiden.

Mr. *Fredericus Uldalricus Gerhardi*, Proponent onder het E. Classis van Groningen en Ommelanden, beroepen 17 July 1731, bevestigd den 1 October, beroepen en naar Koudekerk in Walcheren vertrokken in October 1735.

Mr. *Hendricus Ludovicus Temmink*, Proponent te Culenborg, beroepen 7 December 1735, bevestigd 8 April 1736, overleden 27 Augustus 1753.

Mr. *Guarnerus Soetens*, Predikant te Kalslagen, be-

beroepen 5 October 1753. bevestigd 30 December van dat zelve Jaar, beroepen te Vlissingen 20 February 1762.

Mr. *Aäron Le Grand*, Predikant te Oosterleek, beroepen 16 July 1762, bevestigd 24 October daar aan, beroepen te Nieuw-Loosdrecht in Augustus 1764.

Mr. *Johannis Wilhelmis Hoog*, Predikant te Ritthem in Walcheren, beroepen 2 September 1764, bevestigd 25 November daar aan, beroepen te Eyndhoven en Stryp in November 1771.

Mr. *Johannis Zuidhoek van Laaren*, Adjunct Predikant te Aardenburg, beroepen 20 December 1771, bevestigd 22 Maart 1772, beroepen te Rotterdam 17 April van dat zelve Jaar.

Mr. *Balduinus Hancke*, Predikant te Ransdorp, beroepen 31 July 1772, bevestigd den 8 November des zelven Jaars, welke nog heden deze Gemeente een geliefd Herder en Leeraar is.

Het Nieuwe-Vossemeer is voor de Reformatie nimmer van een Kapel of Kerk voorzien geweest. Daar was ook geen Dorp, en de bevolking zal niet zeer sterk zyn geweest; De Kerk op het Oude-Vossemeer diende voor de geheele uitgestrektheid der Heerlykheid. Ao. 1567 begon men het nieuwe Dorp te stichten, *Kerk van Nieuw-Vossemeer.*

de opgevolgde Nederlandsche beroertens zullen belet hebben, dat op het bouwen eener Kerk konde gedagt worden, en na de omkeering van dezen Oord aan der Staaten zyde konden de hervormden hier geen bestemde plaats hebben tot het oefenen van den Godsdienst; de gelegendheid aan de vaste wal van Brabant zoude oorzaak zyn geweest, dat telkens aan al de verwoestingen van den Oorlog zouden hebben bloot gestaan, voor al in een Kryg, die zyn oorsprong zoo niet eenig, ten minsten grooten deels om het verschil der geloofszaaken aangevangen was, daar moest dan een vaste Vreede worden ingewagt, en die werdt eerst den 30 January 1648 te Munster gesloten.

Straks den 9. July van het volgende Jaar 1649 wierd door 's Lands Staaten hier een Predikant en Voorlezer toegestaan, dan daar ontbrak nog een Kerk, waar toe de Heerschappen eene gifte deeden van *f* 1000: en de overige penningen daar toe benoodigt werden gegeven by personele quotisatien en gemet-gelden by de In- en Opgezetenen daar toe vrywillig geschoten, ook zyn daar toe liberale giften by hun Edele Mogende de Heeren Staaten en de respective Kerken onder het Eerw. Clasfis van Tholen en Bergen gedaan, waar uit het nog tegenwoordige Kerk gebouw met alles wat daar

toe

toe behoort, als uurwerk, klok enz. ten einde het Dorp geplaatst, is opgetrokken; het zelve was ten Jaare 1660 nog met een schuld van *f* 1165: belast, die voorts gevonden zyn uit twee stuivers op den gemeten, tot het heffen van welke, ter tyd toe deze agterstal zoude gekweten zyn, de Heeren Staaten ten Jaare 1661 Octroy verleenden. In laatstgemelde Jaar, een huis voor den Schoolmeester ingekogt zynde, vergunden de Heerschappen nog uit eigen middelen daar toe *f* 150: diergelyke gratuiteiten zyn tot onderhoud van dien van tyd tot tyd herhaald, dan die hebben het diep verval niet kunnen voorkomen, waar in deze Kerk en School geraakt was, en daar de Heerschappen vermeenden, zy alleen niet verpligt waaren daar in te voorzien, addresseerden de Kerkenraad zig hier over by Requeste aan de Heeren Staaten, die, naa de Heerschappen hun berigt daar op te hebben gerequireert, en het advis der Heeren der Provinciale Rekenkamer ingenomen, goedvonden by Resolutie van 25 February 1768, dat het onderhoud van deze Kerk en School moest geschieden door de Heerschappen voor twee vyfde parten, door de Parochianen voor twee vyfde parten, en door de Diaconie-Armen voor een vyfde part: en het is door het gemelde besluit, dat deze Gestichten nu ter tyd in goeden stand worden ge-

zien, en, zoo te verwagten is, steeds blyven zullen.

De Gemeente van Nieuw-Vossemeer is dan van dien tyd, dat zy afzonderlyk van Oud-Vossemeer hun Godsdienst oeffening hebben verkregen, tot heden bedient door de volgende Predikanten.

Lyst der Predikanten van Nieuw-Vossemeer.

Mr. *Levinus Beeius*, Predikant te Rutphen in 't Marquisaat van Bergen op Zoom, beroepen den 14 September 1649 door het E. Classis van Tholen en Bergen, bevestigd 14 November 1649 en overleden Ao. 1668.

Mr. *Jacobus van Loo*, Proponent onder het E. Classis van Tholen en Bergen, beroepen door een Collegium Qualificatum op 18 December 1668, bevestigd 17 Maart 1669. beroepen te Hontenisse in het Land van Hulst Ao. 1677.

Mr. *Albertus van Rhodenburg*, Predikant te Ossenisse in het Land van Hulst, beroepen 8 September 1677, bevestigd 2 January 1678, en Ao. 1681 naar Oud-Vossemeer beroepen.

Mr. *Adrianus Vay*, Proponent onder de E. Classis van Tholen en Bergen, beroepen 24 Maart 1681, bevestigd 1 July 1681 en overleden Ao. 1690.

Mr. *Johannis van der Haart*, gewezen Leger-

Pre-

Predikant, beroepen 18 Maart 1692, bevestigd 20 April, 1692 en overleden Ao. 1702.

Mr. *Abrahamus Verkouteren*, Proponent in den Oudenbosch, beroepen 5 July 1702, bevestigd 24 September 1702, en Ao. 1705 beroepen naar Colynsplaat in Noordbeveland.

Mr. *Zacharias Blanc*, Proponent te Nimmegen, beroepen 30 Augustus 1705, bevestigd 26 October 1705, en overleden Ao. 1706.

Mr. *Lambertus Te Winckel*, Proponent te Wenterswyk in Gelderlandt, beroepen 17 November 1706, bevestigd 27 February 1707, en Ao. 1711 beroepen naar de Haage of 's Princenhaage in de Baronnie van Breda.

Mr. *Johannis Boeseken*, Proponent, beroepen 11 September 1711, bevestigd 13 December 1711, en overleden 3 April 1739.

Mr. *Mattheus de Craane*, Proponent te Middelburg, beroepen 1 November 1739, bevestigd 24 April 1740; naar Biezelinge in Zuidbeveland beroepen Ao. 1742.

Mr. *Abraham Hoornbeek*, Predikant te Kerkwerve in Schouwen, beroepen 27 April 1742, bevestigd 5 Augustus 1742, en overleden Ao. 1756.

Mr. *Jacobus de Vos*, Proponent te Dordrecht,

 be-

beroepen 21 September 1756, bevestigd 26 December 1756, en Ao. 1766 naar Liefkenshoek beroepen.

Mr. *Levinus Catshoek*, Proponent te St. Maartensdyk, beroepen 18 Juny 1766, bevestigd 26 October 1766, en A°, 1772 beroepen naar Scherpenisse.

Mr. *Stephanus Brands*, Proponent te Zierickzee, beroepen 19 Mey 1772, en bevestigd 20 September 1772, die nog huiden deze Gemeente met lof en yver bedient.

Alvoorens van het Kerkelyke geheel af te scheiden, moet men het bestuur van dien niet voorby gaan.

De Kerken-raaden der beide Dorpen bestaan ieder buiten den Predikant uit twee Ouderlingen en twee Diaconen. De inkomsten der Arm-kassen komen hier meest uit het geen van de Gemeente by de openbaare Godsdienstoeffening ingezameld wordt; dat men wilt in deze beide Gemeenten in evenredigheid dat der nabuurige plaatsen overtreft. Ook genieten zy een groot te ponde der verkooping van alle vaste goederen.

Buiten de *Diaconie-Armen*, is 'er een gemeene *Weesen-Armen* voor Oud- en Nieuw-Vossemeer, die ruim 51 gemeten Lands in eigendom bezit, welke buiten het inkomen daar van een groot te ponde genieten van de verpagte

Tien-

Tienden, drie grooten te ponde van de verpagte Gemeene Lands Middelen, en een groote te ponde van alle verkogte vaste goederen; als mede twee ponden vls. 's Jaars uit de 7 schell. 4 grooten, die de Tappers van yder tonne Biers voor Heeren excyns moeten opbrengen.

In de Kerk van Oud-Vossemeer wordt het Bond-zegel des H. Doops bediend met een zilveren Doop-bekken met een cierlyk verheven dekſel, door wylen den Heer Mr. *Dionisius Pieter Recxstoot*, mede Heerschap Schepen der Stad Tholen en Bewindhebber der West-Indische Compagnie, den 3 July 1761 overleden, tot een gedagtenis naargelaten.

Rechthuis. Al vroeg was deze Heerlykheid van een Rechthuis voorzien, waar de Heerschappen, de Magistraat en Ingelanden der respective Polders hunne gewoone Vergaderingen hielden. Van wanneer het eerste of oudste Rechthuis is gebouwd geweest, vindt men geen aanteekening, maar wel dat het zelve door den brand van 7 October 1576 (waar van hier vooren p. 32 breeder is vermeldt) verteerd geworden zy; het zelve schynt eerst Ao. 1595 herbouwd te wezen, en stond in den ring van het Dorp ten westen de Kerk; dit Gebouw, of schoon niet aanzienlyk, was egter geschikt genoeg tot het geen, waar toe het dienen moest, dan ontbrak

een verzeekerde plaats, om criminele gevangenen te bewaaren, waar om de Heerschappen op 30 Juny 1766 besloten een nieuw Rechthuis te stichten, waar aan wylen de Heer Johan Ilsebree Burgemeester en Raad der Stad Goes, en mede Heerschap, op 11 July 1767 den eersten steen heeft gelegt, gelyk ter gedagtenis van dien in een' wit marmeren steen met swarte letteren een inscriptie is gegraveert, die rondom met een blaauw arduinen rand is gesloten, en boven den ingang der zaal te zien is. Het zelve is nu ten Noordwesten der Kerk geplaatst, en bestaat in een moderne voorgevel met een verheven stoep en dubbele deur, die aan weersyde nissen heeft, om beelden in te plaatsen, boven welke de wapens der Provincie, en dezer Heerlykheid in Benthemer steen gehouwen, pronken; voorts in een ruime voorvloer, aan weerzyden van welke twee zy-kamers zyn, waar van de eene diendt tot het bewaaren der Heeren Charteren, waar toe ruime kassen zyn, de andere tot een spreekvertrek en ook tot verblyf der Gerechtbodens; ten einde deze voorvloer treed men in de zaal, die met drie schuiframen op de thuin uitzigt heeft, waar in de zitplaatsen der Heerschappen, en wie daar verder gebruik van konnen maken, van de vloer verheven en afgesloten zyn. De schoorsteen, die in het *Parquet* zig bevind, is

cier-

M.ͤ Fessard, Sculp.

cierlyk opgetimmerd, en de wapens der toenmalige Heerschappen zyn aan wederzyden in haar couleuren daar te zien, terwyl het midden-ſtuk met het beeld der Gerechtigheid en veel bycieraden is beſchilderdt door den bekenden Hollandſche Schilder *Xavery.* Uit de voorvloer gaat men met etlyke ſteene trappen naar beneden, daar twee verwulfde en wel verzekerde gevangeplaatſen zyn voor criminelen. Dit Gebouw heeft boven een blaauw pannen dak een klok-gebindt by form van een toorentje, waar in een lui-klok is hangende, waar mede geklept wordt, zoo wanneer eenige publicatie of executie geſchieden moet.

Magiſtraat. Is hier al vroeg een Rechthuis geweest, zoo zal nog vroeger deze Heerlykheid een gezegelde Regeering hebben gehadt. Men heeft op p. bewezen dat die hier al voor Ao. 1433 in wezen was, zonder dat men echter de eerſte inſtelling heeft kunnen ontdekken.

Zy beſtaat thans uit een Bailliu, een Burgemeester, agt Schepenen en een Secretaris, die door twee Bodens worden bediendt, zynde vyf Schepenen uit het Oude- en drie uit het Nieuwe-Vosſemeer, welke (behalven den Bailliu en Secretaris) jaarlyks worden aangehouden of afgaan naa der Heerſchappen welgevallen: welke Ampten als nu worden bekleed door de volgende perſoonen

Baillu

Adriaan Catshoek.

Burgemeester

Dignus van der Linde.

Schepenen van Oud-Vosſemeer

Jan van de Ree,

Johan van der Lek,

Pieter Slager,

Cornelis Henricus Engelen,

Cornelis Pieterſſe Joppe.

van Nieuw-Vosſemeer

Johannis Schotsman,

Cornelis Bierens,

Laurens van Hielen,

Secretaris

Christoffel Quist.

Het Ampt van Baillu. Het Ampt van Baillu, waar aan het Dyk-Graaffchap over alle de Polders der Heerlykheid al van ouds gehecht is geweest, is altoos voor aanzienlyk geacht, en moet hier zoo wel als elders voor de invoering der *Ordonnantie* van Koning Philips de dato 5 July 1570, *op de Criminele Juſtitie in de Nederlanden*, zeer voordeelig zyn geweest, wyl men voor dien tyd zelfs de criminele misdaden met geld konde boeten. Altoos de Heerſchappen namen beurtelings, of by loting die Post waar, tot dat op 24 Juny 1533 het eerst voor drie Jaaren, en daar na tot wederzeggens is begeeven.

Men

Men heeft niet wel kunnen nafpeuren wie van den eersten aanbeginne dezer Heerlykheid het Bailliufchap hebben bekleed, maar met den aanvang der zestiende Eeuw kan men die tot heden met zekerheid opgeeven, zoo die hier volgen:

Ao. 1504 *Cornelis van Dalen*, mede Heerfchap, met het lot. *Lyst den Baillius.*

Ao. 1505 *Joost van Blooys.*

Ao. 1506 *Jan Pels*, die het heeft laten waarnemen door *Jacob van Bleiswyk* de Jonge.

Ao. 1507 *Jacob van Bleiswyk* den Ouden, is bedient door *Jacob van Bleiswyk* zyn Zoon.

Ao. 1508 *Jan Willemsz Suet.*

Ao. 1509 *Joost van Botland.*

Ao. 1510 *Damas Simonsz.*

Ao. 1511 *Heere van Treslong*, by gemeene accoord en cavelinge van de Heeren van Vosfemeer, bediend door *Joachim Jansz.*

Ao. 1512 Den Heer *van Bergen*, bediend door *Joos Jansz.*

Ao. 1513 *Adriaan Ido*, by cavelen.

Ao. 1514 *Lodewyk van Treslong*, en hebben by de gemeene Heeren daar in gestelt als Sequester *Jan Willemsz.*

Ao. 1515 Het *Kind* van *Francois van Wisfenkerken*, en is gecommitteerd *Jan van Bleiswyk* de Jonge by de Heerfchappen.

Ao. 1516 *Jan van Doornick*, en zal het zelve be-

bedienen, en hem es geordonneert tot eenen Scoutet *Jan Cornelis Poppe*, tot wederzeggen van de Heeren, en is dit laatste Jaar van der Cavelinge van der Baillju-schip.

Ao. 1517 *Lodewyk van Treslonge Jansz.*

Ao. 1522 *Guido van Bloys.*

Ao. 1525 *Jacob van Bleiswyk.*

Ao. 1527 *Marinus Simons*, 1533 obiit.

Ao. 1533 *Antheunis van Wissenkerke*, voor drie Jaaren.

Ao. 1537 *Danker Jacobs z.* tot wederseggens.

Ao. 1543 *Pieter Faas z.*

Ao. 1571 *Jacob de Brammer*, die het denkelyk al voor dien tyd is geweest.

Ao. 1578 *Dirk Heinricxs*, 1581 obiit.

Ao. 1581 *Hubrecht van Wissenkerke*, die het heeft geresigneert.

Ao. 1583 aan *Cornelis Hartsen*, die Secretaris was, van welk Ampt hy desisteerde, obiit 1584 en den Rentmeester geauthoriseert tot het waarnemen.

Emanuel Oliphant is Ao. 1587 bedankt.

Ao. 1587 *Pieter van Dalem*, die Ao. 1616 op zyn verzoek, vermits zyn ouderdom is gedimitteert, en *Pieter Geerts* gecommitteert om 't geduurende de vacature waar te nemen.

Ao. 1617 *Witte Wittese.*

Ao. 1621 *Cornelis Cornelisse Exter.*

Ao. 1630 *Jacob de Brammer* gezegd *van Vrybergen*, 1642 obiit.

Ao. 1642 *David Burtius*, is op zyn verzoek gedimitteert.

Ao. 1665 *Pieter Liens*, 1678 obiit.

Ao. 1678 *Johans Dallens*, is Ao. 1683 gesuspendeert, en de Rentmeester *van Rosevelt* gecommitteert tot het waarnemen.

Ao. 1687 *Pieter Coole*, 1709 obiit.

Ao. 1709 *Hubertus van de Luyster*, is tot Secretaris aangesteld.

Ao. 1711 *Hendrik Celou*, 1713 obiit.

Ao. 1713 *Quintinius Steenput.*

Ao. 1716 *Wessel Eduart Ferleman*, is Ao. 1736 op zyn verzoek gedimitteert.

Ao. 1737 *Samuel Cras*, obiit 1740.

Ao. 1740 *Abraham Verkouteren*, obiit 1770.

Ao. 1770 *Adriaen Catshoek.*

De Magistraat hier oeffend Hoog, Middelbaar en Laag Gerecht, en is gehouden volgens hunnen Eedt het Recht uit te voeren volgens de *Keuren dezer Heerlykheid*, daar straks nader melding van zal worden gemaakt: en wat daar niet in begrepen is, naar de *Keuren van Zeelandt*, en dat alles op een Lyst van Salaris voor Bailliu, Schepenen, Secretaris en Boden, by de Heerschappen den 22 Juny 1711 gearresteert; en waar by voor den Secretaris in 't byzonder, op 26 July 1723 nog eene Ampliatie gevoegd is.

Uit

Uit de Schepenen verkiezen de Heerschappen gemeenlyk zes tot *Gesworens*, drie beöosten en drie bewesten de Rivier, die met den Bailliu als *Dyk-graaf* het bestier over Dyken, Sluisen en verdere Zee-weeringen hebben.

Het Ampt van Secretaris.

Met het opstellen eener geregelde Regeering over deze Heerlykheid, zal te gelyk die een *Secretaris* toegevoegd wezen, die hier zoo wel als elders, eerst met den naam van *Clerck* is bekend geweest (*l*). Men mag gelooven dat dit Ampt over een uitgestrektheid van meer dan 6000 gemeten Lands, waar in twee Dorpen, en over 't geheel genoomen zeer bevolkt is, waar by nog gevoegd zy de *Vendue*, en het *Penningmeesterschap* over alle de Polders, zoo mede den *Ontfangst des Huisschatting*, niet onvoordeelig kan wezen.

Lyst der Secretarissen.

Men zal zien wie die Post, zoo verre het op te spooren is, tot heden bekleed heeft.

Ao. 1512. *Cornelis Jansz de Muyter.*

Ao. 1514. *Jacob Jansz de Houwer.*

Ao. 1536. *Janne Jansz*, die resigneert aan

Ao. 1545. *Coryn Jacob Harts.*

Ao. 1571. (en denkelyk al bevoorens) Mr. *Engel Engelz*, die Ao. 1574 de Heeren bedankt.

Ao.

(*l*) Zie over deze benaming van *Clerck* en haar oorsprong Wagenaars beschryv. v. Amsterd. 13 st. p. 238.

Ao. 1574. *Cornelis Hartsen*, die tot Baljuw aangesteld zynde, is

Ao. 1583. Mr. *Jan de Brammer* aangesteld, dewelke is ontslagen, en

Ao. 1600. *Pieter de Brammer* in zyn plaats gesteld.

Ao. 1615. *Cornelis Jacobse Valke*, obiit.

Ao. 1620. *Witte Wittese.*

Ao. 1623. *Nicolaas van Gelre.*

Ao. 1631. *Adriaan Liens.*

Ao. 1647. *Johan van Alphen*, Ao. 1666 obiit.

Ao. 1666. *Jacob Liens*, Ao. 1676 obiit.

Ao. 1676. *Johan Steenput*, Ao. 1678 op zyn verzoek gedimitteert, en aangesteld

Ao. 1678. *Johannis Strydt*, Ao. 1679 obiit.

Ao. 1679. *Hendrik Swryters*, Ao. 1681 op zyn verzoek gedimitteert.

Ao. 1681. *Nicolaas Koolen*, desisteert Ao. 1708.

Ao. 1708. *Cornelis Heron*, Ao. 1711 obiit.

Ao. 1711 *Hubertus van de Luyster*, is Ao. 1722 gedimitteert.

Ao. 1722. *Nicolaas van Diest*, die Ao. 1732 tot Rentmeester aangesteld zynde, is in zyn plaats verkooren

Ao. 1732. *Olivier Hovenaal*, obiit Ao. 1733.

Ao. 1733. *Johan Cornelis Boot*, desisteert Ao. 1738.

Ao. 1738. *Abraham Cras*, die Ao. 1749 zyn Ampt met toestemming der Heerschappen verkogt aan Ao.

Ao. 1749. *Christoffel Quist.*

Voorrechten. De Voorrechten, welke aan deze Hooge Heerlykheid zyn verknocht, uit krachte van twee Graaflyke Brieven of Handvesten, van dato 3 November 1410 en 9 February 1414 respective, hier vooren reedts p. zoo veel daar noodig was, vermeld, zyn aanmerkelyk genoeg, om byzonderlyk aangewesen en uitgebreid te worden: by dezelve heeft de Graaf verkogt, en over deze Landstreek afgestaan

1. *Ambocht, en de Ambochts gevolge.*
2. *Tienden.*
3. *Vogelye.*
4. *Visscherie.*
5. *Wint.*
6. *Brant.*
7. *Exchynze.*
8. *Veeren.*
9. *Ghiften van Kerken.*
10. *Mitten middeldiken die nu zeediken syn ende dat dair of comen sal, ende mitter heerlichede van den dyck van den Broeck mit sinen toebehoren, streckende van der heerlichede van Vosmer tot Cattenweel toe.*
11. *Bailliuwen, Scouten, Dycgraven, Scepenen, ende andere officiers daer in setten.*
12. *Keuren, ende geboden daer in te leggen.*
13. *Tollen vry te varen mit horen scepen, ende goeden voir allen onsen tollen, die wy nu ter*

tyt

tyt hebben, of namels vercrigen sonder enick ofbreck.

14. Te mogen *malen in den Ban der Tholen.*

15. Maar een derdendeel te moeten opbrengen *van sulke schoten, beden, heerraiden, als anders polres bi der Tholen geven zullen.*

16. Dat zo enich Ambochtsheer *bruecten en hem mitten rechte van onsen lande lyf, of goet of gewonnen* wierdt, zoo zoude zyn Ambachts-gedeelte, gelost worden met *twintich pont ternoise.*

17. *Aenwerp.*

18. Van over al in 's Graven gevangenhuizen, de gevangenen te mogen sluiten en doen bewaaren.

19. Vrydom van Collateraal voor de aangekogte gemeene Ambagtsportien en tienden.

20. Het Recht van Naasten.

Om nu alle die onderscheidene Rechten wat nader te leeren kennen, ook in wat opzicht door verandering van tyden en zaaken daar in anders, dan de letter der wet mede bragt is gehandeld, en in hoe verre die nog heden ten dage in observantie *al* of *niet* zyn, zal men nu stuksgewyze verhandelen.

AMBOHCT ENDE AMBOCHTS GEVOLGE.

Hier onder begrypt men zulke rechten en vryheden, als alle Ambachtsheeren in Zeeland zoo hooge als laage toegekend worden, of-

schoon hun *Uitgift-* of *Leen-brieven* daar van geen byzonder gewag maken; als daar zyn de *Heere wegen* of *'s Graven wegen*, waar door men verstaat gemeene wegen, waar van het usus eundi, agendi, vehenedi, aan niemandt kan betwist worden, en de eigenaars der tegen over liggende Landen geen Lasten betalen: deze behooren in Zeeland van 's Graven wege aan de *Ambagtheeren*, want die in Zeeland slegts de Civile Jurisdictie ter Leen houdt van de Graaflykheid, wordt verstaan dezelve eo ipso ter Leen te bezitten, zoodanig dat Ambagtsheeren hebben het *utile Dominium*, en met Dykgraaf en gezwoorens het gezag over de *Heere-wegen*. Dat is generaal waar, in alle Eilanden van Zeeland, de *wegen* komen niet tot de Landen en betalen geen Lasten (*m*).

Heere-Diensten behooren mede tot Ambagtsgevolgen: hoe en wanneer die van de Parochiaanen mogen gevergd worden, is by Placcaat van 's Lands Staaten geregeld; het Recht hier toe, steunt op de keure van Zeelandt d. Ao. 1495. Cap. 2. art. 18.

Het *houden van Zwanen* is daar ook onder begrepen, wyl het een voorrecht is, alleen toegekeind den geenen die *hondert ghemeten Ambachts*

(*m*) *Advis van de Rekenk. v. Zeel.* 23 *Nov.* 1761.

bachts in een Prochie heeft: als in evengem: Keure Cap. 3. art. 17. te zien is.

De *Duyve-vlugt* of *Duyf-huysen* te maken is ook een Ambagtsgevolg, wyl niemandt dat vermag te doen dan den Ambagtsheer, of die in het Ambagt waar hy zulks onderstaat te doen, twee hondert gemeten Ambachts heeft; al volgens dezelve Keure Cap. 3. art. 27.

Niet minder behoort hier toe, *dat niemandt op des anderen Ambacht mag komen wonen, ten sy by wille des Ambachts-heeren van den Ambacht daar hy komen wil.* Uitwyzens dezelfde Keure Cap. 3. art. 29.

Alle deze *gevolgen*, daar van zyn de Heerschappen altoos in de posesſie geweest, en genieten die even vry als anderen; alle verdere *Ambachts-gevolgen*, die men afleyden wil of kan uit het 2 art. der Ampliatie van bovengemelde Keure, gaat men met stilzwygen voorby, om dat zulke en nog hooger Rechten, in de Uitgift-brieven dezer hooge Heerlykheid, uitdrukkelyk vermeld staan.

TIENDEN.

Wyl de Graaf dit Recht zonder bepaling in zyn Handvest opnoemd, als verkogt te hebben en over te geven, zoude men mogen twyfelen, of dit niet in den uitgestrekſten zin had kunnen genomen worden, en dat dus de Heerschappen niet alleen gerechtigd waren tot de *groote* of

koeren-tienden maar ook de *smal-* en *krytende-tienden* hadden mogen heffen; dan men heeft zig in deze al van den aanbeginne vergenoegd te volgen dien grondregel, welke de Heer *van der Schelling* by onzen tyd, in zyn wel uitgewerkt *Tiendregt* 1 *D. p.* 604. opgeeft, als hy zegt: „ Want een Leenman in 't algemeen „ verlyd met de Tienden, heeft daar door geen „ Regt, om Tienden van alle vrugten, zon- „ der onderscheid, te vorderen: maar van „ zoodanige, waar van men in zyn Regtsge- „ bied, of in de nabuurige landstreken, van „ ouds gewoon is Tienden te geven. Als blykt uit de bylage I. waar by Gillis van Wissenkerke A°. 1433. het toen nog onbedykte Land uitgeeft te bedycken, mits de Heerschappen *hebben en tot eewige dagen behoude alle hoir tiende, dat is dat tiende lam en den elfsten schouff, en voirts die elfste mate van den zade dat in den Lande van Vosmair mit der Goids hulpen wassen zal.* Hoe wel verkreegen dit Heerlyk Regt ten dezen was, hoe een allezints regtmatig gebruik hier van gemaakt, heeft het niet kunnen beletten, dat de Heerschappen hier in, door de Geestelykheid zyn ontrust, en hun Tiendregt niet hebben mogen bezitten, dan onder eene buitengewoone schatting, als hier vooren p. 46 breeder is vermeld. De Instelling der Tienden hier, zoo even verhaald, houd tot

he-

heden ſtand, en de Heerſchappen hebben het ongeſtoord genot daar van, over hunne ganſche Heerlykheid.

Vogelerye.

Ik verbeelde my dat *Jagt* en *Vogelerye* wel degelyk onderſcheiden zyn, en men het eerſte zeer zeldzaam in de Uitgift-brieven van Ambagten zal ontmoeten, maar altoos het laatſte; dat voor de vinding van het Buskruid, en zelfs nog geruimen tyd daar na, het groove wild, zoo ook Edele Vogels, als Faiſanten, Reygers enz. of door de honden, of door Pylen, of werp ſpiesſen zyn gedood, en dat zulk Jaagen, den Graaf aan zig en zynen hoogen Adel behieldt, maar het heus vermaak om met den Valk, het Haas, Konyn enz. te verſtrikken den minderen Adel, zal gegund hebben; dan ſedert ſchynen die onderſcheidene Rechten als 't waare in een geſmolten te wezen, en gebrek dat daar op niet gelet wordt, brengt nog dagelyks veel dwaaling en onnoodige Rechtsgedingen voort, dit is zeker dat de Heerſchappen hier, met geen *Jagt*, maar mèt *Vogelerye* zyn verlyd, en zy dus zo min als andere Ambagtsheeren, een onbepaald Recht van Jaagen kunnen ſtaande houden.

Deze Oord moet al van ouds zeer wildryk zyn geweeſt, wyl my in oude ſchriften voorgekomen is, hoe Keyzer Maximiliaan

WIND.

Hier door wordt het Recht van Dwangmaalderie verstaan: dat in zig sluit, dat niemandt binnen Vossemeer eenigen Molen mag stichten dan de Heerschappen; en de Ingesetenen gehouden zyn op dien, en geen anderen hun granen te laten malen. Ja nog meer, dat niet alleen Graan-Molens, maar ook geene andere hoe genaamd, en waar toe dienende, zonder der Heerschappen toestemming mogen gesticht worden; die dan, voor dat verlof, eene jaarlyksche, chyns zouden verschuldigd wezen: Dan nimmer heeft men ondernoomen binnen deze Heerlykheid, Oly- of Zaag-Molens op te stellen: gevolglyk heeft daar niet over kunnen getransfigeert worden; en de Heerschappen beklagen zig niet, in dit heerlyk Recht ooit geturbeerd te zyn.

BRAND.

Dit Recht dus kortelyk in de eerste Uitgiftbrief gemeld, word in het tweede Hand-vest d' A°. 1414. opgehelderd, waar in wordt gezegt, eerst, dat zy (namentlyk de Heerschappen) het hebben zullen en gebruiken, met *moerenlant* en *dat den Moerdyksen regten toebehoordt*, daar na, dat zy het Land zullen mogen uitgeven te bedycken, tot *Moerdycken om uit te moeren met den brande, en alles dat tot de Moerdyksen regten behoord*: De Heerschappen waren

tot

tot behoud van dit voorrecht (waar men meent geen Ambachtsheer in Bewesterscheld ooit meede verlyd te zyn) genoodzaakt in het Recht te treden, en het Hof van Hollandt wettigde het door een sententie: gegeeven in den Hage den 3 February 1440. hier agter in de bylagen onder H. te zien. Een Recht welk de steunpilaar is, daar op de Heerschappen, niet lang geleden, een pleitgeding tegen alle de Ingelanden, over het beplanten van Dycken en wegen aangevangen, en triumphantelyk uitgevoerd hebben. Het is niet buiten 't spoor, wanneer men hier aanwyst, hoe even verhaalde sententie verkreegen wierdt, en waar die op gegrond was. De Heerschappen, den 18 February 1470 stilo cur:, aan het Hof, eenen Gecommitteerden der Domeinen van den Graaf, en een van de Meesters der Kamer van Rekeningen te Brussel, die ten Hove present waren, hunne voorgemelde *Brieven en Titulen*, getoond hebbende, heeft het Hof op advis van die twee Heeren, aan de Heerschappen geconsenteert, dat zy, *niet tegenstaande de bevelen van den Graaf*, zonder verbeuren of misdoen in de Heerlykheid *zouden mogen moeren en darry* (n) tot

(n) Darren, beteekende by de Noormannen *branden*, en *darry* of *darrink* ook *derrink-moer* en *moerwerk*, was een sulferagtige aarde van donker bruine of byna zwarte

tot zelle branden om zout te maken, gelyk zy voor de geboden van den Graaf te doen pleegen, goed dagten, naar *inhoud hunner Brieven van Graaf Willem den VI.* Hier uit volgt, dat alle verboden, door volgende Graven en Gravinnen van Zeeland, tegen het *Moeren* en *darry branden* gedaan, *in 't geheel geen betrekking hebben op de Heerschappen van Vossemeer*; nog veel minder op de bizondere Eigenaars van landen van Vossemeer, welke laatste dat regt nooit hebben gehadt of geoefend (*o*) dus niet het groot Privilegie van Vrouw MARIA VAN BOURGONDIEN van *Ao.* 1476, *art.* 41. waar by

te verf, leggende onder de kley, welke men uitdelfde, *Boxhorn Chron. van Zeel.* 1. *D. p.* 63. om die uit te delven, moet men zomtyds *Moerdyken*, dat is een Dyck leggen om de darringk moer te dieper te kunnen uitsteeken, zonder door het Zee- of Rievier-water belet te worden. *Oudenhoven beschryv. van Zuid-Holl. p.* 148. De uitgedelfde darrink dieude tot twee zaken 1. of om Turf te maken, 't geen genoemd werdt *Moeren*, en de handel die men daar mede dreef *moerneering*, 2. of om den darrink te verbranden tot *assche*, daar zout water by te doen, en daar uit *zel* of *zel-zout* te maken in de Zout-keeten, 't welk genoemd werdt *Zel-neering. Boxhorn Chron. van Zeel.* 1. *D. p.* 114 en 318.

(*o*) Gillis van Wissenkerke meermalen gemeld, heeft Ao. 1433. by uitgift van bedyckingen speciaal bedongen, dat die bedyckers geenen *Darrink* in dat te bedyckene Land zouden mogen uitdoen, tot geenen tyd, het zy in *wateringen*, het zy in *beiningen*, dat is nog in water nog in Land. Zie bylage I.

by alle *Octroyen* contrarie die Ordonnantie verleend, dood en te niet zyn gedaan; want dit spreekt van *Octroyen uit gunst* gegeeven, daar der Heerschappen Prædecesseuren een jus acquisitum door *geld hebben gekogt.* Nog de keure van Zeeland *d'* *Ao.* 1495. *Cap.* 3. *art.* 37, 38 *en* 39. nog het 8 *art.* van de ampliatie dier keure d' Ao. 1515. van Keyzer KAREL DEN V. door dien Vorst vernieuwd Ao. 1527, te zien by *Smallegange Chron. van Zeel. p.* 310. Alle die *successive verboden* van *Darrink te delven*, zyn in 't geheel niet applicabel op Vossemeer, gevolglyk dan ook niet de *toelating* van Keyzer Karel, als Graaf van Zeelandt, *dat een ygelyk zoude mogen planten op Heeren weegen tegen over zyn grond en erve, en het hout daar afkomende blooten ende houwen, 't synen profyte, op dat de onderſaten van den platten landen te bet te mogen verſien en gerieft worden van barninge.* Ook hebben de onderzaten dezer Heerlykheid daar van nimmer opene Brieven gekregen, of kunnen verkrygen, wyl zy nooit *darrink* hebben gedelft, of mogen delven.

Uit welk verhaalde blykt, dat de Heerschappen een ontegensprekelyk Recht bezitten, om in hun Heerlykheid, vonden zy het goed te mogen laten *Turf ſteeken* gelyk men nu spreekt, dan zy hebben de nadeelige gevolgen daar van, al van den aanbeginne begreepen,

daar-

daarom het zelve verboden, vergenoegen zig, een Heerlyk Recht te hebben, dat haar niets aanbrengt, en verbeeldelyk is, gelyk zoo veele titulen zonder beteekenis, daar de dwazen zig mede verheugen.

Excynzen.

Hier door verstaat men dat Recht, om op de consumable en andere waaren, een zekeren Last, 't zy by den uitvoer, of het gebruik, te mogen stellen, om daar uit te konnen vinden, het geen tot behoud en welstand der gemeente behoord gemaakt, of gedaan te worden.

Van dit Recht hebben de Heerschappen zig al vroeg bediend: ik vinde dat zy op den 12 Juny 1502. besloten die *wederom in 't openbaar te verhuuren*, gevolglyk moeten die al veel vroeger hier plaats hebben gehadt. Men vordert die tot heden onder de naam van *Heeren-Excyns*, die welke men *der Parochie-Excyns* noemt, wordt uit kragt eens Octroy's van 's Lands Staaten geheeven, en vervalt telkens, wanneer de tyd van zulk Octroy ten einde is, zonder dat de Souverein daar aan vernieuwing of verlenging heeft toegestaan, van welke laatste alleen den Xde penning aan de Graaflykheid wordt betaald, en dus zeer onderscheiden is van de eerste, namentlyk der Heeren-Excyns, die voortyds by de Magistraat werdt genooten;

ten; dog vermits de groote Lasten, die hier tegen over ſtonden en daar mede niet konden worden gekweten, waaren de Heerſchappen edelmoedig genoeg, om by een beſluit van 24 Juny 1632. alles over te nemen, dus deze Exeynſen wel by dezelve genooten worden, dog zy daar en tegen zig beſwaard hebben, niet alleen met allen reparatien van ſtraaten enz. maar ook met Tractementen van Chirurgyns, Vroedvrouwen, Gerechtsboden enz. welke Lasten ongelyk die der voorſz. baten overtreffen.

Men moet te rug treeden tot den tyd, wanneer het Handvest door 's Lands Graaf Ao. 1410. aan de Heerſchappen is verleent, om te begrypen, hoe uitſteekend het toen was, wanneer van 's Graven wegen niet dan zeer geringe Lasten van de landen wierden gevordert, en de nood der gemeene ſchatkist, het opeen ſtapelen van Lasten nog niet noodzakelyk had gemaakt. Het Regt van *Exue*, dat de Heerſchappen mede heffen, en reeds by de keuren dezer Heerlykheid op den 20 penning is bepaald *van alle meubilaire goederen der geene die met 'er woon van hier vertrekken, of van zulke goederen, die van luiden buiten deze Jurisdictie geerfd of aanvaard zouden worden.* Moet men gelooven uit dit zelve Recht te zyn gebooren; zoo wel als de *Exeyns van de Waage* die al mede

van

van wegen de Heerschappen wordt gebeurd, en duidelyke bewyzen opleevert, dat men oudtyds begreep, dit Heerlyk Recht in den uitgestrekSten zin te moogen uitoefenen, daar nu, waar zoo wel grooten als kleenen 's Lands schattingen moeten torsschen, dit anders veel beduidend Regaal van weinig beteekenis geworden is.

VEEREN.

Een Heerlykheid tegen het *Slaak* en *Maarlôo* gelegen, daar by doorsneden van Vaarten en Vlieten, kon het Recht van *Veeren* niet missen. Zy verkreeg het zonder bepaling, dat is in den uitgestrekSten zin, zoo dat hier toe niet alleen behoort, het stellen van Veeren, die enkel tot een overtogt dienen, als tegenwoordig binnen dit gebied twee over den Eendracht zyn, maar ook tot het aanleggen van schuiten en schepen, op nabuurige plaatsen, waar door de opgezetenen het voordeel genieten, om werwaarts het hun gelust, derzelver vruchten en waren ter markt te voeren.

Al voor het jaar 1500. schynt een Veer *an Kyckuyt an Braband* geweest te zyn, wyl de Heerschappen toen vastStelden, dat de pagt of huur van dien, altyd zoude *uitgaan en comen beloken sinxen*: ook regelden zy ter zelver tyd het *veer-loon*. Het zoo genaamde *nieuwe-veer*, nog zoo genaamd, en hier vooren p. 51 breeder

der vermeld, weet men ook den precisen tyd, wanneer aanvang nam, niet aan te wyzen, dan alleen dat het reedts A$_{o}$. 1580. in wezen was. Hebben de Heerschappen wel eens over inbreuken op dit Recht van *Veeren* te klagen gehadt, dan is het by tyden van oorlog geweest, wanneer meermaalen het Recht voor het geweld moet bukken, en de uitkomst tot voordeel van de magtigsten is. Tegenwoordig geniet men zonder hinder, alle het geene dit Recht kan opleeveren, waar toe mede te brengen is, het heffen van een *Haven-geld* van vreemde schepen, die hier om wat oorzaak, binnen de haven konnen liggen, of onder de Heerlykheid last breeken, om daar uit eenigzints te vinden de kosten, die de Heerschappen dragen, in het onderhouden van een scheeps-hoofd, waar alle waaren kunnen gelost en geladen worden, benevens een houwer en spuy aan Oud-Vossemeer, alles tot gerief en gemak der Ingezetenen gemaakt.

GIFTEN VAN KERKEN. Behelsd het Recht, om wanneer de Heerschappen binnen hun gebied een of meer Kerken stichten, zy ook de beschikking en begeeving zouden hebben, van den geenen, welke daar in den Godsdienst moest bedienen, anders *Jus Patronatus* genoemd.

Men

Men heeft reedts verhaald hoe de Heerschappen, niet tegenstaande hunnen koop, en hoe zeer zy stichters waaren geweest van het eerste kerkgebouw hier in wezen, echter dit Heerlyk Recht aan een overheerschende Geestelykheid hebben moeten afstaan. Na de Reformatie en de omkeering der Lands Regeering, waaren de meeste Heerschappen Roomschgezinden, en sommige volgden de zyde der Spanjaarden, die het hun zaak niet was, om hier in herstel te vorderen; de overige Heeren der Hervorming toegedaan, zullen zig onthouden hebben een Recht te hereisschen, dat zyn oorsprong uit het Roomsche bygeloof ontleend hadt, en nu met alle andere plechtigheden van 't Roomsch geloof behoorde verbannen te worden, altoos vinde niet, dat immer deswegen vertogen aan 's Lands Staaten zyn gedaan, en de Heerschappen genieten hier geen andere voorrechten in het Kerkelyke, dan dat zy, even als andere Ambagtsheeren in Zeeland hooge Jurisdictie hebbende twee Gedeputeerden zenden in de Collegia qualificata, wanneer een Predikant of Schoolmeester en Voorzanger beroepen wordt, of anderzints zoodanige Kerkelyke vergadering vereischt plaats te hebben; gevolglyk is *ghiften van kerken*, een voorrecht dat de Heerschappen in deze dagen niets waardig is.

MIT-

MITTEN MIDDELDIKEN die nu ZEEDIKEN syn ENDE DAT DAIR OF COMEN SAL, ENDE MITTER HEERLICHEDE VAN DEN DYK VAN DEN BROECK MIT SINEN TOEBEHOREN, STRECKENDE VAN DE HEERLICHEDE VAN VOSMER TOT CATTENWEEL TOE.

Alle die Dyken hier genoemd zyn den Heerschappen verkogt, by Handvest toegekend; en ongestoord tot heden by hen bezeten. Waarom men deswegen alleen aan te merken heeft, dat de Kaart van 't Eiland Tholen door wylen den Heer *W. T. Hatinga* Ao. 1744. samengesteld en uitgegeeven, in dezen een aanmerkelyken misslag heeft, als welke het meerendeel der Dycken die Vossemeer van Tholen scheiden onder de Jurisdictie van Tholen stelt, zeker veroorzaakt door de opgave van iemand, die meerder belang in het grondgebied van laastgemelde Stadt te vergrooten hadt, dan deze Heerlykheid in haar voorrechten te handhaven. Wylen de Heer Hattinga erkende ook, ten opzichte der grensscheidingen der respective Ambagten in 't algemeen, dikwils misleid te wezen, en dat, gevolglyk, zyn kaarten daar in, zoo hier als daar gebrekkig waaren.

Men moet nog aanmerken, dat de *Middeldyken*, die hier voorkomen niet die Dycken zyn, welke nu ter tyd het Thoolse van het

Vosmeersche gebied afscheiden, geenzints, men herdenke hoe hier vooren reedts gesteld en bewezen is, dat voor de Uitgift deezer Heerlykheid 'er reeds Polders bedykt waaren, gevolglyk zyn het die haar uiterste Dyken, welke toen Zee-dyken waaren de geene die in het Handvest bedoeld worden, en *de Heerlickede van den Dyck van den Broeck mit sinen toebehoren, streckende van dez heerlichede van Vosmer tot Cattenweel toe.* Daar onder behooren alle de Dycken van Tholen af tot den Broek toe: wyl Cattenweel nog bekend is, zynde thaans een Weel, de Zoeteweel genaamd, in den hoek van de Kerke-Polder ten einde den Molendyk tegen den Broek: zoo dat het zeggen van *Vosmer tot Cattenweel* moet genoomen worden voor de geheele lengte die de Heerlykheid toen ter tyd hadt, welke begon aan Tholen en eindigde aan Cattenweel.

Bailliuwen, Scouten, Dycgraven, Scepenen ende andere Officiers daer in setten. Dat is het Hooge, zoo wel als het Middelbare en Laage Recht gebied daar in te doen uitoeffenen.

Dit Regaal is van de eerste tyd af gehandhaafd, men heeft gezien, dat al voor Ao. 1433. hier Schepenen waaren; het Dyck-bestier is niet minder oud: de Heerschappen zyn van dit alles in bezit, en zullen denkelyk daar nim-

nimmer indracht op gedoogen, offchoon zy daar in wel eens inbreuk hebben geleden.

Dat het Recht om Bailluwen, Schouten enz. te ftellen, de Hooge Jurisdictie in zig fluit, zal men ten klaarften betoogen.

KUERREN, ENDE GEBODEN DAIR IN TE LEGGEN, *ende rechten dair in te leggen* — om die *voorfcreven heerlicheden*, *lande*, *en lude*, *dair in wonende*, *mede te bedriven*, *ende te berechten van alle dat dair in gechien mach*, *ende dat te mynre*, *ofte meeren*, *als hem nut*, *ende oirbair dunken zal fonder ons*, *of yemandt van onfer wegen hem in enigerwys des te bewinden*, *het fi van dieften*, *van dootflagen van leemten*, *of anders*, uit welke uitbreiding, die de Graaf doet by zyn Handvest, waar by de Heerfchappen het Recht gegund word, Bailluwen, Schouten enz. aan te ftellen, ook Keuren te maken, zal ieder, voor voldongen achten, onze ftelling, dat de hooge Jurisdictie aan deze Heerlykheid in volle kracht toebehoordt. Het Recht om Keuren te maken, daar van hebben de Heerfchappen zig al vroeg bediend, wyl men in de oudfte befcheiden zoo notulen als andere, van Keuren vindt gewaagd. Ze worden ook gevonden onder de Charters dezer Heerlykheid in een boek, dat in band en fchrift zyne grysheid aanwyst; buiten en behalven dat de inhoud zelve, die genoeg aanduidt, namentlyk;

 men

men vindt op diverſe plaatſen van dezelve, een woestheid en bewys, dat het maken van wetten toen nog zyn volkomendheid niet had bereikt, een kenmerk alle oude keuren eigen; evenwel haare eerſte inſtelling kan men niet bepalen: men heeft gedagt den Lezer geen ondienst te doen die in de bylagen onder Lit. I. meede te deelen. Zy dienen nog tot een rigtſnoer waar naar het Recht hier uitgeoeffend word, en zyn dezelve al op last van den Hertog van Alba Ao. 1570 aan den Rentmeester Beoostenſcheld ingediend. Men was hier zoo min als elders gereed, om de Privilegien, Keuren en Costumen, offchoon door Vorstlyk bevel genoodzaakt, open te leggen, veel min over te geven, en men hadt moeds genoeg Copien te zenden, terwyl men de orgineele ſtukken niet alleen met meer zorg dan te vooren bewaarde, maar van de meeste door voorname ſteden en Capittels *vidimusſen* liet depecheren; aan welke voorzorgen, en wakkerheid der Heerſchappen van dien tyd, men te danken heeft, dat Vosſemeer zyne oorſpronglyke Handvesten en andere Voorrechts-brieven, ten huidigen dage nog bezit.

Deze Keuren die afgedeeld zyn in 168 articulen, zyn voor en na voorſz. overgift, by onderſcheïdene beſluiten der Heerſchappen geamplieert, of geinterpreteert van alle wel-

ke

ke vermeerderingen of ophelderingen onder de Articulen die zulks ondergaan hebben, aanteekening is gemaakt.

TOLLEN VRY TE VAREN *mit horen scepen, ende goeden voir allen onsen tollen, die wy nu ter tyt hebben, of namals verkrygen sullen sonder eenich ofbreck.*

Een voorrecht dat in den tyd wanneer dit gegund is, van het grootste aanbelang was. Het geen deswegen onder de Verhandeling over het *Kasteel en Leen van Westhoven*, *p.* 151 *en* 152. gezegd is, zal men niet herhaalen.

Het is te denken, dat men in den primitiven tyd, tot aan de Nederlandsche beroerte toe, hier van een volstandig gebruik heeft gemaakt, en Vossemeer daar van alle de vruchten genoot. Zoo dat naar luid van het Handvest d'Ao. 1410. *ende des sullen si, ende elx van hem over al in onse tollen een teiken, ende tollen brief bringen, ende thonen besegelt mit des Bailluiwes zegel van voirsz. landen, dien men alle jaire vernuwen sal upten jairsdach.* De opgezetenen zig jaarlyks van nieuwe Tol-brieven hebben voorzien, die zy aan de respective Tol-Comptoiren in Holland en Zeeland overbragten.

Dan het is zeer waarschynlyk, dat geduurende het hevigste van den 80 jaarigen Oorlog, en wel toen die aan dezen Oord woedde, dit in onbruik zal zyn gekomen, vooral toen een

deel van Holland en Zeeland, der Spaansche Regeering daadlyk was afgevallen, en het Thoolsche Eiland nog de Spaaansche Heerschappy aankleefde, die van der Staaten zyde geen Vrydommen zullen gedoogt hebben hoe zeer anders onbetwistbaar, maar de zulken welke nog buiten hunne vereeniging waaren, veel eer als vyanden aanmerkten. Altoos men heeft tans redenen van klagen, dat dit Heerlyk Regt in Holland niet wordt erkend, en men alleen in Zeeland daar van genot heeft, daar men zelfs in Friesland dit voorrecht kan eisschen: want Hertog *Willem van Beyeren* gaf dit Handvest, zoo wel als Heer van *Vrieslant*, dan als Grave van Holland en Zeeland, en heeft geen tollen zyner heerschappy hier van uitgezonderd. Hoe het zy, dit voorrecht is by 's Lands Graaf gegund en verkogt, en men mag dat altoos als een eigendom inroepen en vorderen, als steunende op een allerdeugzaamsten titul. Ook is Vossemeer in de lyst der Steden, Vryheden, Cloosters enz. welke in Zeeland tol-vryheid genieten, agter de ordonnantie op den tol de Anno 1519, geresumeert Ao. 1582, als vry vermeld, en wie kan in Holland deswegen ignorantie pretendeeren, aangezien het meer vermelde Handvest van 3 November 1410 in de Rekenkamer van Holland is geregistreert, in 't ij^e^ gelue Register, fol. ij~c~ vij *.

VOIRT

VOIRT SO SULLEN ONSE GOEDE LUDE VAN DER THOLEN, ENDE DIE IN DEN BAN VAN DER THOLEN, GESETEN SYN, MOGEN MALEN IN VOSMER, ENDE DIE VAN VOSMER WEDER DESGELYKS IN ONSEN LANDE VAN THOLEN SONDER DAIR AAN TE MISDOEN TEGENS ONS IN ENIGER WYS TOT EWIGEN DAGE.

Dit voorrecht is een uitbreiding van het Recht van Dwangmaalerye alreeds verhandeld: want de Ingezetenen krygen alleen vryheid om in den Ban van Tholen te mogen maalen, gevolglyk in geen andere Jurisdictien; de Heerschappen hebben het van den aanbeginne af ook zo begrepen, waarom zy in de keuren art. 136. gestatueerd hebben *Dat niemant van de ingezetenen van den Lande ofte banne van Vosmaar, hem en sal vorderen ergens op eenige buiten molens syne granen te doen malen, anders dan der Tholen, op de boete 't elcker reise van eenen hoveerdigen wille.* De Ingezetenen hebben dit gehod wel eens overtreeden, zo dat Ao. 1671 en 1675 daar tegens vry sterke besluiten hebben moeten genomen worden; sedert weet men niet dat hier op indracht is geschied: en is dit voorrecht tot heden in zyn geheel bewaard.

Een voorrecht van vry grooter belang was het, dat de Graaf geschonken heeft *NB. voor hem en zyne nakomelingen*, van maar te moeten op-

 bren-

brengen EEN DERDENDEEL VAN SULKEN SCHOTEN, BEDEN, HEIRVAIRDEN, ALS ANDERE POLRES BI DER THOLEN GEVEN SULLEN, *so wanneer ons die van onsen gemeynen lande van Zeelant gegeeven worden, dats te weten, so wanneer wi van elken gemete lants van den voirsz. polren van der Tholen hebben sullen drie groten, so sullen wy van elke gemete lants van den voirsz. nyenlande hebben enen grote, ende alsο voirt na dien belope, gelyc dair toebehoirt, als wij dit voirsz. lant bereden hebben, ende niet eer.*

Alle Lasten, die tot behoud en nutte van den Staat geheven werden, waren bekend onder de benamingen, van *schot*, *bede* en *heervaird*.

Schot. De onedele opgezetenen des platten Lands, en de Ingezetenen der Steden werden naar hun vermogen *geschat*, en daarom werdt dit *schot* genaamd. De onvermogenden alleen, en zy, welken de Graaf om byzondere redenen, begunstigen wilde, waren *schotvry*. 't Schot was eene belasting op Persoonen en op goederen of inkomsten (*p*).

Uit dit Schot werden 's Graven *Beden* betaald, weshalven naar dat 's Lands nood of 's Graaven Beden grooter of kleiner waren het Schot ook geregeld moest worden

De

(*p*) Vaderlandsche Hist. II. D. p. 183 en 184.

De Edelen die vry waren van het draagen der gemeene lasten, hadden alleen verpligting den Graaf hunnen Leenheer, met eenige manschap ter *Heirvaart* te volgen (q).

Die zelve verpligting rustte ook op de Steden om boven hunne op te brengene Beden, den Graave eenige Poorters, sommigen meer, anderen minder, te leveren, om hem of den Lande in den kryg, ten dienst te staan.

Dusdaanig was nog de toestand van dit Gewest, wanneer Hertog Willem van Beyeren aan Vossemeer dit uitmuntend voorrecht afstondt; dan de overgang van het Graaflyk bewind eerst in 't Huis van *Bourgondien*, daar na in dat van *Oostenryk*, heeft hier in eene geheele omkeering te weeg gebragt. Het inkorten der voorrechten van den Adel, invoeren van besoldigde krygsknechten, en een meer toeneemend willekeurig gezag der Vorsten, daar ten laatsten by kwam een geheele omkeering van Land- en Kerk-bestuur, heeft samen uitgewerkt, dat zo hier als elders soortgelyke vergunningen krachteloos wierden, en geheel zonder beteekenis zyn.

Men zal gaan zien, hoe het den Heerschappen aan geen moed of yver heeft gemangeld, om

(q) Vaderlandsche Hist. II. D. p. 183.

om ook dit voorrecht te bewaaren, dan hunne krachten waaren niet bestand, om, daar zy tegen Vorstelyk vermogen, en de afgunst der nabuuren te kampen hadden, hier in de overhand te behouden.

Des niet min heeft men zig nog meer dan een Eeuw hier in gehandhaafd, zoo, dat de Heerschappen nog op den 18 Juny 1535, van *die hoofde, Tresorier Generaal ende Gecommitteerden op 't stuk van de Domeynen en finantien des Keysers*, te Brussel, een bevel verwierven op . . . . *van de Werve*, Ridder, Rentmeester Beoostenscheld, waar by die gelast wordt, de Heerschappen *te quyten en ontlasten van haere portie van capitaale settingen als van schoten geaccordeert en te accordeeren naer uitwyzens heurer privilegien* enz.

Dit belette niet dat Vossemeer van eene andere zyde hier omtrend aangevallen wierdt, en Ao. 1537 by de Staaten van dit Gewest deswegen bezwaaren zyn ingebragt, ja, de Heerschappen vonden op 17 Juny 1538 goed, aan dezelve Gedeputeerden te zenden wanneer die te Bergen vergadert zouden wezen, en zoo daar geen voldoening te bekomen was, de zaak met Justitie te vervolgen.

De Magistraat en Ingezeten, deeden geen minder poogingen, om hun voorrecht te handhaven en weigerden Ao. 1542 de hun opgeleg-

de Imposten te betalen, alzo van hunnent wegen daar over Proces ongedecideert was hangende tegens *Prelaet en Edelen van Zeelandt*, in den Hoogen Raad te Mechelen: hun tegendingers zwichten en verklaarden, *de Procedures van heur zyde hier over te hebben gestaekt*, en dat zy die van Vossemeer *naer inhoude haarer Handvesten de bedonge vrydommen zoude laten genieten.*

Al ras werdt hier over nieuw geschil gezogt. De Heerschappen besloten A°. 1544 *Provisie* tegens de Staaten van Zeeland te verzoeken, *roerende de sommatie van zes gr. op 't gemet, daer die van in Vosmaar geseeten mede belast zyn.* Dit Proces was A° 1545. nog onbeslist; men had wat anders uitgedagt; het Vorstelyk oppergezag werd ingeroepen: Koningin Maria als Gouvernante der Nederlanden, ordonneerde die van *Schakerloo*, Vossemeer enz. te moeten contribueeren in zekere bede en schattinge, dewelke door Zeeland was opgebragt: *ongeprejudiceert hun bizonder Privilegien*, enz.

Ten jaare 1562 hebben de Heerschappen en Wethouders geprotesteert, *naer oude costume jegens de verrekening van Johan Ihane, Gecommitteerde op 't fait van de Imposte gedaen, aengaende dezelve Imposten, van daer af vry en exempt te wezene achtervolgende en naer uitwysen de brieven van Coope die zy daer af hebben.* Hoe dit ook afgeloopen moge wezen, is het te denken dat de

toe-

toeneemende berperten in Nederland, de opgevolgde Oorlog en de geheele omkeering van het Landbestuur, niet alleen belet hebben, hier in rechterlyke uitspraaken te bekoomen, maar men eindelyk dees Peerl van Vossemeers kroon heeft zien verslinden: eene flauwe en laatste pooging hier omtrend was Ao 1675 wanneer vastgesteld wierdt, *daar over vertogen by hun Edele Mogende te doen.*

Een byzonder voorrecht dat niet algemeen, ja mogelyk eenig in zyn soort is, volgt nu, namentlyk. Dat ZO EENICH AMBACHTSHEER BRUECTEN en *hem mitten rechte van onze lande lyf, of goed of wonnen, so sullen si deze voirsz. Ambochtheerscip mit sulker erfnisse, ende goede, als sy, in den voirsz. nyenlande hebben mochten, tegens ons, ende onse heerlichede vryen, endt lossenen om* TWINTICH PONT TOIRNOISE enz. Dat is te zeggen, wat een Heerschap ook mogt komen te misdryven, al hadt hy lyf en goed verbeurt, evenwel zyn goed binnen deze Heerlykheid, of Ambagtsgedeelte, niet zoude mogen geconfisqueert worden, maar dat te lossen was met twintich pont tournois, of tien guldens naar de tegenwoordige munt gereekend, om dat 'er volgt, *dats te weten twine tich groot voir een pont gerekent, als wy in onsen lande sullen doen slaan.*

Ja

Ja men mag besluiten deze preëminitentie nog meer in zig vervat, en wel dat een Heerschap geen lyf of goed kon verbeuren, dewyl den Graaf by dat zelve Handvest verder zegt, *Ende hier mede sullen si hoir goede binnen den voirsz. landen bruken, ende oirbaren tot horen vryen wille, ende dair in rustelic, ende vredelic* WONEN, *ende wesen tot horen profyt, ende oirbair mit* HOREN LIVEN, *ende goiden sonder ons, of yemant van onser wegen hem eenigen hinder of moeyenisse dair an te doen, ofte laten geschien in enigerwys.* Dit voorrecht is niet minder dan het voorgaande overtreeden, dog ook zoo veel den Heerschappen mogelyk was, verdedigt. Wanneer Heer *Jan van Glimes*, Marquis van Bergen op Zoom A°. 1566. nevens den Heer *van Montigny* het zo bekende Gezantschap in Spanjen afleiden, en beiden daar het Leeven lieten, zoo werdt A°. 1567. na eerstgemelden zyn dood, zyn Markgraafschap als ook zyn Ambagtsgedeelten in deeze Heerlykheid (welke waren ⅛ en 1/12 part) door last van den Hertog van *Alba* verbeurd verklaard, waarom de Heerschappen gedrongen waren op 19 Juny 1570 te accepteeren *Gecommitteerden van wegen den Koning*, dien echter geen zitting werdt vergund, dan na alvoorens verklaard te hebben, dat znlks geschiedde *behoudens der Heeren Gerechticheid, Heerlykheid ende Contracten.*

Men

Men moet dit doorgezet hebben, en de poogingen der Heerſchappen zullen niet geheel vrugteloos zyn geweest, aangezien, deze goederen wierden afgeſtaan aan *Jan*, Heer *van Merode*, die met eene zuster van Heer Jan van Glimes gehuwd was geweest, ten behoeve zyner Dochter *Margareet*, getrouwd met *Jan van Withem* Heer van *Berſele*, welke die zelve Ambagtsportien Ao. 1580. verkogt aan *Gregoris del Plano* en *Gillis van Wolfswinkel*.

Een voorbeeld, dat Ambachts-gedeelten uit hoofde van voorgewende misdaad verbeurd waaren verklaard, was genoeg, om op gelyke of nog zwakker gronden, zulks in later tyd te volgen, het was Ao. 1580. dat de *gedeelten* der Heerſchappen buiten de Vereenigde Nederlanden gezeten, van wegen 's Lands Staaten, ten gemeene nutte aangeſlagen wierden, en uit derzelver naam, ter Vergadering der Heerſchappen gecommitteert, Heer *Ferdinando Alleman*, Gecommitteerde Raad wegens Middelburg, welke zitting moest worden gegund, dat eerst geſchiedde na dat dezelve den gewoonen Eed had gedaan, en de Heerſchappen betuygd, dit te gedoogen, behoudens hem luyden *Gerechtigheyd, Heerlykheid en Contracten volgende de Handvesten.* Ten jaare 1594. is de Raadsheer *Zuidland* op gelyke wyze gedoogd, en dit eerst Ao. 1609. met het ſluiten van den Treves opge-

gehouden: waarschynlyk dat de uitlandige Heeren hun verlate goederen toen opeischten, en hun nieuwe Verly-brieven gegeeven zyn, als Ao. 1609. van Jonker *Jan de Pieters* wordt gemeld.

Men heeft hier vooren p. 37. verhaald, hoe na de bekende slag op Slaak in Ao. 1631. voorgevallen, waar in Heer Gilles van Wissenkerke sneuvelde, zyn aandeel in deze Heerlykheid is aangeslagen; waar uit volgde dat Ao. 1632. de Heeren Staaten committeerden Jonker *Philibert van Thuyl van Serooskerken* Heer van *Tienhoven*, om zitting onder de Heerschappen te nemen.

De nazaten van evengemelden Gilles van Wissenkerke, meene wel, dat met de Vrede van Munster weder in 't bezit dier gesaiseerde Ambagts-portien gekomen zyn, en de laatste van dien is geweest *Don Melchior*, *Josephus*, *Hiacintus*, *Philippus de Villegas*, Baron van Hovorst en Pellenberg, Heer van Sprang, die Ao. 1758 zyn aandeel verkogt.

Offschoon het waar is, dat onder de Staats Regeering de aangeslagen gedeelten der geenen die onder den vyand gezeten waaren, of tegen dit Gemeenebest de wapens voerden; of by den Treves, of den Munstersche Vrede zyn te rug gegeeven: zoo geschiedde dat niet uit een erkentenis dat der Heerschappen Rechten

ten overtreeden waaren, maar uit kracht der verbonden, met een' magtigen Vorst aangegaan, gevolglyk niet vrywillig, en het annotteeren dezer goederen is nimmer met den strikſten letter van dat byzonder voorrecht over een te brengen: het is te wenſchen hier over geen reden van klagten meer wezen zal. Alle de voorrechten tot hier toe verhandelt, zyn vervat in het zo dikwils vermelde Handvest van Hertog Willem van Beyeren van 3 November 1410, wy mogen daar niet affcheiden, zonder ook gewag te maaken, van het geen de Graaf by dat zelfde Handvest uitdrukkelyk aan zig heeft behouden: te weten *dootſlagen binnen vreden, ende zoenen, moirt, veeroeff, ende vrouwen vercraft en zevonde, die aldair in vallen mogen, die die ſelve Bailiu, dien ſy aldair ſetten ſullen, van onſer Heerlichede wegen berechten ſal mitten gerechte aldair, ende dair of rekeninge, ende bewiſinge doen onſen Rentmeester van der Tholen, die dan ter tyt weſen ſal.*

Deze uitzondering van Heerlyke Rechten behoort nog tot des Graven Domeinen, en er wordt Jaarlyks in de Rekening van den Heer Rentmeester over 't Quartier van Tholen, aan den Lande verantwoording van gedaan.

Zulke reſerven, ſchynen in den tyd wanneer bovengemeld Handvest verleendt wierdt, in ſmaak en gebruik te zyn geweest, waarſchyn-

lyk

lyk om de Rentmeesterschap van 's Graven Domeinen, zo min mogelyk in hun inkomen te verkorten: men vindt byna dezelve voorbehoudenis in een brief van Hertog Willem van Beyeren den 8 van Lentemaand Ao. 1407. gegeeven, waar by die het Hooge Regtsgebied over *Duiveland* afstondt aan Heer *Klaas van Borselen*, Heer *Aelebregts Zoon* (r).

Ao. 1703. wanneer veele Dominiale goederen van 's Lands wegen stonden verkogt te worden, waren ook de *Reserven uyt de Heerlykheid van Vosmair*, dan of die niet genoeg mogten gelden, of dat hunne Edel Mogenden voor de veyling van dat besluit veranderd waaren, zo is dit zeeker, dat die tot heden in den boezem der Graaflykheid berusten.

AENWERP.

Dit is het Recht van *Aanwas*, welk de Graaf in het tweede der voor vermelde Handvesten, namentlyk van 9 February 1414 en 1415. uitdrukkelyk heeft verkogt, des men niet noodig heeft, dit hier als een Ambagtsgevolg zig toe te eigenen. Dit Regaal is volgens 't Regt der natuur, dat der volkeren, en 't beschreeven Regt, kundig ontleed en in 't ligt gesteld door de Ambagtsheeren van Wolphaarsdyk, in

(r) Tegenw. St. v. Zeel. 2. D. p. 480.

in hun Ed. Request en adstructive Memorie ten jaare 1572. aan Hun Edele Mog. de Heeren Staaten van Zeeland gepresenteerd: zo mede volgens het Feudale Regt, by hun nader Request en adstructive Memorie aan dezelve Heeren Staaten overgediend, over den *opslag of gorssinge van Goenje*. Waarom het onnoodig is, hier over verder uitweiding te maken.

De aanwassen hebben zo wel binnen 's Dyks, als daar buyten plaats; de Heerschappen hebben ook te meermaalen gebruik van dit Regt gemaakt, en zig die aanwassen toege-eigend, die van aangelande of verloopen kreeken, tot goed land waaren geworden, dog dezelve weder voor eene geringe Erfpagt of chyns aan de Eigenaars der tegen gelegene landen afgestaan: men weet niet dat den Heerschappen dit Recht immer is betwist, en zy genieten gevolglyk het zelve nog heden in een volle uitgestrektheid.

Het Recht den Heerschappen gegund, om HUNNE GEVANGENEN OVERAL IN HOLLAND EN ZEELAND TE MOGEN VOEREN, EN BINNEN DE STEDEN, OOK DAAR BUITEN, TE SLUYTEN EN BEWAREN.

Is hun gegeeven by Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIEN, den 3 September 1450. welk Privilegie, nimmer gemeen gemaakt, onder de bylagen Litt. R. te zien is.

Dit

Dit voorrecht was in den tyd wanneer het gegeeven is, ten hoogsten noodig; deze Heerlykheid, was nog in haare opkomst, en onvoorzien van een bekwaame gevangenis, de goede ordre vereischte, dat evenwel de Baillju de kwaaddoenders aantastte en vervolgde, dit kon niet naar eisch geschieden, als zy niet bewaard konden worden: de Graaf voorziet hier in, en schenkt het gebruik zyner gevangenissen daar toe in Holland en Zeeland. Het is te denken, dat van dit Recht te meermalen in dien tyd gebruik zal gemaakt wezen, dan tegenwoordig heeft men des niet benoodigt, ten waare het getal der misdadigers grooter wierde, dan de plaats is, om die veylig te kunnen opsluiten, in welk geval, men niet twyffeld, of de naaste steden van Zeeland, zouden ter liefde van het Recht, gereed wezen; de Heerschappen het genot te doen hebben van dit hun geschonken Regaal.

Wy koomen nu tot een preëminentie, daar de Heerschappen in later dagen mede begiftigd zyn te weten, hun is by Staats Resolutie van 26 February 1754, een Privilegie by Octroy verleend, *dat zodanige gedeelten en Tienden die gemeen zyn, by versterf zullen mogen verheft worden ten name van zulk een' Heer in de Heerlykheid wezentlyk geinteresseert, als door de Heerschappen zal worden opgegeeven, met vrydom van de betaa-*

 ling

ling van het Recht op de Collaterale Succesſien geſteld.

Ten jaare 1689. beweerden de Heerſchappen reedts geen *Recht van Collateraal* van de gemeene Ambagts gedeelten ſchuldig te weezen, om reedenen, dat de Eigenaars die eenige gedeelte in deze Heerlykheid bezitten, en dezelve door zydelingsch Erfenis hebben bekomen, zoo wel van van de ondergedeelten en gemeene Tienden, als van haar ſtem voerend gedeelte, het recht van Collateraal hebben voldaan, volgens waardeering door Stadhouder en Leenmannen daar van geſchied, dus zoude anders dit Recht tweemaal of dobbel worden betaald.

Deze redenen hebben nu ingang gevonden, en de Heerſchappen zyn te meer aangemoedigd, om deze conceſſie verkregen hebbende, van tyd tot tyd hunne gedeelten door aankoopen, te meerder waarde en aanzien te doen verkrygen.

Het Recht van Naasten.

Men weet hoe in Zeeland het Recht van Naasting *uit Deels wegen* geen plaats heeft; dog dit belet niet, dat zulks uit *beding* onder de Deelhebbers van eenig goed kan ſtand grypen.

De Heerſchappen hebben al vroeg elkanderen zulks gegund, te weten van Heerlykheids portien wanneer die verkogt wierden, als by on-

onderscheidene besluiten van 27 Juny 1566, 19 Juny 1537, 19 Juny 1542, 21 Juny 1627, en 20 Juny 1633. Waer van ook te meermaalen gebruik is gemaakt; als nog A°. 1758 van 1/24 part in deze Heerlykheid, men heeft maar een, en het jongste voorbeeld willen aanwyzen, om te doen zien dat dit Recht in observantie is, en stand blyft houden, zonder dat my bewust is, dat dit immer is tegengesproken, of er verzet tegen gedaan.

Het wordt tyd dat men bizondere melding maake wie de Heerschappen zyn, waar van zo meenigwerf gewag heeft moeten gemaakt worden.

Men heeft hier vooren p. verhaald, aan welke Heeren zoo het Oude als Nieuwe Vossemeer eerst is uitgegeeven: sedert zyn die gedeeltens door donatien, alienatien, en successien meenigmaal van eigenaaren en ook van grootte veranderd, dan meest gesmaldeeld, zo dat een *vier en twintigste*, een stemhebbende portie geworden is.

De Heeren en Vrouwen welke tegenswoordig deze Heerlykheid bezitten, zyn de volgende, gesteld naar den rang, in welke dezelve zitting hebben: te weten,

Wie de tegenwoordige Heerschappen zyn.

Den Heer Mr. *Johan Willem van Roseveldt*, Raad der Stad Goes, en wegens dezelve Gecommitteerde

 Raad

Raad, en Raad ter Admiraliteit van Zeeland. $\frac{6}{12}$

De Heer *Cerel Graaf van Spangen*, Heer van Uytenisse, enz. $\frac{4}{12}$

De Heer Mr. *Jan Pieter van den Brande*, Ridder Baronnet, Heer van Krabbendyke, Kouwerwe, Gapinge, enz. Burgemeester en Raad der Stad Middelburg, en Bewindhebber der West-Indische Compagnie aldaar $\frac{1}{10}$ en $\frac{1}{12}$

De Heer *Jacobus Emerins*, Secretaris der Stad Vere $\frac{1}{6}$

De Heer Mr. *Johan Guillielmus Schorer*, wegens de Stad Middelburg, Gecommitteerde Raad, en Raad ter Admiraliteit in Zeeland. $\frac{1}{12}$

De Heer Mr. *Steven Matthys Snouk-Hurgronje*, Schepen en Raad der Stad Middelburg. $\frac{3}{12}$

De Heer Mr. *Cornelis Caan*, Burgemeester en Raad der Stad Vlissingen, en Bewindhebber der West-Indische Compagnie. $\frac{3}{12}$

De Heere Mr. *Johan Adriaan van de Perre*, Heer van Nieuwerve, Welzinge, Eversweart en Westhoven enz. Extraordinaris Gedeputeerde wegens Zeeland, ter Vega-

gaderinge van Haar Hoog Mogende.

De Heer *Guilliaume Fredric Godin*, Raad der Stad Vere, en Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie.

De Heer Mr. *Willem Jacob Huisfen van Kattendyke*, Schepen en Raad der Stad Middelburg.

De Heer *Marinus Daniel de Crane*. en

De Heer *Jacobus Abraham Ten Hage*, Schepen en Secretaris der Stad Tholen.

Buiten deze Heeren haeredeert nog in deze Heerlykheid:

De Heer Mr. *Cornelis van Hoorn*, Heer van Burght, enz. Burgemeester en Raad der Stad Vlissingen, Bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie.

Mevrouw de Weduwe wylen den Heer *Simon van der Stel* en

De Heerschappen vergaderen eens 's jaars, gemeenlyk in de maand Juny, op Oud-Vossemeer, zoo tot het opneemen en sluiten der Domein-Rekeninge; het disponeeren van opengevallen bedieningen, veranderen of continueeren der Magistraat, en andere zaaken de Heerlykheid betreffende. *Vergadering der Heerschappen.*

 Geen

Geene Vrouwen, Rentmeesters of Voogden van minderjarige Heeren worden in deze Vergadering geadmiteerd; en moet een Heer daar sessie neemende zyne brieven van Investiture overleggen, en Eed doen, zo volgt.

Eed der Heerschappen.

Dat sweer dy Heerschap te syne van den Lande en Heerlykheidt van Vossemaar, goedt ende gehouhouwene te zyne, Handvesten, Keuren, Privilegien en alle manieren van regten te helpen styven en stercken, te vermeerderen en niet te verminderen, haar secreeten te helene, ende niemandt die 't openbaeren, dan die van gelyke Eede zyn, de Heerlykheden Recht te helpen defendeeren tegens eenen yegelycken indien 't nood waare, ende voorts gemeenelycken en specialycken te doene alle 't gene een goedt Heerschap schuldig is te doene.

Het is meermalen gebeurd dat omstandigheden van oorlog, de Heerschappen noodzaakte hunne jaarlyksche Vergadering elders te houden, als by voorbeeld A°. 1573, 1574 en 1575 moesten zy te Bergen op Zoom hun zamenkomsten houden, *om* (is in de notulen aangeteekend) *den troublen en pericleussen tyd, dat men binnen der Heerlykheid van Vossemeer niet sonder groote periculen komen konde.* In de jaaren 1577 en 1578 hielden zy hunne Vergadering binnen Tholen *overmits de desolatie van den brande des Dorps van Vossemeer.* A. 1582, 1583

1583 en 1584. moest zulks binnen Zierickzee geschieden, *overmits de troubelen en foulen van de Legers in Brabant.* Gelyk al mede ter gelegenheid van den voortduurenden oorlog, de Heerschappen ten jaaren 1587, 1588, 1590, 1591, 1592 en 1597. binnen Tholen hebben moeten te zamen koomen.

Tot afdoening van alle voorvallende zaaken, intusschen dat de Heerschappen niet vergaderd zyn, is de Heer Mr. Jan Willem van Rosevelt voor zyn Ed. leven lang geduurende benoemd, by besluit van 6 Juny 1763, terwyl een tweede Heer daar by gecommitteerd is, welke om de twee jaaren verandert, en opgevolgd word door die welke in ouderdom van sessie daar op volgt.

Rechtsgedingens door de Heerschappen de tyd gevoerd.

Meenigwerf hebben zy, tot voorstand hunner Rechten, en onderzaaten, zig in Pleytgedingen moeten inlaten, en zyn hoewel met ongelyken uitslag, daar toe nimmer agterlyk geweest. Buiten veel verschillen die zy over de grensscheidingen met de nabuurige Heerlykheden hebben gehad, en die meest by minnelyk verdrag ge-eindigd zyn, als reedts verhaald is, hadden de Heerschappen A°. 1528. een Proces voor den Hove van Holland tegen eenen *Hendrik Thenisz*, die aan gemelden Hove geappelleerd hadt, van een vonnis door de Heeren tegen hem gewezen, ter oorzaake hy onder-

 staan

staan hadde een Kaay-Dykje by hem gelegt voor een Gors *de Plate* genoemd, welke hy in huur hadt, ten einde zyn pagt, door te steeken: dit geding is by uitspraak van Heer *Jan* Heer van Bergen op Zoom, als gekooren arbiter, ter neder gelegt.

Men heeft hier vooren pag. 107. al vermeld hoe ten jaaren 1542 en 1544. Proces heeft moeten gevoerd worden over den vrydom van Lasten, en hoe de Heerschappen in hunne regtmatige eisschen niet hebben kunnen slagen.

Ao. 1555. waren de Heerschappen voorneemens het water welke deze Heerlykheid in twee deelen scheldt, toen al *Eendragt* geheeten, af te dammen, om daar door hunne nog onbedykte schorren, met de minste kosten eenmaal alle in 't drooge te leggen, en in kooren landen te herscheppen. Het voorneemen was aan de zyde van Tholen die afdamming te doen op den hoek van nieuw-kykuit by de sluis van *Glimis* en *Slabbecorne*, daar een zwaare sluys te leggen, waar genoegzaam geheel Vossemeer door zoude gesluiert, en Tholen zyn vaart behouden hebben. De Heerschappen voorziende daar in tegenstand te ontmoeten, namen deswegens Rechtsgeleerde advisen in, die hen sterkten in hun begrip, dat zy uit hoofde hunner Handvesten hier toe gerechtigd waaren; men begon dan een *Dam* ter stopping van den

Een-

Eendragt te maaken, hier over bezwaarde zig eerst de Stad Tholen, die deswegen zeekere articulen overgaf aan *Myn Heer den Marquis van Bergen als Pant-Heer van der Tholen*: het bleef hier niet by; de allarm-klok klonk de nabuurige gewesten door, men mat breet uit het nadeel, dat de koophandel en scheepvaart daar door stonden te lyden, het geen ten gevolge hadt, dat een magtig Bondgenootschap zig opdeedt, namentlyk de *Staten van Holland, als aennemende de saken en processe begonst by die van Dordrecht, Delft, Amsterdam, Gouda, Gorcum en Haarlem*; zoo mede by *de Regeerders van de steden van Antwerpen, Tholen, Brussel ende Mechelen met hun lieden gevoegden*; die by den *secreten Rade des Konings te Brussel*, hier over aanleggers en eisschers waaren, buiten de bondige schriften ten processe overgediend, gaven de Heerschappen zich de moeyte, te ontwerpen een Memorie, vervattende de *Redenen en motive* waarom *nut en zeer profytelyk waere dat het water geheeten Eendrecht op den grond der Heerlykheit van Vosmaar toegedykt ware.* Ook vertoonden zy met den Heer van Steenbergen (welkers gorsen aan die van Vossemeer paalden) over een gekomen te wezen, om zamen deeze bedyckinge te doen, waar door een Polder groot 3600 gemeten in het drooge zoude zyn gelegt, en deze Heerlykheid, zoo wel

als

als het Land van Tholen, het Land van Steenbergen en het Marquisaat van Bergen op Zoom, gepreserveerd zyn geworden van alle overstroomingen die zy anders van de zyde der Eendracht te vreezen hadden en in later tyd te meermaalen ondergaan hebben; maar het baatte niets, party verzogt by Requeste, dat aan de Heerschappen *Interdictie mogt worden gedaan, van niet voorts te gaan in het stoppen van den Eendrecht.* De uitslag van alles, was, dat deze zaak in nadeel der Heerschappen beslegt is, by een *Vonnis van den Secreeten Rade te Brussel dato* 20. *December* 1555.

Hoe de Heerschappen A°. 1557 over indragt op hun Hoog Rechtsgebied, zig hebben moeten verzetten, is hier vooren p. 48 verhaald.

A°. 1568. hebben de Heerschappen zig al wederom in een Rechtsgeding moeten inlaten, tegen den Rentmeester Generaal van Zeelandt beoosten Schelde *Bruyninck van Wyngaarden*, over het Recht van *vry vroonen* by de bedycking van Polders, te mogen uitgeeven: gemelde Rentmeester betrok hun daar over voor *Burchgrave ende Leenmannen der Graaflykheit van Zeelant.* Zy beweerden dit tot hun *Ambagts-Recht* te behooren, en van zulks te doen in posfesie te zyn: ook, dat alle Ambachts Heeren in Zeeland, recht hadden hun lieder Landen uit te geeven te bedycken, mits reserveerende *het*

vier-

t Onjuist, daar die beslissing slechts eene be[...] van Surseance en eene verwyzing naar den Grooten Raad van Mechelen bevat.

vierde gemet, dezelve *Vroon* verklaarende (*r*). Het is denkelyk dat de toeneemende Nederlandsche beroerten den verderen voortgang van dit Proces hebben belet: altoos men vindt den uitslag daar van niet aangeteekend.

Men heeft reedts verhaald hoe de Heerschappen Ao. 1569. met mannen moed zig verzet hebben tegen het oppermagtig bevel, om derzelver Privilegien ten Hove over te geeven, en zullen wy dienvolgens het zelve niet herhaalen.

Gelyk ook al melding is gemaakt, hoe dezelve Heerschappen Ao. 1570, en in later tyden, hebben getragt af te weeren, dat Ambagtsgedeelten uit hoofde van misdaad, mogten aangeslagen en geconfisqueert worden: en hoe zy daar in voor Hooger Magt hebben moeten zwiehten.

Zoo lang deze Oord het woeden des oorlogs moest uitstaan, was 't het geweld der wapenen dat hier alles besliste, zoo dat men van geene Processen vindt gewaagt voor het Jaar van

1597,

(*r*) Wat Vroon, Vroondiensten, Vroongelden, Vroonlanden, Vroon-schulden, Vroon-Visch, en Vroon-wateren zeggen wil. Zie *van Loon*, *Aloude Regeer. van Holl.* 3 *D p.* 228-230. 4 *D. p.* 41, 42, 158, 160, 236. als mede de aanteekening van de Heer *van Oosten de Bruyn*, *Geschied. v. Haarlem*, 1 D. 11. *b. op p.* 317.

1597, wanneer men in geding tradt, tegens Captein *Cornelis van Achthoven*, als in huwlyk met jonckvrouw *Magdalena van Couwerve*, noopende het capitaal eener erfelyke Rente van *zes ponden vyftien schellingen* 's jaars, ten laste der Heeren; welk Proces in der minne by accoort eindigde, en ieder zyne kosten aannam te voldoen, ik meene dat deze rente ter zelver tyd is afgelost.

Of schoon de Heerschappen altoos bereid zyn geweest de Lasten van den oorlog, doorbraaken, brand en andere onheilen, met de Landzaten te deelen; dat is te zeggen hun die onheilen helpen draaglyk maaken, zoo is dat den eenen tyd beter erkend dan den anderen: blyk daar van was het jaar 1631, wanneer de Ingelanden op eigen gezag, den Rentmeester *van Gelre* tot Penningmeester over alle de Polders dezer Heerlykheid hadden aangesteld, de Heerschappen zig daar tegen moesten verzetten, als beweerende *de jure suo* eenen Penningmeester te mogen aanstellen, weshalven die den Rentmeester daar van ontzetten, en dat aan den Secretaris *Adriaan Liens* opdroegen, sedert welken tyd ik meene dit ambt, aan de Secretarie is verknocht gebleeven.

Nog een verschil met de Ingelanden onstondt Ao. 1725, welke den Schutter van Nieuw-Vossemeer buiten dienst stelden; de Heerschappen stel-

stelden zig daar tegen, en keurden de aanstelling van eenen Schutter goed, die de Baillin Ferleman ten volgende jaare 1726. kwam te doen.

Maar nimmer was de verwydering grooter tusschen de Heerschappen en de Ingelanden, dan die onstondt over het beplanten der wegen, daar de Heerschappen altoos beweerd hadden, alleen gerechtigd toe te zyn; en 't geen door sommige gelanden zoo nu als dan was ondernoomen, voor hun Landen te doen; dit eindelyk vry algemeen zynde geworden, werdt aan de zyde der Heerschappen Ao. 1759 goedgevonden hier tegen voor den Hove van Justitie 't zy in Possessoir, 't zy in Petitoir Proces te entameeren; dit geschiedde, en werdt ter wederzyden met alle kragt voortgezet, met dat gevolg dat ten jaare 1764. by sententie van opgemelden Hove de Heerschappen alleen gerechtigd zyn verklaard, om, met seclusie van alle anderen, Dycken en wegen te mogen beplanten: zoo dat gebleeken is, dat de Ingelanden van Vossemeer geheel geen deel hebben aan het voorrecht ten dien opzichte door Keyzer Karel den V., by het 8 artikel van ampliatie der Keure van Zeeland, aan de opgezeetenen ten platten lande verleend.

Het is te denken dat zoo veel herhaalde poogingen om den Heerschappen hun gebied te ont-

ontsnoeren vruchtloos zynde geweest, die niet ligt hervat, maar dat veel eer de gemeenen welstand hier, door vereende kragten zal bevorderd worden.

Wat de Heerschappen van tyd tot tyd hebben aangekogt.

De Heerschappen zyn al over lang bedagt geweest, hun Ambagtsgedeelten, door aankoop van Tienden; en gedeeltens in de Heerlykheid, te verbeteren. Het eerste dat men vindt hier omtrent tot stand gebragt te zyn, is dat Ao. 1624. zyn aangekogt $\frac{6}{8}$ parten in de agt hoeken Tienden in Oud-Vossemeer voor £ 391: 13: 4 vls. Gelyke aankoop geschiedde Ao. 1633 van $\frac{1}{36}$ in de twaalf hoeken, met $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{8}$ part in de agt hoeken Tienden in den Polder van Oud-Vossemeer; dat gevolgt werdt door gelyken aankoop van $\frac{1}{48}$ in de Heerlykheid, en eenige party Tienden in voorgemelden Polder van Oud Vossemeer voor £ 2700: vls. gekomen van haare Doorluchtigheid *Maria Anna Gravinne van Bronkhorst tot Anholt Princesse van Salm.* Ten jaare 1752 wierden van den Heer *J. J. van Vrybergen* aangekogt, zes hoeken Tienden, al mede in opgemelde Polder, en ten jaare 1758 werd $\frac{1}{12}$ in de Heerlykheid, het welk door den Heer *Don Melchior, Josephus, Hiacinthus Philippus de Villegas*, Baron van Hovorst en Pellenberg, Heer van Sprang, was verkogt, van wegen de Heerschappen genaast; daar zy ten jaare 1780, nog een $\frac{1}{12}$ part

van

van de Vrouwe Weduwe van den Heer *Simon van der Stel* by hebben aangekogt: na dat zy ten jaare 1775, een derde in de Hooge Heerlykheid van Vrybergen door koop waaren meester geworden, daar ten jaare 1781, nog een gelyk derde in dezelfde Hooge Heerlykheid door koop is bygevoegd. Alle welke onderscheidene aankoopen, de tegenwoordige Heerschappen hun respective aandeelen te aanzienlyker, en die te meer yverig maakten om Vossemeer in allen opzichten in bloey te doen toeneemen.

Het ampt van Rentmeester.

Deze Heerlykheid wordt waargenoomen door eenen Rentmeester, welke in der Heerschappen vergadering als Secretaris fungeert: hy verpagt de Tienden, Veeren, Dycken, Visscheryen en alles wat dit Domein betreft: heeft daar de beheering over, moet de besluiten der Heerschappen notuleeren en uitvoeren; de commissien en acten der bedienden opmaaken en afvaardigen, ook in naam zyner committenten voorzitten op de Polder Rekeningen, Collegia quallficata, en waar de Heerschappen moeten gerepresenteert worden; heeft ook alleen den ontfangst en uitgaaf van alles het geen de Heerschappen betreft: zoo dat dit altoos een zo aanzienlyke als voordeelig ampt is geweest; te meer daar het Dykgraafschap over alle de Polders daar aan is gehecht, en hem dus het voornaamste deel in het Dyckbe-

 stuur

ſtuur toekomt. Welk ampt van de vroegſte tyden tot heden is bekleed by de volgende perſoonen:

Lyst der Rent-meesters.

Aº. 1510. *Cornelis Cornelisz Pieters.*
1525. *Guido van Bloys.*
1531. *Anthony Boudins.*
1534. *Jan Jakobſe de Houwer.*
1536. *Jan Janſe van Kouwerve.*
1597. *Hendrik Diricx*, obiit 1611.
1612. *Johan van Gelre*, obiit 1613.
1613. *Jacques Dallens.*
1624. *Hendrik de Putter.*
1638. *Hendrik de Rovere.*
1642. *Cornelis van Gelre*, obiit 1653.
1654. *Jacob Jacobſe Faas*, obiit 1678.
1679. *Marinus van Roſevelt*, ten jaare 1687. de ſurvivance aan zyn Zoon vergund zynde, zoo is die aangeſteld.
1690. *Henricus van Roſevelt*, dewelke deſiisteerde ten faveure van zyn Broeder.
1707. *Pieter van Roſevelt*, obiit 1732.
1732. *Nicolaas van Diest*, die in 't zelve jaar is overleden.
1733. Mr. *Johan Willem van Roſevelt*, die gepromoveerd zynde tot Gecommitteerden Raad van Zeeland wegens de Stad Goes, deſiſteerde ten jaare 1746.

Aº.

Ao. 1746. *Gerrit Ten Hage*, desiisteerde Ao. 1756.

1756. *Adriaan Catshoek.*

Al vroeg heeft Vossemeer een Wapen gevoerd. In den brief waar Gilles van Wissenkerke Ao. 1433. de onbedykte Gorsfen uitgaf te bedycken, (onder de bylagen I. te zien) zegt de zelve, dat hy dien brief *om de meere zekerheid wille* heeft doen *bezegelen van d' Heeñ wegẽ van Vosm̃r met des Lants zeghel van Vosm̃r.* Gevolglyk was toen een zegel der Heerlykheid reeds in wezen en gebruik. Het schild was toen in tweën gedeeld; het bovendeel agt vierkante ruyten, en op het beneden deel een Vos *gueule* op een veld van *sinople* hebbende in den bek een beuling of worst, welk men wil dat hier in de landtaal een *mare* genoemd wordt. Dan sedert gemelden tyd, zonder dat men weet te bepaalen wanneer, bestaat het wapenschild dezer Heerlykheid, uit een Vos met het halve lyf uit drie zee-baren het schild is *goud*, de Vos *guele*, de zeebaren *Azur*, *gueule* en *zilver* (*r*). Het oudste bescheid dat my van het tegenwoordige wapenschild voorgekomen is, is, dat de Heer *Johan de Kruyt* die Heer in Vossemeer was, dog den titul van *Heer van* *Oud-* *Wapen.*

(*s*) Wapenkaart by *Smallegange Chron. van Zeel.* van de Landen en Heerlykheden Beooster-Schelde.

Oud- en Nieuw-Vosſemeer voerde, welke de waardigheid van repreſenteerenden Eerſten Edelen van Zeeland heeft bekleed, ook als Ambasſadeur wegens den Staat den Vrede van Munster onderteekende, zyn Wapen-ſchild met Vosſemeer quartilleerde op die wyze als men hier beſchreven heeft.

DE

DE HOOGE HEERLYKHEID VAN VRYBERGEN.

De naams oorſprong dezer Heerlykheid kan men zeer oud noemen: zoo het waar is, dat *Zevenbergen* zyn' naam ontleend hebbe van zeven killen of monden, waar door men tot een haven kwam, waar in zich de ſchepen konden *bergen*; en dat de naamen van *Geertruydenberg*, *Steenbergen* en *Bergen op Zoom* van ſoortgelyken oorſprong zyn (*t*), dan zoude men mogen denken, dat Vrybergen, in over oude tyden, wanneer de Schelde nog in de Maas haar uitwatering hadt, een plaats zy geweest, waar de Schippers zig *vry* konden *bergen*, en dus zo veel als een veylige haven beteekene. *Naams oorſprong*

Vrybergen is gelegen benoorden 't Regtsgebied van Tholen en Poortvliet; paalende ten oosten tegen de Hooge Heerlykheid van Vosſemeer; beſtaande alleenlyk in drie kleene Polders: als *Gelegenheid en grootte.*

Oost-

(*t*) Goudhoeven, Chron. p. 92.

Oost-Vrybergsche Polder groot	39 gem.	37½ R.
West-Vryberhsche Polder	48 —	208 —
Nieuwen-Polder (na aftrek van het geen daar in onder Vossemeer behoort) (u)	96 —	36 —
Dat samen uitmaakt	183 gem.	281½ R.

Buiten en behalven de Schorren tegen de Krabbekreek die steeds aanwassende zyn, en met 'er tyd nog wel eene bedyking zouden kunnen uitleveren.

Deze Heerlykheid bestondt voor haar bedykinge in drie onderscheidene Gorssen; die geheeten werden *Jan Huygens Hille* (om dat een Jan Huigense daar eigenaar van was) *Jan Ruygrocks Lant*, (mede om dat eene Jan Ruygrock dat bezat) en '*s Gravengors*. Welke Gorssen samen genaamd werden *Vryberghe*.

Men wil dat deze Heerlykheid A°. 1418, het zy door Vrouw *Jacoba* of door Hertog *Jan van Beyeren* is uitgegeeven, met dezelfde Rechten als de Hooge Heerlykheid van Vossemeer; en dat de bescheiden daar van onder de Charters van Braband zouden te vinden weezen; die voortyds op het Kasteel van Vilvoorden werden bewaard. Dit is zeker dat de uitgift-brief he-

(u) Tegenw. St. v. Zeel. 2. D. p. 256.

heden niet bekend, en by geenen der hedendaagſche Schryvers vermeld of gevonden wordt. Zoo het waar is, dat men onder voorgemelde Charters die vinde zoude, dan ſtelle ik die uitgift door Vrouw Jacoba te zyn geſchied, terwyl zy met den Hertog van Braband was gehuwd, dan aan wien dien is gedaan is geheel onbekend.

Niet minder onbekend is het, wie daar van zedert de uitgift bezitters zyn geweest; men weet alleen dat Ao. 1547. de helft in deze Gorsſingen is verpagt door en van wegen *Agnieta van der Heyde*, weduwe van *Jasper van Everdinge*; ook dat Ao. 1556. van wegen Joncvrouw *Maria Jaquet*, Boedelhoudſter van wylen *Jan van Halmale*, deze zelfde gorsſingen zyn overgedraagen aan *Cornelis Bartelsz*, Burgemeester van Tholen. Zoo mede dat Ao. 1558 *Balthem. Jacobsz.* verlyd is geworden met de helft in Vryberghe hem aanbeſtorven van zyn Oom Cornelis Balthms. Omtrent dien zelfden tyd, vinde ik ook als deelhebber in deze Heerlykheid vermeld, een' wees genaamd *Marinus Jacobsz Crueſing*; waar van Voogd was *Cornelis van Begren*, Burgemeester van Tholen. Welk deel van Marinus Jacobz by desſelfs overlyden ſchynt over te zyn gegaan aan zyn' Broeder *Willem Jacobsz.* Laastelyk dat Vrybergen aan de prædecesſeurs van Marinus Jacobsz

ten zeer *vile prise in Erfpacht van Conings wegen was uitgegeven.*

Het is aanmerkelyk dat nog Reygersbergen, nog Smallegange in hun Kronyken het minste gewag maken van deze Heerlykheid, en Boxhorn, in zyn byvoegsel op Reygersberg p. 54. alleen zegt: *de Polder van Vrybergen, groot twee hondert gemeten, is in den jare 1511, bereden en ook ondergeloopen.*

Het aanzienlyk geslacht *Vrybergen* genaamd nog in wezen, en aan 't welk deze Hooge Heerlykheid geheel in eigendom heeft toegekomen, zal in later tyd zynen naam daar van ontleend hebben: wyl men onder de oude Ridderstanden en Adel van Zeeland, zoodanig stamhuis nergens ontmoet. Ja A°. 1577. wordt *Willem Jacobsen de Boet*, Heer van Vrybergen genoemd, en het is A°. 1616. dat my het eerste Mr. *Lieven van Vrybergen* voorgekomen is (*v*).

Limiteten. Men heeft hier vooren onder Vossemeer p. 22 en 23 gezien, hoe de Limiten tusschen deze en die Heerlykheid, reedts A°. 1561. zyn geregeld geweest: men zal dat niet herhaalen, maar alleen 'er byvoegen, hoedanig die zig strekken moesten; namentlyk, „ dat de Limiten van de Heer-„ lykheid van Vrybergen van Poortvliesche

„ sluys

(*v*) Smallegange Chron. 544 en 545.

„ fluys äff zuydoostwaarts op ftrecken zullen
„ tot Vosulyt toe metten aenwafsche die vuyt
„ dezelue vlyet Dan zouden mogen aenwas-
„ fchen binnen en buyten Dycks en voyrts
„ van den Dyck van brouck of tot in de dyep-
„ te van Merlo toe. Inv. Paalscheiding. 1561 N. 1.

De St. Anthonis Kapel, die gelegen was op den Dyck tusfchen de Polders de Hicke en den Broek; waar van de fundamenten nog te zien zyn, diende, buiten het geestelyk gebruik, ook, om de Limiten tusfchen Vosfemeer en Vrybergen aan te wyzen. De tyd wanneer en door wie deze Kapel geſticht was, is, zoo min als die van derzelver floopinge, aangetekend; zeer waarfchynlyk dat ze in het begin of heevigfte des 80 jaarigen oorlogs het lot der verwoestinge hebbe ondergaan. En wat haere ftichting betreffe, zoo die niet vroeger dan de uitgift van Vosfemeer is geweest, dan mag men gisfen of die niet gefundeert zy by Anthonis van Wisfenkerke, den vader van Egidius, die voor den ftichter der Kerk van Oud-Vosfemeer wordt gehouden, zie hier vooren p. 59 en dus deze Kapel vroeger dan laatstgemelde Kerk, ter verrigting van den openbaaren Godsdienst zal gedient hebben.

Met Tholen fchynt deze Heerlykheid nimmer twist over haar grondgebied te hebben gehad, zoo min dan met de Heerlykheid van Poort-

vliet,

vliet. Zy is uit schorren bedykt die buiten de Dyken van Tholen en Poortvliet gevonden werden; gevolglyk jonger dan beide laastgemelde Jurisdictien: maar dit was met Vossemeer zoo niet: hunne gorssen lagen gemeen, en dit moest vroeg of laat verschil baaren. Dit is ten voorgem. jaare 1561, in voegen als verhaald is, by accoort vereffend, welk accoort getroffen werdt door bemiddeling van Mr. *Jacob van der Merche*, Raad 's Hoofs van Holland en deszelfs Adjunct *Simon Pyl*, Secretaris ten selfden Hove.

Ten jaare 1684 schynt echter de Limietscheiding met Poortvliet eerst finaal geregeld te zyn, en Ao. 1685 een *scheidpaal* tusschen de twee Jurisdictien gesteld: van welke scheiding breeder bescheid te vinden zoude wezen in de Notulen der Heeren Gecommitteerden Raaden van Zeeland, dato 1 Mey 1686.

Te vooren reedts, namentlyk den 15 April 1662. was een verdrag gesloten met de gelanden van Poortvliet, dat die voor hunne suatie zouden betaalen vyf ponden vlaems jaarlyks.

Wat de Lotgevallen van Vrybergen, zo in 't weereldlyken als kerkelyke betreffe, daar van is niets te zeggen. Een zo kleen Ambagt dat geen Dorp of Kerk en weinig opgezetenen heeft gehadt, heeft weinig of geen deel konnen hebben in gewigtige gebeurtenissen, die

den

de oorlog en brand kunnen voortbrengen. De watervloeden alleen konden daar schaade aanbrengen. Al van de Munsterſche Vrede is hier de eerſte herdyking aangevangen; want ik vinde dat op den 17 Maart 1634. de Heerſchappen verzogten hunnen geïnundeerden Polder wederom te herſtellen, mits genietende exemptie van den honderſten Penning, ende alle andere reëele Lasten voor den tyd van veertien jaaren; en van de beſaeyde Gemeten voor den tyd van tien jaren: waar op hun lieden by 's Lands Staaten werdt toegeſtaan exemptie van den honderſten penning, en andere reëele Lasten, voor den tyd van negen jaren; en van den Impost op de Hoorn-Beesten en de beſaeyde Gemeten voor zeven jaren. Voorts blykt het dat Ao. 1657. Request tot bedycken aan de Heeren Staaten van Zeeland is gepreſenteerd, dan de bedycking toen nog is uitgeſteld *wegens opgekoome ſwaere tyden.* Ik vermoede dat deze twee onderſcheidene bedykingen van Ao. 1634 en 1657. respective, de eerſte het polderken van *Oost* en de laatſte dat van *West-Vrybergen* zullen hebben voorgebragt; te meer ſchynt dit zo te weezen, om dat eerst op 15 April 1662. een verdrag met de Ingelanden van Poortvliet over de ſuatie penningen die de laatſte betaalen moesten, getroffen is, dat alleen op het zo even gemelde West-Polderken toe te paſſen is.

In

In dien tyd ſchynt verſchil ontſtaan te weſen hoe ver de ſchorren en Jurisdictie dezer Heerlykheid zig buitendyks uitſtrekten; en de Heerſchappen beweerden, dat die over het bekende *Ramme-gors*, tot by St. Philipslandt hun eigendom waaren; waar van diverſe Verklaaringen nog voorhanden zyn: terwyl zy zig by Request aan Heeren Gecommitteerde Raaden van Zeeland beſwaarden, wegens de abuiſen in een gemaakte kaart van deze ſchorren en ſlikken, ten einde, hun of derzelver nazaaten, die in laater tyden geen nadeel zoude doen. A° 1670, op 6 September, hebben de toenmaalige Heerſchappen eene Verkavelinge daar van aangegaan, waar by vastgeſteld werdt, dat die Polders een gelyk Dykgeſchot zouden opbrengen. Het orgineel contract daar van is nog voorhanden.

De laatſte bedyking is hier A° 1748 geſchied, welk de *Nieuwe* Polder heeft voortgebragt; en groot is 116 gemeten 36 Roeden, het aandeel dat Voſſemeer hier in heeft, daar onder gerekend.

Weinig huizen zyn op dit Ambagt te vinden; en daar het een Hooge Heerlykheid is, die zo wel de hooge als middelbaare en laage Jurisdictie toekomt, heeft zy eenen Bailliu, vier Schepenen en eenen Secretaris: en behoordt tegenswoordig in eigendom voor twee

der

r Invent. voor kaart 1664. N° 4 en
— Schor 1663 — 11.

derde deelen aan de Heerſchappen van Voſſemeer, en voor een derde deel aan de Erven wylen Jonckvrouw *Maria Elizabet de Beaufort*.

Deze Heerlykheid heeft haare byzondere *keuren* die uit 32 articulen beſtaan, en door de Heerſchappen in vroeger tyd tot een richtſnoer van Recht zyn ingeſteld, zonder dat de juiste tyd van haare inſtelling ſtaat aangeteekend.

Het Wapen van Vrybergen dat het zelfde is, welk het geſlacht van dien naam nog heden voert, en in de Wapen-Kaart van Smallegange, onder de Heerlykheden Beoosten-Schelde te vinden, beſtaat in een Schild welk in tween is gedeeld, het bovenſte deel bevat drie roode Rooſen op een zilver veld: het benedendeel, drie ſchaapen (twee en een) op een rood veld.

Hier mede ſluiten wy de beſchryving der beide Heerlykheden Voſſemeer en Vrybergen, die naast den anderen gelegen, dezelve Heerlyke Rechten bezitten en ook meerendeel de zelve Heeren hebben. Dat hun beider welvaard ſteeds aanwaſſche is onze hartelyke wensch; niet minder, dat een ieder zo der reſpective Heerſchappen als onderzaaten, het zyne zal aanbrengen om den Vrede, hier te doen woonen; dankbaar te weezen voor de zegeningen, die door een aanbiddelyke Voorzie-

zienigheid, aan dezen vrugtbaaren Oord, zo mildelyk worden uitgeſtort, en zy tot een voorbeeld verſtrekken, hoe een rechtmatig beſtuur, en eensgezindheid, altoos met byzonderen voorſpoed verzeld is, en deeze Hooge Heerlykheden onder Zeelands Staat; ſteeds met roem moogen gedacht worden.

BYLAAGEN.

A.

Grave Floris de V. confirmeert den brieff waar by Koning Willem van *Alaerde van Duuene* te leene gegeven hadt 't landt van *Vriezendyke* enz.

Ao. 1271.

FLORYS Graue van Hollant. Allen den ghenen die dese jeghenwoirdighe Lren sullen zien oft hoen lesen saluit, weet dat wy ons liefs Ooms Florys Ruwaart wylen was van Holland len gesien hebben aldus sprekende. Florys Ruwaert van Hollant hem allen die dese jeghenwoirdighe len sien zullen saluit want ons lief broeder Hee Willem Coninx der Romeyne des God gedencke, te leene gegheus heeft Alaerde mgarieten z van Duuenee synen oudsten sone ende haren wittachtighen erfgen. tote ewighen daegen 't lant van Vriezendyesen moe-

moere als 't hem toebehoirde dat es die twee deel van d voirſz lande want dat derdendeel den Hee van Breda van rechte bekent es toe te behoorene in den ſeluen Rechte dat hy 't bezat en alſoe als t hem en ſynen ouders toe behoirde ouer al ten rechten leene te bezittene. En dit voirſz. Lant es geſloten ende gegehouden bynnen deſen palen alſoe als quarenvliet opgaet en roert t ſaylant dat men ghemeenlike t geest lant heet, ende als quarenvliet loept in ſtriene en als ſtriene loopt an greuenig en greunig loopt in Vosvliet en Vosvliet in Bolcee en als Bolcee loopt en roert Bokelenbge en als Bokelenpiete roert 't gheestlant. En deſe voirſz. Hee Coninc belouede der Edele Vrouwen Marien Keyſerinne der Romeyne wylen was te ende den voirſz. Alaerde van allen laste te vriene waert dat ſy ten Lande eenich Recht vermate te hebben. Ende want hy des ghelike gegeue heeft ten Rechtl Leene den voirſz. Alaerde alle wtdycke van Schakersloo en orlof die ſelue wtdycke yst dat hy wille en macht te dykene alſoe dat dat Lant al bynne dien voirſz. wtdycken gehoud met alre tienden des voirſz. Lants ſonder 't vichtendeel dat Danckt Hughen ſoons es te rechten Leene den voirſz. Alaerde toebehoirt. En yst dat gheualt dat ſtriene ou gedyct wort

al-

alle dat Lant met allen den tiend des selfs lants En metten wtdycke ter scelt toe. Item die Watermole in Scakersloo den selue Alaerde toe behoerde te te bezitte in d selue Rechte ouer al dat ze dese voirsz. Coninc vore syn verhooghe te besittene plach, dat was soe wie van d Ambochte van Scakersloo moele t and moelen dan tote der synre die soude betalen den scoute een paye van 6 schel ouder vlaemsche en den scepenen iij schel. en niemen en zoude niewe molen mak bynnen den voirsz. Ambochte sonder csent Alaerts voirsz. En die vere van Scakersloo met allen den Visscherien bynne den voirsz. Lande. Item thien ghemete thienden bynnen Schakerloo. Item anderhalf heuene Lants in den ambochte van Duuenee in t ongeheuende lant. En in den ambochte van Jeersike in 't geheuende xxviij ghemete van alre bede vrits grauen Heervaert allene wtgenomen. Ende dese voirsz. Hee Coninc op alle voersz. poente den voirsz. Alarde ghegeuen heeft syne open speciale Len die hen diefliken ghenomen waen dair ome willen wy dat een yegelyck bekent zy met onsen jegenwoirdighen Lrn tuyghende dat wy alle voirsz. poenten vast en ghestade houden de belouen den voirsz. Alaerde en syne erfgn als 't voir looft es onvermin-

dert te houdene. En die poente alsoe als sy voir noimt syn verniewen wy hem by onsen vryen wille en sterkense met desen jegenwoirdigl lrn. In kennissen ons voirsz. looftl sterkinghe ende vernieuwinhl hebben wy onsen zegel dese jeghenwoirdighen lrn aengehangl. Ghegeunen te Dordrecht op der thiende Kalende Juny in 't jaer ons Heen Duysent twee hondt sesse ende vichtich. En wy houden die Len ons voirsz. Ooms Grn Florys alsoe als sy ghegeunen syn vaste en ghestade, En hebben den selue len onsen zegel aen gehangl. Ghegeuen tot Aelbrechtsbge in 't jaer ons Heen Duyst & een en 't zeutich des Dinxendaigs na Ste Jacops en xpoffelsdach.

B.

Paalscheyding tussen Zeeland en Brabant, misschien gesloten in Aº 1412. als een gevolg van 't verdrag tusschen den Graaf van Holland, met den Hertog van Braband den 9 Juny van dat Jaar aangegaan te vinden by *Mieris*, Charterb. 4. D. p. 204. ten ware men het liever voor een Concept houden wilt, dat ongesloten is gebleven (*).

Dit is alsoe myns Heen Raad van Holland als H Diederick voppe z deke van der Hage H Claes van Borselen Rentmr van Zeelant en Claes Keruinc van Reymswale. En mynre Vrouwen van Brabant hoen Raad als H Jan

(*) Dit laatste is het waarschynlykste zoo het waar is dat *Claas van Borselen* reedts den 18 Maart 1411 is overleden zie *Smallegange Chron* p. 319 wanneer het ook Ao. 1412. niet kan getroffen wesen maar van vroeger datum moet zyn.

Jan Hee van Voirgnevail H Klaas van Ymerzeel mercque bezien hebben die palen die gesteken waen tusschen den gue van Bloys en den Hee van d Lecke en den Hee van Bgn. Eerst van der Tolen wy ghewaren tot Steenbgl an dat eerste ghemeen landt dair die palen gesteken syn d hebben die van der Tolen haer baken gesteke op die rughe vere, En die van Steenbgl. hebben dair jeghens ou gesteke op die drie gorse dair en loopt niet tusschen dan een diep heet vertrize vairt. Voirt an 't naeste baken hier an soe hebben gesteken die van der Tolen westwairt ou die vliet voirsz. op een diep plach ter wese en heet die hoek quebbe. En hebben op die oostzyde van d diep voirsz. gesteke op die kant van veraze vaerde en die van steenbgl. hebben gesteken op die westzyde van d hoeke quebbe en die baken steken van malcandr in een gros min dan een boogscote van malcandr.

Voirt an 't naeste baken d an soe hebben gesteke die van d Tolen een pale op een Hil heet Mattenborch in 't gors voirsz. en van dane wedero die coeuingsche vairt een pale gesteken op den noortwesthoek van d oud coeuninge, Ende die van Steenbgl. hebbe huer palen gesteke jegens Mattenborch ou op een diepken heet

heet den heuschen kamer in een gors die heyde als die van Tolen seggen; En die van Steenbgl. segge dat heet den stryck-hil en is een groot gors, En 't geschil is h tusschen wel iiij roed onder wat ende lande.

Voirt ant naeste bake hier an soe hebbe gesteke die van d Tolen huer palen op die zuytsyde streckende lanx der laken en voirt an die zuytsyde streckende lanx der mare t zaggen toe, En die van Steenbgl. hebben huer palen h jegens ouer gesteke lopende van d gors van d heyde lanx den noortsyde van Wachts-dyck ouden henxvliet op den zuythoeck van Dary op en van dane op den hoortwesthoeck van mten heylen lande dat geheel es oft dary op en tusschen dese pale yst wel een mile breet en is meer lants dan water.

Voirt ant naeste baken hier an een pale gesteke op den oostkant van maren tot een baken staet op den ouden Dyck wal van saggen als die van d Tolen seggen en die van Steenbgl. seggen dat die pael verre bynnen der saggen steect en van danen voirt tot een baken dat staet op den oostkant van quarenvliet als die van d Tolen seggen, En die van Steenbgl. seggen dat heet den zazehamer, En die van Steenbgl. hebben eene pael gesteken noortoorst of

 van

van dary op die ſtraete, eñ ſeggē dat die pael voirſz. ſtaten ſoude op quarenvliet gaende an ſtriene, Eñ h̄ tuſſchen dat die van d̄ Tolen zeggen dat quarenvliet is eñ dat die van Steenbgl. ſeggen dat quarenvliet weſē ſoude ſoe ſcelt het meer dan een half mile weghs eñ al land.

Gecopieert na een oude copie welke in ſchrift genoeg uitwyst van meer dan twee eeuwen te weſen, zonder jaar, datum of onderteekening, berustende onder de Heeren Charteren van Vosſemeer, en naar gedane collatie daar mede bevonde te accordeeren, den 30 Augustus 1782.

J. ERMERINS.

C.

C.

Quitantie van wegens den Hertoge van Bourgogne gepasseert, voor het geen betaald was ter oorsaake der koop van Vossemeer.

4 *January* 1469.

Se quille de Clugny Prothonotaire de nre saint pere le Pappe, Conseillr maistre des Requestes de Lostel de Monsr le Duc de Bourgne, & son Tresorier par lui comis a receuoir tous les deniers de ses aydes & autres pties extraordres, Confesse anoir receu de Clais Janssone Bailli de Middelbourg en Zellande, la some de douze cens luires de xl. gs mony de Flandres la liure, sur ce quil plut deuoir a Mon d Sr. a cause de lachact de la terre de Vossemair. De la quelle some de xijc L dite mony je suis content. Tesmoing mon seing manuel cy mis avec le signet de lun des

comis sur le fait des d Finances iiije jour de Jauier lan mil CCCC soixate neuf.

(was geteekend)

G. DE CLUGNY.

Gecopieert na het origineel, waar op een zegel in rood was gedrukt is geweest, dog thans onkenbaar, berustende ten Rechthuyse van Vossemeer onder der Heeren Charteren, desen 24 Augustus 1782. en naar gedane collatie daar mede bevonden te accorderen.

J. ERMERINS.

D.

Acte van Condemnatie by den Hoogen Raade te Mechelen uitgegeeven, over het gemaakte accoort tusschen Heere Hendrik Grave van Nassau als Heer van Steenbergen, en de Heerschappen van Vossemaar over hunne wederzydsche Limietscheidingen.

15 *September* 1511.

MAXIMILIAEN by der grn Gods gecoren Keyser, altyt vermeerder 's Rycx, Coninck van Germanien, van Hongerien, van Dalmatien, van Croatien etc. Allen den ghenen die dese lren zullen sien saluyt.

Aloe op ten dach van huden datum van desen gecomen ende gecompareert syn voer onsen lieunen en getrouwen die President en luden van onsen grooten Rade geordonneert te

 Mec-

Mechelen, te wetene, meesters Robrecht du Pont, Pieter du Hem ende Adriaen van Bruheze, ouer in den name en als Procureurs van onsen Lieunen ende getrouwen Neue Ridder van onser oorden, Raidt ende Camerlinck, Henrick Graue tot Nassau, tot Vianden etc. Heere tot Breda, Diest etc. ten eender zyde: Ende Heer Jacop van Domborch Ridder en Cornelis Pietersz. ouer in den name ende als Procureurs van d Heeren en Heerscapen van Vossemaer in onsen Lande van Zeelant gelegen, ter ander zyden.

De voirsz. Procureurs wettelick gefondeert by brieunen van pcuratien inhouden speciael beuel in desen besegelt, te wetene des voirsz. Grauen van Nassou mit zynen segel, ende die ghene der voirsz. Heeren van Vossemaer mitten segel ten saken onser stede van der Tholen, die de voirsz. Procureurs op huden ouergeleyt ende geexhibeert hebben; Mitsgaders oick seker submissie gepasseert in onsen voirsz. grooten Rade, en sekere vutsprake arbitrael daer nae geuolcht, besegelt mette zegelen en gehantekent van d arbiters daer inne genoempt, met noch seker subsequent accord en appointement tusschen den voirsz. ptien, roerende ende aengaen alle de zelue munimcten sekere Gorssen, Scorren en aenwassen aldaer ver-

claert

claert en gespecificeert, D of questie ende different geweest was tusschen den seluen ptien, van allen welcken munimeten de tennen en inhouden van woirde te woirde hier na volgen, Ende in den eersten van den voirsz. brieunen van pcuratien,

HENRICK Graue tot Nassouw en tot Vianden, Heere tot Breda, tot Diest, tot Grymberghen, tot Steenberghen en tot Huesden, Doen cond ende belieunen. Alsoe sekere geschillen ouer lange tyden geresen ende geweest zyn tusschen den Heeren ende Heerscapen van Vossemaer ten eendr zyden, ende ons ten andr zyden, ter cause van sekere gorssen en slyken als gelegen zyn zuyt oostwert van den diepen geheeten Maerlo, en van daer in Grenen, van daer in Greuelinghen, en van daer op strien totten hoeck van d Steenberchscher vliet, en alsoe lanx de selue vliet in de Couerinchsche vaert, ende van dair in vertrise vaert, ende van dair voirts voer Hasartshille, streckende alsoe lanx den diepen van Eendrecht totter noortkeeten toe van der Tholen, en alsoe lanx neuen de vriheit van Vossemaer wederom op Maerlo. Die wy hielden en sustineerden liggen in Brabant en alsoe onder onse Heerlicheit van Steenberghen. Ende de voirsz. van Vossemaer ter contrarien, seggen ende hou-

houden dat de zelue gelegen zyn in Zeelant en ond haer Heerlicheit van Vosſemaer, ende zy de ſelue Gorsſen, ſcorren ende Slyken gecocht hadden en te Leene hielden van den Graue van Zeelant; Ende dat wy om der duysternisſe en onbekentheden der Paelſceidingen en Limiten tusſchen Brabant, Hollant en Zeelant, ouergeguen en geſubmitteert in Heere Aerden van Diest tot Mechele, ende Gielis van Berchem tot Antwerpe; Ende de voirſz. van Vosſemaer in meester Pancras van der Haymant en Cornelis Jan Gielisſz tot 't Siericzee, om d af een milike vutſprake te doene, gelyck als dit al 't ſamen blyken mach by den brieunen van ſubmisſien gepasſeert voer den Heeren van den hooghen Rade tot Mechelen van d date xxvijtich in Meerte in 't Jaer Duſent vyf hondert ende achte voer Paesſchen, ende dat achteruolgen der ſeluer ſubmisſie de ſelue Arbiters een milike vutſprake arbitrale gedaen hebben, als 't blyct by der zeluer vand daet Duſent vyf hondt en neghen, negenthien in Mey. Oick want wy na den inhouden van d vutſprake metten voirſz. van Vosſemaer, onſe Landen niet en hebben connen vercoopen, noch zy oick desgelycx met ons. Dat wy daerome mette zeluem Heeren van Vosſemaer een andr accoird

toird onderlinghe gemaict hebben, als blyken mach by ons en by den gecomitteerden en gemachtigheden der Heere van Vosſemaer, namelyck Heer Jacop van Domburch Ridder, ende Cornelis Pieterſz Rentmeester ter Tholen van der daet vyf in Decembri anna xvc en thien, welcke vutſprake ende concordie, wy 't ſamen gelouen te houden en te achteruolgen. Ende om meerder ſekerheyt wille, ſoo hebben wy machtich gemaect ende maken machtich, Meester Robbert du Pont, M Peter du Hem onſe dieners tot Mechelen, Adriaen van Bruheze onſe Rentmeester te Breda en Hendrick Montens onſen Rentmeester tot Diest, ſamentlick en elcken beſonder, Om in onſen name en van onſen wegen te compareren voer de Heeren de Preſident en den anderen van den hoogen Rade tot Mechelen, daer wy ſelfs niet weſen en moegen, Om hen ende elcke van hen byſondere als onſe procureurs in deſer ſaken te laten condempneren, nauolgen den voirſz. geteekende tractate, vutſpraken en accoirden, ende hebben gelooft en gelouen mits deſen onſen brieue, te houdene en te onderhoudeue van waerden alle de inhouden van den voirſz. accoirde, ende alle 't gene des by onſen Procureurs oft by enige van hen gedaen

of-

ofte gehandelt sal werdden desen saken angaen, sonder daer jegens te doene of te seggene, oft te doen doene oft te doen seggen in eniger manieren. Ende des 't oirconden hebben wy onsen segel hier an doen hanghen op te xijen dach van Septembri in 't jaer ons Heere Dusent vyf hondert en elf.

Allen den ghenen dien dese onse pnte Lren gethoont zullen wordden besondere die Eerwaerdege wyse en discrete Heeren die President en andere luden van den grooten Houe ende Rade ons alre genadichste Heere 's Keisers van Roomen en des Eertshartogen van Oistenryck resideren tot Mechelen. Borgemren Scepenen en Raidt der stede van der Tholen in Zeelant, saluyt, Doen te wetene, dat op ten dach van huden voer ons comen en gecompareert zyn in haere psonen Heer Joost van Bloys, Riddere, Jan van Treslong, Joost van Botlant, Cornelis van Dalem, Helmich van Dorinck, Jacop van Bleeswyck, Laurens Dancerts z, Jan Willemsz Zoete en Anthoenis vuten WyngaerdePietesz., als voocht van Anthoenise van Wisfekerke Franchois z, ende Heen ende Heerschapen in Vossemaer, veruangen allen anden hueren medebroederen absenten heere ende

heer-

heerschapen voirsz., en hebben machtich gemaect gecomitteert en gestelt, maken machtich, comittere en stellen in de stede van hemluden gesamentliken de Eersame psonen Heere Jacop van Domburch Ridder mede heerscap in de voirsz. Heerlicheit, en Cornelis Pieters hare Rentmr, Om ende in huerer alder name hemluden voer den voirsz. groote houe en Rade te laten condempneren in al sulcke vutsprake en sententie arbitrale als in voorleden tyden tusschen den zeer Wel Edel geboren Heere den Graue van Nassou ten eender, en de voirsz. Heeren en Heerscapen van Vossemaer ter anderen, roerende sekere questien en geschillen van Gorssen, slycken en aenwassen, vutgeseet en gesproken is, by de notabele psonen Heer Aerent van Diest, Gielis van Berchem, Pancras van der Hayman, en Cornelis Jan Gillisfz. in al sulcker vormen en manien als na den Rechte ende costume van d voirsz. Houe en Rade dat behoren sal gedaen te zyne, mitsgaders in sekere en diuersche andere articulen en pœnten die by den voirsz. constituten voer den voirsz. houe open gedaen en verclaert zullen wordden, de welcke eensdeels in de voirsz. vutsprake en senten arbitrale niet verclaert vutgesacht noch begrepen en zyn, en oick eens-

deels

deels zyn en verclaren in priudicie van der zeluer voirsſz. vutſpke. Geuen voirts de voirſz. hueren conſtitute volcomen macht en last in de voirſz. ſake, te doene al dat zy luden ſeluer in pſonen ſouden connen ofte moegen doen, indien zy luden ouer al pnt ende voor oogen waren, al waert dat de ſake breeder oft ſpeciaelder last, macht oft auctoriteit begeerde etc. Belouen te volcomen en oick goet, vast en van weerden te houden alle 't ſelue des by den voirſz. haer luder conſtitute in de voirſz. ſake gedaen ſal wezen en wordden, alle arch en list vutgeſteken. Des 't orconden hebben Wy onzer ſtede zegele van ſaken hier onder an gehangen en gedaen in 't jaer ons Heeren Duyst vyf hondt ende elue op ten xxiiijen dach van Augusto.

Alzoe op huden datum van deſen gecomen en gecompareert zyn in den groote Raedt des Keizers en myns genaden Heen des Hartoghen van Oistenryck Prince van Spaengien etc. Te wetene M. Robbert du Pont ende Pieter du Hem, in den name en als procureurs des Welgebore Heere Heeren Henricx Graue tot Naſſou en tot Vianden etc. Wetteliken in deſen gefondeert by brieuen van pruratien beſegelt onder den ſegel des voirſz. Grauen

ter

ter eender zyden. Ende Heer Jacop van Domburch Ridder, en Jan Zoete soe in huere name en als prureurs van huere mede heerschapen in Vossemaer, hier na by name en toename gespecificeert, oick wetteliken gefondeert by brieue van prcuratien onder den zegel ten saken van der stede van der Tholen, geteekt meede van den Hee van Berghen ter ander zyden, van beide welcke brieue van pcuratien 't inhouden van woirde te woirde hier na volcht. In den eersten van die des voirsz. Grauen tot Nassouw.

Henrick Graue tot Nassouw tot Vianden etc. Heere tot Breda, tot Diest, Huesden, tot Steenberghen etc. Doen condt allen den ghenen die dese onse jegewoirdige Lren gethoent zulle wordden en bekennen. Alsoe ouer lange tyden geleden, sekere gescillen, questien en differente geweest tusschen den Hoochgeboren onsen lieuen Heeren en Oom Heeren Engelbrecht Graue tot Nassouw en tot Vianden etc. wiens ziele God genadich wilt zyn, als Heere tot Stenberghen ter eender zyden, en den Heeren en Heerscapen van Vosemaer ter andere zyden, ter cause van sekere gorssen scorsen en slyken als gelegen zyn zuytoostwaert van den diepen gekiete Mairlo na Halsteren toe, en wederom van den seluen

 die-

diepen geheete Mairlo in Grene, van daar in Greuenigen, en van daar op Stryen totten hoeck toe van den Steenberchser vliet, ouermits den duisternisse en onbekenthede der paelscheidingen en limiten tusschen Brabant, Hollant en Zeelant, de welke onse lieue Hee en Oom altyt gesustineert heeft dat de zelue grossen gelegen zyn bynne den*Hartoochdom van Brabant, en onder zyn Heerlichede van Steenberghen gehouuen van den zeluen Hartoochdom. Ende die voirsz. van Vosmaer ter contrairien, ende dat se gelegen zouden syn onder de Graaffelicheit van Zeelant, en alsoe onder den gerichte en bedriue van der Heerlicheit van Vossemaer. Dat wy als succesfeur en nauolger des voirsz. ons liefs Heeren ende Oom als Heeren van Steenberghen, ons vruntlyken hebhen laten onderwyzen, om de voirsz. duysternisse clairliken te ondersoeken, en de zelue gescillen met vrientscap nedergeleyt te wordden. Dat wy by tusschen spreken van goede mannen en vrunden, ons gekeert en gesubmitteert hebben in eerbaere, en wyse Heeren en goede mannen Aerde van Diest ende Gielis van Berchem, ende de voirsz. Hen ende Heerscapen van Vossemaer en Cornelis Jan Gillisz. en Pancras van Hayman, die dair af een mily-

ke

ke arbitrael vutſprake of ſententie ſouden moegen doen op de voirſz. duisternisſe en geſcillen; oft in geualle zy des niet eens en costen ge wordden an eene ouerman te brenghen, en de zelue vutſprake by den vier kiesluden oft hueren ouerman vutgeſproken al na vutwiſen van eene contract d' af tusſchen ons luden gemaect en aen beyde zyden geteekent van den daet Duſent vyf hondert en achte negen daghen in in Decembri. By den welcken wy ons verbonden en gelooft hebben ons te laten condempnen by den houe van den Hoogen Rade ons alregenadichſten Hen des Eertshartogen tot Mechelen, Al ſulcke markelick vutſprake ofte arbitrael ſententie als by hem luden oft ouerman vutgeſproken ſal wordden te onderhoudene al 't ſamen na inhoudt van den voirſz. contracte. Ende want wy Henrick Graue van Nasſouw voirn. ſelfs in pſone niet comparen en moege, noch egheensſins gelegen en is voer den Heeren van de voirſz. Hoogen Rade om ons te laten condempnere nauolgen den voirſz. contracte. Soe hebben wy daerome geconſtitueert en volcomen macht gegeuen, conſtituert en gheuen volcomen macht mits deſen onſen brieue M Robbert du Pont onſe Aduocaet, meester Pieter du Hem Procureur, meester Anthoenis Vlaminx Secretaris, en Hendrik

Montens Rentmeester tot Diest, famentlyken en elcken van hen bezonder, in onsen name en van onsen wegen te compareren voer den Eerweerdige Heeren den President en den anderen Heeren van den Hoogen Rade en hemluden oft enige van hen, alse onse Procureurs te laten condempnen in deser sake, nauolgen den voirsz. geteekenden tractaet en accord, ende hebben gelooft en gelouen mits desen onsen brieue, te houden en te onderhouden van weerden alle 't gene des by onsen voirsz. Procureurs oft by enige van hem gedaen ofte gehandelt sal wordden deser saken angaen, sonder daer jegens te doene oft te seggens oft te doen doen ofte doen seggen in eniger manieren. Ende des toirconden hebben wy onsen segel hier onder an doen hangen op ten thiensten dach van Februario in 't jaar ons Heen Dusent vyff hondert en negen na 's cruiens 's hoofs van Ludick.

ALLEN den ghenen die dese onse jegewoirdige lren gethoent sullen wordden saluyt. Wy Borgemeesteren Scepenen ende Raadt der Stede van der Tholen in Zeelant, oirconden ende certificeert, Alsoe ouer langen tyde geleden sekere questien differente ende gescillen geweest zyn tusschen den hoochgeboren Hee

En-

Engelbrecht Graue tot Nasſouw eñ Vianden, wiens ſiele God genadich wille zyn, ende nu Henrick Graue tot Nasſouw, tot Vianden, Heere tot Breda, Diest, Huesden ende van Steenberghen ter eender zyde, ende de gemeen ende Heerſcapen van Voſſemaer ter ander zyden, ter cauſe van ſekere gorsſen, ſcorren, ſlyken eñ anwasſen als gelegen ſyn westwaerts eñ noortwaerts van Steenberghen voirſz., ouermits duysterniſſe ende onbekenthede der Paelſceidinge eñ Limiten van dien, zyn daerome op huden den xxven Juny in 't jaer xvc zeuen gecom̃e eñ gecopeert in haren popen pſoonen Heer Jacop van Domborch Riddere Jacob van Bleeswyck, Joos van Botlant, Damas Symonsz, Jan Willemsſz. Zoete, Cornelis van Dalem, Pieter eñ Adriaan Ydoz., alle te ſamen Heeren ende Heerſcapen in Voſſemaar, eñ Cornelis Pieterſz. Rentmeester eñ gemachtich van de Kinderen Heer Lodewycx van Treslong ſaliger memorien, veruangen alle ande abſente Heeren eñ Heerſcapen van Voſſemaer hueren medebroederen. Ende hebben voer ons ſamentlick geconſtitueert eñ gemachticht conſtituen eñ volcomen macht geuende mits deſen, den voirn. Heer Jacop van Domborch, Jan Willemsſz. Zoete eñ Pieter Ydoz., huere me-

medebroeden voirn, ende elck van hen besonderen, om ende in den name van hem luden allen, te achteruolgen ende te beleiden al sulcke differente, questien en gescillen voren verclaert, die te submitteren in handen van arbiters, en die submissie te achteruolgen en te volbringen in vormen en manien als die geaccordt en gedaen zullen wordden, hem luden daer voorts inne te laten condempnen voer allen wetten ofte Houen, daar de sake behoren ende heesschen sal, geloúen voer ons in goeden trouwen, soe wes in dese voirsz. sake geda n sal wordden by den voirsz. psoonen oft by enich van hem luden, te houden en te onderhouden van weerden, en daer jegens niet te doen noch seggen noch doen doen, noch doen seggen in eniger manien. Des 't orconden en ten versouke van den Heeren ende Heerscapen voerg. soe hebben wy der voirsz. stede segele van saken hier ane gehangen in 't jaer ons 's Hen Duysent vyf hondert en achte op den twaelfsten dach in Meye. Ende onder den geschrifte stont geteeckent J. de Berghes.

Ende hebben de voirsz. Comparante in den name als bouen geseit en verclaert gehadt, dat aengaen sekere questen en gescillen die ouer lan-

langhen tyt geweest hebben tusschen den Graue van Nassouw voirsz. en zynen voorsaten ter eender zyden; ende den Heerscapen van Vossemaar voirsz. ter ander zyden, by redene en vutsake van sekere gorssen, scorren ende aenwassen als hier nae verclaert staen; De zelue Graue tot Nassou en de Heerscapen van Vossemaer, om de voirsz. questien en gescillen daer neder te leggen, hen luden daer van gesubmitteert zyn in den ploonen, vougen en manien als dat verclaert stont en staet in de submissie gestelt in een blat papiers geteekent van den voirsz. Heer Graue tot Nassouw, en van den voirsz. Heer Jacob van Domburch en Jan Zoete, huden by den voirsz. partien ten Houe ouergeleit, D af d'Inhoude van woirde te woirde hier na volcht.

Alsoe sekere differenten, questien ende gescillen ouerlangen tyt opgeresen ende geweest zyn, tusschen den hoogeobooren Heere, Heeren Engelbrechte Graue tot Nassouw ende tot Vianden etc. saliger gedachten ter eender, ende den Heeren en Heerscapen van Vossemaer ter andere zyden, ter cause van al sulcken scorssen ende aenwassen als gelegen zyn zuytoostwest van den diepen geheeten Mairlo na Halsteren toe, Ende van den seluen diepen geheeten Maerlo in Grenen, van Gre-

 nen

nen in Greueninge, van Greueluge in Strien; van Strien in den Steenberchschen vliet tot aen de Heerlicheit van Steenberghen toe, houden en meynen de voirsz. Graue dat de voirsz. Gorssen en aenwassen ende slyken, gelegen syn in Brabant en onder zyn Heerlicheit van Steenberghen, Ende de voirsz. van Vosmaer ter contrarien en datse gelegen souden zyn onder de Graeffelichcit van Zeelant; Ende om alle welcke duysternisse clairliken te ondsoekene en de zelue questien ende gescillen neder te leggene, ende metmalcanden goede vrientscap en nabuerscap te makene en te onderhouden. Soe hebben hen de voirsz. ptien te wetene die waelgeboren Hee, Hee Henrick Graue tot Nassouw, tot Vianden etc. nv ter tyt Heere tot Breda, Diest, Hoesden ende Steenberghen, als nauolger en successeur des voirsz. Heeren Engelbrechts ter eender Ende Hee Jacob van Domborch Ridder, met Jan Zoeten Bailliou van Vossemaer, voer hen seluen, ende in den name en als gemachtigde van alle den andere gemeyne Hen en Heerscapen in Vossemair voirsz. hue medegesellen, die zy alle 't samen hier inne veruanangen en geloofden te veruangen ter ander zyden, gekeert en gesubmiteert in de Eerbae, wyse

en

eñ voersienige als milyke Arbieters eñ dadingx luden, te wetene de voirsz. Graue in den Eerbare en wyse Aerde van Diest te Mechelen eñ Gielis van Berchem tot Antwerpē, Ende de voirsz. Heer Jacop ende Jan Zoete voer hem eñ in den name als voren, in Cornelis Jan Gillisz. ende Pancras van der Hayman in Middelborch, om by hen luden van den voirsz. gescillen minlyken verdadingt eñ geaccordeert te wordden. Ende om den voirsz. gescillen, twisten ende differenten neder geleyt te wordden. Ende om den voirsz. Arbiters eñ goede daningsluden de voirsz. gescillen te opeñ ende te verclaren, soe zullen de voirsz. ptien oft huerluden gemachtichde gehouden syn te commen ende te comparen voer de zelue Arbiters ende dadingsluden, voer hen luden verbalick, ende montsprekende huer luder gescillen te kennen te gheuene. Te wetene de voirsz. Graue van Nassou syn verantwoirden, mitsgaders oick alle heure gerechtich dat zy meynen te hebbene aen de voirsz. slycken, gorssen eñ aenwassen, om daer en ten eynden de voirsz. ptien van huer luden voorleden allegatien eñ Intendit metter milīker vuegen eñ dadinge te vereenigen eñ te beslichtene, op dat zy sullen connē eñ mogen: Ende oft alsoe ge-

 beur-

beurde dat de voirsz. Arbiters eñ Dadingslud dat alsoe niet connen gedaen ofte verstaen en connen, dat als dan de voirsz. Arbiters eñ Dadingsluden voirts sullen moegen procederen metter minlichheit eñ genoechelich nauolgen deser submissie tot eender eyntelikeṙ vutspken eñ Arbitrale sententie, in de redelicheit eñ rechtueerdich die tot deser saken zal behoren, wel verstaeñ, indien de voirsz. Dadingsluden ofte de meeste menichte van hen niet en connen geaccordeñ om d'af een milyke arbitrale vutsprake te doene, dat zy dan sullen moeten nemen eñ kiesen eenen onpartiliken ouerman, den welcken zy gehouden sullen wesen hen lieder gescillen, die zy onderlinghe souden moegen hebben, met oick huen aduyse, den voirsz. ouerman ouer te brengene eñ te verclaren, om als dan daer en ten eynden by den voirsz. ouerman een minlike ordonnañ, goetduncken eñ vutsprake gedaen te worddene, nae dat hy de redelicheit eñ rechtuaerdicheit behouden sal hebben. Ende oft sake waere dat enige van de voirsz. Arbiters sieck oft aflivich wordde, oft oick daer toe niet verstaen en mochte, dat in al sulcke geualle, al sulcke ptie als die gebreckelike Arbiters genomē hadde, eenē anderē in zyne stede sal moeghen kie-

kiesen, dewelcke de voirsz. ptien gehouden zullen zyn te willigen de voirsz. saken an te nemen ende handelen en een mylike vereenige en arbitrale vutsprake te doene welck vereenige ende vutsprake de voirsz. ptien hebben gelooft en geloue te onderhoudene en te achteruolgen tot eeuwige daghen, alle dinx zonder argelist, op de peyne van Duysent marck zilvers, te verbueren by den ghenen die de zelue vutsprake niet en onderhielde, die bekeert zulle wordden d'een helft aan onsen alregenadichsten Heere Eertshartoge, en d'ander helft aen die-ghene die de zelue vutsprake onderhoudt en achteruolcht. Ende is oick mits desen gesloten dat de voirsz. ptien hen zulle laten condempneren by den Houe van den Hoogen Rade tusschen dit en Paesschen naestcomende, Ende d enteinden zulle de voirschreuen Keersluden hen informere ende instruen van den voirsz. gescillen in al sulcken vuegen' dat zy de voirsz. ptien sullen verreenigen oft een vutsprake d af doen, of ten minsten hueren ouman die ouerbrengen tusschen dit en suixendach naestcomen, welcke ouerman sal gehoude syn syn vutsprake te doene van den voirsz. sinxendaghe bynne einder maent daer naestuolgen. Actum te Breda onder des

Grau-

Grauen hanteken, ende onder de hanteken van den voirsz. Heer Jacob van Domborch ende Jan Zoeten op ten ixen dach van Decembri in 't jaer Duysent vyf hondert en achte, aldus geteekent H. de Nassou Heer Jacob van Domborch Ridder, Jan Zoete.

Versoukende de voirsz. gue van Nassouw ende Heerscapen van Vossemaer compareren als bouen, gecomdempneert te zyne ter meerder versekerde te onderhouden, te volcomen ende te volbringene de voirsz. submissie van pointe te poente als die hier bouen verclaert staet, en daer van acte geexpedieert te worden.

Gehoort welk versouck by myne voirsz. Heeren van den grooten Rade de voirn Graue van Nassouw en Heerscape van Vossemaer compareren als bouen, ende elck huerer, alsoe verre dat hem aengaen mach, hebben geweest ende zyn thuen versocke ende by huere consente gecondempneert te ondhoudene volcome en volbrenge de voirsz. submissie van pointe te pointe, als die hier bouen verclaert staen. Aldus gedaen en gepasseert te Mechelen den xxvijen dach van Meerte in 't jaer Duyst vyf hondert en achte voer Paesschen. Aldus geteekent G. van der Ke.

ALSOE op tē negenſten dach van Decem-
bri in 't jaer ons Heeren Duſent vyf hondert
eñ achte laestleden, de Hoogeboorē Heere,
Heere Henrick Graue tot Nasſouw tot Vian-
den etc. Heere tot Breda, Diest, Huesden en-
de Steenberghen ter eender, Ende Heere Ja-
cop van Domb Ridder, met Janne Zoeten
Bailliu als mede heerſcapen eñ gegoede van
Vosmair voer hem zeluen, eñ in den name eñ
als gemachtichde van allen den andeñ gemeynē
Hen ende Heerſcapen in Voſſemaer voirſz.
huer mede geſellen, die zy al 't ſamen hier
une veruingen eñ geloofden te veruangeñ ter
andere zyden. Aengaeñ ſekere differente,
questien eñ geſcillen die zy onderlinge vut-
ſtaeñ hadden ter cauſe van al ſulcken gorsſen,
ſcorren, ſlyken, anwasſen, Visſcherie, Vo-
gelrien eñ Heerlicheden hoe die genaempt
mogen weſen, der Heerlicheit van Voſſemaer
augaeñ met al des daer aengleuē mochte, hem
gekeert eñ geſubmitteert hadden in den Eerſa-
men, wyſen ende voorſienighen, te weten de
voirſz. Graue in de Eerſame eñ wyſe Arende
van Diest tot Mechelē ende Gieliſe van Berc-
hem 't Antwerpē, Ende de voirſz. Heer Jacob
ende Jan Zoetē, voer hem ende in den name
als boueñ, in Cornelis Jan Gielisſz. 't Siriczee
en-

ende Pancrase van der Hayman in Middelborch, omme by hen luden als minlike seggeren en arbiten angaen huer voirsz. differente ende gescillen, minlick vereenicht en veraccordeert te wordden, met al sulcken vorwaerden en ende conditien als in de submissie d'af gemaect en gepasseert, en by den voirsz. Graue Heere Jacoppe en Jan Zoete voirn. geteekent, gespecificeert ende begrepen zyn. Gelouen an beiden zyden, tot allen daghen te houden, 't onderhouden ende 't achteruolgen alle 't gene des voirsz. arbiteren geseit en vutgesproken soudde wordden, op de peyne van Dusent marck marck siluers te verbuen by den ghenen die de voirsz. vutsprake niet en onderhielden, ende te bekeren in der form en manien gelyck de voirsz. submissie dat in 't lange inhoudt ende verclaert. Ende na dien de voirsz. Arbiteren de gescriffen ende memorie der voirsz. partien ten beiden zyden huere voirsz. gescillen aengaen, ripelick doersien en geusiteert hebben ende sekere Informatie en getuigenisse dair op gehoort, nadien zy oick op te plaetse contentieuse geweest ende wel gesien ende geconsidereert hebben. Soe hebbe de zelue arbitere geseit ende verclaert voer huere vutsprake en sentencie arbitrale 't gene ende alsoe hier na volght.

Te

Te wetene in den eersten, dat beide de voirsz. ptien zulle bedycken alle 't lant ende slyck beginnende an kyckvuyt, an Glimes en de streckende noortwaert op na den vliet van Steenberghen, en alsoe van daer na Steenberghen totten meesten orboer ende de profyte van beide de ptien, welverstaende dat van den lande ende slyck ende watere d'welcke binnen dycx alsoe vallen sal, d'af sal hebben de Graue van Nassouw alle 't gene des van zyne wegen gebruict ende gebaent is geweest, gelyck als dat nv bepaelt ende besteken is. Hier jegens soe zulle insgelycx de Heerscape van Vossemaer behoude, alle 't lant slyck ende wate wes buten de voirsz. palinge des Guen van Nassouw by den selue Heerscape gebruict en beseten is geweest, en binnen desen eersten Dyckagien vallen sal. Deses voirwairde, dat 't selue lant, gors ende watere alsoe den Heerscape toebehorende, sal by geliker portien en quote van getale van gemeten, in eenen stucke geleit, gemeten ende bewesen wordden aen huren polder van Kyckvuyt voirsz., gelyck dwers ouergaen van den ouden dyck van Sinte Ontcomers polder, tot aen de nieuwe dyck die men maken sal. Ende 't enden de voirsz. bewisinghe sal vute gemeine lande eenen wech geleit wordden van twee roede breet, ende ou-

ouer elck zyde eenen dilf van acht voeten wyt, ende sal den seluen wech sceiden de landen ende Heerlicheden van beide den partien, ende sal elck van hun begaen zyn syde van den seluen wege, te wetene de voirsz. Graue van Nassouw de noortsyde, ende Heerscape van Vossemaer de suytsyde, elck totte halue wege toe van der breetten.

Ende aengaen alle de gorssen, scorre, slycken, aenwassen, Visscherien, Vogelrien en Heerlicheden hoe die genaempt moghe wesen, binnen den voirsz. palen en limiten buiten 's dycx begreepen in der submissie, zulle gelyck gedeilt wordden half ende half: Te wetene de Graue van Nassouw als Heere van Steenberghen, sal bliuen aan de noortsyde, ende en zullen de Heerscapen van Vossemaer aen selue noortsyde gheen Recht noch gesach hebben. Ende de zelue Heerscapen van Vossemaer sullen gedeilt syn aen de zuytsyde, ende en sal de Graue van Nassouw aen selue suytsyde ingsgelycx geen recht noch gesach hebben, en dese voirsz. deilinge sal gedaen wordden met gelycke getale van gemeten van den zeluen gorssen scorren, slycken ende aenwassen strecken oost ende west de selue verscheidinge die nv zyn ende ancomen sullen, ende zullen beide de ptien moegen op huere portie en helft dycken tot

huer

huer beliefte, ende oick de Dycken mogen sluyten tot hueren beliefsten an malcanders lant off Dycken, sonder d'een van anderen consent of oirlof daer of te doene nemen.

Is oick vorweerde, ende hier inne merckelic ondsproken; dat soe wanneer enich van den voirsz. ptien sal willen bedycken dese voirsz. eerste dyckagie, dat als dan dand van d'voirsz. ptien sal moeten bereit syn te dyckene. Insgelycx is voorwaerde, dat elck der voirsz. ptien sal bliuen by heur besit van huerer verhueringe ende verpachtinge van den voirsz. gorssen, scorren, slycken, aenwassen en Heerlicheden, totter tyt en wilen dat d'eerste lant ofte dyckagie bedyct sal syn; ende daer t'enden sal elcker der voirsz. ptien volgen syn deel gelyck voirsz. staet, mette profyten voirsz.

Item sal den berm van Sinte Ontcomers poldre bliuen breet twintich voeten lancx den Dyck streckende, d af den dyck dilf wyt sal wezen acht voeten, en den berm van den Dyck voirn. xij voeten, welcken berm de voirsz. Heerscapen van Vossemaer en hue ondersaten sullen moege gebruicken in 't varen, keeren ende anderssins. Des zoe sullen de selue Heerscape hebben en moegen begaen alsoe verre als heur lant strect, den geheelen dilf, behoudelick in deser vutspraken vutge-

ſteken den Hartoochdom van Brabant, den Graeffelichede van Hollt ende Zeelant hue palen ende ſtroomen. Ende in gevalle in deſer vuytſpraken namaels by den voirſz. ptien enige duisternisſe ofte geſcil geuiele, dat de voirſz. Arbiters; 't ſelue geſcil ende duisternisſe behouden en reſeruen tot huerer Interpretatien en verclaren. Aldus gedaen en by den voirſz. Arbiten vutgeſproken in pntien en ten by ſyne van Wynande Maſchereel Heere tot 's Herwynants Rode Drosſet ſlants van Breda, Adriane van Bruheze Rentmeester van Breda, Gheryde Raisſen van Lidekerken Rentmeester ſlants van Steenberghen, Gerarde vand Strepe Secretaris des voirſz. Grauen van Nasſouw, alle van wegen ende in den name van desſelfs Grauen van Nasſouw. Janne Zoete Bailliu, Pieter Ydo Z als mede heerſcape in Vosſemaer, voer hen en hue mede geſellen, alle Heerſcapen in Vosſemaer voirſz. op te xixen dach van Meye anno xvc neghene. Ende tot meerder ſekerheit ſoe hebben de voirſz. arbiten deſe voirſz. vutſprake met huen gewoenliken hanteikenen geteekent en beſegelt op te dach en in 't Jaer voirſz.. Aldus geteekent, Diest, G. Berchem, Jan Gillisſz. Pancras Jansſz.

Op

Op te xviijen dach van Octobri anno thiene; soe zyn vergadert geweest tot Steenberghen, de gedeputeerde des Grauen van Nassouw ter eender zyde, Ende de gedeputeerde der Heeren van Vossemaer ter ander zyden, Ende hebben geseten te gebode om vut te gheuene al sulck lant, slyck en de Gorssinge, als de voirsz. Heeren liggen hebben tusschen de stadt van Steenberghen en den polder van Kyckvuyt, om bedyct te wordene tot eenen vorsschen corenlande, gelyck dat afgebakent en bepaelt is, ende nauolgen den biljetten d af in diuersche plaetssen vutgesonden, Ende want ten seluen daghe niemant gecome en is om 't voirsz. lant inne te settene; Soe hebben de voirsz. gedeputeerde des auonts samenlick gesproken, ende hebben jegens malcanden geseit; dat een elck van hen luden dien nacht soude bedencken en ouerpeisen, hoe ende in wat manien dat men dit Lant best soude moegen bedycken en tot eene corenlande brengen; ende dat om redene dat eenige daer zynde; hebben last van somige anden, seiden hoe dat zy met huen consorten wel gadinge hadden in eensdeels, maer niet in als, oick dat zy begeerden afgesteken te hebben der Hen deel van Vossemaer, van des Grauen deel van Nassouw, want d'uytgeuen van den voirsz. Hee-

ren verſceiden wert, te wetene dat de Gue van Naſſouw zyn gedeelte vutgeue wille om pennigen, ende de Heeren van Vosmaer thue op vronen, ende om hier af een accoirdt en concoordt te makene.

Soe zyn de voirſz. Gedeputeerde weder des ſaterdaighs xix^e in Octobri vergadert, daer inne elck van hemluden haer opinie en adwys gegeuen hebben en dat altyt op correctie en wel aenbrengen van hueren Heen ende Meesters. Dats te wetene, dat de gedeputeerde des Grauen van Naſſouw geſeet en voer heur beste propoost ende aduys gehouden, op dat de Graue van Naſſou gheen belet en hebbe by der Dyckagien der Heeren van Voſſemaer, en contra die Heeren van Voſſemaer by den Gue, dat hem goet ſoude duncken, op 't aenbrenghen voirſz. wat zy egheen ſonderlinge comisſie d'af en hadden dat deſe Hen haer lieder ſceidinge maicten ende afpaelden gelyck den Dyckſtal lestwerf begrepen gebakent is, ende beide de Heere mits dien palen daer ſceiden ſouden gelyck als lestmael geſeit en geaccordeert is geweest; Ende dat men oick van ſtonden ane, afleggen en bepaelen ſoude den dweersdyck die geſceet ſal maken tusſchen die voirſz. Heen tusſchen oost ende west, en dat een elck van bei-

beide Heeren zyn gedeelte ſal moegen gebruicken het zy met Dyckagien off andersſins tot huerlude meesten orboe ende profyte. Ende indien de Heeren van Vosſemaer bereet waren te dycken eer de voirſz. Graue, dat zy dat ſullen doen op haers ſelfs hant, en huere Dyck ſluten an den Dyck van Sinte Ontcomers Poldre, d'welck ſal zyn aen den dweersdyck, den welcken ſluyten ſal aen den dyck van' Sinte Ontcomers Poldre.

Ende oft ſake wae dat de voirſz. Graue van Nasſouw zyn lant liet ryden ende niet en dycte, ſoe ſoude hy nochtans gehouden zyn te contribueren en te betalene d'een helft van den voirſz. dweersdyck et contra.

Item indien de Heeren van Vosſemaer enich lant, ſlyck, gorsſen ende aenwasſen lieten liggen onbedyct, tusſchen deſen Zee-dyck die zy ſullen moegen leggen en den Rey ofte ſceidinge die nu beſteken ſtaen, die ſelue ſlycken, gorsſen ende aenwasſen ſullen die van Vosſemaer volgen, hebben ende behouden, ende daer mede doen huer eygen profyt ende orboir, niet jegenſtaende der vutſpraken die daer ter contrarie luydende is.

Item oft ſake wae, dat de voirſz. Graue van Nasſouw bereet waere eer de voirſz. Heere van Vosſemaer, ſoe ſal hy zyn lant van zyn

 ge-

gedeelte in 't geheel, oft in deel, soe den coopluden dat sal moegen aenstaen, vutgeuen ende vercoope te bedyckene en mette andere butesdycx liggende totten Rey van der sceidinge zyne meesten orboer en profyt mogen doen. Ende die van Vossemaer sullen in dien geualle gehouden zyn te contribuen en te geldene de helft van den costen dat den dwersdyc costen sal, gelyck als hier bouen oick verclaert staet.

Item indien de Graue van Nassouw ende die Heere van Vossemaer enige coopluden gecregen, die dit Lant eensdeels begeerden te coopen, ende een elck op zyn voorwaerde, soe zullen zy samenlick Dycken 't gene des zy sullen conne vercopen, oft 't gene dat den voirsz. coopluden sal moegen anstaen: Ende zoe wes dat bute dycx bliuen mochte gelegen totten voirsz. Ray oft sceidinge toe, dat sal een elck Hee in wiens deel dat al sulcken lant bleef, buten dycx houden, hebben ende gebruicken gelyck zyn ande eigen goeden, al niet jegenstaen der vutspraken die daer af gesciet is, Behoudelick der seluer vutspraken in allen hueren poente en articulen van crachten en machten.

De Gedeputeerden der Heere van Vossemaer dit gehoort hebben, hebben heur bespreck genome, en zyn alleen vertogen geweest.

En-

Ende daer op gelet hebben zyn zy wedercomen by den voirsz. Gedeputeerden des Grauen van Nassouw, ende hebben aldaer geseet, dat zy wel van den zynne waren 't voirsz. concept huere mede heere te thoonen ende te oopene, ende na den aduyse en opinie van huere voirsz. Heeren, soe souden zy den Gue van Nassouw antwoirde gheuen, en selfs by myne Heere daerom come, om een eyntelick eynde en conclusie te makene. Des soe sal gehouden zyn de Rentmeester van Breda, desen voirsz. Gecomitteerde van Vossemaer te aduerten ende te cundegin eene sekere dach na Martiny naestcomen, dat de Graue van Nassouw te Breda sal zyn, ende d af dach houden wille.

Item op 't voirn. concept, sprake ende wedersprake, soe hebben de voirsz. gedeputeerde desen dach vutgestelt en gecomitteert totten dage toe van der vergaderinge dat de voirsz. gedeputeerden by den Graue van Nassouw geweest zullen zyn, ende ten seluen daghe sal men als dan voorts ordinen na dat zy met malcandere zullen accorden, hoe dat me D' af sal sitten te gebode om vut te gheuene in der manieren voirsz., oft dat een elck besonde sal willen dycken, oft dat zy noch een Jaer langer willen laten ryden onbedyct. Actum

tot Steenberghen den xix^en dach van Octobri anno thiene, in tegenwoirdicheit van Adriaen van Bruheze Rentmeester tot Breda, Engelbrecht van Etten Scoutet en gheryt Raesſz. Rentmeester tot Steenberghen, van wegen en als gedeputeerde des Grauen van Naſſouw: Ende Heeren Jacobs van Domborch Ridder, Helmich van Doirne, Jan Zoeten en Cornel Pietersſz. Rentmr. van Vosſemaer als Gedeputeerde der Heeren van Vosſemaer.

Achteruolgen den voirſz. affceit en concept gemaect by den voirſz. gedeputeerden des voirſz. Grauen ter eender ende den Heere van Vosmaer gelyck als die voirgenoempt ſtaen, in den naeme van hen zeluen en als macht hebben van allen den anden Heen van Vosmaer, ter anderen zyden. Soe zyn op ten dach van heeden vyfſten van Decembri in 't Jaer xv^c en thien vergadert en gecompreert Heer Jacob van Domb Ridder, Jan Zoete ende Cornelis Pietersſz. voer hem ſeluen en als macht hebben van alle den anden mede Heeren in Vosſemaer by den voirn. Graue van Naſſouw, en zyn mette zeluen Graue geaccordeert en gesloten, dat zy te vreden zyn te achteruolgen ende te volbrengen t voirn. concept; Dats te wetene dat men Ramen en ordonnen ſal eene gelegen dach by den voirſz. ptien, om

om te sittene te gebode van den voirn. gorssen ende aenwassen om vut te gheuene oft te vercoopene om bedyct te worddene tot eenen vorsschen corenlande, in alsucken grootte oft cleynen getale als den voirsz. Graue in zyn gedeelte ende gerechticheit aen d'een syde, ende by den Heeren van Vossemaer aen d'ander zyde in heur gedeelte, goetduncken sal; Ende dat noehtans des niet te myn de scheidinge tusschen de voirsz. ptien sal wesen ende bliuen aen den Rey lestmael by den Gedeputeerden van beiden zyden getoge. Te wetene van den noortwesthouck van Kyckvuyt op ten houck van der Vliet van Steenberghen omtrent der breeder creken, gelyck als dat lestmael by den seluen Gedeputeerden afgepaelt en gebakent is geweest. Welverstaende dat in zoe verre die goede coopluden die geheele masse, gelyck als die besteken is geweest, niet bedycken en willen, mer met cleyne getale van gemeten zouden willen innemen, dat dan nochtans al sulcken slycken, aenwassen oft gorssen, als zullen mogen bliuen liggen tusschen den Zeedyck die nu gedyct sal mogê wordden, en den voirsz. Rey lestmael getogen als buiten dycx liggen, sullen volgen en toebehoren den ghenen aen wiens gedeelte die zullen moegen bliuen liggen. Ende dat den

 voir-

voirsz. Rey altyt die sceidinge sal maken gelyck al oft de geheele masse van den voirsz. Rey t'eenemael bedyct waere. Ende dat alle d'ander gorssingen ende aenwassen gelegen noortwestwaert van den voirsz. Rey, gemeten en gedeilt zullen wordden nauolgen der vutsprake half ende half. Ook wel verstaen dat indien dat men dit voirsz. Lant dwelc men nu gheerne vutgeuē soude, t'eenemael niet vutgegeue en wordt en dat by gebreke van coopluden, oft by gebreke dat den Hēn niet genoech gelden en mochte: Soe zal in dien geualle, en elck van den voirsz. Hen syn pfyt moegen doen met huen gedeelte. Te wetene, dat den Graue van Nassouw 't zyne dwelkc hem aengedeelt sal wesen, moege bedycken oft doen bedycken, oft in gorssinge laten liggen; soe hem dat best gelieuen sal, en gelyck hem dat duncken sal tot zyne meesten orboē ende pfyte. Ende desgelycken wederom die Heeren van Vossemaer; Oick wel verstaende indien de voirsz. Graue eer bereet is oft coopluden gecrege tot zynen lande eer de voirsz. Heeren uan Vossemaer; Dat in dien geualle de voirsz. Heeren van Vossemaer gehouden zullen zyn te helpen gelden en betalen half de costen die gedaen zullen wordde totten mid-

del-

del dyck die geleet sal wordden tot eenen Zee-dyck et contra, den welcken sluyten sal aen den Dyck van Sinte Ontcomers Polder. Indien de Heen van Vosmaer eer coopluden gecregen oft selfs dycken willen, dat myn Hee gehouden sal zyn van gelycke te doene, den voirsz. cost van den middeldyck half te betalene: Al t'samen niet jegenstaen der vutspraken die altyt in huerder macht en weerden zal bliuen, ende weder enige van den voirsz. Heeren Dycken oft niet en dycken, sullen nochtans elck partie d'een helft van den voirscreue middeldyck moete onderhouden, ende den cost van den geheelen middeldyck half betalen. Oick wel verstaende, oft zoe gebeurde, des God verhueden wille, dat 't lant dat gedyct sal werden Inbrake doer den middeldyck, het wae doer gebreke vaa dyckage van des Graue zyde, dat die voirsz. Graue gehouden zal zyn den voirsz. Dweersdyck wederom te doen vorsschen bynne drie daghen daer nae, oft die van Vosmaer, die by den seluen Inbreken bescadicht wordden, zulle dat gat oft doorbrake selfs moegen doen vorsschen op tweescat, sonder meer te moghe heesschen, ende zulle oick d' bedryf van Justitie op ten geheelen Dyck hebben in dien geualle et cont; oft de Graue bescadicht wordde oft zyn Innemers,

soe

soe sal hy oft zyn Innemers wederom doen eñ hebben gelyck voen geruert staet. Desgelycx oft sake wae dat die Ingelanden doer wiens toedoene d'een lant of d'ander Inbrake, eñ zy huere Poldre lieten ryden oft lieten liggen onbedyct, soe sal d'ander lant dat niet ingebroken en wae den zeluen middeldyc onderhouden eñ te moege doen Dycken ter last van der ptie daer over de scade gevoert wae, ende sal behouden eñ hebben d'bedryf van Justitie van den geheelen Dyck, eñ zullen haer Dyckwerck moegen halen ten naeste velde ende ter minster scaden, ende dat den Dyck bouen breet sal zyn acht voete met vier Roeden beloops onder, eñ met eene berm ouer beide zyden, om te beuare met wagen ende peerden, ende daer neuens eene dilf van acht voeten, ende alle de profyte comeñ van den seluen middeldyck sal behore beide de Heeñ by egale portie. Ende ter meerder kennisse eñ sekerheit soe hebben wy Henrick Graue tot Nassou voirn. en de Heer Jacob van Domborch Riddr ende Cornel Pietersz. onse hantekenen hier op geset, aldus geteekent H. De Nassouw, J. van Domborch, Cornel.

Ende hebben de voirn Pcurs achteruolgen huerer mechtichede hier bouen geincorporeert, gesceit eñ verclaert, dat de voirsz. ptien huerl

huerl meesters, roeren de voirsz. gorssen ende aenwassen, aengaen hadden de vutsprake arbitrael, accoird en appointement sub sequent hier boue geincorporeert, versoucken den selven huen meesters en elck huerd soe verre hem dat aengaen mach, tot meerder versekertheid gecondempneert te zyne, 't onderhoudene ende te volcomen de selue vutsprake arbitrael, accoird en appointement sub sequent, en dat onse geliefte zy dair op te expedien onse open brieuen daer toe dienen.

Doen te wetene, dat gehoort in onsen voirsz. grooten Rade 't versouck van den voirsz ptien comparerende als bouen, Den seluen ptien ende elck huerer soe verre hem dat angaen mach, hebben 't huerluder versoucke by hueren consente gecondempneert en condempnen mits desen, 't onderhouden en volcomen de voirsz. vutsprake arbitrael, accoird ende appointement sub sequent en daer nagevolght van pointe te pointe, in der vormen en manie als die hier bouen geincorporeert staen; Behouden nochtans ons als Hartooch van Brab en Grauen van Hollant en Zeelant ouer al onse Rechten, ende zonder piuditie der seluer. Des t'orconden hebben wy onsen Segel hier ane doen hangen, gegeuen in onser

Ste-

Stede van Mechelen den vyftienften dach van Septembri in 't Jaer duist vyf hondert ende elue, Ende van onfen voirsz. Ryken te wefene van Germanie 't xxvje en van Hongerie etc. 't xxije onder op de plyke ftaet gefcreue. Collatie is gedaen, ende noch by den Keifer ende myne Heer den Eertshartoge ter relatie van den Rade ende geteekent L. vand Ke.

Gecopieert na een authenticque copie waar onder ftaat gefchreven. *Gecollationeert jegens d'originael brieue ende acte van Condempnatie en mette feluen beuonden Accorderen By my.* (geteekend) L. de Bloys.

Welke authenticque Copie berust onder der Heeren Charteren van Vosfemeer ten Rechthuyfe aldaar, zoo wel als den Originelen brief, dan die op twee groote vellen perkament in plano gefchreven, zyn die door ouderdom en vogtigheid van den anderen geraakt en moeilyk te behandelen. Oud-Vosfemeer den 29 Augustus 1782.

J. ERMERINS.

E.

Acte van Accoort, gemaakt tusschen den Grave van Nassau als Heer van Steenbergen, en de Heerschappen van Vossemeer, over de doen nog onbedyckte Grossen en Aanwassen.

21 *Augustus* 1526.

Als huyden twee en twintichsten in Augusto in 't Jair onses Heeren Vysthien hondert zessentwintich zoo es tusschen mynen Heere den Graue van Nassou by mynen Heeren van Immerseel ende van Malle, ter eender, ende den Heeren ende Heerscheppen in Vossmaer by Jacop van Bleyswyck ende Guydo van Bloys ter ander zyden, een accord ende tractaet gemaect op 't wel beuallen van myn voorsz. Heere den Graue, in der manien hier nae verclaerst. Te weeten in den yersten dat de voirsz. Graue van Nassou den voirsz. Heen van Vossmaer geconsenteert georlooft en gewillecoert heeft, dat zy hier naemaels als zy sullene willen dycken heur gors, slyc ende aen-

aenwasse, gelegen West en Zuytwest van den polder van d' Heydem genaept Mattenborch en de Plate, dat zy recht voert hoen dyck zulle moege leggen ouer zyn genaden slyc ende gors totten dyck van d voirsz. polder, en daer aen heelen en sluyten tot hoen meesten oerboere ende prouffyte, welverstaen dat zy soe verre noortwaerts gaen en dycken sullen als de voirsz. Jacob van Bleyswyk, Simon Thuenisz, en de voirsz. Guydo de voirsz. Heere van Malle, Henrick Montens, Mren: Roeland de Roeue Scouthz, Raesse van Lyedekercke Rentmr tot Steenberghen, ende my Claes Vierling, gethoent en besteken hebben; en zoe verre de voirsz. Heen van Vosmaer hier naemaels in hoen Raed beuond dat oerboerlixt en prouffiitelix wae meer Lands in te slaen noordwaerts van der voirsz. bestekinge, dat zy dat zellen moegen doen zoe als vboen, maer nyet min, welcken Dyck die alsoe ouer des voirsz. Heeren en Graue land, gront of bodem geleyt zal worden, sal by den zelue Heen va Vosmaer geleyt ende tot ewigen daghen onderhouden wordden zonder cost of last van myn voirsz. Hee de Graue, en mits dien zyn genad te voen Dycken alle d'Land dat binnen der voirsz. dyckagen valle ende bedyet zal worden; zoe

zoe verre dat binnen zyn palen en limeiten gelegen zal syn, te weeten vand westmoelen van Steenberghen, rayende westwaerts leinie recht ouer den gemeen middeldyc tot in Vossmaer ouer diep van heendrecht, naevolgen zekeren acten van condempnatien daer aff geexpedieert van der daten xvc in Septebre a° xj lestled, en anden brieuen van paelsceyding daer aff by zekeren arbytren gedaen. Consenteert voirts myn voirsz. Heere de Graue, den voirsz. Heeren van Vossmaer, dat zy alle huer dyckeerde off dycwerck d'welck zy sellen behoeue totte voirsz. dyck, die als voen op zyn grond bode of land geleit zal worden, soe wel ome die Jaerlicx te onderhouden of yerst te leggen als anders, op zyn grond gorsf en slyc halen zulle moge, ten naesten velde en te minster scade, zonder myn voirsz. Hee de Graue eenich scacht gelt daer aff te geuen of te betaele. Op welcke voirsz. Dyck de Dycgraue en gezwoere die by de voirsz. va Vosmaer in der tyt gecomitteert en gestelt zullen wordden, ome de dyckage van den voirsz. polder te Regen en admistren nae dycrecht of scauwinge, t'bedryf en scauwen daer op hebbe en genyeten sullen, zoe lange en ter tyd toe dat die geen zeedyck meer

zyn en sal, en nyet langer, ten welcke tyde die voirsz. Hee va Nassz den zelue Dyck aen hem zal moegen slaen en aenveerd ome daer mede te doene zyn oirboer, nutscap en prouffyt; in welck geval de voirsz. Heen va Vossmaer geen scauwen of bedryf d op of ouer hebbe en sulle, Ten wae dat God verhoede of die zelue Dyc naa dat zy tot een versche off binne dyck gereduceert zal syn geweest, wederome een Zeedyck of Vterdyck by inbreken va Lande geworden zal syn, in welck geval de voirsz. Heen van Vosmaer of huere Dycgraue en gezwoen 't voirsz. bedryf en scauwe wederome op ten voirsz. Dyc hebben en genyete sullen, zoe als voen; hier inne merckel gereseruet en vutgesceyde myn voirsz. Hee de Graue op te voirsz. Dyc en bedycten Lande, zyn Jurisdictie en Heerlicheyt va vange en spanne, van kuen en broecken, hoe gedanich die zyn of wese moegen, zoe verre die de Dyckrechte nyet aen en gaen, D'welck vagen, spanne, scutte, kuen en broecken gesschie vutgericht en geadmistret zal word by d Scouthz des Stads ende Lands va Steenberge in der tyt weesen ende by nyemant anders. Item es oick merckel ondersproken, dat myn voirsz. Hee de Graue zoe haest de voirsz. polder

der by der hulpe Goids bedyct zal syn, van d middeldyc die gelege es in den voirsz. Raey en gescheydt va beede des voirsz. Heen Lande te weeten, comen van d dyck van St. Ontcomers Polder langs de Polder van d Heyd totte geheele dycke des voirsz. Heen va Nassz, tot eewige dagen de bate, nuttinge, ettinge, ende prouffyten hebben zal geheel en al, zoe wel van d portie van d voirsz. Heen va Vosmaer als van d zyn, en die moegen doen verhuen of verpachten by zyn Rentmr va Steenberge tot zyn meeste oerboere en prouffyte, en en zullen de voirsz. Heen va Vosmaer daer van geen Recht off actie moege houd of pretenden, ten wae dat de voirsz. nyeuwe polden hier naemaels by fortune of tempeeste innebraecke en besoutte, zoe hier nae breeder gefeyt zal word, En daer toe alleenl vutgesceyd en de voirsz. Heen va Vosmaer gereseruet hoe Heerlicheit op hue voirn. portie, van vagen en spanne, koen en broecken zoe voirsz. es, dwelck aldaer vutgericht zal word by d Officier des Lands van Vosmaer, alles nae vutwysz der voirsz. Acte va condepnatie en brieue va paelsceydinge die in alle hoen pointe en article va weerde gehoud worde en bliue zullo. Item es oic merckel ondsproken, dat

 of

of zoe gebuerde des God verhuede, dat desse voirsz. Polder by fortune tepeeste of zwaen vloede wederome innebrake en besoutte of bevloeyde, en de voirsz. Heen va Vosmaer of d'ingelade, van machte nyet gestadicht en waen, of va siinne en meynige nyet en waren wederome in 't geheele of in deele te bevorsschen of bedycken, in sulc geval zulle zy de voirsz. Polder moege laete driue en rye zoe a's he goed duncke zal, en elc Hee zal bliue op en in syn Jurisdictie en Heerlicheit binne zyn Limite en palen, zoe als zy nu voir date van dese ctracte zyn en geweest hebbe. Item voirts zoe csenten en Willecoeren de voirsz. Heen aen beyden zyden, dat elc in de bedryue van zynd Heerlicheit niet admitten of toelaete en zal eenige huysingen, woonigen, bierherberge, schuen of scaepskoeyen gestelt te woorden in d Raey of gescheyt van huen Heerlicheyden, daer by d voerhuys zoude moegen staen onder den een Hee en tachterhuys onder den anden, et contra, maer zoe verre daer enige gericht waen of zoude mogen word, dat zelue sulle gehoud word hue beede Officien af te doe breken of legge, ome dat te stellen op te vryen grond van een van d voirsz. Heen of van d anden. Voirts zoe hebben de voirsz. Heen van Vosmaer gelooft, dat voirsz. Land

in

in der manien voirsz. te bedycken binne drye toecomen Jaen, En zoe verre zy hier inne gebreekelic vielen, zoe sullen zy mitsdien niet moge gebruicke va dese voirsz. cōtracte, maer zal in sulc geval doot, nul, machteloos en van onweerde zyn. Item es oick merckel onderspроken, dat zoe wanneer dit Land by de voirsz. Heen van Vosmaer gedyct zal syn, dat myn voirsz. Hee de Graue zal moege waten met zyn gelande dat in des voirsz. dyckage vallen en liggen zal, duer de sluys ende wateringe van d voirsz. Polders, ende in de oncosten van d sluys en wateringe cōtribuen mette voirsz. va Vossmaer gemet en gemets gelycke, nae rate va zynd portie. Voirts dat ome te scuwe alle questie en geschillen die hier naemaels tussche den voirsz. Heen zoud moge oprysz ter cause va huen Palen en Limiten, zoe es eendrachtel gesloote dat me midden in d voirsz. Raey schyete zal een gracht of sloot van acht voete wyt, daer mede beede der voirsz. Heen Landen affgepaelt en gesceyd zulle syn, daer aff de helft ligge zal op te gront van d voirsz. myn Hee den Graue va Nassz, en de wederhelft op ten gront van d voirsz. Heer van Vosmaer. Es oic by myn voirsz. Hee den Graue de voirsz. va Vosmaer

geeseteert dat zy sulle moege maken twee Jaer nae dat de voirsz. Polder geverscht zal zyn geweest en versekert, twee opperhillen, te weeten een aen d' Dyck van St. Oncomers Polder, en een aen den Dyck van d' Heyen ter plaetse daer hē dat thuen meesten gerieue en minster scaden gedesigneert ende gewes zal wordden by den Officier vā Steenbergen; Mits welcken Tractate ende Accorde gedoet, geadmthiseert en te nyete gedae zyn alle alselke actien, heersche en qrellen die zy op elc anden hadden en heesschen waen totte dage vā heden, zoe wel van dyckeerde die de voirsz. Hee en Graue vā Nassz of zyn Ingesetē van d' voirsz. Polder vā St. Oncomers en der Heyde in 't maken vā huen Dycke en versch van d' Lande op tē grōd van d voirsz. Heen vā Vosmaer gehaelt en gesteke moge hebben et contra, als anders by opperhille geene gesondert of vutgesteken, En sceld de voirsz. Heen respectiue d' af dee den anden quite, gelouen die nemermeer d'een op te anden te heesschen noch te repeten in geen d' manien. Van alle welcken accorde, consente, voirwaerd en article twee brieue gemaect zyn geweest vā een inhouden, geteekent vā wege myns voirsz. Heen des Graue by expresse or-

ordonn̄ en̄ beuele van d̄ voirſz. Heen̄ vā Immerſeel en̄ van Mal, by Claeſe Vierling Greffier van zyn̄ genad̄ Rekenīn tot Breda, En̄ van wegen der voirſz. Heen̄ vā Voſmaer by Jacop van Bleyswyk hoē mede Heerſcap ende Guydo van Bloys hoen̄ Rentmr̄, daer af elcx van d̄ voirſz. Heen̄ den een themwaerts heeft. Dit was gedaē tot Breda ten daighe ende Jaere als voeren.

(geteekend)

C. VIERLING.

J. V. BLEYSWYCK.

G. DE BLOYS.

Gecopieert na een originelen Brief, berustende ten Rechthuyſe van Voſſemeer, onder der Heeren Charteren dezen 24 Augustus 1782. en naar gedane Collatie daar mede bevonden te accorderen.

J. ERMERINS.

F.

Vidimus van een Uitspraak gedaan by Commissarissen des Hertoge van Bourgondien, over de Paalscheiding tusschen de Heerschappen van Vossemeer die aanleggers ende klagers, en den Heere van Bergen op ten Zoom, die verweerder was.

5 July 1458.

Wy Schout Burgemeesteñ Scepeñ ende Rade der Stede van Delff doen condt ende kennelyk allen luyđ dat wy op huyđ hebben ghezien gehandelt eñ hoeŕ lesen eenē brieff geschreuen in Franscheyn guet gansch eñ ghare ongherafeert eñ onghecancelleerd sonder eenyge suspicie in Zegele eñ in geschrifte bezegeld onder den Zegele gelyk dat blykt by den teneur van den zelven brieve hier na volgende van woerde te woerde &c. Wy Anteonis Haneron Artchdiacre van Cameryck Procst van Bergen in Henegouwe Raidt

Raidt eñ Meester van d̃ Requesten van den Houe myns genadichs Heñ Hertoge van Bourgoinen en van Brabandt Greue van Hollandt eñ van Zellant &c. ende Adriaen van der Ge, oic Raid eñ Meester van der Cameren van der Rekennynge myns voirſz. genadichs Heñ in Brabant doen Condt allen luyd̃ Alſoe als voortyds ſekere ſaken van geſchillen, op geſtaen eñ gereſen zyn tuschen Heñ Adriaen van Blois Hee van Treslonge Ridder Jan van Noortwyk, Jan van Botland Peters Zoen, Jan van Dorne, Claes Heynricx Zoen vã Wisſenkerke Jacob van Blyswyk Jacops Zoen Donde Adam Bertelmeeus Zoen eñ Jan Willems Zoen mit hoire mede geſellen Heerſchapen van Vosſemeer aenleggers eñ clagers ter eenre ſyde ende den Edelen Heñ Jan Hee van Bergen op ten Zoom van Glimes van Velpen eñ van Brecht Verweerder ter andere toecomende om eene Visſcherie gelegen in der gemeinre wedde geheiten but in den boeſem ende Om een ſtuk gors van der toebehoorten van ſſlyters gors gelegen aan de Noordſeyde van Haſarts hil, ende ook om een andere Visſcherye geheiten Bueckelenbergh dair in de voirſz. Hee van van Bergen en zyn officiers den zelve Heerſchape van Vosſemaer eñ hoiren pachteren gelyc zy geklaacht hebben, ſtootlesſel eñ on-

gebruikt onlanch hebben gedaan, en hem ge-
stoert in hoire Oude Posfesfie hangende de
voirfz. fake van gefchille voir onse voirfz.
genad Hee den Hertoge die heere is van beid
den voirfz. lande Brabant en Zeelland en voir
zynen groiten Raide dair inne fo verre gepro-
cedeert is na aanfprake antwoerde Replyke
en duplycke dat de felve Partien gevonden
zyn geweest in faite Contrarien en gewefen
tot hoen thoone dair toe wy geordineerd zyn
Comisfarisfen van Ons voirfz. genadichs hen
weghe. Zyn dairom in der Stad van Tolle en
alhier in Scherboudewins Polre gecomen om
de Informatie dair af te doene ende het fy al-
foe dat aleer wy getreden en voirtgevaen zyn
toter felver informatie de voirfz. partien voir
ons comende en tiegenwoirdig wefende in
hoire perfonen om te fchuwen de groote cos-
ten van defen gedynge en procesfe en om an-
dere Reedenen en Saken willen hem daartoe
beroerende hebbende hem gefubmitteerd en
gekeerd geheelic en al van hoen voirfz. ge-
fchillen foe wel van den voirfz. Posfesfien als
van de Principale en Patitorie der felver faken
in den zeggen Ordinancie en uitfprake van ons
beyen en hebben gelooft die te houd goed vast
en van waerde teeuwigen dage op die Peene
van hondert marc Zilvers tot ons voirfz. ge-
na-

nadichs Heen behoef te verboeren als Heere van beide den voirsz. Lande. Soe eist dat wy ter liefde en begeerten van de voirsz. Partien den last hier aff hebben angenomen ende na dat wy beyde den zelven Partien mondelic hebben hoeren spreeken in als des sy ons hebben willen seggen en oversien alsulken brieve en bescheit als sy ons hebben willen thoenen en gehoirt somige goede mannen en Ouders geseten in den lande en Plaatse daar questie af is soo hebben wy onse uitspraake dair afgedaan in der manyere als hier na volgt in den Ierften als van der voirsz. Posseslie die de voirsz. Heerschepen van Vossemeer seggen over lange tyden gehad hebbende ende dair de voirsz. Heere van Bergen hem ongebruik in gedaan heeft is onse seggen uitspraake en Ordinantie dat die voirsz. Heere van Bergen zyne nakomelingen en sake van hem hebbende de voirsz. Heerschepe van Vossemaer hoere nakomelingen en sake van hem hebbende Rustelic en vreedelic sullen laten gebruiken tot eeuwigen dage van den voirsz. Plaatse en goed dair questie af is sonder hem eenig letsel of ongebruik voort meer dair inne te doene of dierre yet te onderwinden in eenyger manyen behoudelick de Petitorie en hoirer macht dair af hier onder mencie gemaict sal werden ende dit sonder Preuidicie des voirsz. Heen

Heeñ van Bergen zynre nakomelyngen en ſake van hem hebbende in ſyne en hoiren regte en gebruike van Hazartshil, eñ van dane opgaande lanch vertiſen vaert in 't welke de voirſz. Heerſchepen van Vosſemaer gheen recht heen en vermeten gelyc ſy ons geſecht hebben na uitwyſen der Carten en brieven die dair afzyn ende is voirt onſe ſeggen dat de ſaken van de voirſz. Procesſe eñ gedynge hangende om der voirſz. Poincten en goeden willen voir onſen voirſz. genadigen Hee en ſynen groiten Raide gelyck voirſz. is af en te nienten ſal ſyn ſond eenig vervolg by d' ſelven Partyen vorder dair om te doen voort als van den voirſz. Petitorien en Principale dair wy eendeels ingeharbeid hebben mair om dat wy beuynden die ſake dair af zeere lastich en zwaer weeſende en aangaande den Paalen van beyden den voirſz. lande mits welken wy dienne niet wel en mogen uten nog ſlichten by ons ſelven ſoe is onſe ſeggen uitſprake eñ Ordinantie dat de voirſz. Partyen eñ elc van hem ſullen en ſal bliuen ſtaande op hoir goed Regt ome in toekomende tyden om dat hem gelieft, dat te verſoiken eñ te vervolgen het ſy voir onſe voirſz. genade Hee of anders wair doir dat ſal behoeve eñ gelyk de ſelve Partyen ſal goed dunken ſal alſulke Carten eñ brieve als de voirſz.

altyds in hoiren machte bliuende op het stuk van voirsz. Petitorien ende als van d Costen die by de voirsz. Partyen in het vervolgen van hoen voirsz. Dinge ende Procesfe van dese voirsz. saken en geschillen wil tot nu toe gedaan hebben is onse seggen dat die sullen wesen gecompenseert d een tiegens den anderen en dat die een Partie den anden dair af ongelast quyt en ongemoeyt sal laten tot eeuwigen dagen behoudelyk in allen Poenten die hoecheit en heerlykheid ons voirsz. genadigs Hen, ende te dien eynde dat deese onse uitspraake en ordinantie te bat en volkomelyker onderhoud mach werd soe hebben wy vorder geseegt en geordineerd dat van dezer onser vuysprake sullen syn gemaakt twee brieve, die eene brieff voir den voirsz. Heer van Bergen en die andere voir den voirsz. Heerschepen van Vosfemaer, dewelke Partien in teyken en vastigheid van allen voirsz. saken hoire Segelen by den onsen anden voirsz. twee brieven sullen hangen te weeten de voirsz. Hee va Bergen zyne zegel ter eenre syde Hee Adriaan van Bloiz Hee van Treslonge Clais Heynryxs Zoen en Jacob van Blyswyc in den name ende van hoire andere medegesellen, Heerschepen van Vossemeer en

an-

andere dewelke deze onse uytspraak aldus ge-
daan zynde, hebben beide de voirsz. Partien
tiegenwoordig en voiroogen wesende, geag-
gerreert geconsenteerd en belieft geloüende
in goed trouwen en op de voirsz. peene van
hondert maerc Silvers die te houd. goed vast
en van waerd tot eeuwigh dagen, sond dair
tiegenste komen of te gane by hem oft yemant
anders van hoirent wege heymelick off open-
bair in eeniger manyen ende destoirconde soe
hebben wy Anthonius Haneron en Adriaan van
den Ge bouen genoet onse Segelen hier ang-
hangen, en des gelyck wy Jan Hee van Ber-
gen op ten Zoom ter eenre syde en wy Adri-
aan Hee van Treslonge Claus Heynryck Zoen
en Jacob van Blyswyck voirsz. voir ons en
den anden Heerschepe van Vosemaer ter an-
deren hebben onse Segelen ooc mede in ge-
tuigenisse der waarheid hier angehangen ge-
daan in Heer Bondyns Polre by der Stad van
Tertolle den x vyfsten dag van Julio in 't Jair
ons Heen duysent vier hondert acht en Vijfftich
in kennisse der waarheid soe hebben wy onse
Stede Segel ter sake hier onder handoenhangen
op ten xx insten dach in Octobry in 't Jair ons
Heen m. cccc negen en tachtich.

(On-

(Onder aan hangt het Zegel der Stad Delft, in wasch, nog ongeschonden.)

Accordeert met syn Principaal geschreven op Franschyn en berustende onder de Charteren der Edele Hooge Heerschappen van Vossemeer.

J. ERMERINS.

G.

G.

Vidimus, van een Accoort tusschen den Heere van Bergen op ten Zoom, en de Heerschappen van Vossemeer aangegaan, over wederzydse Paalscheidinge omtrend Hasars-Hille enz.

4 *Juny* 1463.

Wy Schout Burgemeesteren Schepenen en Rade der Steede van Delft doen Condt en kennelyk allen luyden, dat wy op huyden hebben gezien gehandelt en hoen leezen eene briev geschreven in Francyn guet gansch en gave ongeraseerd en onghecanceleerd zonder enyge suspicie en Zegele en in geschrifte bezegeld onder een Zegele gelyck dat blyckt by den tenour vandselven brieve hier na volgende vau woorde te woorde etc. Wy Heere van Berghen op ten Zoom tot Glimes topuelpen en tot Brecht etc. Ridder ter eender zyde ende Adriaen van Blois Hee van Treslonge Ridder Jan van Doornieke, Jan van Botland, en Clais Heynrycx Zoen van Wissenkerke voir ons, ende gemagtigd van

onse

onſe medegezellen en mede Heerſchapen van Vosſemaer ter andere zyde doen kondt allen lu, en bekennen mit dezen brieve als partyen te byden zyden dat wy oumids goede vriendſchap ende goede nabeurlykheid tonderhouden van alſulken geſchillen, als tusſchen ons van den gebruike van den gronde en erve van Hazarst Hille inſtonden mids der verhanderingen en den Verlandingen des ſelfs Alſoe dat ons de paalſcheidingen van den lande ons zondig was en int gebruken van onſen gronde en erven discordeeren als nu op ten dach van heden onderlingen ende geſamentlich ſoe verre dat in ons es vereenigd en overcoemen zyn in der manien hier nageſchreven te weten dat wy Jan Hee van Berghen bovengh voir ons onſe oiren en nakomelingen altyd tonswaard hebben ende behouden ſullen voortaene tot eeuwigen dage Alſulken dyk en dykſtaal als wy op deezen tyt doen maaken en leggen aen onſe nyeweland geheten de Rubeene in 't land van Berghen met eene barme buten den zelven Dyke van twee Roed doorgaans breet Altoos bliuen alſoe wel dezen Dyk voirſz. gedyket oft namaels of geleit zal weſen als nu op zyn eerſte Dykſtaal aangaen en beginnen van der Haeſaert Hille ſteken dair die ſtaaken nu geſteld es en ſtrekken alſoe voort over de ſtaa-

ken totten anderen ſtaaken toe die nu als nu dair geſlagen en geſteken es ende boven dezen ſellen wy Heer van Bergen voengen en onſe naerkomelingen ofte ſake hebben van dezen onſen nyenwen bedykte Lande voirſz. nog altyd hebben en gebruken vlue Roeden erven buten den barme van onſen voirſz. dike ten lande van Voſſemaer waertinne alſoe verre als 't voirſz. beſteck dat er nu geſteld es ſtreket gelyc voirſz. es behoudelyk elken van ons als paryen te byder zyden ons regt voert en teynde der voirſz. beſteke als elken dat toebehoord ende mede als voen ſyn wy Partyen voirgenoemd des overkomen dat wy Heerſchapen van Voſſemaer etc. onſe oiren en nakomelingen ofte Sake van ons hebben ſellen nu ofte namaels ten allen tyde als ons dat gelieven zal onſe land van Voſſemaer te doen bedyken moegen veſagen en onſen dyk Cnoopen tot ons land Profyt, aan des voirſz. Heen van Bergensdyk nu ofte by tyden weſen bynnen den voirſz. beſteke tot alſoe verre toe als die voirſz. paelen en ſtaaken geſteld zyn ende dien dyk alſoe in der Cnoopingen op den voirſz. Heen van Bergen barm en op zynen dyk ſtrekken tot allen tyde alſoe doen maken en houden als ons tot ons lands oirbare van Voſſemaer en Profyten best zal mogen believen des ſoe

en

en sellen wy Heerschapen van Vossemaar nog onse Nacoemelingen nog heene Heerlykheid nogh hantieringhe van regte op des voirsz. Heen van Bergenbarm van sinen Dyk hebben nog gebruken nu nog in toekomenden tyde in eenig manien Item mede als voe es in dezen onse Concordie ondersprooken dat soe waanneer wy Heerschapen van Vossemaer ofte onse Nakomelingen onse voirsz. landt van Vossemaar bedykt sellen hebben de voirsz. Hee van Berghen sine oiren en Nakomelingen ofte sake van hem hebben als dan sellen onthaen alles alsulke gebruyx als van alsulken viue Roeden erven als zy nu en tot dier tyt toe buten huen barme van d voirsz. Dyke hebben zellen en gebruken moegen sonder en na eenig regt oft gebruik buten den selven barme in moeten alth te wesen als voirsz. es voirts te hebben ofte behouden behoudenlyk alth in dezen alle andere voirzvene by onse Heen den Hertoge van Brab en den Graue van Holland en Zell etc. ofte Gedeputrde van huen wege ende ons Hien te beyden zyden aangaan der Petetorie ofte paalscheidinge in huen weerden daar wy ons negeen sints inne en onderwinden maar

 lae-

laeten die in ſtaete eñ onvermindert ſonder argenlist. Ende want wy Partien voengh te byden zyde mids redeñ voeren verklaart eñ ande vterlic willen eñ begaañ ſoe verre in ons es dat deze onſe Concordie voir ons onſe oiren eñ Nacomelingen nu eñ tot ewigen dage in der manieñ als voirſz. es vaste geſtentus, van waerden ſy eñ onderhoud werde ſoe hebben wy dan Hee van Bghen bonengl als Pertie ter eender, ende Adriaen van Blois Hee van Tlonge, Jan van Dornik, Jan van Botland ende Claes Heynric Zoen voirſz. voir ons eñ onſe medegeſellen eñ mede Heerſchapen van Vosſemaer die ons des gebeden hebben eñ verſocht zich als ptien ter anderen ſyde des toirconden eñ om de meerder ſekerheit onſe Zegelen aan dezen ſeluen brieſ doen hangen, dair elke zyde van ons Perſien voirſz. de weergaede af heeft bezegeld eñ geſchreue den enen gelyk den andeñ gegeuen in 't Jair onſes Heeñ als men ſchreeff duiſent vierhondert drientſestich op ten vierden dag van Junio in kenniſſe der waarheid ſoe hebben wy onſen Stede Zegel ten ſaken hier onder an doen hangen op ten xxiijſten dach in October in

'T Jaer

't Jaer ons Heeñ duyſent vierhondert negen ende tachtich.

(Onder aan hingt het Zegel der Stad Delft, in wasch, nog ongeſchonden.)

Accordeert met zyn Principaal, geſchreven op Franſchyn, en berustende onder de Charteren der Edele Hooge Heerſchappen van Voſſemeer.

J. ERMERINS.

H.

Accoord tusschen den Bisschop van Middelburg en de Heerschappen van Vossemeer over de Geestelyke Jurisdictie.

17 *July* 1565.

Alle den geene die dese onse Jegenwoirdige letteren sullen sien ofte hoiren leese, sy conde eñ kennelyck, Dat nair dien Der Coninchlyker Mat onse alder genadichste Heere Grave van Hollant ẽ Zeelant, by believe eñ confirmatie van onse alder heylichste Vadere den Paus goet gedocht heeft, tot conservatie vañ Christelycke geloove, ende oude religie In den voirsz. landen ende andere daer omme gelege, midtsgaders tot welvaeren eñ eendrachticheyt der selver, te erigeren zeeckere nyewere Bisdommen, boven de geene aldair van oude tyde geweest hebbende, ende sunderlinge een Bisdom over den voirsz. Graefschappe van Zeelant, binnen der Stede van Middelburch, onder d'welck zedert de voirsz. erectie, oock souden gestelt zyn die Stadt met-

metten Lande van Tholen, Schaickerloo, en die Heerlycheyden van Vossemair met haere aencleven, als wesende een quartier ofte lidt, der voirsſ. Graeffelycheyt van Zeelt, en dat dien volgen totten voirsſ. Bisdomme voir eerste Biscop, by den gedooge van Godt almachtich ende onsen voirsſ. alderheylichsten Vader den Paus geordonneert en gestelt zynde, die eerweerdige Heere en Vader in Gode, Heer Nicolaus de Castro, hadde zyn Eerweerdicheyt uit crachte van dien over den voirsſ. Quartieren van Tholen en Heerlycheeden van Vossemair begonst te exerceren zyne geestelycke Jurisdictie, en voirts geyndeert deselve Quartieren te stellen onder die Consistorie van Provisoir tot Rimmerswale; hebben tot dien eynde gesonden zeeckere zyn Eerweerdicheyts Gecommitteerde met behoirlycken comissie, aen den voirsſ. Heeren van Vossemair als collegialycken vergadert zynde, St. Jans Misse in den Jaere xvc drie en zestich, en van gelycke aen de Regeerders der Stede en Lande van Tholen, op dat zy luyden en haer onderſaeten hen daer naer van doen voirt dan souden reguleren, Waer inne de voirsſ. Heeren van Vossemair, midtgaders oock die Baillu, Burgemrs, Schepn en Regeerders der Stede en Lants van Tholen met Schaickerloo, merckelycke swaricheden

bevinden, als van oudentyden gehadt hebben zeeckere previlegien, nair de welcke men gewoonlyck hadde geweest de geestelycke Jurisdictie aldaer te exerceren, oock dat zy luyden ofte haer ondersaten nyet en mochten geroupen worden om eenige geestelycke saecken buyten den voirsz. Lande, met meer andere previlegien, en besundere als altyts gestaen hebben onder den Bisdomme van Luycke dat zy hen luyden souden gereguleert hebben nairvolgen die accordaten eertyts gemaeckt metten Biscop e Caple van Luycke, nopen d'exercitie van voirsz. geestelycke Jurisdictie, hadden die voirsz. Heeren en de Regeerders respective over een gedragen heure Doliantien en swaricheden den voirsz. saecken aengaen D'eerweerdicheyt van voirsz. Heere den Biscop by seeckere heure Gecommitteerde te doen remonstreren om alle voirdere questien die deur onverstant daer vuyt souden moghen spruiten, te verhoeden, Ende naer dien by den voirsz. Heeren van Vossemair ten selven tyden collegialyck en daer toe hadden gerequireert en gecomitteert geweest, Meester Jaspar van Meyen, Raedt e Gecomitteerde van Edele Hooch Gebone Heere, Heer Janne Marquys van Bergen op ten Zoom Grave van Walhem etc. Ridder van orden van Gulden Vliese, als een van

den

den principaelsten Heeren den voirsf. Heerlycheyt van Vossemair, met Heere Clemens van Dale licentiaet in der Godtheit haere mede Heerschap In der selver Heerlycheyt, die welcke die voirsf. cmisſie ende last aenvaerden, hadden hen luyden mette Gecomitteerde der voirsf. Stede van der Tholen eerstdaechs naer de voirsf. Vergaderinge binnen der maedt van Junio, ende wederom van Julio dair aen volgen gevonden binnen Middelburch, by de Eerwairdicheyt van voirn Heere den Biscop, Der welcker zynder Eerweerdicheyt by de voirsf. Gecomitteerde respective, in diversche roctatien vertoont weesende die saecken voirsf. mitsgaders schriftelyck geexhibeert zyn by copien en extracten autetyck, die oude usantien previlegien en rechten e acordaten, nair de welcke D'ondersaten der voirsf. Stede metten Lande van Tholen e der Heerlycheyden van Vossemair tot hier toe berreren der geestelycke Jurisdictie onverbreeckelycken hun hadden gereguleert, werden ten lesten op ten x^e en xi^e Dach July voirsf. by zynder Eerweerdicheyt ter eendere, ende de voirsf. Gecommitteerde ter andere zyden, op 't wel bevallen der voirsf. Heeren e Stede geconpieert en by geschrifte gestelt zeeckere poincten ofte arlen tenderen totten voirsf. niwelycken ac-

corde waer aff den voirsſ. Heeren van Voſſemair midtsgaders oock dien van Tholen gedaen weſen behoirlyck rapport, Ende bevinden die Regeerders der voirsſ. Stede e Lants van Tholen, midts eenige redenen hen luyden moveeren, noch ter tyt nyet gereſolveert om die voirsſ. begonſte rocſtatien te voleynden, hadden die voirsſ. Heeren van Voſſemair collegialycken vergadert op te ſaecken de ſelve Heerlycheyden betreffende St. Jans Miſſe xvc LXIIIJ e LXV, heuren voirsſ. Gecomitteerden geordonneert van heuren 't weegen die voirsſ. begonſte conatien te voirderen e 't voirsſ. nuwelyck accorde met die Eerweerdicheyt van voirn. Heere Biscop eyntelycken te ſluyten, en de behoirlycke brieven onder haeren gemeynen Zegel te expedieren, al volgen den acten Daer aff reſpective ten voirsſ. Daghen gepasſeert, midts den welcken hadden hen luyden die Gecommitteerde der voirsſ. Heeren van Voſſemair wederomst op huyden gevonden binnen der voirsſ. Stede van Middelburch by zynder Eerweerdichz, met volle Inſtructie last ende bevel om vn voirsſ. Heeren wegē metter zelver zynder Eerweerdichz op alle des voirsſ. es eyntelycken te ſluyten en accorderen oft anders te doen als zy luyden dien aengaen ſouden vinden te behoiren; Soo est dat by ons

Ni-

Nicolaus de Castro Biscop voirsſ. ter eendere ẽ voirsſ. Gecommitteerde der voirsſ. Heeren van Vosſemair In den naeme ẽ van wegen der ſelver Heeren ter andere zyden, nair veele diverſche conatien ende deliberatien onderlinge gehouden nopen dexerceren der geestelycker Jurisdictie binnen den voirsſ. Heerlycheeden van Vosſemair met hairen aencleven ẽ onder die voirsſ. Heerlycheyt behoiren eyntelycken geſlooten ẽ geaccordeert ſyn om voirtaen aldaer onverbreeckelyck te houden ẽ onderhouden te worden, Die poincten ẽ articulen vñ previlegien oude uſantien tractaten ofte ãccordaten hier nair volgen., IN DEN EERSTEN dat Wy Biscop voirsſ. binnen den voirsſ. Lande van Tholen ofte Heerlycheit van Vosſemair ſullen ſtellen ẽ Comitteeren een Geestelycke rechter, om aldair de ſelve Geestelycke Jurisdictie in Loco te exercerene, nair oude Previlegien ẽ Uſantien, Te wetene volgen Previlegie der voirsſ. Stede vã Tholen ẽ Lande verleent, ende Dair op 't ſelve uytgegeven ẽ bedyct Is by Wylen Heere Janne van Bloys in den Jaire xiiiͨ zesſe en 't zestich ſeven dagen in de maent van Decembri, ende tot noch toe gecõfimeert by alle Graven ẽ Gravinnen van Hollant Zeelt ẽ Vrieslant vermelle aldus, *Jan de Bloys etc. Item* men ſal van Gees-

Geestelycke ſaecken nyemat voirder dagen dan voir den Outaer in den Kercke, Want wy verſtaen hebben van anderen, Dat 't Lant van der Tholen eerst dair op bedyct was, dat men nyemat voirder Dagen en ſoude van geestelycke zaicken dan voir 't Outair in der Kercken, ſoo verbieden Wy 't yetmat te doene alſoe verre als 't in ons is op ſyn lyf e op ſyn goet, Item ſoe wye den anderen in Geestelycke rechten doet Daegen, die ſal den Parochie Pape met ſyn geſellen geven Drie ſcell tournois, e die ſal 't gelden die beualt in rechten etc. midtsgaders der Interpratie op 't voirsſ. Prevelegie gedaen, by den Caple e dien van der voirsſ. Stadt in den Jaire xiiijc xxxviij ten verſoucke van die van Dreysſcher, geregiſtreert in 't registre van ſelve Caple Luyden aldus; In den Jaire ons Heeren Duyſent vier Hondert acht en dertich des dinsdaeghs nae St. Andries, Is geſchiet dat vergadert hebben geweest Burgemrs Scoutheth Scepe e andere goede Mannen van Tholen die het des rechts wel verſtonden, en die vice cureyt van Dreysſcher met vier Scepn van Dreysſcher voirsſ, ſpreecken met malcanderen van ſaicken die de goede luyden van Dreysſcher betroffen, en onderwylen dair aff begeerende va goede Heeren van Tholen, Dair onder vragen e antwoir-

woirde gingen in manieren hier nair beſcreven, In den eerſten wert gevraecht wat vryheyden dat die luyden van der Tholen hadden beſcreven, dair mede beſcermpt werden hair borgerie, ende nyet geroupen en werden voirder dan voir dat hooge autair, Ende dair ſegt Grave Jan van Blois overe aldus, men ſal nyetmant daigen voirder dan dat outair in der Kercke, want wy verſtaen hebben van onſe onderſ e voirvaders dat dat lant van Tholen dair op gedyct is e uytgegeven te Dycken, dat men nyetmat roepen en ſal voirder dan voir dat outair van geesſelycke ſaicken, e dairom ſoe verbieden wy 't wat in ons is dat nyetmaet doen en ſal op lyf en goet, Ende alſoe houden zy 't ter Tholen van oude hercomen, dat men nyetmadt dagen en mach voirder dan voir D'outair voir geene Rechter hooge' ofte leege die weerlyck is, mer die Priesteren laten zy malcanderen dagen, en moegen daegen wair ſy willen d'een den anderen van alle ſaicken, mer wairlycke Luyden en moet men nyet buyten der Stadt dagen, anders dan van testamenten, van hylycken ſaicken en van geestelycke geſcil aen den gront ofte principale goeden dat die proue toebehoirt om dat te beſlyten oft om die prouen geheel, maer nyet om den pacht die dair aff compt etc.

Welck

Welck voirsſz. Preuilegie e Interpretatie desſelfs tot noch toe bouen alle meſchen memorie onderhouden is geweest in der manieren hier nair verclaert, Te weetene dat alle questien van alle pachten van landen, thienden, renten e chynſen, cpeteren die van caple e heuren ſuppoosten van heuren geamortizeerden goeden, ſullen berecht worden by den Pastoirs met adiunctie van Scepen, dair onder de ſelue gelegen ſyn, weluerstan dat die van caple van Tholen ſullen blyuen dien aengaen by haer oude gerechticheyt, Des ſullen die ſententien e vonnisſen der ſeluer oock nair ouder vſantien ter executien geſtelt worden by den Weerlycken Rechter, die hem dair inne nyet en ſal 't ſoucken maecken. Item dat den Geestelycken Rechter egeenſints citeren ofte in rechte betrecken en ſal, eenige wairlycke perſoonen vuyt ſaicken dat ſy op heylige dagen eenich nootdruftich werck gewrocht gebben, als van noots ofte gebots wege op ten Dyck ofte waterſcap, oft in den ougst het coiren oft eenich ander gewasch zyn oirbair te doen, ofte oock om eenich ander gemeen matelyck werck te doen, ſoe dat gebueren mach. Item dat den Geestelycken Rechter nyet beletten en ſal, den Heere offt zyn officiers van Kerckhoue te halen delinquanten die met geſetter

la-

lagen yemandt doot geslagen heeft, oft die gebannen zyn om eenich delict jegens den Heere van Lande, oft om ander delicten gedaen te hebben, die welcke die vryheyt van Kerck nyet en souden moegen bescudden, mer dat die Heere ofte zyn Officiers, sulcken delinquaten 't allen tyden van 't gellyde sullen moegen halen, nemen ofte doen nemen sonder te misdoen oft eenich Inderdict. Item dat den Geestelycken Rechter geensins en sal citeren noch molesteren den ouders oft psonen, die by ongeval, fortuyne ofte versuymenisse van vier brande, watere ofte ander ongelucke hoe dat soude mogen weesen, haer kinderen ofte boden geraken en verliesen oft verloiren moegen hebben. Dat wy bouen desen expresselyck sullen doen achtervolgen e onderhouden die ccordaten eertyden gemaict tusschen der Keyserlycker Mat. Cairlo den vyfsten van dien naeme ter eendere, ende den Biscop met den Caple van Luycke ter andere zyde, noepen der exercitie van Geestelycker Jurisdictie binnen synder Mats. Landen onder den seluen Bisdome sorterende in dato den xen dach van Meerte in den Jaire xvc. twee e veertich achtervolgen syne Mats besegelde brieuen ondenteyckent vereycken, die men hier hout voir geexpresseert tot noch toe onuerbreeckelyck bin-

binnen den voirsſz. Lande ē Heerlyckh̄ van Vosſemair als onder den voirsſz. Bisdome van Luyck geſtaen hebben onderhouden, Behaluen nochtans in de poincten van welcke by de voirgaen arlen preuilegien ē ouden hercoemen anders ſonde moegen geordonneert oft gecauſeert weeſen, wel verſtaen dat indien naemaels ter oirſaicken van voirsſz. puilegien oude vſantien ē de voirsſz. Keyſerlycke Ma^ts met des Biscops van Luyck ccordaten, tusſchen ons Biscop voirsſz. onſe Officieren ofte naecoemelingen, ende den Heeren van Vosſemair, eenige questie duyſter verſtant Innouatie ofte breeder Interpretatie geraicte te vallen, dater voiren ter oirſaicke van dien in questie ofte proces tegens den anderen ofte den ſuppoisten te treden, men met malcanderen ſal gehouden zyn te coemen in minelycke coicatie, om malcander dair aff te onderrechten, Ende voirts dat wy Biscop ē Heeren van Vosſem voirsſz. by deſe tegenwoirdige accorde ofte tractate nyet en verſtaen, ofte en willen in eeniger manieren te ctrarieren pjudicieren, ofte infringeren die Decreten en Statuten nv onlancx geſloten by den Ccilie generael tot Trenten mer latende die zelue in haer geheel, allen dingen ſonder arch of list. Ende want wy Nicolaus de Castro als Biscop van Middelburch

burch voirsfz. ter eenre, ende Heeren van Vossemair ter andere zyden voir ons e onse naecoemelingen alle die poincten arlen preuilegien oude Vsantien e Ccordaten voirsfz. wel e onverbreeckel begeeren e willen onderhouden hebben, soe hebben wy van deesen tractate doen maicken twee brieuen van gelycke teneur, en aen elcke vand selue Lren respectiue doen hangen onse Segelen tot een yegelycx verseeckerheyt e sterckenisse der seluer op ten xxvijen July in den Jaire xvc vyf en zestich.

Accordeert met een Copie berustende onder de Charteren der Heerschappen van Vossemeer.

J. ERMERINS.

I.

Statuyten, Ordonnantien ende Keuren daer op 't gemeyne Landt metten Ingesetene der Heerlycheyt van Vossemaer berecht wordt naervolgende den Handvesten ende Preuilegien der Heeren aldaer. Vergadert ende geextraheert ten beuele der voirsz. Heeren vuyt die oude Registeren Brieuen ende Keuren der voirsz. Heerlycheyt in der manieren hier naer volgen

Gillis van Wissenkercke Regent des Landts van Vossemaer Doen condt allen Luyden dat Ick van Heeren weghen van Vossemaer vuytgegeuen hebbe te bedycken tot een coren lande de gorssen van oude Vossemaer alsoo groot ende alsoo cleyn als den genen genuegen sal die 't voirsz. Landt becostigen en bedycken sullen. Des zyn voirwaerden dat men d'landt aenuangen en aennemen sal nv tot halff Meerte naest-

naestroemen. Voirt soo is wel ondersproken ende gerechte voirwaerde Dat alle alsulcken eruen als men binnen den voirsz. Lande off God wil bedycken sal blyuen sullen tot eeuwighen daeghen onder den gerechte van Vossemaer, oock tot wyens handen dat zy hier naer coemen sullen, hy zy gheestelyck off weerlyck gepreuiligeert. Voirt mede soe sal men tot eeuwigen daeghen alle dyckagie, watergangen, sluysen, wegen en allen gemeen wercken die in den Lande gekeurt sullen worden en voirt allen breucken, foerfeyten, en andere saken die in den voirsz. Landen geschien sullen oft gevallen moeghen, hoe die genoempt moegen zyn oft genoempt sullen worden, altoes staen ende blyuen tot bedryue des Regens van Vossemaer, en zyns Dyckgrauen oft Schouteth en Schepen ende gesworen des Landts van Vossemaer ende dat nae den Rechten van Vossemaer, ende nae den handvesten die de Heeren van Vossemaer van Graeffelyckz. van Hollandt en van Zeelandt hebben vuyt te Rechten ende bedryuen, ende waert dat eenich van den ghenen die dit Landt aennemen sullen te bedycken oft haer naevolgers hier tegen tot eenighen tyt deden in eeniger manieren, ende hen met preuilegien oft met ander saken behelpen wouden tegens dese ouerdracht en

voerwaerde voersz. dat en soude van gheend weerden zyn ende die soude daer mede verbeuren alzoo dicke als hy daer tegens dede thien pont tournoyse tegen de Heerlyckheyt voirsz. Voirt soo Is 't wel ondersproken eñ gerechte voerwairde dat die Heeren van Vossemaer hebben sullen ende tot eeuwighen daeghen voer heñ eñ haer naecoemelingen houden sullen dat vierde gemet vry eñ vroon van alle erue die nv bedyckt sal worden, eñ die ander drye deelen van erue die men off God wil nv bedycken sal, die sullen allen den cost ende Last op hen hebben en behouden tot eeuwighen daghen die op den voirsz. Lande coemen mach in eñiger manieren dien gelyck te dragen gemet gemets gelycke; Behouden dat de vroonen voirsz. thiende geuen sal gelyck ander erue in de Lande van Vossemaer gelegen, eñ dat die arue schot geuen sal als 't bereden sal wesen naer Inhoudt der Handvesten. Voirts soo syn voerwaerden eñ wel ondersproken dat die Heeren van Vossemaer voer hen eñ haer nacoemelinghen hebben eñ houden sullen tot eeuwighen daghen alle Indycken eñ vuytdycken, vogelryen, ende visscheryen, maleryeñ ende voirt allen Heerlyckheden die Heeren schuldich zyn te hebben eñ hem toebehoiren nae Inhoudt haeren Hantvesten voirsz. Voirt

soo

ſoo ſullen die Heeren hebben eñ tot eeuwigen daegen behouden alle hoer thienden, dat is dat thiende Lam eñ den elfſten Schooff, ende voirt de elfſte mate van den ſade dat in den Lande van Voſſemaer metter helpe Gods waſſen ſal. Voirt en ſal men oock geen Darinck in den voirſz. Landen vuyt moeghen doen tot geenre tyt het en zy in wateringhen oft in heyninghen ſonder arch ende List. Voirt zoo zyn voerwaerde dat alle die gene die dit voirſz. Landt ſullen helpen becostighen ende bedycken, ende oick alle die gene die in dit voirſz. Landt woonachtich weſen ſullen eñ heur naecomelingen tot eeuwighen daegen, hebben ende gebruycken ſullen alle alſulcke preuilegien eñ vryheden als hen aencomen moeghen als onderſaten van al ſulcken Handveſten, vryheden ende preuilegien als die Graeffelycheit vſz. den Heeren van Voſſemaer eñ den Inwoenlingen van Voſſemaer gegeuen heeft eñ hier naer van woerde te woerde geſcreuen ſtaet.

Willem by d genaden Gods Palsgraue op den Ryn, Hertoge van Beyeren, Graue van Henegouwen, van Hollandt van Zeelandt, en Heere van Vrieslandt. Doen condt allen luyden dat wy vuytgegeuen eñ vercocht hebben vuytgeuen eñ vercoopen midts deſen brieue onſe

 lieu-

lieuen getrouwen Rade en vrienden Heeren Philips van Dorp, Heeren Jan de Bastaert van Bloys Heere van Treslongen Ridder, Guy den Bastaert van Bloys, Helmich van Dornick, Pieter van Botlandt en Loureys Damas z te bedycken tot een corenlande tot heuren oirbaer en wille alle alſu cken gorsſe, ſchorre, ſlycklandt aewerp met heuren toebehoirten als liggen benoorden der Tholen binnen der mercken van noortkeeten die ſtaen op ten dyck van Dalemſche polre ouercomende aen Hafers Hille van daenen in de kercke kamere ſtrecken lynrecht doer Vosvliet aen 't nyeuwelandt van den brouck daer zy en alle die gene die met hen dit landt bedycken en becostigen ſullen ofte luttel ofte veel daer aff van hen vercryghen met coope ofte met gunste ende alle heur eruen en nacomelingen inhouden, hebben ende gebruicken ſullen *Heerlycheden Ambocht ende Ambochtsgevolge, ende alle Ambochts Recht, metten thienden, vogelrye, visſcherye, wint, brant, excynſe, veeren, giften van kercken ende allen anderen oirbair* en prouffyte die daer aff coemen ſullen metten middeldycken die nv zeedycken zyn en dat daer aff comen ſal, ende met der Heerlyckheede van den dyck van brouck met zynen toebehoirten ſtreckende van de heerlycheyt van Vosſemaer tot Catteweel toe.

En-

Ende ſullen voirder Bailliuwen, Schouten, Dyckgrauen, Schepen ende ande Officiers daer in ſetten, *keuren, ende geboden daer in te leggen, ende Rechten daer in te maken by conſente der voirſz. ambachts Heeren off dat meerdeel van hen luyden* om die voirſz. Heerlycheede Landen ende Luyden, daer in woonende mede te bedryuen ende te berechten van alle dat daer inne geſchien mach, ende dat te minren ende meeren als hen nvt en oirbaer duncken ſal, ſonder ons ofte yemant van onſen wegen hen in eeniger wys des te bewinden, het zy van dieften van Dootſlagen van Leempten oft anders vuytgeſeyt, ende behouden aen ons ende onſen naecomelinghen dootſlagen binnen vrede ende ſoenen, moort, reerooff ende vrouwen vercracht ende zee vonde die aldaer in vallen moeghen, die de ſelue Bailliu die zy aldaer ſetten ſullen van onſer Heerlycheyt weghen berechten ſal met den gerechte aldaer, ende daer aff Rekenin en bewyſinge doen onſen Rentmeeſter van der Tholen die dan ter tyt weſen ſal. Voirt ſoe hebben wy gegeuen ende geuen mit deſen brieue den voirſz. Ambochtsheeren ende allen den geenen die naemaels in den voirſz. nyeuwen Lande tot eeniger tyt woonen ſullen tollenvry te vaeren met heuren ſchepen ende goeden voir allen onſen

 tol-

tollen die wy nv ter tyt hebben, ofte naemaels vercryghen fullen fonder eenich affbreck, ende des fullen fy ende *elck van hen* ouer al in onfen tollen een teycken ende tollenbrieff brengen ende toenen befegelt met des Baillius Segele van den voirfz. Lande, die men alle Jaere vernyewen fal op ten Jaers dach. Voirts foo fullen allen onfe goede luyden van der Tholen ende die in den ban van der Tholen gefeten zyn moeghen malen in Vosfemaer, ende die van Vosfemaer weder desgelycx in onfe Lande van der Tholen fonder daer aen te misdoen tegens ons in eenigerwys tot eeuwigen dagen Voirt foo fal dit voirn. nyeuwe landt vry wefen van allen beeden, fchooten, Heeruairden, ende diensten die vallen moeghen in onfen Lande van Zeelandt feuen Jaeren lanck duerende nae dattet eerst coren draeght, en daer en teynde fullen wy ende onfe nacomelinghen daer aff hebben een derden deel van fulcke fchooten, beeden, Heeruairden, als andere polders by der Tholen geuen fullen, foo wanneer die van onfen gemeenen Lande van Zeelandt gegeuen worden, dats te weeten foo wanneer wy van elcken gemete Landts van den voirfz. polders van der Tholen hebben fullen drye grooten foo fullen wy van elcken gemete Landts van voirfz. nyeuwen Lande hebben eenen

eenen groote ende al zoo voert nae den beloope gelyck daer toe behoirt, als wy dit voirſz. Landt bereden hebben ende nyet eer. Voirt ſoo hebben wy den voirſz. Ambachtsheeren voirder gegeuen met deſen brieue alzoo, waert dat ſake dat zy oft eenich van hen luyden naemaels tot eeniger tyt tegens ons brueccten, ende wy oft yemant van onſen weghen hen metten Rechte van onſen Lande Lyff oft goet affwonnen, ſoo ſullen zy deſe Ambochtsheerſchap met ſulcker erffeniſſe ende goeden als zy in den voirſz. nyeuwen Lande hebben mochten tegens ons ende onſe Heerlycheede vryen ende loſſen om twintich pondt tournoyſe, dats te weten twintich groote voer een pondt gerekent als wy in onſen Lande ſullen doen ſlaen, welcke boeten die Bailliu van den Lande voirſz. opbueren ſal ende voirt tot onſer behoeff bueren onſen Rentmře vañ Tholen, ende hier mede ſullen ſy haer goeden binnen den voirſz. Lande bruycken ende oirbairen tot heuren vryen wille ende daer inne ruſtelyck ende vredelyck woonen eñ weſen tot heuren prouffyt ende oirbair met heuren Lyuen eñ goeden, ſonder ons oft yemant van onſen wegen eenich hinder ofte moeyediſſe daer aen te doene, oft laten geſchieden in eeniger wys. Voert ſoo bekennen wy ons van den coop van

den Lande en Heerlychede metten poincten ende voerwaerden voirſz. van onſen getrouwen Raden ende vrienden voirſz. vol ende al betaelt te weſen, den leſten penninck metten eerſten, ende bekennen dat onſe getrouwe Treſorier Heer Philips van Dorpe tot onſen behouff daer aff ontfangen heeft ende in onſen oirbaer gebracht twee duizent goude gelderſche guldens, ſoo dat wy voer ons ende onſe naecomelingen onſen getrouwen Raden ende vrinden voirſz. ende heuren naecomelingen ende eruen daer aff vry ende quytſchelden tot eeuwighen dagen. Ende als deſe voirſz. Landen bedyckt zyn ſoo ſullen wy onſe getrouwe Rade ende vrienden voirſz. ende den geenen die hen die helpen bedycken en becostighen ende heuren eruen naer dat zy daer inne deylen ſullen ende elcken beſondere als wy des van hen vermaent woerden die voirſz. Heerlycheeden en Amboohten verlien ende verleenen te houden van ons ende onſe naecomelingen ſy ende heure naecomelinghen tot eenen onuerſterffelycken Leen in den jersten Leede nyet te verſteruen te verheergewaden als 't met Rechte verſchynt met een paer witte hanſchoen, daer wy elck van hen onſe beſegelde brieuen aff geuen ſullen, *behoudelyck dat dit voirſz. Landt ende erue in die voirſz. Heerlycheyt gelegen vry eygen goet*

we-

wesen sal ende dat zy dat bruycken ende heuren vryen wille daer mede doen sullen, gelyck met andere heuren eygen goeden. Ende om dat wy desen coop ende alle poincten en voirwaerden daer inne begrepen, stede, vast ende onuerbroken houden willen voer ons ende onse nacoemelinghen, onsen Raeden ende vrienden voirsz. ende den geenen die hen dit voirsz. Landt sullen helpen bedycken ende becostighen oft die 't van hen vercryghen sullen als voirsz. staet ende heuren eruen en naecomelinghen tot eeuwighen dagen, sonder arch oft List, ofte nyeuwe vonden daer inne te vinden. Soo hebben wy in getuygenisse hier off zes brieuen alleens spreecken doen besegelen met onsen Segele daer elck van hen sessen voirsz. een aff hebben sal voer hen ende heure mede deelders. Gegeuen in den Hage op ten derden dach van Nouembri in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende thiene.

Willem etc. Duen condt ende kennelyck allen Luyden, dat wy om menigen trouwen dienst wille die onsen getrouwen Raedt en vrienden als Heer Jan de Bastaert van Bloys, Heer Gerard van Zyl, Helmich van Dornicke, Pieter van Botlandt, Jan Heerman ende Loureys van Oueruest, onsen lieuen Heere ende Vader saliger gedachten ende ons tot veel ty-

den

den gedaen hebben, ende off God wil noch doen ſullen, Oock mede ouermidts dat zy haer Landt van Voſſemaer dat zy met haeren mede geſellen tegens ons gecocht en bedyckt hebben tot eenen coren lande te bat ende te ſekerder ſullen moeghen houwen bedycken ende bewaeren tot eeuwighen daeghen hen luyden ende allen den geenen die in den Lande van Voſſemaer mit hen in der Heerlicheyt deylen en geambocht zyn, hebben vercoft ende vercoopen mits deſen brieuen alle alſulcke Heerlycheede, Rechten ende toebehoirten als gelegen zyn binnen den gemercken hier nae beſcreuen, daets te weten 't water van Voſvliet neffens den Lande van den Broucke en den vuytgorſſen daer aen geleggen van daen in Merlo, van Mairlo in Greueninge, van Greueninge in Grenen, van Grenen in Stryen, van Stryen de Vlyten langs in Couueringhe vaert, van daer in Vertryſen vaert, en van daen voer Harſers Hille ſtreckende lancx den diepen van Eendrecht tot de Noortkeeten toe van der Tholen, ende alzoo voert ome lancx de vryheyt van Voſſemaer, welcke gorſſe, ſcorre, ſlycklandt en aenwerpen onſen getrouwen Rade ende vrinden voirſz. ende allen den geenen die in den Lande van Voſſemaer met haer geambocht zyn onderlinge hebben ende gebruyc-

bruycken sullen ende elcx van hen zyn aendeel Daer aff naer der grooten ende beloop dat hy op desen tyt daer in geambacht is, tot heuren vryen wille proffyt ende oirboir metten Heerlycheeden, Rechten, Thienden, Visscheryen, Vogelryen, moeren brant, ende dat den Moerdycxschen Rechten toebehoirt, ende met allen anderen nutschappen eñ proffyten die daer toe behoiren moegen, ende die van ons te leen te houden met ten Heerlkcheyden, ende Ambachten van Vossemaer tot sulcken Recht ende Leen, als die van Vossemaer voirsz. de selue Heerlycheeden eñ Ambochten van ons besittende zyn, ende houden, ende anders in alder manieren als haer brieuen ende Handvesten die zy Daer aff ende van den Lande van Vossemaer van ons hebben inhouden; Behoudelyck dat zy ende haer naecomelingen tot alre tyt als hen dat genuegen sal vuytgeuen moegen, oft selue oirbaeñ ende gebruicken nae hoeren wille ende goetduncken, alle alsulcke moeren oft een deel daer aff als binnen den voirsz. mercken gelegen zyn, die tot moerdycke te bedycken, ende vuyt te moeren, off sonder moerdycken mit opdrachten off anders vuyt te moeren mett brande ende alle dat den moerdycxschen Rechte toebehoirt, sonder ons oft onse naecoemelingen, off yemant van onsen we-

weghen hen des in eeniger wys te bewinden, waer oyck dat ſaeke dat ſy off haer naecoemelingen tot eenigen tyt binnen den voirſz. merccken eenige corenlanden bedycten, off vuytgauen te bedycken, ſoo ſouden zy die Landen ende erue daer binnen gelegen hebben houden ende gebruycken als andere heur vry eygen goeden met allen Rechten ende vryheden, ende anders in alder manieren als die voirſz. Hantvesten ende brieuen die zy van den Lande van Voſſemaer van ons beſegelt hebben inhouden ende begrypen, en hier voir hebben wy ontfangen in ons ſelfs handen, ſoo veel dat het ons wel genuecht ende ſcheldenſe daer off quyt. Ende om dat wy deſe voirſz. poincten ende elcken beſondere gelooft hebben ende gelouen midt deſen brieue, voer ons en onſen naecoemelingen onſen getrouwen Rade ende vrienden voirſz. ende heuren mede deelders die met hen in den Lande van Vosſemaer geambocht zyn ende allen heuren naecoemelingen, vast, geſtan ende onuerbroecken te houden en doen houden tot eeuwighen daeghen. Soo hebben wy deſen brieff open doen beſegelen met onſen Segel hier aen gehangen, welcke brieue ſesſe zyn van woerde gelyck ſprekende, daer elck ſestendeel een aff heeft, alzoo dat Landt van Vosſemaer met hen eerst bedyckt

wert

wert. Gegeuen in den Hage op den negensten dach in Februario in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende vierthiene, nae den loop onsen Houe etc.

Voirt soo syn voirwaerde ende wel ondersproeken dat alle die erue die in Vossemaer bedyct sullen worden ast voirsz. es, nyet vryer en sullen syn noch worden tot geenen dagen, tot wyens handen zy oyck coemen sullen dan voirsz. es, ende dan zy nv bedyckt sullen worden. Voirt soo sullen scepen ende gesworen weesen Luyden van den Lande van Vossemaer die geene die den Regent van Vossemaer off zyn Dyckgraue off Schoute setten sal, van der geenen die dit voirsz. Landt bedycken ende becostigen sullen ende heure nacoemelingen tot eeuwigen dagen. Voirt soo zyn voirwaerden, waert dat dit Landt, dat men off God wil nv bedycken sal, Invloyde ende Inginge (dat God verhoeden moet) soe soude die geene die dit Lant nv aenneemen ende bedycken sullen, off haer naecoemelingen moegen dat Ingevloyde Lant weder aennemen binnen den eersten veerthien daegen nae dattet Ingevloyt soude wesen, en als dan rechte voirts weder bedycken sonder arch en List, Ende waert dat zy dat nyet en deden, soo souden de Heeren van Vossemaer rechtevoirt

nae

nae den vierthien daegen voirsz., dat voirsz. Ingevloyde Lant weder aenemen moegen ende haeren vryen wille daer mede doen. Voirt soo hebbe Ick Pieter van Botlandt op dese tyt Regent des Lants van Vossemaer om dese Hantvesten te verclaeren, voirder gegeuen ende geconsenteert dat men van yegel gemete thiende van de meede geuen sal des Jaers twee Ingelsche nobelen fyns goudts, yegelycken nobel wegende vyf taluen Ingelsche oft ander payement daer voeren dat in gerechter weerden soo goet is.

Ende want alle saken aldus gesproken ende bevoirwaert syn, soo hebbe Ick Pieter van Botlant des in getuyge desen brieff met mynen Segel besegelt; Ende Ick Gillis Wissekercke om gebreck van myn Segel hebbe gebeden den Eerbaeren Henrick Olaertssen dat hy desen brieff ouer my besegelen wille; Ende Ick Heynrick Olaertssen hebbe desen brieff besegelt om bede wille Gillis voirsz. Ende wy Pieter ende Gillis voirsz. hebben om der meere seeckerheyt wille desen brieff doen besegelen van den Heeren weghen met des Lants Segel van Vossemaer, ende hebben voirder begeert aen den Schepen van Vossemaer dat zy desen brieff ende Hantvesten mede besegelen souden; Ende wy Clais Symons z, Henrick Janssen, Clays

Clays Willems z, Jan Danckaerts z ende Jan Huygensse nv ter tyt Scepenen in Vossemaer hebben desen brieff mede besegelt In getuigenisse der waerheyt. Gedaen in 't Jaer ons Heeren Duysent vier hondert dry en dertich op den xvijen dach in Junie ect.

Waer men in Vosmaer Recht houden sal naer twee mael de Clocke geluyt.

§. Dat die Richter met den Scepenen van Vossemaer sal ordinarel zyn Rechtdagen weeckeboden, ende vyff Jaer gedingen houden binnen onsen Rechthuyse van Vossemaer op al sulcken dach in der weecke als hy met Scepen vonnis des Sondaeghs dat ramen ende ordonneren sal, ende sal ten geordonneerden dage by eenich van den booden (om der gemeenten t'aduerteren) smorgens twee mael de clocke geluyt worden, te weten van den eersten Meerte tot Bamisse toe ten acht vren ende de tweede reyse ten negen vren, ende dan beginnen de Vierschare te houden, ende van Bamisse tot Meerte voorsz. d'Ierste reyse ten negen vren ende de tweede reyse ten thien vren gedueren elck luyden een redelycke poose, ende dan de vierschare

beginnen als voeren, ende fal onfen Rechter als dan moegen weeckebodt houden, vierfchare bannen, en ptyen Recht doen den geheelen dach deure foo lange ptyen des te doen fullen hebben.

NB. Op de kant van dit Articul ftaat: Zy dit artyckel achtervolcht midts dat Schepen die ter gefetter vuyre nyet en compreren fullen verbeuren ij ß.

Wye Rechter ende Schepen In onfen Lande van Vosfemaer weefen mach.

iij. Een yegelick fal moegen Rechter ende Scepen zyn in den voirfz. Lande ende Heerlycheyt van Vosfemaer, hy zy edel of onedel op dat hy zy van wettigen bedde van goeden naeme ende fame.

Den eedt van den Bailliu.

iiij. Dat zweer dy Ballieu te zyne ouer alle 't landt ende Heerlycheyt van Vosfemaer, Rechtueerdighe Juftitie te doene, Rechtueerdelyck te manen ofte doen manen binnen der Vierfcharen, op Dycken, op Damen, op Weghen, op Watergangen, op

op Heulen, op Sluysen ende alle gekeurde Wercken ome te gaen, die t'achteruolgen nae vuytwrysen der schieringe, *De Heylige Kercke*, Weduwe, Weesen, deughsamige ende miserable Persoonen te beschermen nae uwer macht als die vercort souden moegen worden. Voirt alle breucken 't zy in ciuile oft in 't criminele saken Rechtelycken op den misdadigen inne te winnen naer vuytwysen der Keuren, ende daer van den Heeren ende Gerechte yegelycx in 't zyne Rechtveerdighe Reeckennige bewys ende Reliqua te doen, ende voirts al te doen dat een goet Baillieu van den Lande ende Heerlyckheyt van Vosemaer van Rechtswegen schuldich is te doen, ende dit en sul dy nyet laeten om Lieff om Leet, om Vrient, om Maegh off om Swagerschap, noch om geenderhande saecken. *Soo moet v God helpen ende alle zyn Heyligen.*

Hoe men Schepenen eeden sal.

V. Onsen Rechter sal alle Jaere zoo wanneer hy den Schepenen by ons geordonneert eeden sal, hen luyden voerleggen ende voerhouden dese onse Keure, die binnen dien Jaere nyet verandert en sal worden

ende hen luyden daer op eeden ende doen sweeren soo hier naer volght.

Dat sweer dy Scepen ende gesworen te zyne ouer den geheelen Lande van Vossemaer, op Dycken, op Damen, op Sluysen, op Wateringen, op Wegen, op Straten met haeren gevolge ende op alle saken den gesworenschip en Schependome aendraegende ome te gaen ende Recht te doene, Des by onsen Rechter oft zynen Subsistuyt vermaent zyn, ende dat ghy nae die Hantvesten ende Keure van Vossemaer gerechte vonnisfen wysen sult naer uwer bester wetenschap tusschen twee man dingtale, ende onder des Rechters baecken sult coemen als ghy des van den Rechter van Vossemaer oft by den gesworen Bode vermaent sult worden, gerechte segelinge segelen sult, gerechte kennisse en getuygenisse draegen sult, ende alle saken in Rechte staende secreet houden ende geen Vonnissen openbaeren sult dan by vermaenen des Rechters van Vossemaer, ende dat ghy nae uwer bester weetenschap alle saken doen ende volbrengen sult, die goede Scepenen ende gesworen schuldich zyn te doene, ende te volbringen, totter tyt datter anders in versien

sal

ſal weeſen, ende dit en ſuldy nyet laeten om Lieff off om Leet, om gunste, off om viantſchap, om maechſcap noch om ſwagerſcip noch om geenderhande ſaker. *Soo moet v God helpen ende alle zyne Heyligen.*

Van Heueringen ende Ouerdrachten van Huyſen ende Eruen.

vj. Soo wanneer yemant ſyn Huys oft Erue ſal willen Heueren, ſal gehouden zyn als 't partye begeert, deſelue te geuen drye Sondaeghſche geboden, ende ten dage van de Heueringe ſullen Schepenen des by den Rechter vermaent zynde vonnis maken *dat de Rechter ſal inne dagen by ome vragen van eenwerff, anderwerff, derdewerff den cooper ende alle de gene die eenich Recht, het zy naestinge, obligatie, oft anders hoedanich dat zy* aen 't vercofte goet oft penn: daer aff bedongen, ſouden willen pretenderen oft vermeeten de voirſz. Erue oft Huys ſouden willen becroonen ofte penn: dier van bedongen zyn. Ende Indyen daer nyemant en coempt, ſal den vercooper de voirſz. ome vrage gedaen by ſtauen des Rechters volgende 't voirſz. gewysde van Schepenen, *ten Heyligen ſweeren dat hy zyn Huys,*

 Erue,

Erue, ofte vroone alzoo gegeuen heeft gelyck hy voer Schepenen verhaelt heeft, ende dat hy daer nyemant aen en verongelyckt, noch cooper vercooper aenvoerder oft yemant anders, ende dat hy nyemants Huys oft Erue en heuert dan 't zyne. Soo moet hem God helpen. Ende dat gedaen sal exhiberen deughdelyck beschect van alle zyne gemercken, het zy by canelcele onder voirgaen brieff, oft onder de handt van den Lantmeter, ende in wat polder ende houck deselue gelegen oft thuys gestaen is, op de boete van een pont swarte, ende daer en bouen den Gerechte betalen haerl gerechticheyt ende partye geinteresseerde zyn schade tot taxatie van Schepenen. Ende dat gedaen, sal den Rechter oft zyn Substituyt den vercooper ende cooper een stocxken in de handt geuen, ende selfs mede in de hant houden, ende seggen dese woerden: *Deese Erue oft Huys drage Ick ouer ten behoeue van N. zynen Eruen ende Naecoemelingen oft actie van hen hebben, in rechten vryen eygendom, van desen dage ten eeuwigen dage, en beloeue alle comer en Last aff te doen tot datum van deese, behouden de Heylige Kercke haer Recht ende de Heeren van Vossemaer haer Luyder Heerlycheyt.*

NB. By

NB. By Resolutie der Heerschappen van St. Jan mids-somer 1632 is verstaan.

Dat Landen en Huysen die iemandt wil verkoopen, zullen mogen alle Sondagen een gebodt hebben, mits dat het derde gebodt zal geschieden op het ordinaris Week-gebodt of schryfdagh.

Item by Resolutie van 21 Juny 1683.

Mogen verkogte Huysen niet overgezet of geleeverd worden, voor en al eer de agterstallige Chynsen aan den Rentmeester voldaan zyn, en dat hy kennis hebbe van de verhandelinge ende koope, om de overzettinge daer van te konnen doen.

Welke Resolutie den 22 Juny 1705 is herhaald, met byvoeging op pœne dat den Secretaris de verloope Chynsen betaelen zal.

Van Vroonmate.

vij. Soo wye met dese voirsz Heueringe nyet te vreden en is, mer begeert voirder versekerheyt, sal moegen begeren de selue gecofte Erue oft vroon gegeuen te worden

drye voirsz. Sondaegsche geboden, dat coemen sal tot coste van den vercooper als voeren, ende dat gedaen daer nae noch moegen doen geuen drye Sondaeghsche nae geboden by den cooper tot zynen coste, ende dat gedaen sal ten daege van de Heueringe den vercooper met den cooper met hen luyden genomen den Rechter oft zynen Substituyt ende drye oft meer Schepenen, ende gaen op het Landt dat zy begeeren te Heueren, alwaer den cooper presenteeren sal syn Erue te heueren, daer van by den Rechter gemaent ende by den Scepenen een vonnisse gemaekt sal worden als voeren, ende dien volgende sal den Rechter een omme vrage doen eenwerf, anderwerff, derdewerff off 'er yemant is die de Erue oft penn daer van bedongen wil becroonen, croonter yemant men sal hem hoiren ende Recht doen, en croonter nyemant men sal den vercooper onteruen ende den cooper eruen van desen dage ten eeuwighen dagen. Ende dat gedaen, sal den Rechter de Lantmeter de roede in de hant geuen, seggende dese ofte gelycke woerden, Lantmeter op ten eedt die ghy in het aenueerden van v officie gedaen hebt, beuele Ick u, dat ghy dese Erue sult meeten, reeckenen ende ouerslaen,

en-

ende voirts ſtellen binnen haer vier diſſ gemercken ende geuen een yegelycken 't zyne naer uwer beste wetenſchap. Ende dit gedaen ſal den Lantmeter ouerbrengen de groote van deſelue Erue, ende haer gemercken, ende dat gedaen ſal den Rechter ſeggen deſe woerden. By het aenbrengen van den Lantmeter ende voirgaende gewysde, ſoo ban Ick van deſer Eruen ofte vroone allen den geenen die nv oft tot enighen daegen Rechts daer aen vermeten ſouden willen oft moegen; Behoudens der Heyliger Kercken ende Heeren van Voſſemeer haeren Rechten ende Heerlycheyt, ende den vroonder zyne.

Wat onſen Rechter met Schepen eñ Secretaris hebben ſullen van Heueringhe van Huyſen oft Eruen, kenniſſe t'ontfangen, ſchattingen te doen, ende den Secretaris vañ kenniſſen pandingen eygendom te teeckenen.

viij. Item onſen Rechter met Schepeñ ſullen hebben van Landt, Huyſen, Schuyren ofte anders van yder pondt twee gr̃. vls̃., ende den Secretaris vier groote vlems, al noch van een parthye lants op ſyn gemerc-

 ken

ken te ſtellen een ſchelling, en van yder parthye te leueren een ſchelling; Al noch van eenen Schepenen bryeff met de ſegelinge vier ſchellingen, ende ſal een yegelyck gehouden zyn te nemen ende loſſen die brieuen van zyn gecofte Erue, Vroon ofte Huyſinge, binnen veerthien daegen oft een maent naer de leueringe ofte transporte, ende den Secretaris die gehouden zyn te maken binnen denſeluen tyt op een boete van een pont ſwarte Jegens ons te verbeuren, des ſal den Secretaris deſelue brieuen indien die by partyen binnen den voirſz. tyt nyet gehaelt en worden ouer leueren onſen Rechter, die hem daer aff betaelen ſal zynen behoirlycken Loon, ende' die op de gebreeckige partye weder inne winnen op twee ſchatte; welverſtaende dat indyen den cooper begeert eenige naegeboden, ende vroonmate dat ſal ſyn tot ſynen coste, ende ſullen Scepenen zyn brieff van vroonmate binnen beſegelen, ende ſullen hebben metten Rechter van de naegeboden een ſchelling ſes grooten, den Secretaris vier grooten, ende van elcke vroon-mate eene ſchelling. Item Schepenen van een kenniſſe te registre te brengen zes grooten, ende ſoo wanneer Schepen ſullen moeten verſtaen tot

een schattinge, ende daeromme hen vinden ter plaetsen, sullen daer van hebben yder twee schellingen, ende van een gewesen pandinghe met den Rechter neegen grooten ende van een eygendom ses gr. ende den Secretaris van kennissen, eygendommen, pandingen, vonnissen te teyckenen twee groote, van een offteeck te maken ses gr. van de executie op een offteeck te teyckenen een schelling, pandingen en eygendommen des Sondaeghs te scryuen ende op te leesen een groot en raken meer persoonen twee groote. Ende daer wy onse Rechter oft Schepen geen gelt toe geordonneert en hebben by onser Keure daer en sullen sy oyck geen nemen, op haeren eedt buyten wille ende consente van ons.

NB. Hier op is nader voorzien by een Ordonnantie ofte Lyst van salaris voor Bailliu, Schepenen, Secretaris en Boden, by de Heerschappen gearresteert den 22 Juny 1711. en de Ampliatie van den 26 July 1723.

Wat den Secretaris hebben sal van eysch, antwoerde te teyckenen ende coopdagen t'onfangen.

IX. Item sal onsen Secretaris van alle saken in

Rech-

Rechte coemen van yder parthye in eysch ofte antwoerde genieten drie groote. Wel verſtaende dat Schepen geen kennisſe van eenighe ſaken ſullen moegen draegen ten zy in de tegenwoordicheyt van den Secretaris, om de ſelue kennisſe by hem terſtont ende alvoeren van den anderen te ſcheyden te boucke te ſtellen, ten waere dat de ſake ſoo haſtich en nootelyck waere dat men de compſte van den Secretaris ſonder achterdeel van partye nyet en ſoude moegen verwachten, In welcken gevalle ſullen Scepenen ſulcken kennisſe by hen ſeluen oft by een Loffweerdighen perſoon by geſcrifte doen ſtellen ende als dan naer hen nemen om ierstdaeghs den Secretaris ouer te leueren zynen Loon tot zes grooten vls. en twee ofte meer perſoonen raekende eene ſchelling; Ende voer zynen ontfanck Loon en ſchryfloon in de Coopdaegen eene ſchelling en vier groote van den ponde, van welcke coopdagen ende ſterfhuyſen binnen der Heerlycheyt van Vosſemaer vallende by openbaer vercoopinge, denſelven onſen Secretaris ende nyemant anders, tot verſekerheyt van partyen onder den voirſz. zynen Loon gehouden wordt Rekenin te houden tot behoef

hoef van den geenen die 't aengaen sal, ende oft yemant anders dede sal evenwel daer van hebbe zynen Loon Ende deselue syne Rekeninge gedaen synde sal gehouden zyn het Reliqua van 't gene datter ontfangen is onder Recht te leggen, om 't selue gelicht te worden by den geenen die behoiren sal ten waere dat de penn eenige persoonen competeerden bekent zynde, en by zoo verre dan noch eenige penn resteerde t'ontfangen van de voirsz. coopdagen van payen oft termynen, oft andersins nyet verschenen zynde daer de Secretaris nyet schuldich en wordt voeren te verantwoerden, daer aff en sal hy geen ontfanck Loon hebben, maer sal daer van ontlast ende de voochden oft den geenen die 't aencompt belast zyn en blyuen.

NB. Het geen onder Articul 8 aangeteekend zy, is hier mede toe relatiff.

Hoe alle kennissen te boucke coemen moeten ende binnen wat tyde, ende hoe veel Scepen ouer vonnissen ende kennissen zyn moeten.

I. Wat vonnissen onse Scepenen geuen sullen het sy vuyt saken van bestellen, arresten, pan-

pandingen, eygendomen, oft anders hoe dat zy daer van de luyden gebreeckich zyn, dat sal onse Rechter moeghen doen berechten met drye Schepen, en in de absentie van derden Schepen, den Secretaris, maer twee Scepen sullen moeghen volle getuygenisse ende kennissen draeghen ende ontfangen om Rechtvorderinghe te moeghen doen, het zy gewillighe kennissen, vuyten arreste bestelle oft andere hoedaenich die zyn. Ende deselue kennissen oft Vonissen gehouden zyn in 't Clercx bouck te doen stellen als hier voeren by den voirgaen ix.en Articule deser Keuren verclaert wordt, vuytgenoemen de kennissen van onsen Rentmeester van Heerlycheyt weghen ende nyemant anders die t'allentyden by den Schepenen aengebracht sullen moeghen worden tot wat tyde dat zy binnen 's jaers naer ouden hercoemen. Ende sullen de voirsz. kennissen alzoo voer twee Schepenen bekent, ende verleden off besegelt, van sulcken effecte ende macht zyn ofter drye viere off maer ouer geweest waeren. Ende indyen eenighe arresten te beslichten oft berechten waeren, ende daer toe maer twee Schepenen te gecryghen oft vinden wae-

waeren, ſal onſen Rechter in dien gevalle 't ſelue moeghen doen met twee Scepenen ende Secretaris.

NB. Schepenen moeten by beurte elck zyn Maand, beginnende van den oudſte, geciteert worden, over 't dragen van alle Schepene kenniſſen. Reſolutie der Heerſchappen van 22 Juny 1705. dit is den Secretaris nader gelast by gelyke Reſolutie van 23 Juny 1710.

Wanneer Schepenen eenige kenniſſen doen regiſtreeren, moet den Secretaris die geregiſtreert hebbende, de Schepenen voorleeſen, en afvraagen of de meininge zulks is als het geregiſtreerde mede brengt op pœne enz. Reſolutie der Heerſchappen van 18 Juny 1646.

Waer 't Goet in Voſſemaer gelegen te Rechte ſtaen ſal.

xj. Item dat een yegelyck wye hy zy gheestelyck ofte weerlyck van buyten oft binnen 's Landts, gepreuilegeert oft ongepreuilegeert, die eenige erffgoeden hoedaenich die zyn binnen den ban van Voſſemaer gelegen oft geſtaen, aencoemen by coope, ſucceſſie, testamente, codicile, ghiefte, hu-

huwelycke oft by wat titule dat 't selue soude moegen zyn, *sal gehouden zyn daer aff te gelouen ende t'onderhouden volcoemen buyerrecht, ende daer van cost en Last dragen, gelyck andere buyerluyden vau Vossemaer in gelycke saken doen.* Ende soo wat brieuen onsen Secretaris daer aff sal maken, ende Scepenen sullen besegelen, sullen gehouden zyn die voirsz. gesublinieerde clausule te Insereren, oft anders sal den brieff wel machteloos ende van gheender weerden zyn, ende zoo verre de voirsz. goeden by yemanden geaenveert worden, soude den aenveerder indyen gevalle deselue jegens ons verbeuren sonder eenich verdrach oft simulatie.

NB. Op de kant van dit Articul staat: *Nota.* Ende soo eenich opposeerde jegens eenige Lasten die by de Ed. Heeren Gecommitteerden van Ed. Heeren van Vossemaer metten Ballliu en Schepen geschoten wierden, 't sy ouer de gemeten ofte hoofden, sal den seluen nyet in oppositie ontfange worden voor namptisatie, en verbeuren soo veel oft hy een hoeueerdigen wille bedreeuen hadde.

Van

Van geen gronden van eruen te moegen belasten off wech geuen dan tot geesteycke Lasten.

xij. Dat een yder op eenighe gronden van eruen eenighe erffelycke of Lyftochte specialyck chynsen off Renten sal moegen besetten, vercoopen, belasten off wech geuen, voor de Wet alhier. En sullen al zulcke verbanden altyts werden gepreferent voor alle verbanden Notaris, eygen handt ofte oock voor andere Wethouders buyten de Heerlyckheyt. beroerende de haeffelycken goeden, sal elckerlyck zyn beliefte moeghen doen, ten waere dat hy getroude kint off kinderen off kints kinderen hadde, dewelcke men soude moeten laten de drye deelen van allen den voirsz. haeffelycke en omberoerlycke goeden. Ende indyen yemant geen kinderen hadde, soo wordt hy gehouden te laten zyn andere maegen het derde deel van allen den seluen goeden.

Wanneer Schepen gehouden zyn ter Vierschaere te coemen en Recht te doen.

xiij. Item dat den Rechter ende Schepene nyet gehouden en sullen zyn Recht te doen

buyten de gewoenlycke Rechtdaeghen, dan alleenlyck van arresten, schattingen, schuttinghen, ende voer vuytlansche persoonen, welcke sullen betalen van extraordinaris dach van rechten buyten weeckgebodt ende merctdach, te weten voor Bailliu ende Schepenen v ß vj ₰, Boden een schelling, Secretaris een schelling en zes gr: En op den merctdach den ouden voet.

NB. als Schepenen vergaderen op goede Manschap of andersints, 't zy by vonnis of versoek van parthyen, zullen elcks daegs hebben twee schellingen. Resolutie der Heerschappen van 19 Juny 1634. Voorts het geen op Articul 8 aangeteekend is, heeft hier mede applicatie.

Van verkoopinghe van goeden by vuytroepinghe Rekeninge van dien ende Dach in de selue te gheuen.

xiiij. Item dat zoo wye begheert eenighe goeden van sterffhuysen off anders te vercoopen binnen der Heerlycheyt van Vossemaer met vuytroepinghen zoo gewoonlyck is; die sal dat onsen Baillieu, soo verre

verre hy binnen den Lande is, off anders syncn Stedehouder off Schouteth te kennen gheuen, die hem eenen bequamen dach ordonneren sal om coopdach te houpen, ende dan dien coopdach met de boede vuytroepen ende vercundigen voer der Heeren Raedthuys in Vossemaer des Sondaeghs te voeren, ende sal de bode voer cundighen hebben eenen stuuer, ende dan sal onsen Baillieu ordonneren drye van onsen Schepen om op den coopdach te compareren ende kennisse te dragen ende Recht te doene Is 't noot, en en sal onsen Rechter met de Schepenen hebben tsaemen seeven schellingen en zes gr:; waer voeren oyck onsen Rechter met onsen Schepen voirsz. gehouden worden metten Secretaris den voirsz. coopdach des sauonts off soo geringhe den seluen gedaen sal zyn, in presentie van partyen die den seluen aengaen sal, t ouersien, ouerslaen en sommeren. Ende als men Rekeninghe begeeren sal van sulcken coopdaeghen, te weten ses maenden naer den verschyndach, sal den versouckere van sulcken Reeckenin aen onsen Rechtere off zynen Stedehoude versoucken eenen bequamen dach daer toe geleyt te worden,

 ten

ten welcken daeghe onſen Rechter ordonneren ſal drye van onſen Scepen om de ſelue Rekeninghe t aenhoiren en geſloten te worden ſulcx als naer Recht behoiren ſal, ende ſullen onſen Rechter ende Schepenen hebben ouer ſalaris ſeeven ſchell'en zes gr als bouen, onſen Rechter d'een helft, ende onſen Schepen met den Secretaris d'ander helft. Al noch indien ten daeghe van vercoopinge off oyck op de Rekeninghe eenighe questien reſen ſwaerder dan onſen Rechter ende drye Schepen vuytrechten consten, ſoo ſoude onſe voirsz. Schepen dat moeghen refereren aen de volle bancke die ten naesten weeckebode daer toe geconuoceert ſal worden, om als dan die voirsz. questie ende ſwaricheden vuyt te rechten; ende ſullen als dan onſen Rechter en Schepene hebben van elcken dach van Rechte ſes ſchelilnghen ſwarte, ende onſen bode van Scheepen de wete te doen ſes ſchellinghen ſwarte. Ende indyen yemant het waere op den coopdach off op den dach van Rekeninghe van dien, begheerde meer Schepenen te hebben dan die drye als voirsz. is, ſoo ſal hem onſen Rechter die ordonneren tot coste des verſouckers die elcx

elcx daeghs hebben ſullen naer rate als bouen. Item van de vercoopdaeghen in de Heerlycheyt van Voſſemaer vallende, en ſal geen langer dach van betalinghe gegeuen worden van cleyne partyen te wetene geldende maer twelff ſesthien off twintich ſtuuers off weynig min of meer dan ſes of acht weecken, maer van andere goeden grooter partyen als beesten, vruchten off anders, ſal men langer daeghen moeghen geuen, ſoo redene verheyſſchen ſal.

NB. Verkooping van roerende en onroerende goederen by publicque omroepinge is alle Notarisſen, Procureurs en anderen geinterdiceert, en verſtaan dat zulks door den Secretaris ten overſtaan van Schepenen zal worden gedaan. Reſolutie der Heerſchappen van 22 Juny 1711.

Binnen wat tyden Schepen gehouden zyn haer luyder Vonnisſen te vuyten.

XV. Item wat vonniſſe onder onſen Schepen compt dat ſullen zy gehouden zyn binnen ſes weken te vuyten, doen zy dat nyet

soo sal onsen Rechter tot begheerte van partyen die t vonnis begheert, op ten naesten dan toecoemen sondach Schepen ontbieden ende gebot op een dach in de weke doen leggen dat vonnis te vuyten. Ende indien zy op dien dach voer den middach dat vonnis nyet en vuyten soo sal onse Rechter Rechtvoirt den Schepen gebieden in een zekere herberge te gaen in Vossemaer, ende daer nyet vuyt te gaen, sy en sullen dat vonis eerst gevuyt ende gewesen hebben, ende dat sullen zy by heuren eede schuldich zyn te doen, ten waere off zy binnen den voirsz. ses weken t selve aen ons als aen haer hooft keerden, soo sullen wy als t ons belieuen sal den Schepen mede geuen onsen sin en aduys van der saken, waer nae zy gehouden worden t voirsz. vonnisse binnen veerthien daegen te vuyten ende wysen voer Recht. Maer beroerende den dyckagien weghen wateringhen ende slants saken, sullen zy gehouden zyn haerluyder vonnissen te vuyten binnen acht dagen op dat binnen middelen tyde gheen Inconuenient daer deur en geschiede, en indyen de sake meerder haest verheyscht, sullen indyen gevalle gehouden zyn hem-

luy-

luyder vonnissen te vuyten binnen corteren tyt naer gelegentheyt van der saken, op peyne van der schade op henluyden te verhaalen.

NB. Vonnissen en Appointementen by Schepenen gewezen en gedecerneert, oud zynde den tyd van een Maand, zal by partyen die in Rechte haere saake begeeren te voorderen, geligt worden eene Acte van t leste gewysde onder signature van den Secretaris, ende die beneffens zyn Eysch en conclusie exhibeeren onder Schepenen. Resol. Heerschap. 18. July 1618.
Vonnissen van Schepenen ter executie te leggen, by sommatie, renovatie en gyzelinge, op de Persoonen van de gecondemneerdens van agt dagen tot agt dagen, of by Arrest en verkoopinge van haar goederen. Resol. Heerschap. 20 Juny 1707.

In wat saken Schepen nyet en sullen moeghen metten anderen ter Rade gaen.

xvj. Dat gheen Scepen te Rade off vonnisse sal moegen gaen met onsen anderen Schepenen in

in der ſaken daer hy aen winnen off verlieſen mach off daer eenigh van der partyen zyn maegh ſwager off partye off daer hy taelman off is.

Van Schepenen ende getuyghen die ter Vierſcharen gedaeght worden eñ nyet en coemen.

xvij. Daeghde onſe Rechter de Schepeñ tot eenighen tyt ter vierſchaeren te coemen, off eenighe andere getuygen, wye daer nyet en quame ende hem nochtans voer de vierſchaere off in t Dorp liet ſien, die ſal telcker reyſe verbeuren ſoo verre zy een kennelycke wete hebben twelff ſchellinghen tournois, Dat is tegens ons acht ſchellingen, ende onſen Rechter, ende Schepenen die compareren vier ſchellinghen, maer woerden eenighe Schepeñ geboden ter vierſchaere te coemen op die hoochſte boete eñ dan nyet en quaemen ende hen lieten ſien als voeren, die ſouden elcx telcker reyſe verbeuren (hebbende eene kennelycke wete) tegens ons drye ponden ende onzen Rechter ende Schepeñ twee ponden ſwarten, behouden den claeger zyn Recht.

Wyens

Wyens getuygenisse men wederleggen mach.

xviij. Item dat nyemant en sal moegen van geen saken t zy die zyn van Lyff off Leden off anders getuigenisse dragen, die maegh, swager off broot huysgesinne is van den geenen die den seluen leyt off bringet, off oyck vyants is des geens daer men hem tegens wil brenghen off leiden, off die aen die sake mach winnen of verliesen, alzoo verre als partye daer tegens den seluen gebracht wordt. daer op spreekt ende hem wederleyt, al waer t oock zoo dat die getuyghe Schepen off ander des Landts gesworen waeré.

Hoe men een sake bethoonen sal.

xix. Soo wat saken binnen onser Heerlycheit voer onsen Rechter en Schepen in Rechte comen sullen in feyten van kennen off ontkennen off tot verclaeringhe van getuyghen staende, het zy van schulde ciuile off criminele, hoe die syn, die sullen met drye oft ten minsten twee eendrachtige wettighe getuyghen nyet

 wraeck-

wraeckbaer zynde volcomen bethoont ende by onsen Schepen daer vuyt gewesen ende berecht worden, daer zy met onsen Rechter aff hebben sullen een dach gelt naer qualiteyt en oock gelegentheyt der tyden.

Wye men voer buyerman houdt, ende hoe men den seluen voer buyrman ontfangen sal.

xx. Item men sal nyemant in onsen Lande voer buyerman houden, hy en sal in onsen Lande geboeren wesen, oft hy en sal coemen voor onsen Rechter ende Schepenen binnen ses weken naer dat hy in onsen Lande van Vossemaer gecoemen sal zyn metter woenen, ende hem verthoonen hoe hy buyerman begeert te wesen, belouende die buyer Rechten en preuilegien van onsen Lande die nv zyn oft naemaels worden oft coemen moeghen, te houden ende gebruycken, ende oyck alle saken te houden en doen gelyck onse Keure dat begrypende is, ende waert dat yemant hier inne ouerhoirich oft in gebreke bleue te doene als voersz. is, die sal telcker reyse verbeuren ende by den Rechter ende Schepen vermaent zyn-

zynde vj £ tournois, ende soe wanneer yemant buyerman wordt sal daer voeren geuen voor den Armen drie schellen, ende hem by onsen Secretaris doen scryuen in der Kerkenbouck ende hem daer van betaelen ses grooten vls. Ende als een man aldus buyerman is soo sal men zyn wettachtich wyff ooyck voer buyer wyff houden alzoo lange als die man buyerman is, oft dat wyff zyn weduwe is, blyuende in onsen Lande woonende. Item een vremt wyff die geenen man en heeft coemen woonen in onsen Lande van Vossemaer sal gehouden zyn te doen soo hier voeren van man geseyt is. Item wat kinderen man oft wyff hebben die vuytgehylickt zyn eer zy buyerluyden geworden syn, sullen die kinderen selfs haer buerschap moeten verkryghen eer zy voer buerluyden gehouden sullen worden, maer die ander kinderen nyet vuytgehuwelyct vercrygen buyrrecht metten ouders, als die by hen luyden onderhouden worden, ende dan oyck buyermans Recht doen. Item soo wye dat meestendeel van den Jaere in Vossemaer slaept eedt oft drinckt sal men houden voer Inwoender des Landts van Vossemaer. Ende voer eenich buyerman vuyt

Vos-

Vossemaer op eenighe reyse oft om zyn broot te winnen, ende hy langer vuyt waer dan een halff Jaer die en soude zyn buerschap daer deur nyet verliesen op dat hy anders hem seluen elders nyet en verbonde oft verloefde. Item wye in onsen Lande van Vossemaer Schepen is al is hy van buyten nochtans sal men hem voer buyerman houden alzoo lange als hy Schepen is, Ende soo wye by onsen Rechter geinsinueert synde naer de bouengesz. ses weken die hy in Vosmaer sal gewoont hebben, om buyerman te worden, eñ des in gebreke blyft, sal verbeuren voor d'eerste reyse x gulden, voor de tweede reyse xv gulden, ẽ voor de derde reyse xx guldens.

Waer den eeñ buyerman den anderen te Rechte sal moegen betrecken.

xxj. Gheen buyerman van Vossemaer en sal den anderen buyerman te Rechte moeghen betrecken buyten Vossemaer telcker reyse op te boete van twintich ponden tournois.

Van

Van onbekende schuld te innen en van der Jaer gedinghe.

xxij. Alle schulden van Inlantsche Luyden daer van onse Schepenen gheen kennisse en hebben daer sal men om dinghen ten vyff tyden van den Jaere met een dingepant van een schellinck tournois, die jerste tyt sal jnnegaen des sondaeghs naer Paesschen, die ander tyt des sondaeghs naer St. Jansmisse midsomer, die derde tyt des sondaeghs naer onser Vrouwen dach in September, die vierde tyt des sondaeghs voer Ste Katerynen dach, die vyffte tyt des sondaeghs naer onser Vrouwen Lichtmisse. Ende soo wye den anderen te Rechte spreken wil van ombekende schult die sal zyn ptye doen daeghen op een van de voirsz. vyff sondaeghen, ende men sal den Recht dach altyts leggen des dyncxdachs nae elcken sondach, en dan partyen alle den dach Recht doen ten tyt ende zoo lange eenen yegelycken die yemande heeft doen daeghen recht gedaen is. Ende soo wye aldus gedaeght wordt is hy binnen slandts nyet soo sal die Rechter die wete doen doen ten zynen Huyse, compt hy nyet daer

daer sal affgaen sulcken Recht als Schepen wysen sullen, maer is hy binnen slandts en nyet te Rechte en coempt hem te verantwoerden, soo sal hem onsen Rechter te banne doen, ende de eysscher sal zyn gebreck stercken ten Heyligen in een schatte gelde. Ende die versmaede te Rechte te comen die verbeurt tegens ons bouen den voirsz. ban twelff schellinghen tournois te betaelen eer hy van yemant Recht hebben sal, ende daer en bouen den voirsz. ban te lossen met drye groote vls, 'Ende quame die voirsz. gedaeghde te Rechte ende hoirde den heysch van zyn partye ende wech ginge sonder daer op tantwoorden, soude verbeuren om versmaedinghe des Rechts drye pont tournois, dat is tegens ons twee pont ende onsen Rechter ende Schepen een pont, maer quame hy te verantwoorden, soo mochte hy daer voeren staen oft sweren ten Heylighen dat hy van den eysch onschuldig wae, ende bekent hy die schult, soo moeghen nochtans die Schepen den eysscher oft den geenen, die hy de schult bekent naer gelegentheyt der saken ende persoonen doen sweeren dat de schult deugh-

de-

delyck en oprecht is, en der sonder eenich arch, oft List warachtich is.

NB. Buyrluyd en Buytelingen mogen hun schuld in Rechten bekend maken en hunne partye in Rechten betrekken tot alderstond, als in 't verbeyden perykel van schaade geleegen is. Resol. Heersch. 17 Juny 1596.

Van bekende schult inne te winnen daer van de Daeghen verschenen zyn.

xxiij. Alle schulden ende beloeften voer Schepenen bekent van de welcke de dagen van betaelinghe verschenen zyn, zal den eyssscher binnen 's Jaers des sondaeghs zyn partye by den Secretaris doen schryuen in Schepen Regre ende openbaerlyck in der Vierschaeren aff lesen, ende op ten Recht daer toe in de weke geleyt, versoucken een pandinghe op ten persoon ende goeden van zynen schuldenaer, verclaarende eenighe besundere goederen daer hy pandinghe op doet ende begheert, ende voirts op zynder partye ander Lyeflyexste goeden, indien

de verweerdere als dan daer tegens nyet en verantwoerdt oft de pandinghe weett te schorten met ander Schepen kennisse, oft ander deughdelyck bescheet van betalinge, sal de eysscher by Schepen sententie (zoo verre partye oft zynen Procureur tegenwoerdich zynde de pandinghe nyet en belooft) de selve toe gewesen worden. Dwelck alzoo gewesen, oft by partye oft zynen Procureur beloeft als voeren, Is van sulcker cracht dat daer by des verweerders gepande goeden nyet vervrempt en sullen moeghen worden tot achterdeel des heysschers ten zy by consemte desselfs, midts den verweerder daer aff gedaen zyn een Rechtelycke wete. Ende sal sulcke pandinghe openstaen veerthien nachten, binnen welcken tyde die verweerder sal moegen coemen verantwoerden de voirsz. pandinghe, met hem brengende sulcken bescheet daer hy Rechte voirt sal meynen mede te winnen op versteken. Ende naer die voirsz. veerthien nachten sal d' eysscher weder des sondaeghs zyn partye by den Secretaris doen scryuen in Schepen Regre ende aff leesen als voeren tot een eygendom, Ende op ten

Recht

Recht dach daer toe by Schepenen in de weke geleyt, ſal de eyſſcher op ten verweerde ende zyne goeden geweſen worden tot aen voirsz. eygendom, ende dit al ſonder by een eyſſcher eedt te deruen doen, ten waere onſe Schepen vuyt eenighe redenen hen luyder mouerende in der ſaken dochten bedroch arch oft list gelegen te zyne; In welcken gevalle onſe Schepen d eyſſcher ſyn gebreck ſullen moeghen doen ſuyueren met eede al waert oyck alzoo dat den verweerder gheen eedt en begeerde. Welck eygendom alzoo gedaen, ſal den eyſſcher die goeden hem aengeeygent naer ſondaeghſche voirgaende publicatie by openbaer vuytroepinghe op een Rechtdach in der weke den meest biedende doen vercoopen voer sheeren Raethuys tot zynen gebreke tot een ſchatte met d oncosten daer ome gedaen ende nyet meer. Oft ſal moeghen verſoucken aen Schepen te compareren ter plaetſen daer de voirsz. goeden geſtaen ende gelegen zyn, ende daer aff verſoucken ſchattinghe ende pryſeringhe van Schepen waer op hy de ſelue ſal moeghen aenvaerden, welcke ſchattinghe ende preſeringe hy als dan

ſal moeghen nemen in anderhalff ſchatte gelde tot zynen gebreke metten onkosten daerome gedaen als voeren. Ende gelyck recht van executie ſal men gebruycken in allen arresten grontrecht rauwe actien en ande diergelycke.

Hoe dat men Inwinnen ſal kenniſſen ſpruyten vuyt Rauwe actien t zy by Vuytlantſche oft Inlantſche Luyden.

xxiiij. Soo wanneer die clager Schepen kenniſſe op ten Dach van Rechte gewonnen heeft ſoo mach hy Rechtevoirt gaen pandinghe doen en daer naer t eynden de veerthien nachten eygenen ende voirts doen als in t voirgaende article geſcreuen ſtaet.

Van actien ende ſchulden die de gebuyren hebben aen vuytlantſche luyden, die zy ende heuren goeden moegen beſtellen en borge moete ſtellen oft gevangen gaen.

xxv. Wat gebreeck onſe Luyden hebben aen vuytlanſche Luyden daer ſal men deſelue en haer goet voeren beſtellen ter tyt

tyt toe dat zy met Rechte voldaen hebben, ten waere die vuytlander borge sette ter vierschaere te Rechte coemen tot discretie van Scepen̄, welck gedaen sal als dan moegen gaen, ende zynen Rechtdach verwachten, ē als hy te Rechte coempt stelt hy dan borge ter discretie van Schepenen van al te voldoen̄ dat zyn partye met Rechte op hem winnen mach en̄ hy dan verwonnen wert, ende recht voirt die schult nyet en betaelt met alle t gene hy in Rechte verbeurt ofte misseyt mach hebben, soo mach onsen Rechter voer t ghene hy in Rechte misseyt oft misbruickt heeft ende oyck den claeger voir zyn gebreck metten Rechte gaen panden ende doen panden aen des borgen Lieflycxte goet ende daer nae eygenen in alre manieren oft die borge van allen gebreken selfs verwonnen waere, maer stelde die Vuytlansche man gheen borge als voirsz. is, ende hy verwonnen wordt soo sal men hem vangen ende in onser gevanckenisse leggen, ende d'eysscher sal hem den cost verleggen op dat hys selue nyet en heeft, ende sal den gevangen alsulcken cost besorgen

gelyck wy onſe gevangen geuen; maer ſal die gevangen vuytcoemen ſoo ſal hy die principaele ſchult met allen den oncosten daer op gevallen eerst moeten betalen. Ende waer die Vuytlanſche menſche by zynen gearresteerden goeden nyet, ſoo ſoude onſe Rechter hem een wete doen doen binnen zoo corten tyt als Schepenen Recht duncken ſal te Rechte coemen tot coste van ongelycke. Ende worde den vuytlantſchen man oft wyff op den dach van Rechte eenich goet affgewonnen, daer ſal onſe Rechter aff panden ende alle Rechtuoerderinghe doen als voirſz. ſtaet.

Hoe de Boden alle arresten ende beſtellen doen ſullen en gelooue hebben op heuren eedt, en by gebreke van den Bode wye dat ſal moegen doen.

xxvj. Die Boden der Heerlycheyt van Vosſemaer ſullen doen alle arrestemten van Zyne roerende ende onroerende goederen, ende die aenbrengen op heuren eedt, daer inne zy gelooff hebben ſullen ende daer aff hebben met Schepen

te

te vergaeren drye grooten vlems, ende sullen onse Schepen daer op wysen; maer waer onse Bode nyet tegenwoerdich ende die saecke haestich waere oft peryckel lage in t vertoeuen sal dan t arrest moegen doen onsen Rechter, Schout, Stedehouder, Secretaris oft yemant van Schepene, dat zyn sal van sulcke weerden al off t selue by onse Bode gedaen waere geweest, ende versaege partye syn Recht aen onsen Rechter, soo sal hy hebben van den persoon oft goet te bewaeren sulcken Loon als hem Schepen naer gelegentheyt der saken taxeren sullen.

Wye die panden bewaeren sal die vuytstaan.

xxvij. Alle panden die men dryuen oft draegen mach die sal onsen Rechter ten versoucke des heysschers by vonnisse van Schepen doen wachten en bewaeren, ende den wachter loonen tot taxatie van Scepen ten waere de verweerde goede sufficienten borghe stelde ter discretie van Schepen de panden weder te Rechte te brengen.

Hoe men voer vluchtighe goeden bestellen mach.

xxviij. Alle voer vluchtighe goeden die onse Luyden oft andere van buyten toebehoiren zyn, ende nyet seker genouch en zyn te verbeyden heuren Rechtdach, die sal men moegen bestellen ende beletten ende des derden daeghs oft op ten dach die Schepen ordonneren sullen vol rechts daer aff doen tot een schatte gelde met doncosten daer op by der vierschaere vallen, ende costen die goeden yet te wachten oft bewaeren dat met allen den oncosten sal betaelt worden by den ghenen in onrecht vallende.

Van die helpt vluchten.

xxix. Item zoo wye den anderen oft yemants goet helpt vluchten vuyter Heerlyckheyt van Vossemaer, oft wechvoeren, die sal verbeuren soo vele oft hy eenen houeerdigen wille gedaen hadde tegens den Heeren van Vossemaer alzoo dicke als t gebeurt ende partye oprechten haer schaede naer Recht.

Van bestellen van pacht van Erue.

xxx. Item soe wye eenich goet in Vossemaer voer erffpacht, Lantpacht oft Gront-huyere op zynen gront oft erue doet bestellen oft beletten sal op ten recht-dach dienen volrechts moegen plegen, en brieuen van executien winnen van alle verschenen pachten, ende indien hem geen sekerheyt oft borghe (Indien hy die begeert) gestelt oft gedaen en wordt van den toecoemen daegen sal sulcken Recht hebben van toecoemen als van verleden daeghen, nyet tegen-staen de respectuie huyrcedullen de selue clauselen nyet mede en brengen.

Hoe twee vuytlansche Luyden malcanderen sullen moeghen be-stellen.

xxxj. Item twee vuytlantsche Luyden van dieuersche plaatsen en sullen malcande-ren nyet moegen bestellen in onsen Lande van Vossemaer, noch d'een d'an-der te Rechte staen, ten zy 't contract sake oft questie daerome zy malcan-deren bestellen in Vossemaer gebeurt

waere, oft malcanderen aldaer Rechts verleden.

Wat partyen weder hebben ſullen van haer Rechtelycke costen:

xxxij. Soo wat yemant om beſtellinghe, pandinge, eygendom oft om van andere ſaeken recht te hebben, met Rechte vuytgeleyt dat ſal hy weder hebben een ſchatte ende nyet meer vuytgenomen die pſoonen daerome moeten van buyten in Vosſemaer te Rechte coemen, de welcke ſullen moeghen eysſchen ende hebben haer costen naer taxatie van Schepenen.

Wat de Boden hebben ſullen van weten te doene binnen ende buyten der Heerlycheyt van Vosſemaer.

xxxiij. Soo wanneer onſe boden eenighe weten doen ſullen binnen onſe Heerlycheyt van Vosſemaer, van te bode te doen oft van andere ſaken., hoe die ſyn, daer ſullen zy aff hebben ouer geheel Vosſemaer drie grooten vlems, ende van een wete ter Tholen Schanckerloo twelff

twelff grooten, in Poortvliet twaelff grooten, Scherpenisse Ste Annelandt en Westkercke ij ß Ste Maertensdyck iij ß Stanenisse ofte Steenberge iiij ß; tot Bergen ofte andere plaetsen buyten slants bouen Schuyt ende Wagen vracht v. ß yder dach. Daer voeren sullen zy de voirsz. weten moeten doen op peyne van aen hen luyden by ptye te verhaelen die schade die hy soude Lyden indyen de wete nyet gedaen en waeren geweest oft en wilden doen.

NB. Het geen onder Articul 8 aangeteekend zy, is hier mede toe relatiff.

Hoe alle vuytroupinghe van coopdaghen en sterfhuysen by den Boden gedaen sullen worden en haeren Loon.

xxxiiij. Item die Boden sullen doen alle vuytroupinghen van vercoopinghen en sterffhuysen die men in openbaer houden ende doen sal binnen den Lande van Vossemaer ende nyemant anders, ende sullen hebben van elcken ponde groote vls. twee grooten vls. voer haeren

arbeyt, eñ van alle vercoopingen van huysen eñ schuyren insgelycx ij gr. vañ eerste paeye, eñ van de vuytroupinge van Landen waer van de some excedeert hondert ponden vañ den hoop v ß eñ geldende min ij ß vj d. Ende Ingevalle hen des geweygert worde soo sullen zy daer voer een eygendom moegen doen ten eersten Rechtdaghe sonder langer te deruen beyden ende Rechts moeghen pleghen aen den seluen coopdach tot heure gebreke toe een schatte gelde met d'oncosten daerom gedaen.

NB. Het geen onder Art. 8 aangeteekend zy, is hier mede toe relatiff.

Den eedt van den Bode ende Schutter.

XXXV. Dat zweerdy eeñ yegelycken behoirlycke executie te doeñ als v dat beuolen sal worden by den Rechter van Vossemaer oft zynen Stadhouder eñ des van eenich persoon oft partye versocht sult worden, ende dat om uwen behoirlycken Loon, ende voirts dat ghy rechtveerdighe schuttinghe doen sult van alle

't Vee

't Vee dat schutbaer is naer vuytwysen der Keuren van Vossemaer, sonder eenighe simulatie oft eenich ver by te gaen, myden oft verdragen, oft eenighe ghiften oft gaue te nemen, oft eenighe contracten te maecken metten ondersaten oft andere voer eens wech 't ontfanghen zeker somme van pen voer 't geheel Jaer oft anderen sekeren tyt Schuttens, op peyne van arbitrale correctie tot exempel van een ander eeuwighe infamie daer en teynden nemermeer Schutter oft Bode te moeghen zyn. Ende voirts zoo wat persoon ofte persoonen ghy sult cunnen vinden oft vernemen misdadich oft breuckich tegens der Heerlyckheid van Vossemaer het zy in crimineele oft ciuiele saeken, die sult ghy ouerbrenghen daer 't behoirt, ende uwe vuyterste Diligentie doen om deselue aentelasten, apprehenderen ende gevangen te nemen sonder verdrach ofte dissimulatie by daeghe oft by nachte, ende die te leueren in besloten gevanckenisse der Heerlyckheyt van Vossemaer, sonder die t'ontslaen oft eenichssins te laeten gaen, ende alle alsulcke ordonnan als gemaeckt zyn,

by

by den Heeren van Vosſemaer op 't ſtuck van uwen dienſte te achtervolgen ende te volcomen, ſonder daer eenichsſins buyten te gaene; Ende voirts al te doene dat een goet Bode, Dienaer en Schutter van Vosſemaer ſchuldich is te doene, des en ſult ghy nyet laeten om gunſte noch om gaue om ſwagerſchip noch om maechſchip noch om vreeſe van den doot noch om gheenderhande ſake, ſoo moet v Godt helpen ende alle zyne Heiligen.

NB. De Schutters hebben eene bizondere Ordonnantie groot 17 Articulen waar naar zy hun reguleeren, en by hun aanſtelling bezweeren moeten.

Hoe een yegelyck Schutten mach vuyt zyn eygen goet daer gheen Schutter tegenwoerdich is.

xxxvj. Waer gheen Schutter Jegenwoerdig es daer mach een yegelyck oft zyn bode ſchutten voer de ſchade die hem oft zyn meester gedaen wordt tot onſer ende ſyns oft zyns meesters behoeff, ende dat met kennisſe van twee goede man-

mannen hem vremde zynde, Ende soe wye hier de schuttinghe met crachte belette oft ontjaeghde, die verbeurt soo vele oft hy eenen houeerdigen wille bedreuen hadde, te verdeelen d'een helft ten behouue van de Ed: Heeren, ende d'ander helft voor den Officier.

Wye syn Schuttinghe nyet en lost Indyen de beesten steruen ende binnen wat tyde die verbeurt zyn.

xxxvij. Item dat zoo wye nyet en wil lossen zyn beesten die geschut zyn ende steruen binnen der Schuttinghen, die gene die dat Vee toebehoirt sal de schade hebben, ende blyft dat Vee te Zyne, ende geschut derdaluen dach dat is tzestich vren lanck, soo sal 't selue verbeurt blyuen ende aen ons comen om onsen vryen wille daer mede te doen, ende die dat Vee geschut heeft zal terstont de voirsz. Lx vren geexpireert zynde, in ons Rechters hant brenghen tot onsen behoue met kennisse van drye Schepenen, ende onsen Rechter sal den geenen die de

de schade geschiet is, op dat hy 't begheert die betalen, mer nyet zyn boete van der Schuttinghe oft hy sal hem de beesten daer voeren laeten volgen.

Van den Schutter zyn Schuttinghe t'ontjaeghen by daeghen oft by nachte.

xxxviij. Item soo wye den Schutter zyn Schuttinghe ontjaeght oft wederstonde, het waere by daeghe oft by nachte, het zy wyuen oft kinderen oft mannen die sullen verbeuren 't elcker reyse eenen houaerdigen wille, ende dat sullen betaelen die 't vee ofte beesten toebehoiren.

Van Beesten te wachten ende Schutten op yemants genoite Landt.

xxxix. Item Indyen yemant by hem selfs oft by zynen bode zyn vee of beesten wachte op eens anders genoote Landt, daer sullen onse Schutters van nemen dobbel Schuttinghe ende de ghene die de schade gedaen is indyen hy 't vee selfs schut oock dobbel schuttinghe, ende sal daer en bouen die de beesten toe-

toebehoiren gehouden zyn partye schade te beteren twee schatte tot taxatie van Schepen ende daer en bouen verbeuren thien pont swarte, ende dreue de ghene oft zyn bode die de beesten toebehoire de selue van den Lande, en de Schutter, eygenaer, pachter oft zyn bode de beesten oft vee schutten oft begaen consten, sal euenwel die zoo op eens anders genoote Landt wacht de schade, schuttinghe ende breucke als voeren gehouden zyn te betaelen soo verre de beschadichde partye dat met twee oft drye wettighe getuyghen waer maken conde, daer toe hy alle Sondaeghe rechts hebben sal.

Waer men etten noch eeuwen en sal.

xl. Item dat nyemant in Vossemaer en sal moeghen met gheenderhande beesten etten oft eeuwen in eenighe scheediluen, het zy eygen landt huyerland oft pacht landt in gheender manieren op een boete 't elcker reyse als 't gebeurt ende daer in beuonden worden van vier ponden swarten, behouden den Schutter zyn Recht.

Dat

Dat men gheen Stier ſal laten loopen.

xlj. Item wye eenighe Stier oft Stieren laet loopen in 't gemeyne die ſal verbeuren hoe veel die zyn, geblockt ſynde ij ſchell: ende niet geblockt ſynde den Stier, t'appliceren d'een helft ten behouuen van de Ed: Heeren ende d'ander helft voor den Officier.

Hoe den Arbeyder alle Sondaghen Recht hebben ſal.

xlij. Item den arbeyder ſal alle Sondagen Recht hebben van zynen arbeyt aan 't goet daer hy zyn arbeyt aen gedaen heeft ofte aen andere Lieflycxte goeden zyn meester toebehoirende die hy met Rechte ſal weten te begaen.

Van de Arbeyders hen verhuyrende.

xliij. Item dat alle de ghene die begeren te wercken om Loon, ſullen gehouden ſyn op haer bedonge oon te wercke te comen op de boete van x ponden ſwarte, ende ſal niet te min den meester het werck tot coste van gebrekigen mogen herbeſteden,

ende

ende de penningen daer vore meer be-
looft ter schattinge toe op den gebrecki-
gen verhalen. Ende indyen de meester
in gebreke waere D'arbeyders by hem
gehuyrt te wercke te stellen, sal gehou-
den zyn hen luyden te betalen haer
luyder bedongen dach-gelden.

Van den Knechts en Joncwyffs hen verhuyren voor sekeren tydt.

xliiij. Item soo wye aen yemanden hem voor
sekere tydt compt te verhuyren, Dat
sal hy moeten volcomen voer den Loon
en tydt daer van bedongen, Dede hy
dat nyet ende de clachte quame voer ons
oft aen onsen Rechter soo sal hy ver-
beuren twintich ponden swarte, ende
bouen dien seluen tydt nergens anders
binnen deser Heerlicheyt mogen wonen
ofte eenich werck aennemen.

Hoe der Heeren Domeynen voor alle schulden betaelt sullen worden beneuen de grontheere.

xlv. Item dat alle schulden die men ter causen
van Heerlycke goeden van Vossemaer
schuldich sal moeghen worden hoedanich
die zyn sullen, gepreuilegeert ende ge-

preferecrt zyn, ende in Rechte beleyt worden te gaene voor alle schulden ende kennissen, nyet tegenstaende dat men de selue van ouder Date soude moeghen beuinden, behouden den gront Heer van der atuen haerluyder erffrecht als van oudts gepleeght is.

Van Recht bouen Recht te soucken.

xlvj. Item zoo wye Recht bouen Recht souckt en dat Schepenen kennelycken is, dats te verstaen wye Schepen kennisse heeft in Clercx bouck oft Schepen brieuen, oft volrecht van andere in Vossemaer genomen heeft ende dan wederom aldaer met anderen Recht op spreket van der seluer schult die sal telcker reyse verbeu. twintich schellen vls.

Hoe dat de Heere van breucken aenspreken mach.

xlvij. Wy gebreuckt heeft die sal onsen Rechter van onsen breucken aenspreken, al ist zoo dat partye ouer den misdadighen nyet clachtich en valt.

Van

Van dat onsen Ondersaten in Vossemaer te quade geschiet.

xlviij. Item wat onsen Luyden ende ondersaten in onsen Lande van Vossemaer in twiste te quade geschiet, dat sal men beteren volgen de keure van Zeelandt gelyck als van een vol edelen man aldaer.

Van zoenen met Rechte tusschen partyen van buyten ende binnen.

xlix. Item zoo wanneer twist gevalt in onsen Lande van Vossemaer tusschen eenighe partyen 't zy van buyten oft van binnen, soo sal onsen Rechter ouer dwers snachts oft indien hy wille met een Sondaeghschen gebode, beyde partyen daeghen in de weke tegens den anderen te Rechte te staene ende sal elcx op ten anderen Recht moeghen nemen ende onsen Rechter sal hen luyden gebieden binnen sekeren tyt te soenen op haer Lyff ende goet, en middelretyt beyde in vrede leggen, dien zy nyet en sullen moeghen weygeren ofte breken op pene van Vrede braecke, ende indien eenich van den partyen open wonden hadde, soo dat hy ter vierscha-

ren nyet coemen en mochte, soo soude dan den Dach by Schepen vonisse op eenen anderen Dach beleyt moeghen worden. Ende worde yemant tot eenigher tyt by onsen Rechter geboden jegens ons te versoene en nyet en quame die soude daer aen jegens ons verbeuren twintich pont swarte, ende daer en bouen sal hem onsen Rechter moeghen ghyselen in een huys oft Herberghe van daer nyet vuyt te gaen, voer ende aleer hy met ons ende zyn partye versoent waere telcker reyse op te boete als voeren.

Van vrede te weygeren.

L. Wye eenigen van ons, onsen Rechter, Rentmr, Pastoor, Schepen, Clerck, Lantmrs., gesworens, oft yemanden Herberghe houdende binnen den huyse vrede weygerde oft ontswege, verbeurt tot drye mael toe telcker Reyse een houaerdegen wille, op dat goede mannen kennelyck zy ende Is t nyet kennelijck, soo mach de ghene die vrede geweygert heeft, daer voeren staen en sweeren sesterhande met zyn maeghen, Dat is hy voeren ende vyff van zyn naeste man hooffden naer hem oft met hem waer mede hy soude gestaen.

Van

Van onwetende vrede te breken.

Lj. Wye onwetende vrede breckt die verbeurt tegens ons thien pont tournois, ende voirts zoo veel meer als hy na den Recht deſer keure misdoet.

Van wetende vrede te breken tusſchen vrinden oft maeghen.

Lij. Item wye een wetende vrede breekt die ſyn maegen gegeuen hebben die verbeurt twintich pont tournois ſoo verre hy nyemant en quest oft bolſlaeght, maer indien hy yemant bolſlaeght oft quest ſoo verbeurt hy zyn hant ende ſlaet hy yemant Doot ſoo verbeurt hy zyn Lyf eñ goet.

Van hantvrede te breken.

Liij. Item ſoo wye eenen vrede breckt die hy ſeluer gegeuen heeft ſonder quetſen oft kennelycke bolſlagen, die verbeurt tegens ons Lx £. tournois, maer breckt hy den vrede met quetſinghe te doene of kennelycke bolſlage ſoo verbeurt hy zyn handt. Ende menckt hy yemandt boven vrede ſoo verbeurt hy zyn Lyff ende ſyn goet, maer ſlaet hy yemant doot bouen vrede

foo verbeurt hy zyn Lyff ende zyn goet, en camen cryghen men fal hem onthooffden ende op een Radt fetten, Behouden altoos dat men in allen den voirsz. poincten die van der vrede te breken fpreken, den ghenen die misdaen is jerst ende al voeren die misdaet vier fchatte beteren fal vuyt des Delinquants gereetfte goeden.

Van quade eeden te doene.

Liiij. Wye eenen quaden eedt doet en daer aff met twee Schepen oft drye goede manen getuygeniffe by onfen Rechter verwonnen wordt die fal verbeuren tegens ons xxv ponden vls. en by aldyen hy defe boete nyet en can betalen aen gelde fal verbeuren de twee vorste vingeren van der Rechter hant fonder diffimulatie.

Van dieften ende peyne van dien.

Lv. Als onfe Rechter yemanden aenleyt van dieften foo mach hy winnen met Drye oft ten minsten twee wettighe getuigen die niet wraeckbaer en zyn, ende zoo wye Diefte doet en des verwonnen wordt diefte gedaen te hebben beneden een pont tot eenre tyt ofte meer daer

fal

ſal affgaen ſulck Recht als Schepen redelyck dencken ſal, maer wie dieſte doet tot eenre reyſen oft meer die t ſamen beloopen een pont oft meer tot drye pont toe, die verbeurt zyn een oire, maer ſoo wye tot een ofte meer reyſen Dieſte doet die t ſamen beloopen vier pont oft meer die verbeurt zyn Lyff ende zyn goet, ende men ſalder ouer Rechten met Houte ende met baste.

Van boomen te nemen ofte ſchellen.

Lvj. Item wye eenighe boomen nemet die ſal tegens ons verbeuren Lyff ende goet ende tegens den genen die hy de ſchade doet, ſal hy de ſchade gelden ſes ſchatte, maer wye yemants boomen ofte heggen bederft oft ſchellet, die ſal hy den ghenen die hy de ſchade doet de ſelue ſes ſchatte beteren ende betalen, ende voirt ſal hy ons die misdaet beteren als cracht, ende ſoo wye de ſchade gedaen is ſal de ſelue moeghen begrooten by zynen eede indyen hem belieft, ende wil hy nyet, ſoo ſullen Schepen de ſelue ſchatten op heuren eedt, en ſullen de ouders voor hare kinderen executabel ſyn.

Van verbeurnisse na der sonnen.

Lvij. Item alle breucken die geschien oft vallen nae der sonnen onderganck tot dat die sonne weder opgaet die sal men gelden twee schatte alzoo vele off de selue by Dage geschiet waere.

Wat hy verbeurt die gepande oft geeygende goeden ontvoert oft ontvrempt.

Lviij. Wye gepande oft geeygende goeden wechvoert, Dryft oft ontvrempt, die verbeurt alzoo vele of hy Roof hadde gedaan.

Van pandinghen of eygendomen te wederstaen oft executie te beletten.

Lix. Wye pandinghe oft eygendom met dreygementen, oft gewelt wederstonde oft Deexecutie van de selue gepande oft geeygende goeden belette, sal telcker reyssen verbeuren soo vele als een die cracht en gewelt gedaen heeft.

Wye Schepen oft anderen gesworen Lastert in gebander vierschare.

Lx. Wye Schepen oft ander gesworen lachtert in gebander vierscharen die verbeurt telcker reysen veertich ponden swarte.

Van Schepen te Lachteren buyten der vierschare.

Lxj. Wye Schepen Lachtert buyten gebander vierschare, die verbeurt telcker reysen veertich ponden swarte als voren, en jegens den ghenen die hy Lachtert twintich schellingen tourn alzoo verre als men t betuyghen mach met drye of ten minsten twee goede mannen nyet wraeckbaer zyn.

Van te spreken op Schepen eedt in gebander vierschare.

Lxij. Sprake yemant op Schepen eedt in gebander vierschare die verbeurt telcker reysen dertich pont, dat is tegens ons twintich pont, en onsen Rechter ende Schepen thien pont, maer sprake yemant op eens Schepens eedt oft meer, dyen

hy noempde oft kennelyck wysde, die soude verbeuren tegens ons twintich pont ende tegens den genen op wyens eedt hy gesproken hadde thien pont, ende tegens den anderen Schepen ende Rechter vyff pont tournoise.

Van te spreken op Schepen eedt buyten der gebander vierschaere.

Lxiij. Sprake yemant op onser Schepen eedt buyten der gebander Vierschare in 't gemeyn, ende men dat met drye goede mannen betuyghen conde die verbeurt telcker reysen veertich ponden swarte. Oock mede sprake yemant buyten der gebaender vierschare op eenen Schepen oft meer die hy by naem noemde oft wysde die verbeurt veertich ponden swarte, mits dat men 't getuygen conde als voren.

Van te spreken op ten eedt binnen oft buyten der vierschaeren in 't particulier van Baillieu Schout Schepene Clerck of Rentmre etc.

Lxiiij. Soo wye op Baillieu, Schout, Schepen der Heeren Rentmre Clerck oft yemant

van

van hen luyden in 't particulier oft qnal verboden twistelycke oft schimperlycke woerden sprake in haer luyder tegenwoordicheyt oft absentie waer dat waere om haer luyder officie oft Rechts wille die sal verbeuren veertich ponden swarte.

Van te spreken in gebander vierschare op een anders eedt.

Lxv. Sprake yemant in der vierschare op eens anders mans eedt, ende hy dat met drye goede mannen nyet en conde waer maken, die sal verbeuren telcker reysen vyfthien pont tournois, dats jegens ons thien pont ende jegens den ghenen op wyens eedt hy spreckt vyftich schellinghen tournois ende jegens onsen Rechter ende Schepene vyftich schellingen tournois.

Van te spreken buyten der vierschare op eens anders eedt.

Lxvj. Sprake yemant buyten der vierschare op eens anders eedt die gheen Schepen en waere, ende dat met drye goede mannen nyet maken en mochte die sal verbeuren telcken reysen zes pont tournois, Dats jegens ons vier pont, ende jegen den ghe-

ghenen op wyen hy ſpreckt een pont ende onſen Rechter en̄ Schepen̄ een pont.

Wye ſpreckt op Kerckm̄rs, Lantm̄rs, boden oft 's Heeren knechten.

Lxvij. Item zoo wye eenich van den anderen officieren als Kerckmrs, Lantmeesters, t sheeren knechten, boden of diergel̄ eenighe quade ſpytighe ſchimpighe twistighe oft verboden woerden gaue om haer luyder officie oft Rechts wille in haerl̄ jegenswoerdicheyt oft abſentie die ſal telcker reyſen verbeuren drye pont ſwarten.

Van de vierſchare te ſtoiren.

Lxviij. Item wye die Vierſchare ſtoirt ende Schepene kennelyck is, ſal verbeuren vyfthien pont tournois, Dats jegens ons twelff pont en̄ onſen Rechten en̄ Schepen̄ drye pont.

Van Schepen w̄ederſeggen.

Lxix. Wye jegens Schepen̄ vonniſſe ſeyt dat is op heur gewysde ſpreckt met aff dragende

gende ende ombehoirlycke woerden die verbeurt telcker reysen thien ponden swarte, mits dat men t selue met twee goede mannen kennelyck maken mach, ten waere off hy den Schepen oft yemant anders Lachterlycke sprake soo soude hy verbeuren naer vuytwysen deser keure.

Van te spreken als de vierschare gebannen is sonder oirloff.

Lxx. Wye spreckt sonder oirloff off bouen verbot van den Rechter woerden maeckt in der vierschare dat Rechter en Schepen kennelyck sy en hoiren, die sal verbeuren telcker reysen vyff schellingen tournoys.

Van vrouwen kyuen jegens den anderen.

Lxxj. Item wes vrouwen tegens den anderen kyuen, sullen telcken reysen verbeuren vj groten vlems, ten waere oft zy malcanderen eenighe blaemte aenseyden die van Importantie waere, soo sullen zy staen ter correctie sulcx als onse Schepenne ordonneren sullen, ende deden zy malcanderen eenighe smerte oft bol-

slagen

ſlagen ſoo ſullen zy gelden naer vuyt-wyſen der keuren.

Wye ſpreckt die lust die pluckt.

Lxxij. Item Dat zoo wye eenich mes, opſteken, dagge oft ander ſcherpe wapen treckt, oft ſteckt op een tafel, oft bert, daer ander geſelſchap ſidt, ſeggende oft dreygende met woerden, die Lust die pluckt, of diergelycke onverbonder woerden, die ſal telcker reyſen genomen werden in apprehenſien en geſedt worden te water en te broode ende vorder werden gemuleteert naer exigentie van de ſaecke.

Van te ſlaen met vuysten ongemaecte ſtocken, oft anders ſonder wonden.

Lxxiij. Die den anderen met vuysten, ſtocken, oft anderen ongemaeckten rouwen dingen ſteckt oft ſlaet ſonder wonde oft litteycken te doene of groote ſchade dan zeer te doen, ende het Schepen alzoo kennelyck zy die ſal geſtraft worden als voren.

Van

Van gecante wonden oft bol-slagen.

Lxxiiij. Wye den anderen gecante wonde oft bolslaghen gheeft met ſtocken oft anderen ongeſlepen wapen dat ſchynbaer is, Die ſal geapprehendeert ende gemulcteert worden als voren.

Van quetſen met geſlepen wapenen.

Lxxv. Wye den anderen queſt met knyven, pycken, ſwaerden, priemen, ſcharpoirde meſſen, Dollen oft met anderen geſlepen wapenen, die ſal geſtraft worden als voren.

Van mesſen, knyff, Dol, Dagge oft andere ſcharp wapen te trecken.

Lxxvj. Wye een knyff, ſwaert, priem, Dol oft ſcharp oirde wapen op eenen anderen treckt, ende men dat met twee goede mannen betuyghen can, die ſal geſtraft werden als voren.

Van verbeurniſſe te betalen oft breucken.

Lxxvij. Soo wye in verbeurniſſe valt jegens ons die ſal de ſelue betaelen binnen veer-

voerthien nachten nae dat die bedonghen is, ende en betaelt hy binnen dyen tyd nyet, soo mach onsen Rechter een eygendom doen aen zyn Lyefslycxte goet tot een schatte gelde.

Van den ouerspeele.

Lxxviij. Soo wye in ouerspel beuonden ende ouer hem wettelycken getuyght wordt sal telcken reysen verbeuren jegens ons twintich pont swarten, ende onsen Rechter ende Schepenen x pont swarten, ende daer en bouen arbitralycken gecorrigeert worden naer gelegentheyt der misdaet, ende nimmermeer moegen staen in man van eeren plaetse.

Van den Heeren oft heuren officier te slaen.

Lxxix. Soo wye yemant van den Heeren, oft heuren officier slaet in oft om t exerceren haer luyder officie, die sal telcker reysen verbeuren vyffentwintich ponden vlaems oft zyn een handt, ende Ingevalle den slach doet bloet ryse soude daer aen verbeuren zyn een handt.

Wat

Wat hy verbeurt die den Heeren officiers dreyght.

Lxxx. Soo wye den Heeren, oft heuren officiers dreyght oft Iniurieert in oft om t executeren van heurder officien, die sal verbeuren veertich ponden vlaems alzoo dicke als t gebeurt.

Hoe dat men met stocken oft wapen der vierschare nyet en mach genaken.

Lxxxj. Nyemant en sal met eenighe wapenen oft stocken moeghen coemen op twee Roeden der gebannen vierschare op de verbeurte van vyf schellin tournois metten wapen oft stocken.

Van met bogen oft bussen te twisten.

Lxxxij. Item soo wye met ongespannen boghe oft een ongeladen busse oft ander onloffelyck wapen te twiste compt sonder yemant daer mede te slaen, quetsen oft bolslagen, sal verbeuren thien pont swarte. Slaet hy daer mede ende yemant bloet ryst sal verbeuren xx ß swarten. Schiet hy daer mede sal ver-

beuren xl ℒ swarten, ende daer en bouen staen tot arbitrale correctie van Heere. Compt yemant te twisten met eenen gespannen booge of geladen busse yemanden daer mede dreygende oft twistende, sal telcker reysen gestraft werden als hier voren is gestatueerr.

Wat hy verbeurt die valt in eenen hoveerdighen wille.

Lxxxiij. Soo wie gebruyckt een hooueerdighen wille, ende daer af verwonnen wordt sal telcker reyse verbeuren veertich ponden swarten.

NB. by Resolutie der Heerschappen van 18 Juny 1674 is dit verstaan te wezen, als een persoon zig opposeert ende gaat tegens deze Keure.

Van Speckhaelders moeskoppers ende ander bouven.

Lxxxiiij. Item dat yemant van buyten gesont synde van Lichaem en sullen moeghen coemen in den Landen van Vossemaer broot bidden, torwanten oft le-

ledich gaen op peyne van aengetast gevangen ende metter oiren gespyckert te worden aen de kaecke, ende daer en bouen scherpelyck ende strengelyck gegeesselt te worden ende voirts gebannen te wesen tot eeuwighen Dagen vuyten Lande op te verbeurnisse van heuren Lyue. Geuende volcomen macht onsen Dorpluyden ende elcx van hen dat soe wes. Ribanden, speckmelders oft bedelaers die zy vinden gesont en machtich synde voir heuren Leeden, dat zy de selve terstont aentasten vangen moeghen ende Leueren in handen van onsen officier, den welcken wy belasten ende beuelen op zynen eedt daer Recht ende Justicie over te doene in der manieren voirsz. ende indyen hy deselue beuindt te zyne vagebonden, Leechganghers ende leuende op den huysman, de selue te brenghen sonder breeder kennisse ter scherper examen, al naer inhoudt der Placaten van Ed: Mog. Heeren Staten van Zeelandt. Ende soo wanneer den selven onsen Baillieu oft Rechter gevangen sal hebben eenige delinquanten die hy van criminele saken wil

aenſpreken, ſal jegens hen luyden procederen naer ouden hercomen, ende de ſelue hebbende Loffelycke precedente Informatie in preſentie van Schepen brengen ter ſcherpe examinatien ende dan nyettemin procederen by aduys van den naest geſeten Heeren ende voirts naer de ſake verheysſchen ſal.

NB. Bedelaars en Landloopers uit Brabant, mogen de Veerluyden aan 't Botshoofd en t Nieuwe Veer niet over te zetten, op de boete van tien ſchellingen Vls. voor ider. Reſol. Heerſchapp. 20 Juny 1650.

Van de Inuentariſatie van delinquanten goeden en hoe men D'inne pcederen ſal.

Lxxxv. Item ſoo wanneer tot kenniſſe van baillieu oft Rechter gecoemen ſal zyn by den Ingezetene van Voſſemaer binnen der ſelver Heerlycheyt oft elders geperpetreert te zyne eenich feyt oft delickt, daer aen naer onſer keure oft costume ſlandts van Voſſemaer verbeurt ſoude zyn Lyff oft Lidt, ſoo

ſal

ſal hy oft zynen Stedehouder van ſtonden aen de kenniſſe hebbende, de goeden van den Delinquanten indyen daer eenighe zyn binnen Voſſemaer, in preſentie van Schepenen met onſen Secretaris doen Inuentarieren ende houden in bewaerder handt, ende den Delinquant doen dachvaerden te comen in pſoone hem te verantwoerden ende jegens hem pcederen van derden dage tot derden daghe, by pclamatien ingevalle men hem in pſoone nyet Inthimeren en can, contenderende tot woestinghe vuyten Lande ende consfiscatie van den goeden oft andersſins naer gelegentheyt der ſaken.

Van den ſluys open te ſetten oft te ſtoppen.

Lxxxvj. Soo wye eenich ſluys oft ſluyſen binnen der Heerlycheyt van Voſſemaer opent oft toeſluyt ſulcx dat daer deur het water van buyten sdycx binnen slandts quame oft datter gheen water vyten Lande loopen en mochte, ſonder ſpeciael beuel oirloff ende conſente van den Dyckgraue ende Lantmeesters geſamender handt, Die ſal verbeuren zyn Lyff ende goet.

Van in den fluys nyet te vis-
schen en hoe nae by.

Lxxxvij. Soo wye der Heeren visscheryen huyert die en sal in gheen sluysen moeghen visschen met staende gewant, ende oyck op vyff roeden nae den sluys, of de boete van eenen houeerdighen wille.

Van nyet te visschen op eens anders gehuyerde Visscherye.

Lxxxviij. Item Dat nyemant wye hy zy in Vossemaer visschen en sal op yemants gehuyerde Visscheryen, sonder des huyerders oirloff op te boete telcker reysen van thien ponden swarten, ende daer en bouen aen de huyerders der seluer Visscheryen *drye pont* met der gereeschap die zy daer brenghen, ende indien de huyerders onser Visscherien yemanden in haer visscheryen beuonden visschende sonder haeren oirloff sullen die moeghen vanghen ende brengen met haer gereetschap in handen van onsen officier oft zynen stadthouder, sonder daer aen yet tegens ons te verbeuren.

Van

Van vlas te Rooten.

Lxxxix. Dat nyemant eenich vlas sal moeghen Rooten in eenighe Weelen oft eenighe visscheryen in sunderlinge in creecke van de Hicke, op de boete van twee ponden vlas.

NB. Vlas te Rooten in der Heeren Visscheryen, mag niet verder geschieden dan tot de heule in der Weg van der Hicken. Resol. Heersch. 28 July 1568.

Van vlas te vieren.

xc. Item men en sal binnen Vossemaer in eghneen Huysen oft op 20 roeden nae by eenighe Huysen eenich vlas moeghen vieren op de boete telcker reyse van twee pont tournois.

NB. Zoo wie bevonden word te swingelen of dorssen met Licht buyten Lanteerne zal verbeuren een pond swarten. Resol. Heersch. 17 Juni 1591.

Hoe veel de Rechter met Schepen ende Lantmrs hebben sullen van gemeen werck te besteden ende op te nemen.

xcj. Item onsen Dyckgraue met Schepen ende Lantmrs sullen hebben van alle bestedinghen van des gemeen Landts wercken aen Dycken, Weghen, Wateringhen, Sluysen, Heulen, te doen ende van deselue op te nemen, bedraghende tot thien schellinghen vlems ende daer bouen, ende voirts van allen nyeuwen wercken gelyck men noempt te zyne nyeuwe heulen, sluysen, hoochselen aen ende afflegselen van Dycken ende andere diergelycke van elcken ponde vlems, twaelff grooten vlems, D'welck by 't gemeen Landt betaelt sal worden.

Van omegangen te leggen ende verstellen op Dycken, weghen, wateringhen etc.

xcij. Alle Dycken, Sluysen, heulen, weghen, wateringhen, straten, Damen ende alle andere gekeurde wercken sal men bedryuen met onsen Rechter ende

Sche-

Schepenen van Vossemaer, ende wanneer onse Rechter op eenich van dien omganck sal willen hebben, soo sal hy zynen eersten omeganck daer toe moeten leggen met een voirgaenden Sondaegschen gebode dien te voirderen op eenen dach in de weke die onse Schepen by haer luyder vonnisse nae vermanen des Rechters daer toe ordonneren sullen, ten welcken daeghe hy sal moeghen ogaen oft sal dien omganck met Schepen vonnisse ende Sondaeghs gebot op eenen anderen dagh moeghen verleggen, welcken omeganck gegaen sal den anderen omeganck moeghen leggen op eenen anderen Dach met Schepen ende Sondaeghs gebot als voeren. Ende al waer 't zoo dat eenighen omganck verviele, soo soude nochtans die omegangen die gegaen waeren van weerden blyuen, ende des nyet te min den vervallen ommeganck moeten verhaelen met eenen Sondaeghschen gebode als voeren, ende dan voerderen metten anderen daer aen volgende. Item alle wercken die hy begaen sal D'jersten omeganck sal zyn met een boete van twee groote vlems, ende den tweeden omeganck met een boete van vier groote vlems, ende den derden met

 een

een boete van zes grooten vlems, ende waer 't by aldyen datter nyemant en waere die den eersten oft tweeden omeganck de wercken in de boete vallende verantwoerden sullen de selue by onsen Rechter met Schepen vonnisse te banne gedaen worden, ende besteedt te maken ende Repareren tot des gheens coste die den gront van dyen daer inne oft jegens de selue gelegen zyn aecompt, haent oft bruyckende is, maer indien op ten derden omeganck het onloffelyck werck nyet gemaect en waere op zyn keure, soo mach onse Rechter voer eens op dat hy wil dat onlouelyck werck noch eens laten verscholen oft verpeynen op een boete om binnen sekeren daeghe te brenghen in zyn volle keure ende besteck, ende indyen 't selue binnen den voirsz. tyt nyet voldaen en is als 't behoirt sal dat vermoeghen te besteden met soo veel Luyden in 't werck te coemen ende daer inne te blyuen tot voldaen is, op sulcken peyne als Schepene redelyck duncken sal, te verhaelen op ten aennemer ende zyne borghen in een Schatte gelde ter Schattinghe toe tallen tyde onsen Rechter belieuen soude; Ende soude onsen Rechter daer en bouen 't selue andermael besteden te maken

hem oft doen maken fonder daer vuyt te scheyden met soo veel volcx hem met Schepenen oirbaer duncken soude en penn innem op ten aennemer dobbel schatte ter schattinghe toe, ten waere den genen die den gront toebehoirt die Heere van den Dyck oft die 't werk aengenomen hadde te maecken het vuytgeleyde gelt metten ban, ende andere oncosten binnen den feuen daeghe voor den Sonen ondergánck wilde betalen, in welcken gevalle hy foude moeghen volftaen mits 't felue opleggende een fchatte penn, ende doet hy dat nyet zoo is dat fanderendaeghs twee fchatte, ende fal onfen Rechter 't felue in winnen aen des ghéens Lieflycxte goet die de Hee van den Dycke oft wercke is, oft die den Dyck oft werck genomen hadde te maken, daer hy de keure van heeft als 't hem gelieft ter fchattinghe toe als voeren. Daer en bouen fullen onfe Rechter ende Schepen hebben op ten gebrecklyken den ban, ende wordt den ban nyet betaelt foo ryst hy teynden de veerthien daeghen tot neghen fchellinghen tournois, ende teynden vier weken tot achthien fchellinghen tournois, ende teynden fes weken tot zes en dertich fchellinghen tournoife,

ende

ende nyet hooger, den welcken onsen Rechter dan een schatte inwinnen sal als voeren. Ende indien onse Rechter 't voirsz. onloffelyck werck nyet en wil laten verpeynen om op sekeren ande daeghe by den Heere oft aennemer van dien gemaeckt te worden, soo sal hy op ten derden omeganck dat onlouel werck moeghen calengieren ende den Heer daer aff bannen ende weder besteden met vonnisse van Schepen ende de penn metten ban innen als voeren.

NB. By Resol. der Heerschappen van 20 Juny 1633 moet den Bailliu alle Jaaren twee maal omgaan op de binnen Dycken, om alle steekelen en onkruyt af te doen mayen op de boete van twee *schellingen vls.*

Item volgens gelyke Resol. van 20 Juny 1712 moet den Bailliu alle Jaaren Primo Juny op Oud-Vossemaar, en 8 dito op Nieuw-Vossemeer (mits die dagen op geen Zondag komen) op Dycken, Wegen, en Watergangen omryden. Item, en dat in cas van nalatigheid, de

Ge-

Gefwoorens op de gefette tyd zullen omryden mits proffiteerende de Boetens 18 Juny 1714. Item 18 Juny 1718 en 19 Juny 1730.

Hoe den Dyckgraue ouer gheen onloffelyck werck gaen en mach ten zy jerst gedaen.

xciij. Item gaet onfen Rechter op zynen omeganck ouer eenich onloffelyck werk, het zy te bannen gedaen dan nyet foo en fullen onfe Schepene op haeren eedt hem van andere onlouelycke Wercken gheen Recht doen, oft omeganck laeten voirderen, ten zy dat hy Ierst dat onlouelyck Werck gecorrigeert ende becroont heeft, ende daer fal hy wederom moegen op omgaen binnen den feluen daeghe oft omegange ende 't felue becroonen ende corrigeren fonder zynen omeganck daer mede te breken oft vervallen.

Hoe men gemeen Werck befteden fal.

xciiij. Men fal gheen gemeen flandts wercken aen Dycken, weghen, wateringhen oft waer dat zy, moeghen befteden binnen der

der Heerlycheyt van Vosſemaer, ten zy dat 't beſteck te voeren geſtelt zy by geſchrifte, ende by den Penninckmre oft Secris geregiſtreert ende dan het Werck dien volgende beſteet ter preſentie van Schepen ende ten minſten van een van den Lantmrs. Ende en ſal 't ſelue werck nyet moeghen op genomen worden dan by Dyckgraue ofte Lantmrs op te boete telcker reyſen indyen de Dyckgraue ofte Lantmeesters anders deden elcx van vyff ponden ſwarte.

NB. Het Beſteden van 's Lands werken moeten Dyckgraaf en Geſwoorens doen in bywezen van den Rentmeester, ten dien einde hem alvoorens adverterende volgens Reſol. Heerſchap. van 17 Juny 1669, 17 en 18 Juny 1680, 20 Juny 1707 en 19 July 1717.

Van het gemeyn Landts Dyckſchoten ende oncosten te Innen.

XCV. Item indien eenighe gelande in gebreke waeren heure Dyckſchoten op te brenghen in handen van onſen Rentmeeſt. als

als Penninckmeestere 's Landts van Vossemaer ten daeghe daer toe by Dyckgraue ende Gesworens geordonneert, sal die Penninckmre die gebrekeghe persoonen (den gepresigeerden dach ouerstreken zynde) den Dyckgraue in presentie van gesworens ouergegeuen met verclaeringhe ende specificatie van gemeet getalen aen dewelcke hy eenighe Dyckschoten Sluys-penninghen, Water-penn oft Reste van selue peninghen ten achteren is, ende daer af aen de voirsz. Dyckgraeff versoucken vuytlegginghe naer Dyckagie Recht; welcke clachte en versouck des Peninckmrs by den gesworen Clerck te Registere opgeteyckent, sal die Dyckgraue die gesworens daer op Recht manen, D'welck gedaen, sullen gesworens by heuren vonnisse wysen indyen hen luyden blyckt dat den gesetten dach van die geheischte Dyckschoten oft andere penninghen als voeren op te moeten brenghen ouersteken is, dat Dyckgr., die gelanden hem by den voirsz. Peninckmeestere sulcx ouergegeuen by den gesworen bode oft Dienaer des Landts van voirsz. clachte sal doen doen een wete aen heuren persoon oft emers tot heuren huy-

huyse, ten eynde dat deselue gelanden den Penninckmeester daer aff behoirlycken coemen voldoen binnen acht daghen naer de voirsz. Insinuatie, indien sulcke gebreckich gelande woonachtich oft huis houdende is binnen den Lande oft Heerlycheyt van Vossemaer oft op vier mylen daer omtrent: Ende Indien de selue hem is houdende buyten den voirsz. Lande ende Heerlycheyt voirder dan die voirsz. vier mylen binnen vyfthien dagen naer de voirsz. Insinuatie al tot coste van den voirsz. Deffaillant, oft dat by gebreke derseluer betalinghe, die Dyckgraeff den voirsz. Dach ouerstreken zyn die gebrekende peninghen den Peninckmre sal vuytleggen op anderhalff schat metten Rechtelycken costen ende wederom inne winnen naer Dyck-Recht; van welke wete oft Insinuatie die vorster gehouden wordt te coemen rapport doen den voirsz. Dyckgraue in presentie van gesworens om by den voirsz. Clerck op geteyckent te worden den dach dat de selue wete by den vorster oft bode sal gedaen geweest hebben, ende aen wyen, welcken Dach van acht off vyfthien daeghen onverscheyden gepasseert, sal die voirsz. penninckmre indyen hy middelre tyt van

den

den voirſz. gebreeckige ſchoten oft penn metten oncosten daer om gedaen nyet voldaen en is wederom moeghen coemen aen den voirſz. Dyckgraeue ende aen den ſeluen Rechtelyck voer geſworens verſoucken vuytlegginghe, waer op de Dyckgraeuwe ſal verſoucken opgeleſen te worden het rapport van den voirſz. Vorstere nopende de wete by hem aen de ptye gedaen, ende voirts Geſworens manen, D'welck gedaen en den voirſz. Geſworens by den rapporte des Vorsters gebleken van voirſz. wete mitsgaders de daeghen van betaelinghe ouerſtreken te zyne, ſullen Geſworens volgende heuren voirſz. eerſten vonniſſe verclaeren dat die Dyckgraue ſulcke gebrekende Dyckſchoten oft penn ſal vuytleggen in handen des Penninckmrs op anderhalff ſchat als voeren, ende 't ſelue anderhalff ſchat metten wettighen costen daer omme gedaen ende te doene, wederom inne winnen op te gemeetgetalen ouer de welcke den voirſz. Penninckmre ſyn clachte gedaen heeft gehadt oft aen zyn gereetſte Lyeflycxte goeden naer Dyck-Recht. Weluerſtaende dat die Haue eerst geexecuteert ſal worden indien ſulcke Deffail-

lant aldaer eenighe heeft, te wetene die Haeffelycke goeden deur openbaer vercoopinghe naer een Sondachs gebot, ende die gronden van eruen naer drye Sondaeghsche geboden den meest daer voeren biedende, behouden altyts den Heeren van Vossemaer in tyden van noode oft andersfins heuren meerderen ende minderen naer gelegentheit des tyts eñ soo de saken sullen moeghen verheysschen, volgeñ de Hantvesten.

Van de Heeren weeghen dam̃en oft Vroonen te Roouen oft crencken.

xcvj. Soo wye eenighe 's Heeren weeghen, vroonen oft yemants gront sonder consent ende oirloff Rooft sal telcker reysen verbeuren drie ponden swarten, ende daer en bouen den claegher zyn Schade te beteren tot taxatie van Schepenen.

Van Zeedycken, binnen Dycken ende bermen te beroouen.

xcvij. Wye den Zeedycken ende bermen berooft luttel oft veele, ende op hem bethoondt wordt met twee Schepenen oft Drye goede mannen, die sal telcker rey-

reysen verbeuren twintich ponden swarten, ende daer en bouen de schade beteren tot taxatie van Schepenen, ende van den binnen Dycken met heuren bermen zes ponden ende daer en bouen de schade beteren als voeren.

Van Operellen te maken.

xcviij. Item wye aen middeldycken eenighe operellen maeckede sonder oirloff van onsen Rechter die sal verbeuren eenen houaerdigen wille, ende sal den Dyck weder gehouden syn te maken in syn voorgaende keure.

Hoe Dyckgraue noch Gesworens van 's Landts wercken nyet en sullen aennemen.

xcix. Item zoo en sal onsen Baillieu die wy houden voer Dyckgraeff ons Landts van Vossemaer, off eenich van onsen Schepen, die wy houden als Gesworens eenich nyeuwe werck van Dyckagie aen moegen nemen oft daer inne deylen, den Lande van Vossemaer aengaende op te boete van twintich ponden swarten tegens ons te verbeuren sonder eenighe Dissimulatie nyet jegenstaende eenighen contracte den Baillieuschap oft Schependom aengaende.

Van den Verckens die aen de Zeedycken Loopen.

C. Item nyemant en ſal wye hy zy eenighe Vercken aen de Zeedycken moegen laten gaen op een boete telcker reyſen van een gerinckt Vercken van eenen ſchellinck Vlems, ende van een ongerinckt Vercken dobbel boete.

Van Dammen jegens Dycken ende Weghen.

Cj. Item nyemant en ſal damen houdden liggen jegens Dycken off weghen, op de boete van drie ponden ſwarten.

NB. By Reſol: der Heerſchappen van 17 Juny 1596 is verſtaan, dat Dammen leggende in Watergangen ende *Wegdilven*, mag den Bailliu Calengeeren 't aller tyd hy die zal bevinden.

By gelyke Reſol: van 19 Juny 1628, dat Dammen liggende tegen Dycken ofte Wegen moeten opgedaan of geheynt worden, uitgezondert die liggen tegen Landen die geploegt worden.

Wye

Wye gelden ſal in den Sluys ende berm liggende in 't gat van der Hicke.

Cij. Item alzoo de groote creecke in der Hicke liggende es den vanger van den gemeenen Hemelwater van den polders van oude Vosſemaer, Kercke-polder Hicke al 't ſamen ſueren 't zeewaerts ende deur den ſluys van der Hicken, ſoo ſullen aen de voirſz. ſluys ende berm als by den voirſz. hemelwater affſpoelende gemets gelyck gelden alle de gheene die daer by gedient worden.

Hoe wyt die wech ende ſcheydiluen zyn ſullen.

Ciij. Item alle deluen geleyt ende te leggen tegens weghen en bermen ſullen op haer bouen canten wyt zyn acht voeten op een boete, van drye ponden ſwarten, maer alle ſcheydiluen tusſchen twee Luyder eruen binnen ſlandts ſal genouch zyn dat die wyt zyn op haer bouencanten om d'erue te ſcheyden vier voeten.

Hoe men Dyckdiluen ende Wechdiluen begaen zal.

Ciiij. Item dat onſen Rechter alle Dyckdiluen ende Wechdiluen om die te hebben op

te wyte van acht voeten op haer bouen cantten, de selue sal begaen met eenen Sondaechsschen gebode gelyk men andere gekeurde werken des Landts van Vossemaer gewoenl is te begaen.

Van Creecken te deluen in de buyten gorssen.

Cv. Item soe en sal onsen Officier gheen consent yemanden moegen geuen wye hy zy eenighe Loon oft creecken te deluen in eenighe buyten gorssen, noch yemanden hen des onderwinden te doen dan by grooter nootsaken en den gehouden te zyn de creecke ofte Loo weder te stoppen ende vullen op een boete van drye ponden swarte.

Van nyet te ryden met wagens op Zee-dycken.

Cvj. Item dat men met gheen wagens en sal moeghen Ryden op eenighe Zee-dycken, noch buyten Dycks der seluer, telcker reysen op een boete van thien ponden swarten, ende sal d'Officier Jaerlycx toesien dat d'oneffen putten oft leechten op ten Dyck naer behoiren gevult worden tot Slants costen.

Waer

Waer men Schepen leggen mach ende hoe naer den Sluys.

Cvij. Item dat men op thien roeden niet en sal moegen liggen voer eenige Sluysen met eenighe Schepen op de boete van zes ponden swarten.

Dat men gheen Schepen sal meeren aen Hoofden oft bermen.

Cviij. Item nyemant en sal eenighe Schepen moegen meeren aen eenighe ryseren hoofden, bermen, tuynen oft staken van dien, op de boete van drye pont swarten.

Van den Sluysen te visiteren ende doen repareren by den Lantmeesters.

Cix. Item dat de Lantmeesters over den geheelen Lande van Vossemaer gehouden sullen zyn op haeren eedt alle de Sluysen Jaerlycx te doen visiteren ende repareren daer van noode wesen sal.

Hoe men de Zeedycken schoon sal houden van steeckelen en oncruyt.

Cx. Item soe wye eenighe Zee dycken in huyeren heeft, die sal Jaerlycx gehou-

den zyn voer St. Jansmisſe aff te picken oft vuyt te trecken de ſteeckelen ende distelen aen de ſelue Dycken wasſende, ende de ſelue voirts de reſte van den Jaere claer te houden van allen oncruyt als distelen, dornen, netelen ende anders op te boete van drie ponden ſwarten.

Van der Steen ſtraten ende reparatien van dien, ſtraet ſteen te nemen ende te doen liggen op de voet-paeden by den Lantmrs.

Cxj. Soo wye hem veruoirdert tot zynder belieften te halen eenige ſtraat ſteen waer die gelegen zyn, 't zy nyeuwen oft ouwen onſen Lande oft gemeente van Voſſemaer toebehoirende buyten conſent van onſen Rechter Rentmeester ende Gerechte 't ſamen, die ſal daer aen verbeuren telcker reyſen twintich pont ſwarten, ende voirts ſtaen tot arbitrale correctie als den geenen die der Heeren oft gemeynten goet geſtolen oft wech genomen heeft, ende des nyet te min de wechgehaelde ſteenen weder brengen ter plaetſen hy de ſelue gehaelt heeft. Ende ſullen de Lantmeesters de ſteenen van den voetpat, in de creecken, oft van de weghen in de graften gevallen zynde, tot ſlandts coste

we-

weder doen vuyt oft op visschen ende leggen in haer oude plaetsen, oft elders nootelyck zynde, op de boete van een pont swarten vuyt haer eygen goet te verbeuren. Ende sal voirts een yegelyck tot den arbeyt oft reparatie van der steenstraten voer zyn huys, oft jegens zyn Landt gehouden syn te betalen van elcke roede vyfthien gr. oft by faulte van 't zelue te doen sal onsen Rechter die pennighen op ten onwilligen verschieten ende weder twee schatte inne winnen met Rechte.

NB. Tot het maken der steen straaten zyn de Ingesetenen gehouden de steen ende zant te haalen, ter plaatse daer men hen wysen zal, ende die te brengen aan de Kercke op de Vroone. Resol: Heerschap. 25 Juny 1504.

Van de Heeren te dienste te staen met Peerden ende Wagen.

Cxij. Alle d'ondersaten van Vossemaer sullen gehouden zyn den Heeren te dienen met peerden ende wagenen in saken der Heerlycheyt aengaande twee oft drie

dagen 's Jaers des vermaent ende ontboden zynde by den Officier, Rentmre, geswooren Bode, oft andere den Heeren eedt gedaen hebben op een boete van zes ponden swarten yder reyse.

Hoe alle Inwoenders den Heeren oft heuren Officier assistentie doen moeten in 't vangen.

Cxiij. Item wouden wy oft onsen Rechter oft eenich Schepen yemant vangen, ende wy oft zy nyet sterck genouch en waeren, soo moegen wy ende sy luyden gebieden die by ons syn, dat zy hem helpen ende in onser gevanckenisse brengen, soo wye daer wederhorich in waere ende wy oft onse Rechter oft Schepen dat met twee goede mannen getuygen conden, die soude verbeuren vyff pont swarten, dats jegens ons vier ponden ende onsen Rechter ende Schepene een pont.

Van de Kercke te dienste te staen.

Cxiiij. Item zoo wye geboden wordt van den Rechter in der Kercken dienst te coemen ende nyet en compt, die sal verbeuren

ren telcker reysen thien pont swarte op dat hy een kennelycke wete heeft by onsen bode.

Van de schade die de Kercke gedaen wordt.

Cxv. Soo wye aen de Kercke off Kerckhoff eenighe schade dede het waere in de glaesen oft anders hoe dat zy, die sal die schade twee schatte betaelen, ende daer toe verbeuren ses ponden swarte. Ende wiens kinderen dat die schade deden oft gedaen hadden, dat sullen die ouders betalen, gelyck oft zy luyden selfs deden oft gedaen hadden, ende die schade metter breucken sal onsen Rechter t'samen bedinghen, ende worden zy verwonnen soo sullen zy betalen binnen veerthien nachten naer dat zy verwonnen zyn, 't selfde sullen oock verbeuren alle die met scherp op de Kercke oft Thoren schieten.

Wanneer men de Rekeninghe van Kerken en Heyligen gheest Jaerlycx doen sal.

Cxvj. Item Jaerlycx sal de Rekeninghe van der Kercken ende Heylighen Gheest ge-

gedaen worden acht dagen voer der Heeren vergaderinghe in Vosſemaer opaldien in deſelue eeniche ſwaricheden geviele die als dan by den Heeren gewideert mochte worden.

NB. Rekening van de Arme goederen — Jaarlyks te doen St. Jan, preſent de Heeren. Reſol. Heerſchap. 21 Juny 1623. Van 't inkomen van de Kerk, Jaarlyks te doen in 's Heeren Kamer. Reſol. Heerſchap. 20 Juny 1667.

Waer dat men thiende aff ſchuldig is.

Cxvij. Wat coren ſaet of ander goet dat men voer St. Jans dage midſomer nyet vuyt en eerdt *daer ſal men thiende* aff geuen ende ſchuldich weſen.

NB. Thienden — zullen Jaerlyks door twee Schepenen werden gegaert — en zal de Rentmeester dezelve gaaringe de huyrders voorleſen. Reſol. Heerſchap. 's maendags naer St. Jacob 1723. Idem en te laten pryſeeren 31 July 1724.

Van

Van Coren ende Saet te verthienen en waer men den thiendenaer een wete doen sal.

Cxviij. Men sal alrehande Coren ende Saet verthienen, ende die Heere van der thienden oft zynen gewairde bode vernoegen eer men dat Coren oft Saet van den velde voeren sal, ten ware off die Heere van der thienden oft zynen gewaerden bode een kennelycke wete hadde tot zijnen huyse, op dat hy een huys binnen onsen Lande hadde, oft hadde hy geen Huys tot die Capelle oft Kercke, met kennisse van drye goede mannen, behoudel dat hy twelff vren wachten sal naar dat die wete gedaan is, ende daer en t eynden soe mach die ghene die de thiende schuldich is syn goed sonder verbeuren wech voeren, behouden dat hy van alrehande Coren den thiende in 't velt sal laeten staen maer dat saet sal hy al thuys voeren ende gheuen de tiende by zynen eede wanneer den thiendenaer daer ome compt.

Wat men van mee - thiende schuldich is.

Cxix. Men sal van elck gemet meede 's Jaers be-

betaelen achtien grooten vlems, ende men ſal alle thiende van gedoluen meede betalen eer men die vuyten velde voeren ſal op te boete van vyfthien ponden ſwarte, dat's jegens ons twelff ponden ende onſen Rechter ende Schepen drye ponden, ende de Hee van der thiende ſoude hebben twee ſchatte alzoo veele als die thienden bellepen, ende ſal den Heere van der thiende oft zynen gewaerden bode by zyne ſimpele woerden ſonder eedt gelooff hebben, hoe veel hem aen deſelue thiende gebrekt een ſchatte gheldе.

Van ongedoluen mede te verthienen ende hoe die voer bamis dach betaelt moet zyn.

Cxx. Alle thiende van ongedoluen meede ſal men Jaerlycx betalen voer Ste Bauen dach der noten naestvolgende, ende geſchiede dat nyet, ſoo mach die Heere van de thiende oft zyn gecomitteerde Rechte voirt naer Ste Bauen dach tot wat tyde hy wil, gaen met onſen Rechter ende Schepen totter meede ende laeten hem Recht voirt

zyn thiende twee schatte toesetten van derselver meede daer t hem beileft in een vryen eigendome sonder den ghenen die de thiende schuldich was eenighe wete te deruen doen; Ende sal dan Recht voirt metter geeygender meede zynen vryen wille doen.

Van onuerscheyden thienden.

Cxxj. Item geuielt dat veel luyden t samen onuerscheiden thiende hadden, soo sal t genouch wesen dat die ghene die verthiende wil die wete doet tot des gheens huys die meest in de selue thiende heeft oft zyns gewaerden bode Huys op dat hy genich huys in onzen Lande heeft, indien nyet soo is t genouch dat hy de wete doet tot zyns of zyns gewaerden bode huyse die daer naest meest in de voirsz. thiende gegoet is: Ende hebben zy gheen van hen allen noch heuren gewaerden bode Huys noch Hoff in onsen Lande voirsz. soo sal 't genouch wesen dat zy dat kundighen ter Cappellen oft Kercken met kennisse van twee goede mannen, Ende zoo wanneer zy aldus de wete doen soo sullen zy

zy daer nae beyden, twelff vren eer zy haer goet vuyt den velde voeren sullen om den thiendenaer te wachten, ende daer en teynden sullen sy haer goet sonder verbeuren wech moegen voeren als voeren geseyt is.

Van Lamerthiende.

Cxxij. Soo wat Schapen in Vossemaer Lamen twee ofte drye Lameren ende van de selve Lameren gewent worden aen haer ander schapen te suygen, daer van de Lameren gestoruen zyn, sullen, d'ondersaten daervan thienden schuldich zyn als van andere Lameren; Ende sal de thiende werden gecolleeteert van alle Lammeren die in koyen werden geuonden wye die wel soude mogen aencommen, ende soo yemandt maer vier ofte vyff schapen ware houdende sullen deselue aengeteyckent werden tegens den naeste jaere.

NB. Lammer-Thienden met geen meer gelag te belasten op de verhuyringe dan met £ 2 : 10 : - tot de Maaltyd op 't omryden.

Re-

Resol. Heerschapp. 21 Juny 1610. by gelyke Resol. van 23 Juny 1613. moet de Lammer-Thienden van Schaapen die naar Nieuwe-Jaars dag verkogt worden, op Mey avond voldaan, en van elck Oye een Lam verantwoord worden, en houden Notitie hoe veel Lammeren hy op elcke Houve gevonden sal hebben.

Van onbehoorlyckheyt oft schimperheyt die geschiet in 't verhuyeren van thienden oft anderen 's Heeren goeden.

Cxxiij. Dat soo wye den anderen dreygelycke schimpighe woerden gheeft als men der Heeren goeden verhuyrt in presentie van Schepen die sal verbeuren thien pont swarten.

Waer men Herberghe houden mach in Vossemaer.

Cxxiiij. Item nyemant en sal eenighe Herberghe moeghen houden in den Lande van Vossemaer van bieren oft wynen

dan alleen binnen den Dorpe van Vosſemaer, het nyeuwe Dorp en beyde de Veeren.

Van den Tappers.

CXXV. Niemant wye hy zy hem met tappen generende, en ſal yemant moeghen ſetten bier oft wyn oft anderen Dranck tappen des Sondaeghs ofte geboden Heylige dagen onder de Predicatie telcker reyſen op de boete van ſes ponden ſwarte, dan alleen voor den buyten reyſenden man, noch eenighe Wynen oft Bieren dierder oft hooger tappen dan die ter Tholen gelden, op de boete van zes pont ſwarten, ende ſoo wye eenighen Rynſchen wyn tapt, die en ſal geen cleyne witte Wynen moegen tappen van Westen coemende noch Hongaertſche ofte andere dierger op de boeten van vj ponden als voeren.

NB. Tappers van Wyn of Bier, moeten wanneer zy Wyn of eenige vreemde Bieren, behalven Delfs Bier inleggen, op hun Eed verklaaren, hoe veel hun die Wyn en Bieren ge-

gekost hebben: op dat de Magistraat zoude kunnen ordre stellen op de prys en verkoopinge van dien. Resol: Heerschapp: 23 Juny 1532: by gelyke Resolutie van 23 Juny 1704. moeten de Tappers een krans uithangen enz.

Naer wat vren men nyet drincken noch tappen en mach.

Cxxvj. Item gheen weert noch weerdinne en sal eenich wyn oft bier moeghen tappen van Paesschen tot Bamisse naer den negen vren, ende van Bamisse tot Paesschen naer den seuen vren op te boete telcker reysen van drye ponden swarten; noch en sal oyck yemant nae de selue vre oft op andere verboden tyden moeghen in eenige Herberge drincken op de boete telcker reyse als voeren.

Van alle sorten van bieren ende excyse van dien ende op tappen van de selue.

Cxxvij. Om ordene te stellen op de Pollicye van den Drancke binnen Vossemaer en-

ende van der axcysen die de Heeren aldaer volgende de brieuen vau contracte by heure voersaten aengegaen met den Graue van Hollandt in 't bedycken van den seluen Lande van Vossemaer heffende zyn, ende gegonnen hebben een derden deel der gemeenten aldaer, om t'employeren tot reparatie van den gemeenen wercken als straten, cayen, spoyen ende diergelycke, ende te voersien totten exsessen van den buyerluyden ende ondersaten aldaer geschiedende deur de sware Inlansche bieren die de tappers ten tappe pooghen te houden ende vercoopen, opleggende *bieren* van diuerschen sorten ende tappen die tot diuersschen prysen al vuyt eenen keldere, soo dat peryckel *is* ende gebeurt dat zy eerst haeren *gasten tappen* van swaersten bieren tot een blancke de pot, ende de selue droncken zynde tappen cleyne oft ghemenghde bieren voer dierderen pryse als de swaere bieren. Oock dat zy inne leggen meuselaire, val ende kuyse, binnen een daege oft twee daer nae seggende egheen cleynder bieren te hebben dan meuselaire, soe dat de gemeente be-

dro-

drogen wordt, in noode alle de bieren (ſoo cleyne als ſware) te betalen tot eenen grooten pryſe, oock om dat vele jonge Lieden, ende oyck ſchamel arbeyders 't heure veel vertheeren in de voirſz. ſware costelycke bieren daer aff ſoo vele drinckende dat zy buyten wysheyt ende wete coemen, ende als dan hen begeuen tot quade coopmanſchappen, twisten, vechten, ſpelen ende gelycke tot heur eeuwighe distructie ende bederſſeniſſe; Oyck om dat de Heeren beuinden dat de heurders van den excyſen de ſelue nyet en colligeren in vueghen ſoo die behoiren gecolligeert ende ontfangen te worden, Welck geſchiet is vuyt dien in voerleden tyden de goede Luyden ouer al ſcherper eñ ſpariger waeren dan nv, ſoo dat zy om die costen van de biere eñ excyſe te ſparen nyet vele biers inne en leyden, hen lydende met water eñ gelycke, waerom̃ de huerders vañ voirſz. excyſen te vreden waeren hen luyden heure huyre geduyreñ t'ontfangen van elcke tonne biers nyet meer van den Huysluyden dan drye peñ vls, ende van den tappers vyff peññ vlems vañ tonnen,

 welc-

welcke bieren doen ter tyt waeren meer kuyte ende kuyse, sulcx dat by lancheyt van tyde de huerders tot deser tyt nyet meer en colligeren dan drye groote vañ tonnen vañ Huysluyden ende vyff groote van der tonnen van den tappers, daer zy behoiren t'ontfanghen vañ den huysluyden vyff groote ende van den tappers acht groote van der tonnen ende dat van kuyte ende kuyse als voirsz. is, ende van swaerder bieren behoirden wel te colligeren naer aduenant. Vuyt welcken voirsz. redenen ende andere den Heeren grootelycx mouerende soo tot weluaren van der gemeenten als tot conseruatie van den excysen (als voirsz. is) hen luyden eñ der gemeenten toebehoirende: Soo Is geordonneert datter gheen hooger bieren ten tappe gesleten oft getapt en sullen worden van wat naem, Landt, oft quartiere die soude moegen wesen dan van vier eñ dertich stuuers de tonne, daer inne begrepen de Brouwers placke, op de verbeurte telcker reysen cõtrarie doende van selue bieren ende twee ponden swarten; Te weten den val om een groote vlems de pot, de kuyse om ach-

achtien myten vlems, ende de kuyte om twelff myten vlems de pot; Ende Indyen yemandt hem vervoirderde de selue hooger te tappen dan voirsz. es sal daer aen verbeuren telcker reysen twee ponden tournois, Weluerstaende dat hier onder nyet begrepen en worden de buyerluyden ende Ingesetenen de welcke voer haer eygen drincken sullen moegen opleggen sulcke bieren hen belieuen sal, midts daer van betalende den excys naer ouder gewoenten, te wetene van elcke tonne kuyte ende andere gelycke cleyne bieren sal den Huysman oft buyerman betalen twee grooten vlems en den tappers drye grooten vlems; Item van elcke tonne kuysen ende gelycke bieren den Huysman drye groote, en den tappers vyff groote van elcke tonne; Item van elcke tonne vals oft gelycke bieren sal den Huysman betaelen vyff groote en den tapper acht groote; Item van elcke tonne Vuytlansche ende ande Inlansche bieren excederende den principalen coop de some van drye ende dertich stuuers de tonne, sal den Huysman betalen acht grooten *ende den tapper twelff groote.* Welcke

Excysen geëmployeert sullen worden naer vuytwysen d'ordonnan ende ghifte die de Heeren van Vossemaer hier voirtyts der gemeenten gedaen hebben; Te wetene dat derde deel tot proffyte van den gemeynen wercken van der Heerlycheyt ende des Landts als voirsz. is ende de twee derdendeelen tot proffyte van den Heeren voirsz.

Hoe den excysenaer Recht hebben sal.

Cxxviij. Item den excysenaar sal glooft zyn, syn schult te stercken dien hy ten achter is aen onsen ondersaten van Vossemaer ter saken van excyse, ende daer op Recht versoucken conform de ordonnan van de Ed. Mo. Heeren Staten van Zeelandt.

Hoe dat men den excysenaer betalen sal voer Wyn oft Bier te kelderen.

Cxxix. Item nyemandt en sal wyn oft bier in zyn huys oft kelder moeghen doen om te drincken oft tappen ten zy hy al voeren den excysenaar gecontenteert hebbe, op peyne soe wye contrarie dede, buyten wille oft consente van den

den excyſenaar , bieren ende wynen te verbeuren, ende daer toe de boete van drye ponden ſwarten een derdendeel tot proffyte van den Heeren, een derdendeel tot proffyte van den excyſenaer, ende een derdendeel tot proffyte van den aenbrenger, ende dat ſoo wel van wynen ende bieren by den arbeyders op 't velt gedroncken als ande.

Van den Excyſenaer te bedriegen oft vercorten.

Cxxx. Dat zoo wye bedriegelyck ende om den excyſenaer te vercorten den ſeluen zynen excys ontreckt verſwycht oft verbercht, die ſal 't ſelue den excyſenaer beteren vierſchatte ende ſal voirts by den Heeren arbitralycken gecorrigeert worden naer gelegentheyt van der ſaken, welcke correctie de Heeren aen hen reſerueren, Ordonnerende ende belastende haer luyder Officier op zynen eedt 't ſelue hen altyt te kennen te gheuen ter eerſter Vergaderinghe, ende tot verſekerheyt van den delicte van den delinquant te nemen borghe van te Recht te ſtaen ende 't gewysde van den Heeren te voldoen.

Van tauerneſchult.

Cxxxj. Item dat alle tauerniers van heure ſchult van verteerde costen by yemanden tot heuren huyſe verteert ſullen moeghen Rechts pleghen alle Sondaghen binnen 's Jaers ende de ſelue heure ſchult met eede halen by een eygendom, maer beyden zy langer ſullen de ſelue heure tauerneſchult moegen innen metten Jaergedinghe.

Ordonnantie op 't vercoopen van de Victualie.

Cxxxij. Item om te verſien op te clachten van den ſchamelen Ingeſetenen der Heerlycheyt van Vosſemaer nopende de nootdruften van *boter*, *caſe*, *broot*, *melck*, eyeren ende gelycke is geordonneert dat d'Inwoenders ſlandts van Vosſemaer eens ter weken ſullen moeten ter merct by der Kercken van Vosſemaer brenghen des hen daer aff bouen haer luyder behoeff ſal moeghen ouerſchieten, ende aldaer der gemeynte vercoopen; Dat oyck nyemant binnen den Lande van Vosſemaer woe-

woenende syn coren oft andere graenen en sal moegen vercoopen tot zynen huyse aen eenighe voercoops om weder te vercoopen, maer dat hem elck van den ondersaten dyen aengaende sal reguleren naer Inhoudt der Placcaten van de Mat onser aldergenadichsten Heere, op te peynen in de selue Placcaten begrepen; Ende oft yemandt eenighe granen begeerde te voeren buyten der Heerlycheyt sal dat moeghen doen naer inhouden der voirsz. Placaten ende anders nyet, maer eerst ende alvoeren gehouden zyn binnen onsen Dorpe van Vossemaer daer aff ter merckt te brenghen de quantiteyt van een mate oft meer op dat de voirsz. Ingesetene daer aff moegen coopen des hen luyden tot heure nootelycheyt van doene is. Ende op dat onse goede Luyden van Vossemaer gheen belet en souden hebben die merckt-Daeghen van de omme liggende plaetsen te besoucken; Soo ordonneren wy dat den Dinsdach zal zyn de weke merckt binnen onsen Dorpe van Vossemaer, oft waer 't des dinsdaeghs Heylich dach soo sal 't zyn des Woensdaeghs.

Van

Van den Granen te mercten binnen Vosſemaer ende 't meten van dien.

Cxxxiij. Item elck buyerman van Vosſemaer ſal gehouden zyn des Jaers in den Dorpe van Vosſemaer ter merćte te coope te brengen een hoet graens van zynen gewasſe des hem verouert bouen zyne nootelycheyt te weten acht veertelen hardt graen 't zy terwe masteluyn oft Rogge, ende acht veertelen ander granen als gheerſte, hauere, erweten, boonen, wicken, plat oft ront ſaet; Ende die eenich goet coopt by der maten ende die mate begheert, ſal 't ſelue doen meten by den geſworen corenmetere, ende ſal den meter hebben van elcke veertele ſes myten *vls*, *die betaelt* ſullen worden by den vercooper eñ van een halue veertel oft meucken drye myten te betaelen als voeren.

Wat maten ende gewichten in Vosſemaer gebruyckt ſullen worden.

Cxxxiiij. Men ſal in den Lande van Vosſemaer ouer al hebben ende gebruycken die ma-

maten ende gewichten van Tholen, ende gheen ander het zy natte oft drooghe en wye anders dede soude telcker reysen verbeuren drye pont tournois en die natte, en sal onsen Rechter en Schepen daer op omme moegen gaen alzoo dicke hem belieuen sal.

Van Visschen en Vogelen te vercoopen.

Cxxxv. Dat de Vogelaers ende Visschers de Visschen ende Vogelen binnen der Heerlycheyt gevangen, die zy selfs nyet en behoeuen, sullen gehouden zyn te brenghen in 't Dorp van Vossemaer, daer mede gaende om den Rinck ende aldaer ouerluyde vuytroepende 't ghene dat zy te coope hebben, al eer zy de selue elders sullen moeghen draeghen te vercoepen op de boete telcker reysen van drye ponden swarten.

Van nergens dan binnen 's Lands te maelen.

Cxxxvj. Dat nyemandt van de Ingesetenen van den Lande oft banne van Vossemaer hem

hem en sal veruoirderden ergens op eenighe buyten moelens zyne graenen te doen malen anders dan Ter Tholen, op de boete telcker reysen van eenen houaerdigen wille.

NB. Hooveerdigen wille verstaan de Heeren te wesen, als een perzoon zich opposeert ende gaat tegens de keur van Vossemaar, den zelven vervalt in een boete van 40 ponden swarten. Resol. Heersch. 18 Juny 1674.

Wat partyen Inleggen sullen van Vonissen te hoofde gewesen, en wat saken nyet te hoofde gewesen en moeghen worden.

Cxxxvij. Soo wanneer eenighe saken by onsen Schepenen te hoofde gewesen worden soo sullen partyen beyde gehouden syn binnen acht daeghen naer den gewysde elcx te leggen in handen van onsen Schepen van elck gewysde vyff schellinghen vlems, dwelck aen weder zyden alzoo gedaen onse Schepen gehouden worden binnen acht daegen daer naer de voirsz. Inge-

geleyde penninghen midtsgaders eysch ende antwoerde metten voirsz. vonnisse oft vonnissen te brenghen oft leueren in handen van onsen Baillieu van Vosemaer, ende zoo wye in gebreke blyft van binnen voirsz. tyt inne te leggen, sal onsen Rechter ten versoucke van de vervolgende party de voirsz. vyff schellingen verschieten, ende op den gebreckighen weder innen twee schatte gelde metten oncosten d' ome te doen, wel verstaende dat onse Schepen gheen saken aen ons te hoofde en sullen verseynden roerende breuken oft boeten.

Dat men gheen wilt vangen nog schieten en sal.

Cxxxviij. Item dat nyemant gheenderhande Wilt als Reygher, Lepelaar, Patrysen, Hasen, Conynen oft andere Wilt binnen onsen Lande van Vossemaer vanghen noch schieten en sal, dan onse Ambochtsheeren seluer, op de boete t'elcker reysen van twintich ponden tournois tegens ons te verbeuren.

Van

Van der Heeren wilt ende honden te houden met bussen oft bogen te gaan.

Cxxxix. Item nyemant wye hy ſy gheestelyck oft weerlyck egheen Ambochts Heere zynde ſal hem veruoirderen te houden meer dan eenen hont, ende dat op te boete van zes pont ſwarte. Oyck dat nyemandt hem en vervoirdere te gaen met hantbusſen, ſtalen bogen noch hantboghen op de boete van thien pont ſwarte, ende verbeurte van de voirſz. busſen ende bogen: Ende indien yemant beuonden wordt ſchieten oft geſchoten te hebben naer eenich Wilt het waer Swanen, Reygers, Fayſanten, Pertryſen, Entvogelen offt ander hoedanich dat zy off de ſelue met gaerne *netten of ander* Inſtrumenten gevangen te hebben oft te willen vangen, die ſullen daer aen verbeuren dobbel boeten, midtsgaders den Inſtrumenten die zy tot dien eynde gebruycken ende beſighen. Item dat oyck nyemant hem en veruoirdere eenighe eyeren van den voirſz. wilden te roouen oft nemen op de boete van ſes pont ſwarten, ende zoo verre die

eye-

eyeren geroofs worden by kinderen, soo willen wy dat de voirsz. boete geinnet en betaelt worde op en by den ouders van den seluen kinderen oft meesters daer zy by woonen oft dienen; welcke boeten sullen gaen voor een derde deel tot onsen proffyte, het tweede derden deel tot proffyte van Officier en Gerechte, ende het derden deel tot pffyte van den aenbrenger.

NB. Meenigvuldig zyn de Resolutien der Heerschappen op de Jagt, zoo dat die hier geen plaats konnen vinden, die, en 's Lands Placaaten worden in dit stuk hier in observantie gehouden.

Van met bussen nyet te schieten.

Cxl. Item soe wye schiet met eenighe bussen binnen der Heerlicheyt van Vossemaer die sal verbeuren drye ponden swarten.

Van doode crengen.

Clxj. Item dat alle doode crengen binnen onser Heerlicheyt van Vossemaer sullen ge-

doluen worden binnen vier en twintich vren naer die gestoruen zyn drye voeten diep, op een boete telcker reysen als 't beuonden wordt van drye ponden swarten, ende dat sal betalen die de crenge laetste leuen toebehoirde.

Van ongeringhde verckens.

Cxlij. Item wanneer onse Rechter bot leyt op de Verckens ome te gaene soo sal men alle de weke deure ommeganck hebben naer den dach die Schepen setten sullen, ende soo wat vercken gevonden worden by onsen Baillieu oft gesworen bode ongerinckt, ende dat by zynen eede den Schepenen aenbringht die sullen gelden twee grooten vlems van den stucke, des sal den bode by den Rechter ende Schepene geloont worden.

Van Verckens op te houden in den Oogst.

Cxliij. Item D'officier sal jaerlycx als den oost aenstaende is des sondaeghs doen condighen, dat een yegelyck zyne vercken sal ophouden elck by zyne bedryue, ende soo wanneer by den officier oft zyne Dienaeren eenighe beuonden worden

den buyten elckerlykcx bedryff loopende sullen t'elcker reysen verbeuren van elc vercken drie ponden swarten ende den Schutters dobbel schult-gelt.

Dat men van den Heeren van Vossemaer der Vierscharen Recht nyet nemen en sal.

Cxliiij. Item dat onsen Rechter oft Schepene van den Heeren van Vossemaer van saken die zy ter Vierschaere te doen sullen hebben daer zy gheen verhael aff en weten, gheen vierschare Rechten nemen en sullen.

Dat Schout noch Schepene eenighe kennissen draegen sullen ouer eenich van den Heeren in psoneel actien.

Cxlv. Item dat onse Rechter noch Schepene gheen kennisse nemen en sullen van den Heeren in eenighe actien personneel; maer sal onsen Officier de selue actien aenbrenghen ende te kennen geuen in onse eerste Vergaderinge, om als dan by ons als Rechters met onsen Schepen in der saken gedaen te worden naer behoiren.

Wye Voocht wesen sal ende van der Voochdie.

Cxlvj. Item wanneer Vader oft Moeder compt te steruen sal de lancxte leuende binnen veerthien daeghen daernae moeten comen oft seynden aen onsen Rechter ende brengen aldaer ouer de namen ende toenaemen van de vier manspersoonen oft van twee indien daer nyet meer en zyn, te wetene de twee van des Vaders zyde ende d'ander twee van des Moeders syde den weeskinde oft kinderen van bloets weghen aldernaest bestaende, om by onsen Rechter vuyt henluyden de twee bequaemste *het zy* van Vaders oft Moeders zyde tot Voeght ende toesiendere geordonneert te worden op de boete van een pont swarte, en werden zy daerome by onsen Rechter nae de voirsz. veerthien daeghen gedachvaert sal t'elcker reysen zyn op dobbel boete, soo lange zy onuerhorich blyven; welcke Voegden den Inuentaris ende staet van den sterfhuyse behoirlyck gemaeckt hebbende ende in der weesen Register by onsen Secretaris gestelt zynde sullen tegens den lancxt leuende procederen tot schey-

ſcheydinghe ende deylingehe van allen den voirſz. goeden den ſterfhuyze aencomende egheen vuytgeſondert, ten waere dat die lancxst leuende verſochte daer aff vuytcoop te doene, in welcken gevalle ſullen die voirſz. Vooghden daer toe moeghen verſtaen by aduyſen van onſen Rechter en Schepen ten meesten proffyte van den weeſen, ende tot dien eynde eerst geſien ende t'ſamen ouerleeght hebbende den Staet ende Inuentaris van den voirſz. ſterfhuyſe. Welcke cauelinghe ende Deylinghe oft vuytcoop in der maniere voirſz. metter lancxst leuende gedaen, geregistreert en de weeſen van alles wel verſekert zynde, ſal als dan die Vader indyen dat hy lancxt leuende is, ofte oock die Moeder indien ſy is lancxt leuende, ende zoo lange zy ongehouwct blyft voer yemandt anders vooght ſyn van haeren kinderen ende heuren goeden, maer Vaeder en Moeder beyde doot ſal als dan principaal vooght weſen die oudſte ende naeste manshooft van der Vaders zyde op datter een manhooft zy die daar toe bequaem is: Ende en isſer van des Vaders

 zy-

zyde gheen manhooft als voeren, soo sal 't dan wesen de oudste ende naeste manhooft van des Moeders weghen op datter een manhooft is bequaem zynde: Ende wye van den voirsz. psoonen het zy Vader, Moeder oft Maegen aldus geboiren vooght zynde die sal die voogdie van den kinderen terstont moeten aenueerden ende sweeren ten Heilighen, *Dat hy die kinderen ende heuren goeden trouwelycken ende wel Regeren sal ten meesten oirboir e prouffyte; In den Rechte ende oueral te beschermen, beschudden ende te verantwoerden als hy van Rechts weghen schuldich is te doene, ende gheen onroeren goeden oft Renten en sal verminderen, quyten, vervremden oft alieneren buyten consent van onsen Rechter ende Schepen*, ende den kinders goeden sal hy versekeren op twee schatte erue daer die Weesen wel mede bewaert zyn, ende en mach die Vader oft Moeder die sekerheyt nyet doen soo sal die oudtste ende naeste manhooft ende maegh van den Weesen dan Voight moeten wesen, ende waere noch dese maegh nyet ryck genouch der Weesen goet voirsz. te verborghen soo sal men altoes voorts van eenen totten anderen gaen alzoo lan-

lange als 'er eenich man hooft in der maegſchap weſen ſal daer toe bequaem. Ende tot deſer Vooght ſullen noch twee ander weder Voighden daer toe geordonneert worden van den naesten maeghen, te weten een van des Vaders weghen ende een van des Moeders weghen, om toe te ſien metten Vooght, Welcken Vooght ſal gehouden weſen Jaerlycx te doen voer onſen Rechter ende Schepene ter preſentie van de voirſz. toeſiende Vooghden goede deughdighe Rekeninghe bewyſinghe ende Reliqua van der voirſz. Weeſen goeden, die ſterckende daer en bouen by eede. Ende en hadden die Weeskinderen gheen manhooft oft maeghen die heuren voeght weſen mochte, ſoo mach die Vader, eer hy ſterft (die Moeder doot zynde) by testamente eenen ſtellen die oyck gehouden ſal zyn eedt te doen als voeren, ende in dyen hy dat nyet doen en mach ende nyet Ryck genouch en is, ende oft oick de Vader gheen Vooght voer zyn ouerlyden geſtelt en hadde ſoo ſal onſen Rechter ende Schepen in ſulcken gevalle een goeden man oft twee ryck genouch zynde totter vooghdie kieſen ende ſtellen die den eedt, ſeker-

heit ende Rekeninghe doen ende geuen sal als voeren; Daer en bouen sullen toesienders ende weder vooghden blyuen onsen voirsz. Rechter ende Scepen. Alle welcke Vooghden geloont sullen worden vuyter Weesen goeden by de Wedervooghden by aduyse van onsen Rechter ende Schepenen:° Ende sullen der Weesen Rekeninghen geleyt worden in de Weeskiste, die hebben sal drye slotelen, daer aff den eenen slotel bewaert sal worden by onsen Rechter, den tweeden by den oudsten Schepen, ende den derden by den Secretaris.

Van Staet ende Inuentaris van de Wesen goet te maken.

Cxlvij. Soo wanneer eenich vooght die vooghdie van de Weesen aengenomen heeft, soo sal hy gehouden zyn binnen ses weken voer Schepenen ende Secretaris te doen maken staet ende Inuentaris van allen den Weesen Haeffelycke en erffelycke goeden gheen vuytgesondert ende den seluen staet doen Registreren in der Weesen Registere, houdende de selue Vooghden daer van copie tot eens yegelycx versekerheyt.

Soo wanneer de principael Vooght de vooghdie nyet en wil accepteren, dat tot zynen Laste een anderen gestelt sal worden.

Cxliij. Item indien yemant van geboren oft gekoren Vooghden die vooghdie van den Weeskinderen nyet en wilden aenneerden, sullen onsen Rechter ende Schepenen eenen persoon stellen in der manieren voirsz. in des onwillighen plaetse die den Weesen ende heure goeden bewaeren ende Regeren sal tot laste, ende peryckel van geboren oft gekoren Vooghden ende alle de schade die dese Weeskinderen hebben ende lyden sullen en alle 't gebreck dat in desen geschien sal, sullen die weder Vooghden oft Weesen tot heuren daegen gecomen zynde voer Schepen op ten voirsz. geboren oft gecoren Vooght die de Vooghdie nyet en heeft willen aennemen oft zynen eruen vier schatte moeghen inne winnen, ten waere dat zy merckelicke redenen hadden oft belet om der vooghdie nyet aen te nemen, ende dat de sake van weygeringhe oft excusatie den

Rechte genouch ende fouffifant dochte: Ende waeren Schepen weder vooghden foo fullen fy in defen ftucke andere goede mannen tot weder Vooghden ftellen.

Van den Seluen.

Cxlix. Item ofte gebreck geviele onder onfen Rechter ende Schepenen in 't kiefen van den Vooghden oft weder Vooghden oft andersfins, foo fullen die Weefen tot heuren daeghen gecomen zynde hen luyden moeghen beclaeghen daer 't behoirt, ende 't gebreck, fchade ende verlies dat zy daer by gehadt hebben, op onfen Rechter ende Schepenen ende heuren eruen vier fchatte inne winnen.

NB. *Weefe goederen en Weeskinderen te regeeren en te behandelen agtervolgens de Keure van Zeeland 2 Capt. het 27, 28, 30 en 31e. Art. Refol. Heerfchap Ao. 1520. geen Rekening van Weefen of exhibitie van ftaat van Weefe goederen mag in de herberg gefchieden, maar in 's Heeren ka-*

kamer, zonder dat Weesen mogen worden beswaard met meer Leges als by de Heeren daar toe zyn gestelt. Resol. Heerschap. 18 Juny 1646. Over Weese Rekeningen moet den Bailliu verdachvaarden Schepenen kunnende lesen en schryven, en over Rekeninge van Weesen op Nieuw-Vossemaar de Schepenen aldaar. Resol. Heerschap. 20 Juny 1650.

Tot wat tyden een meysken oft knechtken zyn Jaeren hebben zal.

CL. Item dat gheen knechtken en sal zyn Jaeren hebben naer deser keuren hy en sal hebben van den daeghe zynd geboorten vyfthien Jaeren volcomen, ende een Dochter van den Daeghe ende Jaere heurder geboorten twelff Jaeren volcoemen en daer nae sullen zy noch blyuen onder den Vooghden ende in Voochdien alsoo lange als onsen Rechter Schepenne ende die weder Vooghden sweren sullen by heuren eede oirbaer te wesen.

Van

Van op te meulen te ſchieten.

CLj. Item dat die Schutters nyet ſchieten en ſullen op ter moelen ten, zy dat zy eerst obidientie doen ende d'ouerheyt van onſen Rechter oft Rentmeester bekennen, doende kennisſe van der opſchoten ende om de moelen biddende oft anders ſal men die hem weygeren.

Van onſchult te doene.

CLij. Soo wye in Rechte tegens den Heere, Rentmeestere oft eenighe andere partye ontſchult biet oft by eede preſenteert te doene ende daer toe by Schepene vonnisſe geweſen wordt, ende die nyet en doet binnen den tyt hem by Schepene gepreſigeert oft ter contrarie ouer hem goet gedaen wordt, ſal telcker reyſen (al waer hy oyck totter onſchult nyet geweſen maer die alleen gepreſenteert hadde te doen) tegens ons verbeuren vier ponden ſwarte dat is twee pont tegens ons, ende onſen Rechter en Schepen twee pont; Ende zoo wye hem thoon vermeet en nyet en volcoempt ſal telcker reyſen verbeuren drye pont.

Wan-

Wanneer men cramerye opstellen mach op Heylige Daeghen, in Vosſemaer.

CLiij. Item dat nyemant op Sondaeghen oft Heylighe Daeghen eenige cramerye opſtellen en mach onder de Hoochmiſſe op de boete van drye ponden ſwarten.

Van crayen oft exter nesten vuyt te ſteecken.

CLiiij. Item dat een yegelyck wye hy zy huerders pachters oft eygenaers ſal gehouden zyn elck op zynen bedryue binnen der heerlycheyt van Vosſemaer alle Jaer op meye auonde vuyt geſteecken ende berooft te hebben die crayen nesten ende de crayen als dan voirts te verjaegen ende te roouen dat zy nyet en nesten, ende by heuren gebreke ſal 't onſen Rechter doen doen op des ghenens coste die in gebreke beuonden ſal worden eñ daer en bouen telcker reyſen verbeuren drye ponden ſwarte, daer van de twee deelen ſullen comen tot onſen proffyte eñ 't derde deel tot prouffyt van der Kercken, ende ſal den bode gelooft zyn aen te brengen op zynen

nen eedt ende ſal 't ſelue van ſulcker effecte zyn als oft Schepen kennisſe waere.

Van gheen mesch vuyten Lande te voeren.

CLv. Item nyemant wye hy zy en ſal moeghen vercoopen eenich mesch gemaeckt binnen den Lande oft Heerlycheyt van Vosſemaer om 't ſelue vuyter Heerlycheyt te voeren, dan alleenlyck de keutelen die men buyten dycx maeken ſal telcker reyſen op de boete van drye ponden ſwarten.

Van die vuyt der Heerlycheyt vertrecken.

CLvj. Soo wat buyerman vuyt Vosſemaer vertreckt oft oyck afflyuich wordt ſulcx dat Luyden van buyten der Heerlycheyt als D'erfgen D'achtergelaten goeden van den ouerleeden deelen oft aenueerden, ſullen gehouden zyn te betaelen van den meubelen voor exue oft haer vertreck den twintichſten penninck, een derden deel tot proffyte van den Heeren, ende de twee deelen tot proffyte van der gemeenten.

NB. Den

NB. Den Bailliu vermag over 't Recht van Erve of Issue met niemandt accordeeren, dan in presentie en ten overstaan van den Rentmeester, twee Schepenen en den Secretaris. Resol. Heerschap. 20 Juny 1616.

Wye in Vossemaer pcureren sal en haeren Loon.

CLvij. Nyemant en sal in Vossemaer procureur oft voirsprake wesen voer den gerechte in een anders sake hy en sal jerst eedt gedaen hebben tot zynder officie staende in handen van onsen Rechter ten waere hy bethoonen conde voer anderen vierscharen en Rechters eedt gedaen te hebben om ptyen in Rechte te dienen ende haer luyder Recht te bewaeren naer haer luyder vermoeghen en sullen hebben van Luyden van binnen van elcke sake oft termyn acht grooten.

NB. Salaris van de Procureurs is zoo veel als andere Procureurs binnen Tholen of andere naburige Plaatzen in loco woonende profiteeren. Resol. Heerschap. 22 Juny 1693.

Dat

Dat Baillieu, Schout noch Schepene gheen woerden voeren en sullen.

CLviij. Item soo en sal onsen Rechter Schout oft Schepene voer nyemant in Rechte, in eyschen oft verantwoerden eenighe woerden moeghen voeren op de boete van zes ponden swarte ten sy de sake raackt d'Ed: Heeren selfs Weduwen ofte Weesen, maer indien partyen van geenen Procureur versien en zyn, sal onsen Rechter tot haer luyder begeerte een Schepenen daer toe moeghen ordonneren, welcke Schepen van dyer tyt voirt nyet meer in dyer sake sal moeghen helpen consulteren oft daer ouer metten anderen Schepen sitten oft wysen op te boete als voeren.

Van den Veerman ende dat nyemant ouer vaeren sal dan in Vossemaer.

CLix. Item onse Veerluyden sullen hen dragen op sulcke conditien ende voerwaerden waer op zy aengegaen zyn onse Veeren te bedienen, endien yemant beuonden wordt buyten oft elders ouer

te

te vaeren ſonder hen luyden te vreden geſtelt te hebben, ſullen telcker reyſen verbeuren drye ponden ſwarten ende den Veerman Dobbelen loon, de twee deelen tot proffyte van onſen Rechter en Schepen ende 't derden deel tot prouffyte van den aenbrenger.

NB. Veerluyden moeten hun reguleeren in 't ontfangen van Veerſchot naar ouder gewoonte, volgens de prys van 't Veer van Tholen. Reſol. Heerſchap 22 Juny 1579. De Veerluyden moeten woonen aan de Westzyde van den Watere; en daar op de Veeren te verhuuren 20 Juny 1580.

Van den aenboirt voir den Heeren van Voſemaer.

CLx. Dat de Heeren van Voſemaer ſullen hebben aenboirt totter Heerlycheyt behoeff en proffyte aen allen Huyſen ende gronden van eruen binnen den voirſz. Lande vercoft voer allen anderen.

Hoe den Baillieu den Rentmre van Tholen Rekeninghe doen sal van gereserueerde saken.

CLxj. Item dat onser Baillieu der Heerlycheyt van Vossemaer Jaerlycx oft des by den Rentmre van der Tholen vermaent zynde, den seluen van den Heeren weghen gehouden sal zyn van den gereserueerde saken de Mat competeren te doen Rekeninghe bewys ende Reliqua al volgende de coop en Hantvesten van Vossemaer.

Beroerende den appellatien.

CLxij. Item zoo wye appelleert van eenighe sententie by onse Schepene gegeuen, het zy Interlocutoire diffinitiuen oft den executien daer vuyt spruytende, ende zyn appel nyet en verheft binnen den tyt daer toe gestelt by der ordonnantie ende Instructie des Hoofts van Hollant, sal telcker reysen verbeuren drye ponden swarten, ende sal daer en bouen sulcken appellant gehouden syn te verborgen de goeden in questie oft andersins te laeten in arreste ter tyt toe hy syn appellatie verheuen sal hebben.

Hoe

Hoe dat nyemant in den oost en mach mennen onder den dienst Goids.

CLxiij. Item nyemant en ſal hem vervoirderen in den oost op eenighe Sondaghen oft Heylighe dagen onder den dienst Goids oft Hoochmisſe eenich goet te mennen op de boete van vyff ponden ſwarten, ten waere in eenen weecken oost ende ſullen dan peerden en wagen executabel zyn voir de boete.

Hoe gheen Inwoenders haer kinderen moeghen kerſten oft dode begrauen buyten der Heerlycheyt.

CLxiiij. Item dat nyemant hem vervoirderen en ſal zyn kinderen te doen kerſtenen oft zyn dooden te doen begrauen buyten der Heerlycheyt van Vosſemaer ſonder conſent van den Pastoir op de boete telcker reyſen van vyff pont ſwarte en des nyet te min te betalen der Kercken Rechten.

Wat de Boden hebben sullen van den gevangens soo wel in criminele als ciuile saken te bewaeren, ende den cost te geuen.

CLxv. Item dat die boden sullen hebben van den gevangens te bewaeren met heurren teercosten des Daeghs ses grooten vlaems, die sal hy deselue moeten geuen case eñ broot met een pot biers Daeghs, ende van gelycken gevangenen om ciuile saken oft om schulden gevangen, voor welcke costen partye doende yemanden gevangen setten sal moeten verantwoerden, welverstaen dat indien eenich gevangen beter onderhoudt begeert, sal 't selue moeghen hebben tot zynen coste, ten waere dat het selue om eenighe sake anders by onsen Rechter eñ Schepene geordonneert worde.

Van verbeurnisse in der Vierschare by Vuytlansche Luyden.

CLxvj. Wanneer eenich vuytlansch mensche yemant te Rechte spreeckt, ende dan met woerden oft wercken in der Vierschare yet verbeurt, soo sal hy rechte voirt borge moeten stellen tot Discretie

tie van Schepen die verbeurnisse binnen veerthien Dagen te betaelen, off daer aff te doen dat Schepenen Recht duncken sal, doet hy dat nyet, men sal hem voer de boete in onser hechtenisse houden, ende hem gheen Recht in zyn sake doen, hy en hebbe eerst van de verbeurtenisse voldaen dat Schepenen wysen sullen.

Hoe dat nyemant van den Heeren ofte Gemeynte de keuren en mach frauderen.

CLxvij. Item nyemant van de Heeren van Vossemaer oft van heuren ondersaten oft yemant anders die in Vossemaer gegoet is en sal eenighe nieuwe vonden moegen soucken oft pleghen contrarie dese keuren van Vossemaer, het en zy dat zy eerst recht in Vossemaer gepleeght hebben telcker reysen als 't gebeurt op een boete van twintich ponden tournoise.

Verclaringhe van der Keure ende hoe Schepenen berechten sullen dat in der Keure nyet en staet.

CLxviij. Alle poincten in dese onse Keure begrepen hoedanich dien zyn oft wesen

moeghen, die onse Schepen nyet wys en zyn sullen staen tot onser moderatien, Interpretatien ende aensien, ende wat in dese onse Keure nyet begrepen en is, sullen onse Schepene berechten naer vuytwysen der keuren van Zeelant; Ende dat in de Keuren van Zeelant nyet begrepen en is sullen zy berechten en wysen naer haerluyder beste wetenschap, behouden ons altyts onsen meerderen ende minderen volgende onsen coop en Hantvesten.

Om van weghen der Heerlycheyt van Vossemaer by der Tholen in Lande van Zeelant gelegen, *te volcoemen* de beuelen van syne Ma^t. in date den xxv^en Octobris xv^c lxix Lestleden, midtsgaders der prorogatie van tyde by de selue syne Ma^t. den voirn van Vossemaer by appoinctemete in date den xxvij^en January, ende dair nair noch den derden February xv^c Lxix stilocurie lestleden verleent. Soo eest dat de Heeren van Vossemaer als onderdanige Vasallen van syne Ma^t. begeren van des in geene gebreecke te blyuen, hebben met alle neersticheyt de Constumen, Vsantien van Rechte, die sy van

van oudts tot noch toe vuyt crachte van hair luyder brieven van wettigen coope en Hantvesten, als oock van ouden hercoemen en posfesfien in haer luyder Heerlycheyt Jurisdictie ende Scependome van Vosfemaer gevfeert en gebruyct gehadt hebben, ende als noch vferen ende gebruycken in Acte doen ftellen by gefcrifte in der manieren hier voiren verclaert en van heurent wegen by heuren Secretaris doen onderteyckenen. D'welck Ick Jacob van Gelre ten beuele van voirfz. Heeren myne Meesters gedaen hebbe huyden den xxen Aprilis a xvc en 't feuentich.

(geteekend)

JACOB VAN GHELRE.

Gecollationneert tegen de Originele door my ondergefchreeve mede Heerfchap en accoort bevonden.

J. ERMERINS.

K.

Sententie van den Hove van Holland, waar by de Heerschappen van Vosfemeer geconfirmeert worden in het Recht van in hun Heerlicheit te mogen *Moeren ende Dary tot zelle branden om zout te maken.*

18 *February* 1470.

Alfoe by zekere opene brieuen van mandamenten myns genadichs *Heeren 't 's Hertogen* van Bourgon etc. openbairlicken geconдicht ende beuolen is geweest, als dat nyemande in Zeellant moeren noch dary tot zelle branden en foude om Zout te maken, ten wair dat zy voir den Houe van Hollant hoire brieuen ende titelen dair van eerst gethoont hadden, foe dat navolgende defen geboden voirsz, die gene die tiegenwoirdelic die Heerlicheden, Ambochten, Landen ende Goeden van Vosmair in Zeellant, toebehoirende, ende van mynen voirsz. genadigen Heere te Leen houdende zyn, vp den dach van huyden voir den voirsz. Houe, dair Meyfter Anthonis Hanneton

ton Proist van Sinte Donaes te Brugge, een van den gecomitteerden in 't ſtuck van den Demeynen ende Financien myns genadichs Heeren voirſz., ende Meester Jacop Crueſinck een van den Meesters van der Camere van Rekenynge tot Bruesſel, mede tiegenwoirdich geweest zyn, in die Stede van hoiren titel van den rechte dat ſy hebben tot den Heerlicheden, Ambochten, Landen en goeden van Vosmair voirſz., ouergebracht ende gethoont hebben, Vidimus onder des Dekens ende Capittels Zegel van Sinte Marien binnen den Houe in den Hage, dair inne dat geincorporeert ſtont, eenen brief van Hertoge Willem van Beyeren Graue van Heneg., van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, gegeuen in den Hage vp den negenden dach van Februario in 't Jair ons Heeren Duyſent vier hondert ende viertien na den loipe van zynen Houe, by den inhouden van welken voirſz. brieue, van den conſente hun luyden van Graue Willem voirſz. gedaen, van in Vosmair voirſz. te mogen moeren, ende te hebben den brant ende dat den moerdycſchen rechte toebehoirt, den voirſz. Houe, in preſencien van den Proist van Sinte Donaes ende Jacop Crueſinck voirſz., ſulc beſcheyt gebleken is, ſoe dat 't ſelue Hof, by aduyſe van den voirſz.

Proist ende Jacop Cruesinck, den genen die tiegenwoirdelic die Heerlicheden, Ambochten, Landen ende goeden van Vosmaer voirsz. toebehoirende, ende van mynen voirsz. genadigen Heere te Leen houdende zyn, van des seluen myns genadichs Heeren wegen, belieft ende geconsenteert heeft, belieft ende consenteert mits desen, als dat niet tiegenstaende die beuelen hier voiren mentie van gemaict, zy luyden sonder verbueren, of *misdoen*, in den Heerlicheden, Ambochten, Landen ende goeden van Vosmair voirsz., sullen mogen moeren ende Dary tot zelle branden om Zout te maken, gelyc zy luyden voir den voirsz. geboden te doen plegen ende hun goetduncken, ende dat behoiren sal na *inhout hoire* brieuen van Hertoge Willem voirsz. Twelck aldus gedaen is in den Hage vp den xviijen dach van Februario in 't Jair viertienhondert ende tseuentich, na den loipe des *Hoifs*, *onder* 't signet myns voirsz. genadichs Heeren hier angehangen. By Heeren Willem van Alcmade, Geryt van Asfendelft, Meysters Jan van Halewin, Lodewyck van der Eycke, Henric van der Mye, Jan de Witte Raidsluyden gecomitteert ten saken van Hollant, Zeellant ende Vrieslant, ende Dirck van Zwieten ende Jacop Bosfairt van Belle, oick als Rade nader ordi-

nan-

nancie ende inſtructie van den voirſz. Houe dair ouer geroepen, dair mede by was &c. (geteekend op de plicque) De Coene. (in Dorſo ſtaat geſchreven) geregiſtreert in het Eerſte ſupplement op de Thien Copulaaten van Zeeland Fo. 5 ✝. (geteekend) H. J. Stavenisſe Pous vt 1774. (onder ſtond) My preſent (geteekend) H. J. Hurgronje.

Gecopieert na den Originelen Brief waar aan het Zegel des Hertogen van Bourgondien in rood Was gaaf en ongeſchonden aan een dobbele ſteerte is uithangende, berustende ten Rechthuyſe van Vosſemeer onder der Heeren Charteren, en naar gedane Collatie daar mede bevonden te accorderen den 24 *Augustus* 1782.

J. ERMERINS.

L

L.

Privilegie waar by Hertog Philips van Bourgondien aan de Heerschappen van Vossemeer vergund hunne gevangenen over al in Holland en Zeelland te mogen voeren en binnen de Steden, ook daar buiten, te sluyten en doen bewaren.

3 *September* 1450.

Phillips By der gracien Goides, Hertoge van Bourgoñ, van Lothr, van Brabant, ende van Lymborch, Graue van Vlaendren, van Artois, van Bourgoñ, Palatin van Heneg, van Hollant, van Zelant, ende van Namen, Marcgraue des heyligen Rycx, Heere van Vrieslant, van Salins ende van Mechelen. Doen cond allen luyden, alsoe onse getrouwe leenmannen van Vosmair, ons te kennen gegeuen hebben, doe dat sy in corten Jairen herwairden, 't lant van Vosmair wt den zouten

ten in 't versche hebben doen Dycken, ende dat mits dien, zy noch ter tyt, geen goede vesticheyt en hebben, om inne te sluyten ende te bewairen, die misdadige die somtyt ouermits vechtelycken en anders, binnen den seluen Lande bruekich worden, ende oick andere tot eenigen tyden, van buyten aldair comende, die wael behoirden gecorrigiert te wesen, dies by gebreke van den vasticheyt voirsz., veel tyts after blyuen moet. Soe ist dat Wy, die altois genegen zyn, dat die misdadige gecorrigiert mogen worden, den voirsz. onsen Leenmannen van Vosmair, die nv zyn off namaels wesen sullen, ende elcx van hun, gegonnen en geconsenteert hebben, gonnen ende consenten, mit desen onsen brieue, dat sy al sulke personen, het sy manne ofte vrouwen, als zy of hoir Dieners, voirt an binnen den Lande van Vosmair voirsz. vangen sullen, ouer al in Onsen Landen van Hollant ende Zelant, zullen mogen voen, ende binnen Onsen Steden off oick dair buyten, sloten en sluyten, in enigen van Onsen gevangenissen aldair, dair hun dat best gelegen wesen sal, ende weder dair wthalen, en in Vosmair voen ende brengen, alsoe dickent en menichwer-

uen,

tien, als hun dat gelieue sal. Ombieden dair ome ende beuelen, Onsen Rentmeysters van beoister ende bewesterscelt in Onsen Lande van Zelant, Onsen Bailiuwen van Remerswaile ende van der Tholen, ende voirt allen anden onsen Bailiuwen, Scouten en Dienren, die nv zyn, ende namaels wesen sullen, ende elken van hun bysonder, dat sy tot allen tyden, als zy des van onsen Leenmannen of hueren Dienren voirsz., ofte enige van hun versocht sullen werden, Onse Vangenissen, elcx in hoen bedryue vp doen, ende alsulke geuangen als hun alsoe gepresenteert sullen worden, ontfangen en trouwelicken bewairen, of doen bewairen, ofte oick laten bewairen, by den seluen Onsen Leenmannen, off hoen Dieneren, ende hun die geuangen weder laten wtnemen, ende wechuoen tot alretyt, en soe dicwille als hun dat gelieuen sal, sonder des te laten in enigerwys, wans ons dat gelieft, Aldus gedaen te wesen; Dit onse consent sal geduren tot Onsen wedersEggen.

In oirconde desen brieue, en onse signet hier an gehangen, gegeuen vp ten derden dach van Septebry in 't Jaer ons Hen a CCCC ende vyftich (onder stond) By mynen Hee den Hto-

Hoge, ter Relacye van den Stedehouder en Rade van Hollnt (geteekend) A. De Cleue.

Gecopieert nae het Origineel Privilegie waar aan het Zegel des Hertogen van Bourgondien in rood Was, nog gaaf, kennelyk en weinig geschonden aan een steert is uithangende, berustende ten Rechthuise van Vossemeer onder der Heeren Charteren, en naar gedane Collatie daar mede bevonden te accorderen den 25 Augustus 1782.

J. ERMERINS.

AAN-

AANHANGZEL

TOT DE

HOOGE HEERLYKHEDEN

VAN

VOSSEMEER

EN

VRYBERGEN.

Men verkiefe het geen zedert het affchryven en Drukken van dit *Stuk in handen* is gevallen, en welke veranderingen voor al onder de in leven zynde Hooge Heerfchappen dier Heerlykheden zyn voorgekoomen, hier kortelyk aan te merken.

Drie keurige gezichten als twee van Ouden een van Nieuw-Vosfemeer, door den bekenden Middelburgfen Teekenaar *Meertens* gefchetst en door een meesterlyke hand te Parys in koper gebragt vercieren dit Werk. De

Hoo-

Hooge Heerschappen hebben zich ter meerder luister van hun Domein, en om dat te beter den Vreemdeling kenbaar te maaken, dit zeer bevordert, en aangenoomen een merkelyk deel der kosten daar van te draagen, deze plaaten zullen best pag. 52 geplaatst worden.

Men heeft in *Nota's* van pag. 8—12. aangeteekend wie de Heerschappen waaren, aan welke de Graaf het eerst de beide Vossemeeren ter Leen uitgaf. Onder de eerste word genoemd Jan Heerman, buiten het geen van hem is aangeteekend, vinde ik dat hy den 12 October 1407. nevens andere Leenmannen van Holland, vermaand wierdt, Hertog Willem van Beyeren te *Woudrichem* ten Oorlog te koomen dienen (*a*). Verscheide Graaflyke brieven waaren by te brengen, ten bewyze dat deze Jan Heerman zoo aanzienlyk als geacht is geweest, wyl ten zynen overstaan veele Handvesten wierden uitgevaardigt; Zie verder de beschryving van dit Geslacht van *Heerman* of *Oestgheest* by *W. van Gouthoeven* in zyn Chron. pag. 180.

Een merkelyke verandering heeft, zedert de beschryving dezer Heerlykheden ter Drukpers overgegeeven wierdt, onder haar Heerschap

(*a*) Mieris Charterb. IV D. p. 84.

schappen plaats gehadt, en wel eerst door het overlyden van den Heer Mr. Johan Guillielmus Schorer, met wiens Ambachts-gedeelten is verlyt geworden desselfs tweede Zoon de Heer Mr. *Jacob Hendrik Schorer*, Pensionaris der Stad Middelburg.

Verder overleed de Heer Marinus Daniël de Crane, aan wien als Leenvolger is gesucce-deert de Heer *Isaac de Crane*, Boekhouder van 't Scheeps-Comptoir en Commis ter *Secretarie* van de Ed. Geoctroyeerde West-Indische Compagnie ter Kamer Zeeland.

Laatstelyk en wel op 17 Mey 1784. werd in den ouderdom van 27 Jaaren weggerukt de Heer Jacobus Abraham ten Hage, die tot opvolger in deze Leenen *heeft zyne Zuster* Jonchvrouw *Johanna Wilhelmina ten Hage*, ook zyn de gezamentlyke Heerschappen ten Jaare 1783. door koop eigenaars geworden van het $\frac{1}{16}$ en $\frac{1}{18}$ welke Mevrouw de Weduwe vander Stel in deze Heerlykheid nog bezat.

In het Leen van Vrybergen, is het derde gedeelte welk de Erfgenaamen van wylen Jonchvrouw Maria Elisabet de Beaufort bezaaten, door koop overgegaan aan de Heer Mr. *Daniël de Bruyn*, Schepen en Pensionaris der Stad Tholen.

VER-

VERBETERINGEN.

Pag.	regel	staat:	lees:
19	2	p.	p. 4 en 5.
48	9	des gehaate	der gehaate
52	17	p.	p. 6.
68	8	Rutphen	Rukphen
73	18	p.	p. 7.
77	6	Johans Dallens	Johan Dallens
79	3	Jan de Brammes	Jan de Brammer
80	6	p.	p. 9 en 11.
81	3	Ban der Tholen	Ban van der Tholen
—	5	heerraiden	heervairden
82	5	vehenedi	vehendi
85	15	neus	keus
86	1	plag	pleegde
97	13	Hatinga	Hattinga
113	1	Rentmeesterschap	Rentmeesters
114	2	1572.	1752.
117	15	p.	p. 8—11.
—	26	itting	fitting
128	10	[illegible]	[illegible]
131	25	Johan de Kruyt	Johan de Knuyt
143	5	Willen van	Willem aan
145	4	te te	te
148	19	gros	gors
149	15	dat geheel es oft dary	dat geheeten es out Dary
—	27	noort-oorst	noort-oost
150	2	ftaten	ftaen
153	20	Aloe	Alfoe
—	22	lieunen	lieuen
154	4	liennen	lieuen
—	14	brieunen	brieuen
155	6	brieunen	brieuen
—	10	belieunen	belieuen
156	14	brieunen	brieuen
—	27	zeluem	zeluen
162	18	hebhen	hebben
—	26	en Cornelis	in Cornelis
169	13	daningsluden	dadingsluden
174	13 en 14	marck marck	marck
191	8	grosfen	gorsfen
198	11	heersfche	heesfche
233	26	moeyedisfe	moeyenisfe
246	9	canelcele	Cauel-cele
257	3	geesteycke	geestelycke
281	4	Stanenisfe	Stauenisfe
285	21	aantelasten	aantetasten
310	7	of	op.

VERKLAARING
der nevensſtaande
KAART.

Onder de origineele Kaart, daar deſe na geteekend en verkleend is, ſtaat woordelyk het volgende.

Hoc Contrafactum, Siue aggeris Territorij Vosmeriani delineatio qui agger circa brachiū Schaldæ (quem Eendrechtā vocant) aquarū æstibus oppoſitus est, per me Petrū Reſeniū Geometrā Juratū in hac Meſūr (quā comodisſime potuit fieri) redacta est A° 1555.

(geteekend) Petrus Reſen.

dat is

Dit afbeeldzel of teekening van den Dyk des Rechtsgebied van Vosmaer, die aan een' arm der Schelde (dien men d'Eendracht noemt) tegen watervloeden is opgeworpen, werdt door my Pieter Reſen gezwooren Landmeeter (zoo goed het maar immers geſchieden kon) in deze afmeeting gebracht ten Jare 1555.

(geteekend) Pieter Reſen.

Declaratie van Dyck van Vosmaer. Den buyten Dyck van Mattenburch, beginnende van Polder genaempt de Heijen ſtrekken Westwaert tot Eendrechan de Sluys van Kyckvuyt is lanck VI^{c}. en LXXXI Roeden en is geteykent A. B.

Den buyten Dyck van nuwe kyckwt, ſtrecken langs

* Een

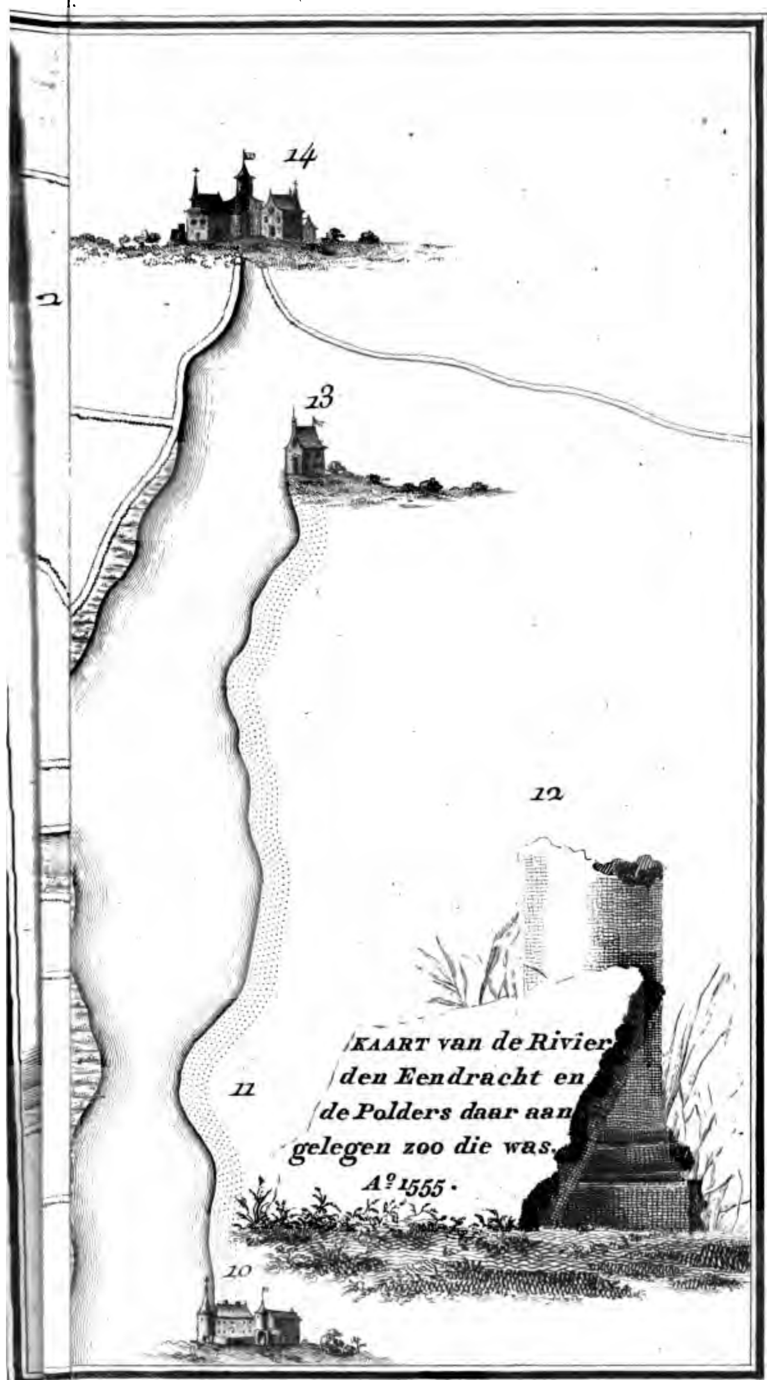
Eendrecht tot aan de Sluys van Glimis is lanck VIIIc. en LXXX Roeden en geteykent B. C.

Den buyten Dyck van buyten Polders van Vosmaer beginnen van Noordt keten en 't Landt van der Tholen, tot an den Ouwen ſtael van Hyckſe Dyck en is lanck XVIIc. Roeden en is getekent D. E.

Soma behaluen de Hicken Dyck IIJm. IJcLX. Roeden.

No. 1 THOLEN.
2 *Dalemſe Polder.*
3 *Den Polder van XVc. gemeten daer de ſtede van der Thoelen in leyt.*
4 *Schakerlo.*
5 *Den Polder van Doorloo.*
6 *Den Polder van Broodeloze.*
7 *Vuyt Polderkens onder der Tholen.*
8 *Het Polderken van Raſernie.*
9 *Vrou belie Polderken.*
10 ROMERSWAEL.
11 *Het oude Dyckſtael van den Dyck van Zuydtbevelandt.*
12 *'t Verdroncken Land van Zuydtbeveland.*
13 *Yrſek eroort.*
14 BERGEN.
15 *De Canael van Eendrecht, (die men alueus noemt in 't Latyn) is meest overal breedt* XI. *Roeden* en XI β *ut.*
16 *Polder Oost nyeuwe lant.*
17 *'t Dorp den Polder genaempt onder Berghen.*
18 *s'Heer Jans kerke.*

19 *Hal-*

14
13
2
12
11
10
KAART van de Rivier
den Eendracht en
de Polders daar aan
gelegen zoo die was.
Aº 1555.

No. 19 *Haltere.*
20 *'t Slot van Halteren.*
21 *Hyr scheyt Nassouwe en Bergen.*
22 *Den Polder Glimes genaemt onder Bergen.*
23 *Den Noordt Polder.*
24 *Slabbecorne, een nuwe anbedyckt Polderken groot Hondt.* XXVII *Gemeten in Vosmaer.*
25 *Karnemelcks polderken groot* XIII *gemeten.*
26 *Eendrecht.*
27 *De Sluys van Glimes.*
28 *'t Hasers bill.*
29 *Vertryse Vaert.*
30 *Nuwe Kyckvuyt, is groot* IIJ[c]. XXXVI. *gemeten in Vosmaer.*
31 *Oude Kyckvuyt, is groot Honderd een-en-Seuentich gemeten in Vosmaer.*
32 *Legvuyt, is groot Honderd en twegentich gemeten, in Vosmaer.*
33 *Sluys van Kyckvuyt.*
34 *Ouwe en nuwe Vosmaer welke de Heerschappen eerst bedyckt hebben voyr date van haren coop bryeff en is de* HEERLICHEYT VAN VOSSEMAER, *in de Coopbrieven genaempt.*
35 *Vosmaer.*
36 *Den Kercken Polder.*
37 *D'oude Dyckstael van Hicke, groot omtrent* V[c]. *Roeden.*
38 *Den Brouck, in 't Landt van der Tholen.*
39 *'t Rode Landt onder der Tholen.*

40 *Den Polder van Schudde borse, is groot* IJc
gemeten in Vosmaer.
41 *Den Polder van Matteburch is groot* Vc. *gemeten en een-en-Tachtich in Vosmaer.*
42 *Steenberchse Landt onder Nasfouwen.*
43 *De Vlieten lanx de Couueringhe Vaert.*
44 *Grenen.*
45 *Stryen.*
46 *De Heyden onder Nasfouwen.*
47 *De Gorsen en Slyken die de Heerschappe van Vosmaer bedycken willen.*
48 *Greueninghe*
49 *Marla.*
50 STEENBERGE.
51 *De Noert kete van Tholen.*

Deze laatste plaat zal by het volgende stukje worden uitgegeven.

